Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
МОН України
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
МОН України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Байдюк Наталія Василівна

УДК 37.013.42:305]-053.6(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

13.00.05 – соціальна педагогіка

Галузь знань – 23 – Соціальна робота

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних
досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело
_____Н. В. Байдюк
(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник

Архипова Світлана Петрівна,

доктор педагогічних наук, професор

Черкаси – 2018

*Байдюк Н. В.*Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. –Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.05 «Соціальна педагогіка» (23 – «Соціальна робота»).– Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,Київ, 2018.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання наукової проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Здійснено аналіз теорії та практики запровадження гендерної складової у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Встановлено зв'язок гендерних досліджень з соціально-педагогічною теорією та практикою. Доведено, що інтеграція гендерної складової у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів базується на засадах гендерного підходу, підкреслено взаємозв'язок гендерного та особистісного підходів. Визначено підготовку як процес та готовність як результат підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Доведено, що саме гендерна освіта та гендерне виховання, як складові професійної діяльності соціального педагога, є дієвими механізмами, що забезпечують гармонізацію гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Підтверджено, що молодість є найбільш сприятливим віковим періодом для побудови гармонійних гендерних взаємин.

Розглянуто компоненти, трансформовано їх у критерії (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, організаційно-діяльнісний), визначено відповідні показники та виявлено рівні (професійно-перетворювальний, базовий, конформістський, консервативний) готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Доведено, що ефективними організаційно-педагогічними умовами підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі є: інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти.

Реалізація першої організаційно-педагогічної умови – інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів – охопила такі напрями: доповнення гендерною тематикою циклів дисциплін загальної та професійної підготовки; впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин», для якого характерні методичні та організаційні особливості: модульна побудова, проблемний виклад, візуалізація навчального матеріалу, послідовність та тривалість практичних занять для «занурення» студентів у гендерну проблематику, чітке структурування практичних занять та використання елементів тренінгу, організація як аудиторної, так і самостійної роботи в малих групах, поєднання форм та групової самостійної роботи студентів, інформатизація навчання.

Реалізація другої організаційно-педагогічної умови передбачала використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі: технології «Open Space» у ході інтерактивного заходу «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві»; квест-технології під час організації та проведення гендер-квесту «Шлях до гармонії»; тренінгових технологій під час двох

тематичних циклів: «Гендерний підхід в освіті» та «Основи сімейного щастя»; кейс-технології.

Реалізація третьої організаційно-педагогічної умови – залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти – відбувалася за такими напрямами: організація функціонування осередку гендерної освіти; дослідницька діяльність; просвітницька робота; соціальне партнерство та взаємодія з громадою; соціальне проектування.

Реалізація схарактеризованих умов відбувалася поетапно. Результатом першого, мотиваційно-особистісного етапу стало формування стійкого інтересу до гендерної проблематики та базових уявлень про зміст понять і категорій гендерної теорії, усвідомлення цінності ідеї гендерної рівності, розвиток таких особистісних якостей як толерантність, емпатія, партнерство, прагнення до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

На другому, інформаційно-технологічному етапі сформовано системні гендерно орієнтовані знання (розуміння сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності, обізнаність із особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі й державною стратегією гендерної освіти та ін.) і гендерно орієнтовані професійні уміння (проведення інформаційно-просвітницьких заходів гендерної грамотності; застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти, надання допомоги в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації та ін.), підвищено рівень гендерної чутливості.

На третьому, соціально-проектувальному етапі сформовано уміння розробляти та реалізовувати соціальні проекти гендерного спрямування, консолідовано зусилля осередків гендерної освіти та громадських організацій, активізовано громадянську позицію студентів.

У результаті формувального експерименту у студентів експериментальної групи зафіксовано значні зміни: перехід студентів із консервативного рівня готовності до конформістського, базового та

професійно-перетворювального.Зокрема, в ЕГ зафіксовано позитивні зміни за кожним із критеріїв. Професійно-перетворювальний рівень зріс до 18,14% (+9,77%), базовий до 35,81% (+12,55%), консервативний зменшився до 12,56% (–21,86%). Конформістський рівень (понад 30% студентів) майже не зазнав змін (за винятком організаційно-діяльнісного критерію).

Найбільш суттєві зміни засвідчено в показниках організаційно-діяльнісного критерію (застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти та розробка й реалізація соціальних проектів з гендерного виховання та гендерної освіти молоді): абсолютна динаміка зростання у ЕГ склала 36,74%, при чому професійно-перетворювальний рівень зріс на 5,9%, базовий на 16,74%, конформістський – на 13,95%. Серед показників за інформаційно-когнітивним критерієм найбільш значущих змін зазнали «розуміння особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі» та «обізнаність із гендерними особливостями освітнього процесу». Що ж до показників за мотиваційно-ціннісним критерієм, які були загалом достатньо сформованими на констатувальному етапі, то тут позитивні зміни відбулися передусім у розвитку гендерної чутливості.

Виявлені результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили досягнення окресленої мети, вирішення поставлених завдань, а також дозволили довести ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– уперше: схарактеризовано й експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі (інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до

громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти); розкрито зміст понять «підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як процесу та «готовність майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як результату; визначено поняття «гармонізація гендерних взаємин у молодіжному середовищі», компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі;

– уточнено: соціально-педагогічний зміст поняття «гармонійні гендерні взаємини»; соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі; завдання соціального педагога в сфері гармонізації гендерних взаємин молоді на основі багаторівневого підходу;

– подальшого розвитку набули: напрями застосування гендерного підходу в професійній діяльності соціального педагога; інноваційні технології гендерної освіти.

Практичне значення отриманих результатів: впроваджено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; розроблено та апробовано діагностичний інструментарій для визначення готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин; навчальний курс «Основи гармонізації гендерних взаємин» для спеціальностей «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка»; технології організації та проведення гендер-квестів, зустрічей у форматі «Open Space», ситуацій майбутньої професійної діяльності (case-study); напрями та форми функціонування гендерного освітнього осередку в вищому закладі освіти.

Положення дисертаційної роботи можуть бути використані викладачами в процесі підготовки студентів зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота» та інших спеціальностей із метою вдосконалення практичної підготовки та залучення студентів до волонтерської діяльності; кураторами студентських груп у процесі організації виховної роботи; викладачами в закладах післядипломної освіти

для підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери та вчителів; співробітниками соціальних служб у процесі надання гендерно чутливих соціальних послуг молоді та іншим категоріям населення.

Ключові слова:гендерні взаємини, молодіжне середовище, гармонізація гендерних взаємин, гендерна освіта, професійна підготовка, професійна готовність, організаційно-педагогічні умови, інтерактивні технології, осередок гендерної освіти.

Baidiuk N.V. Training of Future Social Educators to the Harmonization of Gender Relations among Young People. - Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for a candidate degree in pedagogical sciences by specialty 13.00.05 - Social Pedagogy, Bogdan Khmelnytskyi Cherkasy National University, Cherkasy, 2018.

The thesis deals with theoretical generalization and practical solution of the scientific problem of future social educators' training to harmonization of gender relations among young people, which consists in substantiating and experimental checking of the organizational and pedagogical conditions for future social educators' training to the harmonization of gender relations in the youth environment.

The analysis of the theory and practice of introducing a gender component into the process of future social educators' training is carried out. The connection of gender research with social and pedagogical theory and practice is established. It is proved that the integration of the gender component into the process of professional training of future social educators is based on the principles of gender approach, the interrelation of gender and personality approaches is also emphasized. The training as a process and readiness as a result of future social educators' training for the harmonization of gender relations among the young people has been identified. It is proved that it is gender education and gender education, as components of the professional activity of a social teacher, that are

effective mechanisms for harmonizing gender relations in the youth environment. It is confirmed that youth is the most favorable age period for building harmonious gender relations.

The components are considered, they are transformed into the criteria (motivational-value, informational-cognitive, organizational-activity), the corresponding indicators are determined and the levels (professional-transformational, basic, conformist, conservative) of the future social educators' readiness for the harmonization of the gender relations among young people, are revealed.

It is proved that effective organizational and pedagogical conditions for the training of future social educators to the harmonization of gender relations among young people are: integration of gender knowledge into the process of professional training; use of innovative interactive technologies of gender-based learning; involvement of students in public and project activities in the field of gender education.

Integration of gender knowledge into the process of professional training includes: supplementing the subjects of general and professional training cycles with gender themes (History of Ukraine, Philosophy, Social Pedagogy, Socialization of Personality, Principles of Vocational-Oriented Education, Social Youth Policy , "Social Support of the Family", etc.); introduction of a separate course "Principles of the Harmonization of Gender Relations", the teaching of which had a number of organizational characteristics.

The use of interactive innovative technologies for gender-based learning: carrying out the activities in the Open Space format "The role of social educators in the harmonization of gender relations in society", the gender quest "Path to Harmony", trainings "Gender Approach to Education", the cycle of meetings "Principles of Family Happiness", simulation of specific situations of future professional activity (case-study) in the field of gender relations.

Involvement of students in active public and project activities in the field of gender education: formation of a permanent volunteer corps, research work in the

field of gender relations of student youth, participation in the activities of the center (flash mob "Let's Stop Violence Together", meetings with the representative of the Ukrainian Helsinki Human Rights Union "Children's Rights in Ukraine and the World: Challenges of the Present", etc.), gender-based media club, scientific and practical seminars, round tables; involvement in the work of advisory bodies of state power working in the field of equal rights and opportunities, interaction with public organizations; functioning of the social design school; development, submission to the competition and introduction of social projects: "Children's Space", "Gender in a Big City", "I am not a Commodity", etc.

The implementation of the organizational and pedagogical conditions for the future social educators' training to the harmonization of gender relations among young people took place in accordance with the proposed stages: the first stage-motivational-personal - formation of a stable motivation for the study of gender issues; the second stage - informational and technological - integration of gender knowledge into the process of professional training of the innovative interactive pedagogical technologies of gender-based learning use; the third stage - social designing - involving students in public and project activities in the field of gender education (research, advisory and educational work, social partnership and community engagement).

As a result of the experiment, students of the experimental group showed significant changes: the transition of students from conservative level of readiness to the conformist, basic and vocational-transformative one. It was found that in the experimental group the proportion of students with a professional-transformative (by 9,77%)and base (by 12,55%) levels of readiness, there is a decrease in the proportion of students with a conservative level of readiness by 23.2%. There were no noticeable changes in the control group. Such results prove that the level of training of future social educators to the harmonization of gender relations has increased in case of implementation of the above mentioned organizational and pedagogical conditions.

The scientific novelty of the study is as follows:

For the first time: the organizational and pedagogical conditions for the training of future social educators to the harmonization of gender relations among young people have been characterized and experimentally tested (integration of gender knowledge into the process of professional training of future social educators, the use of innovative interactive pedagogical technologies of gender-based learning, involvement of students in public and project activities in the center of gender education); the content of the concept "training future social educators to the harmonization of gender relations" as a process and "readiness of future social educators to harmonization of gender relations" as a result, is revealed; components, criteria, indicators and levels of readiness of future social educators for harmonization of gender relations among young people are determined; the task of professional activity of the social educator on the basis of a multi-level system of gender interaction is described;

the following ideas are improved: the social and pedagogical content of the concept of "harmonization of gender relations"; conceptual approaches to constructing harmonious gender interaction in the professional activity of a social teacher; psychological and pedagogical features of gender relations on the basis of a multi-level approach;

further development of: measures, forms and methods for introducing a gender component into the higher education system; directions of gender approach application in professional activity of a social educator; innovative technologies of gender education; directions of functioning of the gender education centers in higher educational institutions of Ukraine.

The practical value of the results of the study is to develop and approbate: diagnostic tools for determining the levels of readiness of future social educators for gender relations harmonization; the training course "Principles of the gender relations harmonization" for the specialties "Social Work", "Social Pedagogy"; technologies of organization and conduction of gender quests, meetings in the "Open Space" format, specific situations of future professional activity (case-

study); directions and forms of functioning of the gender education center in a higher educational institution.

The thesis provisions can be used by teachers in the process of training students on the specialties "Social Pedagogy", "Social Work" and other specialties in order to improve the practical training of students and their involvement in volunteering activities; by curators of student groups in the process of educational work organization; teachers in postgraduate education institutions for the training of specialists in the field of sociology; employees of social services in the process of providing gender-sensitive social services to youth and other categories of the population.

Key words: gender relations, young people, harmonization of gender relations, gender education, professional training, professional readiness, organizational and pedagogical conditions, interactive technologies, centers of gender education.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Актуальні проблеми соціальної роботи: колективна монографія / за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Чабаненко, 2011. (*Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти впровадження гендерної рівності. С. 26–52*).

2. Теоретико-методологічні та організаційно-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів: колективна монографія / С. П. Архипова, Н. В. Байдюк, Т. Є. Гриценко та ін.; за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І., 2013. (*Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. С. 212–225*).

3. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навч. посібник / за заг. ред. Н. Світайло. Суми: Вид-во РА «Хорошие люди», 2013. (*Байдюк Н. В. Застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. С. 151–158*).

4. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх педагогів до гармонізації гендерних взаємин молоді: методичні рекомендації та практичні матеріали. Черкаси: ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», 2017. 44 с.

5. Байдюк Н. В. Особливості впливу факторів соціального середовища на процес статевої соціалізації старшокласників // Вісник Запорізького національного університету: серія «Педагогічні науки». Запоріжжя: Вид-во ЗНУ, 2007. №2. С. 24–29.

6. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні умови ефективності формування гендерної культури молодої особистості // Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки». Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008.

Вип. 122. С. 21–25.

7. Байдюк Н. В., Архипова С. П. Гендерні взаємини як сфера професійної діяльності соціального педагога // Вісник ЛНПу ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2010. Вип. 196. С. 154–161.

8. Архипова С. П., Байдюк Н. В. Соціально-педагогічний зміст поняття «гендерна компетентність» // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 6. Ч. 1. С. 71–75.

9. Байдюк Н. В. Гендерна складова освіти дорослої людини // Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки». Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. Вип. 183. С. 26–30.

10. Байдюк Н. В. Сутність та особливості гендерних взаємин у сучасному українському суспільстві // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. Вип. 230. Ч. ІІІ. С. 10–16.

11. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні особливості гендерних відносин у молодіжному середовищі // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во ЛНПУ ім. Т. Шевченка, 2011. Вип. 231. Частина V. С. 50–58.

12. Байдюк Н. В. Напрямки гармонізації гендерних відносин у сучасному українському суспільстві // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Педагогіка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2011. Вип. 5. С. 76–80.

13. Байдюк Н. В. Інтеграція гендерних знань як невід’ємна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник ЛНПу ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2013. Вип. 11 (270). С. 218–225.

14.Байдюк Н. В. Особливості запровадження гендерного підходу в соціально-педагогічну діяльність // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. Вип. 30 (283). С. 17–22.

15.Байдюк Н. В. Місце і роль осередку гендерної освіти у освітньо-виховному просторі вищого навального закладу // Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Вип. 29. С. 96–101.

16.Байдюк Н. Здобутки та перспективи діяльності осередків гендерної освіти у вищих навчальних закладах України // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. Budapest, 2016. IV (42). Issue 87. P. 15–18.

17.Байдюк Н. В. Особливості гендерної соціалізації дітей молодшого шкільного віку як передумова запровадження гендерного підходу в початковій освіті // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси: ЦНТІ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2016. Вип. № 9. С. 4–21.

18.Байдюк Н. В. Квест як інтерактивний метод формування гендерної компетентності майбутніх соціальних педагогів // Гендерна парадигма освітнього простору / за заг. ред. Дороніної Т. О. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ, 2016. Вип. 3–4. С. 134–141.

19. Байдюк Н. В. Змістова характеристика педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: ЦНТІ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. № 11. С. 7–14.

20.Байдюк Н. В. Аналіз результатів експериментальної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси: ЦНТІ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2017. Вип. № 4. С. 12–18.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

21.Байдюк Н. В. Група ровесників як фактор статево-рольової соціалізації старшокласників // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 27-28 лютого 2008 р. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. С. 25–27.

22. Формування базових компонентів гендерної компетентності майбутніх соціальних педагогів // Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 5-7 листопада 2009 р. Ніжин: В-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 10–11.

23.Байдюк Н. В. Проблеми формування ціннісних уявлень молоді про ролі чоловіка та жінки у суспільстві // Возрождение духовности в современом мире: взаимодействие церкви и образования: тезисы Всеукр. научн.-практ. конф., 24-25 марта 2011 г. Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. С. 18–21.

24.Байдюк Н. В. Критерії технології впровадження гендерної рівності у професійній діяльності соціального педагога // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль, 27-29 квіт. 2011 р. / за ред. В. П. Кравця, Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. Київ: ПРООН, 2011, С. 542–548.

25. Байдюк Н. В. Гендерні стереотипи як визначальний чинник гендерної соціалізації // Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 квіт. 2011 р. Харків: Вид-во ХНМУ, 2011. С. 45–47.

26. Байдюк Н. В. Гендерні аспекти самореалізації особистості // Акмеологія – наука XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси (Україна) – Добрич-Абена (Болгарія), 25 вересня – 02 жовтня 2011 року. Черкаси: ПІП Чабаненко, 2011. С. 20–22.

27. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі // Гендерна освіта в Україні: теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2011 р. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2012. С. 212–216.

28. Байдюк Н. В. Толерантність як основа гармонізації гендерних відносин // Переяславская Рада: ее историческое значение и перспективы

развития восточнославянской цивилизации: сб. науч. трудов по матер. VI Междунар. науч.-практ. конф. 15–16 декабря 2011 г. / под ред. А. Г. Романовского. Харьков: НТУ «ХПИ», 2011. С. 226–229.

29. Байдюк Н. В. Фактори гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі // Гендерна мапа України»: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 12 квітня 2012 р. / ред. кол. : Н. Д. Світайло, А. М. Костенко. Суми: СумДУ, 2012. С. 34–37.

30. Байдюк Н. В. Упровадження гендерного компоненту в освіту майбутніх фахівців соціальної сфери // Підвищення якості освіти і розвиток професіоналізму в умовах сучасних соціально-економічних змін: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси – Албена (Болгарія), 19-28 верес. 2012 р. Черкаси: ПП Чабаненко, 2012. С. 21–24.

31.Байдюк Н. В. Сучасні тенденції гендерної освітньої політики у європейському контексті // Сучасні тенденції розвитку освіти дорослих в європейському просторі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21 берез. 2013 р. Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2013. С. 21–32.

32.Байдюк Н. В. Гендерне насильство та шляхи його попередження у системі гендерних відносин // Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім’я на захисті прав дітей: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 квіт. 2014 р. / за заг. ред. О. Кікінежді. Тернопіль: Вид-во «Стереоарт», 2014. С. 614–617.

33.Байдюк Н. В. Готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до управління багаторівневою системою гендерної взаємодії // Теоретико-методологічні основи розвитку освіти і управління навчальними закладами: матеріали І Всеукр. наук.-метод. веб-конф. з міжнар. участю, 23 груд. 2015 р.: в 2 ч. / за ред. Кузьменка В. В., Слюсаренко Н. В. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Ч. 1. С. 29–34.

34.Байдюк Н. В. Организационно-методические особенности преподавания курса «Основы гармонизации гендерных отношений» для будущих специалистов социальной сферы // Съвременната наука, бизнесът и

образованието: материалы XII Международна научна конференция, Добрич, Болгария, 27-29 юни 2016. Черкаси – Албена: Чабаненко, 2016. С. 60–65.

35.Байдюк Н. В. Квест як технологія гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали Всеукр. наук. конф., 21-22 квіт. 2016 р. / за заг. ред. А.М. Костенко. Суми: Вид-во СумДу, 2016. С. 108–110.

36.Байдюк Н. В. Особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення спеціалізованого курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» // Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 17-18 бер. 2016 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 131–134.

37. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до впровадження гендерного підходу // Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: матеріали доповідей та повідомлень Міжнар. наук.-практ. конф., 16 вер. 2016 р. / за ред. проф. І. В. Козубовської, проф. Ф. Ф. Шандора. Ужгород: Вид-во ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. С. 16–18.

38. Байдюк Н. В. Гендерна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів : мотиваційно-аксіологічний компонент // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: зб. тез Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 27-28 жовт. 2016 р. / ред. кол.: В. І. Кобаль та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. С. 150–152.

39. Байдюк Н. В. Гендерна компетентність як складова професіоналізму викладача вищої школи // Управлінсько-педагогічні аспекти професійної діяльності викладача вищої школи: зб. матеріалів перших наук.-практ. пед.. читань, 15 грудня 2016 р. Черкаси: Ю. А. Чабаненко, 2016. С. 16–19.

40.Байдюк Н. В. Сучасні тенденції у гендерній освіті України : європейський вимір // Соціальні практики формування ґендерної чутливості й толерантності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 1–3

груд. 2016 р. / упоряд. Н.І. Земзюліна. Черкаси: Чабаненко Ю., 2016. С. 148–152.

41.Байдюк Н. В. Гендерна складова професійних умінь соціального педагога // Рівність, лідерство, спілкування в європейських прагненнях української молоді: ґендерний дискурс: збірник матеріалів Всеукр. наук-практ. конф., 5–7 жовт. 2016 р. / за заг. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. С. 141–143.

42. Байдюк Н. В. Засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Суспільні дослідження у 21 сторіччі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Краматорськ, 25 березня 2017 р. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 7–10.

43. Байдюк Н. В. Інституалізація гендерного підходу у систему вищої освіти України : європейський вимір // Pedagogical education in modern university – project-based approach to the work organization according to the guidelines to the Evropean Qualifications Framework (experience of Danubius University): The abstracts of scientifically-methodological works by the results of international scientific and pedagogical internship, March 22-24, 2017, Sladkovicovo: Danubius University, Slovak Republic, p. 12–15.

44.Байдюк Н. В. Гендерна ідентичність представників покоління «Z» // Сучасні проблеми гуманітарних наук: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., 14 березня, 2017 р., Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 4–6.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ…… 3
ВСТУП…..…….. 4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ…… 14
1.1 Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі…….. 14
1.2 Соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі та професійні завдання соціального педагога з метою їх гармонізації…… 42
1.3 Критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі……..... 70
Висновки до розділу 1…….. 90
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ…… 96
2.1 Характеристика організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі…….. 96
2.2 Реалізація організаційно-педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі…… 135
2.3 Перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі……. 163
Висновки дорозділу 2……. 180
ВИСНОВКИ …… 189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……. 190
ДОДАТКИ ……..……. 223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВРУ – Верховна Рада України
ГО – громадська організація
ГСО – гендерне спортивне орієнтування
ЕГ – експериментальна група
ЄС – Європейський Союз
ЗМІ – засоби масової інформації
ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад
ЗОШ – загальноосвітня школа
ІГС – інститут громадянського суспільства
ІПЗ – інформаційно-просвітницький захід
КГ – - контрольна група
КП – контрольний пункт
МОН – Міністерство освіти у науки України
МФО – Міжфракційне депутатське об’єднання
ОГО – осередок гендерної освіти
ОДА – обласна державна адміністрація
ООН – ОрганізаціяОб’єднаних Націй
ПРООН – Програма розвитку ООН
СРС – самостійна робота студентів
УГСПЛ – Українська Гельсінська Спілка з прав людини
ЦГО – центр гендерної освіти
ЦССССДМ – центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

ВСТУП

Актуальність дослідження. Трансформаційні процеси, які відбуваються в усіх сферах суспільства, зумовлюють зміни системи усталених соціальних відносин, зокрема й гендерних, що відкриває можливості для їх оновленого відтворення. Гендерні взаємини – важливий фактор соціального розвитку, оскільки чоловіки й жінки становлять дві найбільші соціальні групи.

На забезпечення гендерної рівності спрямовано низку законодавчих та соціальних ініціатив як міжнародного, так і вітчизняного рівня, серед яких Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодожінок, проголошені ООН Глобальні Цілі сталого розвитку 2016 – 2030, стратегія щодо забезпечення гендерної рівності в Європейському Союзі. Вітчизняні практики розбудови суспільства гендерної рівності ґрунтуються на Законах України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Національному плані дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», державних програмах, спрямованих надосягнення гендерної рівності.Основними напрямами державної політики є подолання усіх форм дискримінації за ознакою статі, створення необхідних соціальних і політичних передумов для найповнішої реалізації здібностей жінок і чоловіків у професійній, сімейній і суспільній сферах, боротьба з гендерним насильством. Одним із завдань державної політики визначено гармонізацію поведінкових моделей суспільства у сфері відносин жінок і чоловіків. Першочерговими цінностями, на яких ґрунтується гармонійна гендерна взаємодія, є соціальна справедливість, егалітаризм, партнерство, толерантність.

На сучасному етапі Україна перебуває на шляху нової наскрізної стратегії – гендерного підходу, орієнтованого на формування й утвердження державної політики рівних можливостей, що дозволяє здійснювати соціально-педагогічну діяльність з урахуванням особливостей гендерної соціалізації та створює умови для цілісного розвитку особистості.

Суттєвий вплив на гендерні відносини відбувається за допомогою освіти як одного з найбільш важливих соціальних інститутів, тому гендерна освіта, гендерне виховання, формування сприятливих умов для гендерної соціалізації є актуальними напрямами професійної діяльності соціальних педагогів – фахівців, які здійснюють соціальне виховання молодого покоління. Гендерно орієнтовані зусилля в соціально-педагогічній сфері спрямовано на досягнення рівного розподілу прав та обов'язків у сімейних відносинах, відповідальне ставлення до батьківства й материнства, установлення балансу між сім'єю та роботою, зміцнення здоров'я, подолання гендерно зумовленого насильства тощо. Окреслені завдання можуть бути вирішені в процесі підготовки соціальних педагогів, спрямованої на осмислення механізмів конструювання гендерних відносин і перспективи їх перетворення в напрямі зменшення тиску стереотипів, що звужують простір для самореалізації, запобігання дискримінації та формування гармонійної гендерної взаємодії.

Впровадження гендерної складової в процес професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема й соціальних педагогів, регламентовано низкою нормативно-правових актів, серед яких особливе значення мають наказ МОНМСУ № 839 від 10.09.2009 р. «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» та проект Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021». Відповідно до зазначених документів, держава спрямовує зусилля на формування суспільства гендерної рівності. Відповідно до зазначених документів, держава спрямовує зусилля на формування в суспільстві культури гендерної рівності шляхом включення до навчальних програм стандартів гендерної освіти, навчання

фахівців із гендерних питань, здійснення наукових досліджень із впровадження гендерного підходу в систему освіти.

Питання підготовки майбутнього спеціаліста до соціально-педагогічної діяльності, розвиток професіоналізму та компетентності майбутніх соціальних педагогів проаналізовано в працях С. Архипової, О. Безпалько, Р. Вайноли, Ю. Галагузової, Л. Завацької, І. Звєрєвої, А. Капської, О. Карпенко, І. Мельничук, Л. Міщик, Л. Петришин, В. Поліщук та ін. Теоретико-методологічні засади інтеграції гендерної складової в освітній процес вищої школи досліджують: І. Загайнов, І. Кльоцина, В. Кравець, О. Луценко, О. Петренко, Н. Приходькіна, Л. Столярчук, О. Цокур та ін.

Безпосередній зв'язок гендерних досліджень з соціально-педагогічною теорією та практикою відображено в науковому доробку С. Агуліної, Т. Алєксєєнко, О. Болотської, О. Васильченко, Т. Голованової, С. Гришак, Г. Лактіонової, Н. Маркової, Л. Міщик, О. Остапчук, В. Синякової, В. Сорочинської, К. Фофанової, Л. Харченко, Н. Цвєткової, О. Ярської-Смірнової, Л. Яценко та ін.

Проблему гармонізації гендерних взаємин на основі теорії соціального конструювання гендеру досліджують Т. Бєрсєнєва, О. Вороніна, О. Здравомислова, С. Ісанбаєва, Т. Коростилєва, І. Куприянова, Т. Легеніна, А. Тьомкіна, А. Ростова, Н. Сабліна та ін.

Роль гендерної освіти та гендерного виховання у формуванні гармонійних гендерних взаємин стала об'єктом вивчення М. Бояркіної, С. Вихор, Т. Дороніної, І. Калько, П. Терзі, Н. Шабаєвої, Л. Шустової, С. Яшник та ін.

Психолого-педагогічні особливості гендерних взаємин молодого покоління перебувають у центрі наукового пошуку В. Кагана, О. Кізь, О. Кікінеджі, А. Ковальчук, І. Кона, Е. Лібанової, І. Мезері, О. Нікуленкової, О. Осіпової, О. Омельченко, О. Севастьянової, Н. Яворської та ін.

Проте серед значної кількості досліджень немає таких, де б цілісно було обґрунтовано процес підготовки майбутніх соціальних педагогів до

гармонізації гендерних взаємин саме в молодіжному середовищі. Окрім того, теоретичний аналіз праць і практичний досвід професійної підготовки соціальних педагогів засвідчив низку суперечностей між:

- провідною роллю освіти та виховання в процесі побудови гармонійних гендерних взаємин та недостатньою увагою до цієї проблеми суб'єктів соціально-освітнього простору;

- об'єктивними потребами суспільства у фахівцях, здатних кваліфіковано впливати на систему гендерних взаємин молоді з метою їх гармонізації, та недостатньою професійною підготовленістю таких фахівців;

- необхідністю професійної підготовки соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин та недостатньою розробленістю теоретичних аспектів і практичних рекомендацій щодо розв'язання цієї проблеми.

Отже, актуальність порушеної проблеми, її недостатня теоретична й практична розробленість та виявлені протиріччя зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: ***«Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького і є складовою комплексної теми: «Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах спільного європейського освітнього простору (ДР №01160005839)».

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 5 від 02.03.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №3 від 29.03.2011 р.).

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі та експериментальній перевірці ефективності їх реалізації.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

2. Схарактеризувати соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі та завдання професійного впливу соціального педагога з метою їх гармонізації.

3. Окреслити компоненти, розробити критерії, виявити їх показники та оцінити рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

4. Визначити та схарактеризувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

5. Експериментально перевірити ефективність визначених організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

На різних етапах наукового пошуку використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної та правової літератури з метою виявлення теоретичних основ підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; аналіззмісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів для визначення організаційно-педагогічних умов підготовки до гармонізації гендерних

взаємин у молодіжному середовищі; контент-аналіз навчальних планів і програм професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів із метою визначення шляхів запровадження гендерної складової; *емпіричні* – тестування, метод самооцінки, анкетування, бесіда, педагогічне спостереження для виявлення компонентів, критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний), що дав можливість перевірити ефективність упроваджених організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; *математично-статистичні методи* (первинна обробка й графічне представлення результатів, критерій Вілкоксона, t-критерій Стьюдента) для з'ясування достовірності отриманих даних й узагальнення результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше:схарактеризовано й експериментально перевірено* організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі (інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти); *розкрито* змістпонять «підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як процесу та «готовність майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин» як результату; *визначено* поняття «гармонізація гендерних взаємин у молодіжному середовищі», компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі;

– *уточнено:* соціально-педагогічний зміст поняття «гармонійні гендерні взаємини»; соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі; завдання соціального педагога в сфері гармонізації гендерних взаємин молоді на основі багаторівневого підходу;

– *подальшого розвитку набули:* напрями застосування гендерного підходу в професійній діяльності соціального педагога; інноваційні технології гендерної освіти.

Практичне значення отриманих результатів: впроваджено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; розроблено та апробовано діагностичний інструментарій для визначення готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин; навчальний курс «Основи гармонізації гендерних взаємин» для спеціальностей «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка»; технології організації та проведення гендер-квестів, зустрічей у форматі «Open Space», ситуацій майбутньої професійної діяльності (case-study); напрями та форми функціонування гендерного освітнього осередку в вищому закладі освіти.

Положення дисертаційної роботи можуть бути використані викладачами в процесі підготовки студентів зі спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота» та інших спеціальностей із метою вдосконалення практичної підготовки та залучення студентів до волонтерської діяльності; кураторами студентських груп у процесі організації виховної роботи; викладачами в закладах післядипломної освіти для підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери та вчителів; співробітниками соціальних служб у процесі надання гендерно чутливих соціальних послуг молоді та іншим категоріям населення.

Особистий внесок автора. У статтях, опублікованих у співавторстві з С. Архиповою, проаналізовано гендерні взаємини з погляду професійної діяльності соціального педагога, уточнено зміст поняття «гендерна компетентність соціального педагога»; у колективній монографії «Актуальні

проблеми соціальної роботи» авторським є аналіз соціально-педагогічних аспектів упровадження гендерної рівності; у колективній монографії «Теоретико-методичні та організаційно-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів» розкрито особливості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; у навчальному посібнику «Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ)» висвітлено досвід застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Результати дослідженнявпроваджено в освітній процес Сумського державного університету (акт №34/05/16 від 17.05.2016 р.), ДВНЗ «Криворізький національний університет» (довідка №02/02-328/3 від 20.05.2016 р.), Одеського національного політехнічного університету (довідка №1489/136-08 від 21.06.2016 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка №1/418 від 30.06.2016 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка №01/01-860 від 07.11.2016 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 180/03 від 08.09.2017 р.); у практику роботи Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 1694/02 від 06.09.2016 р.), Черкаського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (довідка 448/01-25 від 06.09.2017 р.).

Усього в дослідженні взяло участь 378 студентів 1-4 курсів спеціальності «Соціальна педагогіка» та 38 викладачів вищих закладів освіти. До контрольної групи включено 163 особи, до експериментальної – 215 осіб.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднені на конференціях: *міжнародних* – «Актуальні

проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності» (Ніжин, 11 – 13 лютого 2010 р.), «Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії» (Тернопіль, 27 – 29 квітня 2011 р.), «Гендер. Екологія. Здоров'я» (Харків, 19 – 20 квітня 2011 р.), «Акмеологія – наука XXI століття: підвищення якості освіти і розвитку професіоналізму» (Україна, Черкаси – Болгарія, Албена, 25 вересня – 02 жовтня 2011 р.), «Гендерна політика: успіхи – невдачі – перспективи» (Київ, 05 – 06 березня 2013), «Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей» (Тернопіль, 29 – 30 березня 2014 р.), «Pedagogy and Psychology In an Era of Increasing Flow of Information» (Угорщина, Будапешт, 01 березня 2016 р.), «Съвременната наука, бизнесът и образованието» (Болгарія, Варна, 27 червня 2016 р.), «Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців» (Ужгород, 16 вересня 2016 р.), «Сучасні проблеми гуманітарних наук» (Краматорськ, 27 квітня 2017 р.) та ін.; *всеукраїнських* – «Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования» (Харків, 24 – 25 березня 2011 р.), «Гендерна освіта в Україні: теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації» (Дніпропетровськ, 24 листопада 2011 р.), «Гендерна мапа України» (Суми, 12 квітня 2012 р.), «Гендерний аудит як інструмент впровадження гендерної політики ВНЗ» (Харків, 19 – 21 листопада 2015 р.), «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» (Суми, 21 – 22 квітня 2016 р.), «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (Запоріжжя, 17 – 18 березня 2016 р.), «Інноваційні підходи ВНЗ у впровадженні гендерної рівності: в навчанні, дослідженнях, просвіті громади» (Черкаси, 25 – 27 лютого 2016 р.), «Рівність, лідерство, спілкування в європейських прагненнях української молоді: ґендерний дискурс» (Тернопіль, 05 – 07 жовтня 2016 р.), «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі» (Мукачево, 27 – 28 жовтня 2016 р.), «Соціальні практики формування ґендерної чутливості й толерантності» (Черкаси, 01 – 03 грудня 2016 р.), І-й Всеукраїнській виставці-ярмарку

центрів гендерної освіти вищих навчальних закладів та впровадження гендерних підходів у систему вищої освіти (Харків, 23 – 24 листопада 2012 р.), І регіональній (не)конференції міні-EdCamp Cherkassy «Інформаційні технології в освіті. Нові педагогічні технології» (Черкаси, 30 березня 2016 р.) та ін.

Результати дисертаційної роботи обговорено на засіданнях кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (2012 – 2017 рр.), зустрічах Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти (2012 – 2017 рр.), засіданнях робочої групи «Гендерна просвіта» в Громадській раді з гендерних питань у Верховній Раді України (2016 – 2017 рр.), інших заходах із гендерної проблематики.

Публікації. Основний зміст дисертації викладено в 44 працях. Серед них: 13 статей у наукових фахових виданнях України (2 у співавторстві), 2 монографії (у співавторстві), навчальний посібник (у співавторстві), 1 методичні рекомендації, 3 статті у зарубіжних виданнях, 24 тези доповідей в збірниках матеріалів наукових конференцій.

Загальний обсяг особистого доробку становить 14 друкованих аркушів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (292 найменування, із них 12 – іноземними мовами), 24 додатків, розміщених на 162 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 345 сторінок, зокрема 183 сторінки (8,3 авт. арк.)основного змісту. Робота містить 8 рисунків і 25 таблиць, що займають 23 сторінки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1 Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Наукові дослідження, пов'язані з підготовкою фахівців до професійної діяльності у сфері гендерних взаємин, мають порівняно недавню історію. В Україні прояв наукового інтересу до цього напряму педагогічної теорії й практики пов'язаний із ратифікацією та прийняттям ініціатив, спрямованих на впровадження ідеї гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері освіти. Передовсім йдеться про визначені ООН Глобальні Цілі сталого розвитку 2016 – 2030, серед яких – ціль №5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат», що передбачає «ліквідацію дискримінації та насильства проти жінок та дівчат у всіх проявах у всьому світі, забезпечення визнання цінності неоплачуваного догляду та домашньої роботи, всебічна та ефективна участь жінок та створення рівних можливостей для лідерства, зміцнення політики та законодавства щодо сприяння гендерній рівності» [77].

Стратегія щодо забезпечення гендерної рівності в Європейському Союзі окреслює сфери, у яких існує гендерна дискримінація, та пропонує механізми для її усунення: однакова оплата за однакову працю; гармонізація професійного й сімейного життя; активізація зусиль щодо ролі чоловіків у сприянні встановленню гендерної рівності; запровадження гендерного бюджетування; подолання насилля проти жінок. Політику у сфері освіти визначено важливим засобом для встановлення гендерної рівності [239]. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на

2014 – 2017 роки [234] передбачає низку директив за напрямом Угоди «Антидискримінація та гендерна рівність», що стосується питань зайнятості, батьківських відпусток, соціального забезпечення.

Особливу роль у становленні гендерної рівності відіграє Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [135], яку наша держава ратифікувала в 1981 році та тим самим визнала принцип гендерної рівності в суспільстві як основоположний. Сьогодні Україна впевнено рухається до ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція) та реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН «Жінки, мир, безпека» [198]. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [191] визначає механізм запобігання та протидії дискримінації. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є одним із стратегічних напрямів Національної стратегії у сфері прав людини [199].

Про взаємозв'язок гендерної проблематики та сфери професійної діяльності соціального педагога свідчить провідна роль Міністерства соціальної політики України, зокрема утворення в його складі Експертної ради з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі, реалізація проектів «Знову до роботи: реінтеграція матерів і батьків до професійного життя після відпустки для догляду за дитиною», розробка концепції інформаційної кампанії «Щастя в чотири руки», спрямованої на рівномірний розподіл обов'язків у сім'ї [190; 208].

Водночас, соціальні педагоги освітніх закладів, служби та громадські організації, що надають соціальні послуги молоді, щорічно проводять інформаційно-просвітницькі заходи в рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти гендерного насильства» (з 25 листопада до 10 грудня).

Соціально-педагогічну складовув сфері досягнення гендерної рівності чітко прослідковуємов заходах, спрямованих на подолання гендерних стереотипів та гендерної дискримінації, виховання відповідального

батьківства, що були проведені під час виконання Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року [194]: тренінги, семінари, фотовиставки для молоді, створення документальних фільмів, плакатів, організація шкіл гендерної рівності та мережі «Тато-шкіл»; організація притулків для тимчасового перебування жінок, які зазнали насильства в сім'ї тощо

Як засвідчують звітні документи [188; 203], безпосередньо складовою професійної діяльності соціального педагога в напрямі досягнення гендерної рівності є: інформаційні кампанії та семінари для батьків, спрямовані на забезпечення рівного розподілу сімейних обов'язків та відповідальності за виховання дитини; освітні заходи, спрямовані на подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка; моніторинг соціальних послуг, що надаються особам, які зазнали дискримінації за ознакою статі; забезпечення ефективної роботи «телефонів довіри» ЦССССДМ і громадських організацій для надання консультацій особам, які зазнали дискримінації за ознакою статі. Заслуговує на особливу увагу той факт, що в ЗОШ соціальні педагоги активно долучаються до проведення Уроку гендерної грамотності, метою якого є подолання серед молоді гендерних упереджень і стереотипів, сприяння забезпеченню рівних прав і можливостей чоловіків і жінок в українському суспільстві

Виходячи з цього, соціально-педагогічна діяльність постає як складова механізму досягнення гендерної рівності, подолання гендерного насильства та дискримінації, а одним із головних завдань виховання молодого покоління є профілактика негативних провів у міжстатевому спілкуванні шляхом підвищення рівня поінформованості молоді з питань рівності чоловіків та жінок

Однак для України залишається характерною недосконаліть державної соціальної політики у сфері гендерних відносин. Заключні зауваження Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок [188] значною мірою стосуються соціальної та освітньої сфери: збереження

традиційних стереотипних уявлень про роль жінок і чоловіків; наявність перешкод у вигляді вимог офіційної реєстрації при доступі до притулків та соціальних центрів у ситуаціях домашнього насильства, недостатнє фінансування таких установ; високі показники безробіття серед жінок та суттєва різниця в заробітній платні між жінками й чоловіками, дискримінаційна практика під час прийняття на роботу; недостатність установ по догляду за дітьми, що перешкоджає повноцінній реалізації прав жінок на працю; високий показник абортів та поширення ВІЛ і соціальних хвороб серед жінок.

ОНН закликає Україну активізувати зусилля з ліквідації вкорінених стереотипів дискримінаційного характеру за рахунок проведення інформаційно-просвітницьких кампаній з питань прав людини, підготовки гендерно компетентного викладацького складу, введення в освітні програми навчальних закладів усіх рівнів акредитації спеціальної дисципліни з основ ґендерних знань [188, с. 10 – 20]. Необхідність виховання й пропаганди культури гендерної рівності серед населення України проголошує й Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [191].

Продовжуючи думку про виняткову роль освіти в досягненні гендерної рівності, зазначимо, що МОН України сприяє утвердженню гендерної рівності в українському суспільстві. У наказі Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України № 839 від 10.09.2009 р. «Про впровадження принципів ґендерної рівності в освіту» [189] деталізовано перелік організаційно-практичних та методичних заходів щодо впровадження гендерної рівності в освітні програми вищих навчальних закладів та вдосконалення діяльності осередківгендерної освіти, створених у ВНЗ для надання методичної та науково-практичної допомоги.

Без сумніву, вагомими є здобутки Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні (2008 – 2011 роки), законодавче забезпечення та потужна організаційно-методична підтримка з боку якої сприяли створенню

осередків та кафедр гендерних студій при ВНЗ, забезпечили підготовку національних тренерів із гендерної освіти. У 2012 році створено Всеукраїнську мережу осередків гендерної освіти вищих навчальних закладів. На сьогодні членами Мережі є близько 40 осередків у ВНЗ (Харків, Суми, Тернопіль, Кривий Ріг, Житомир, Черкаси, Запоріжжя, Луцьк та ін.), що представлені лабораторіями, кафедрами, гендерними центрами, студіями тощо. Метою діяльності осередків є створення національного гендерно чутливого освітнього простору[65].

Про виняткову важливість освіти в процесі встановлення гендерної рівності свідчить і той факт, що в складі Громадської ради з гендерних питань, сформованої за ініціативи Міжфракційного депутатського об'єднання «Рівні можливості» у Верховній Раді України створено робочу групу «Гендерна освіта», мета діяльності якої полягає в сприянні впровадження гендерної складової в освітній процес та наукову роботу, організації системної просвітницької діяльності.

У МОН розроблено проектний документ – Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021», мета якої – забезпечити комплексне впровадження гендерної рівності та недискримінації до вітчизняної системи освіти. Поставленої мети передбачено досягти шляхом уведення до чинних освітніх стандартів гендерної складової; формування гендерно чутливого освітнього середовища в закладах освіти; уникнення в освіті андроцентризму та сексизму; активізації науково-дослідницької роботи тощо. Конкретними кроками досягнення названих цілей є: використання інноваційних педагогічних технологій, форм та методів гендерного виховання; залучення обох батьків до виховного процесу в ДНЗ, ЗНЗ; уведення до навчальних програм вищих навчальних закладів дисциплін «Гендерна педагогіка», «Гендерна психологія», спецкурсу «Гендерне виховання»; започаткування магістерських та постдокторських (PhD) програм гендерного спрямування тощо [209].

Корисним для нашого дослідження є вивчення теоретико-методологічних засад професійної діяльності, спрямованої на впровадження гендерної складової, що відображені в працях таких науковців, як Т. Дороніна [95; 96; 97], О. Каменська [121], Л. Кобелянська [130], В. Кравець [139; 140], Т. Ладиченко [74; 75], І. Мунтян [160], О. Петренко [178], Н. Приходькіна [187] та ін. Гендерний аспект професійної підготовки майбутніх педагогів досліджують О. Железняк [104], І. Загайнов [107], І. Іванова [117], І. Кльоцина [127], Л. Столярчук [237], О Фрасинюк [256]та ін.

Гендерні дослідження у соціально-педагогічній сфері спрямовані на з'ясування:

- засад запровадження гендерного підходу в теорію та практику соціальної роботи й соціальної педагогіки (С. Агуліна [3; 4], Р. Назмутдінова [162], В. Сорочинська [230], К. Фофанова [255], О. Ярская-Смірнова [276; 277]та ін.);
- ролі соціального педагога в гендерному вихованні та становленні гендерної культури різних категорій населення (О. Васильченко [59], Н. Маркова [149], О. Смірнова [226], Л. Яценко [278]та ін.);
- специфіки гендерної соціалізації та соціально-педагогічної підтримки жінок та дівчат (О. Болотська [54], М. Зубілевич [113], Г. Лактіонова [143], В. Синякова [218], Н. Цвєткова [261], Л. Харченко [258] та ін.).
- особливостей формування усвідомленого батьківства та материнства (Л. Буніна [57], О. Лещенко [145], Н. Максимовська [148], Я. Мудрий [158]);
- шляхів інтеграції гендерної складової в підготовку соціальних педагогів та формування професійно необхідних якостей майбутніх фахівців (В. Васільєва [81], Т. Голованова [80; 81], С. Гришак [86], О. Остапчук [171; 173] та ін.).

Найбільш повно роль соціального педагога в досягненні гендерної рівності схарактеризовано в працях Т. Голованової. У контексті соціалізації формування гендерної рівності постає як соціально-педагогічний феномен, що передбачає створення й реалізацію соціально-педагогічних технологій та проектів гендерного виховання та гендерної освіти молоді. Сутність соціально-педагогічних механізмів полягає в гармонізації відносин між особою та соціумом, суспільством, державою й людиною, а сутність гендерних механізмів – у гармонізації взаємин жінок і чоловіків з урахуванням спільного й відмінного [80, с. 222]. У цьому контексті – побудова гармонійних гендерних взаємин у молодіжному середовищі – це той соціокультурний простір, на який спрямована соціальна педагогіка з її виховним потенціалом, націленим на вільну реалізацію соціальної активності чоловіків і жінок, їхньої громадської, творчої ініціативи, внутрішнього потенціалу.

Окрім цього, Н. Маркова вважає, що мета соціально-педагогічної діяльності полягає у формуванні гендерної культури молодої особистості як основи гендерної соціалізованості. Зміст діяльності соціального педагога з формування гендерної культури полягає в роботі з формування гендерних знань, соціального досвіду гендерної взаємодії та гендерної рефлексії [149].

Заслуговують на увагу й особливості професійної діяльності у зв’язку з появою протягом останніх років нових ініціатив у сфері соціальної роботи та соціальної педагогіки, зорієнтованих на жінок та чоловіків: соціальних та кризових центрів для осіб, які зазнали чи перебувають під загрозою домашнього насильства, корекційних програм для агресорів; клінік, «дружніх» до людей, які живуть з ВІЛ/СНІД та представників/ць груп найвищого ризику щодо інфікування ВІЛ; центрів соціальної адаптації для осіб, які повернулися з місць позбавлення волі (ними переважно є чоловіки); реабілітаційних центрів для наркозалежних осіб; тато-шкіл тощо [80; 240]. У цих закладах соціальні педагоги та соціальні працівники працюють у напрямі попередження і подолання гендерного насильства, гендерної дискримінації

та конфліктів, що однозначно зумовлює необхідність поглиблення їхньої спеціальної підготовки.

Вище викладене дозволяє нам назвати соціального педагога одним із головних ініціаторів гармонізації гендерних взаємин у суспільстві, зокрема йу молодіжному середовищі. А сучасна ситуація, яка склалася в царині гендерних взаємин, наполегливо вимагає від системи вищої освіти підготовки фахівця, який знає шляхи та володіє засобами подолання ситуації гендерної нерівності й здатен вирішувати практичні завдання в напрямі оптимізації гендерних взаємин.

Варто наголосити, що новою освітньою стратегією, орієнтованою на формування й утвердження політики рівних можливостей для самореалізації людини в різних сферах соціальної практики, є гендерний підхід, необхідність запровадження якого доведено в наукових дослідженнях [80; 81; 95; 97; 170; 173 та ін.]. Як метод аналізу соціальних явищ, він передбачає врахування гендерних відмінностей та соціально-рольових характеристик чоловіків і жінок [130, с. 163] і спрямований на формування навичок рівноправного співробітництва [95].

Вважаємо за необхідне докладніше розглянути особливості запровадження гендерного підходу в освіту та виховання, оскільки саме ці сфери є найбільш важливими в професійній діяльності соціального педагога. В гендерний підхідпостає як механізм досягнення гендерної рівності та утвердження рівних можливостей для самореалізації кожної особистості й передбачає: відсутність орієнтації на «особливе призначення» чоловіка чи жінки; заохочення видів діяльності, що відповідають інтересам особистості, а не продиктовані гендерними стереотипами; урахування індивідуальних гендерних відмінностей у процесі навчання та виховання. Метою гендерного підходу в системі освіти є створення гендерно чутливого освітнього простору та формування в усіх суб’єктів освітнього процесу егалітарного мислення, що передбачає розуміння сутності норм та установок взаємодії статей на принципах паритетності й гендерної рівності [209]. Ми погоджуємося з

думкою Т. Дороніної про те, що визначена мета сприятиме формуванню гендерних взаємин, вільних від жорстких стереотипів, і стане запорукою виховання нової особистості з високим рівнем відкритості та адаптивності в усіх сферах життя, необмеженими можливостями індивідуального життєвого вибору й самореалізації [95]. Зауважимо, що О. Мудрик та Л. Шустова вказують на важливість розвитку гендерного підходу в освіті з метою сприяння становленню партнерських взаємин між статями [267; 157].

Слід зазначити, що гендерний підхід має бути врахований і в змісті та організації освітнього процесу на всіх рівнях, що включає: усунення статевих упереджень у змісті навчального матеріалу та його інтерпретації; створення в навчанні (вихованні) атмосфери взаємоповаги, взаємодії та колегіальності з метою унеможливлення дискримінаційного ставлення один до одного всіх суб'єктів освітнього процесу; рівноправне залучення і хлопців, і дівчат до організації та проведення різноманітних виховних форм роботи, що дасть змогу виявити на практиці принципи взаємоповаги і взаємодопомоги на основі зміни гендерних ролей та демонстрації їх варіативності [97] .

Можливості застосування гендерного підходу в освіті з метою побудови гармонійних гендерних взаємин розкриває С. Риков: «Гендерний підхід до навчально-виховної діяльності відповідає вимогам сучасної науки, що забезпечує потребу гармонізації процесів міжстатевої соціальної взаємодії на всіх рівнях як об'єктивної необхідності формування в суспільстві високої гендерної культури, так і удосконалення статевих взаємин у сфері сімейно-шлюбних відносин» [213, с. 86].

Простежуємо взаємозв'язок гендерного та особистісно орієнтованого підходів. Особистісний підхід у педагогіці передбачає допомогу в усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті своїх можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні самовизначення, самореалізації та самоствердження. За таких умов особистість набуває абсолютної цінності, а освітній процес орієнтовано не тільки на врахування особистісних якостей та інтересів, а й на можливість реалізувати себе в пізнанні та діяльності. Окрім

того, особистісно орієнтований підхід передбачає варіативність змісту, форм та методів педагогічної діяльності, обираних з урахуванням індивідуальних особливостей [53].Принцип спрямованості освітнього процесу на розвиток особистості та розкриття її потенціалу є основним як для особистісно-орієнтованого, так і для гендерного підходів.

У нашому дослідженні з метою визначення взаємозв'язку соціальної педагогіки та концепції гендерної рівності як соціальних та наукових категорій, пропонуємо розглянути сутність, складові та умови застосування гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності. Важливе значення в цьому контексті мають праці А. Капської. Визначаючи мету соціально-педагогічної роботи в оптимізації суб'єктивної ролі людини та сприянні успішному вирішенню життєвих проблем, дослідниця називає серед цих проблем і гендерні. Засобами досягнення мети є вивільнення і розвиток ресурсів людини та її соціального оточення, соціальні зміни. Соціально-педагогічна робота постає як сфера діяльності, метою якої є корекція соціальних відносин, процесів розвитку і становлення особистості [123, 91-93].

Необхідність урахування соціальним педагогом не лише віку та статі, але й гендерних характеристик та їх проявів у процесі гендерної ідентифікації, виконанні гендерних ролей, побудові гендерних відносин доводить С. Агуліна. За її визначенням, гендерний підхід означає таку організацію соціально-педагогічного процесу, яка забезпечує найбільш оптимальні умови досягнення конкретної соціально-педагогічної мети в соціальному розвитку, вихованні, самореалізації, самоідентифікації і, зокрема, соціалізації з урахуванням індивідуальних особливостей за ознакою статі та гендерної індивідуальності. Варто зауважити, що метою гендерного підходу є сприяння з урахуванням багатоманітного впливу фактору статі успішному формуванню (корекції) особистісних якостей індивіда, засвоєнню ним соціально-культурного досвіду, формуванню активної життєвої позиції, оволодінню позитивними соціальними ролями та створення умов для

соціальної ідентифікації юнаків та дівчат, культуровідповідного середовища гендерного соціального виховання і гендерного розвитку особистості [4, с. 215].

Складові гендерного підходу у соціально-педагогічній діяльності охарактеризувала Л. Столярчук:

1. Соціально-педагогічне керівництво: готовність до допомоги молодим людям у гендерному самовизначенні, розвитку здатності брати на себе ініціативу та відповідальність у професійній та сімейній сферах; створення дружньої атмосфери в молодіжному середовищі; готовність до гендерної експертизи просвітницько-виховного заходу;

2. Соціально-педагогічна підтримка: спільне з молоддю визначення інтересів, здібностей, не обмежених гендерними стереотипами, ціннісних установок, можливостей та способів подолання труднощів, що перешкоджають становленню чоловічої/жіночої індивідуальності, побудова взаєминіз представниками іншої статі;

3. Соціально-педагогічний супровід: створення й розвиток різнобічних умов для прийняття молоддю гендерної стратегії (маскулінної, фемінної, андрогінної), що відповідає внутрішнім потребам чоловічої / жіночої індивідуальності, розвиток ставлення до чоловіка і жінки та їх стосунків як до цінності, прийняття оптимальних рішень у ситуаціях життєвого вибору [236].

У зв’язку з викладеним вище докладніше розглянемо умови застосування гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності: розвиток гендерної компетентності соціального педагога, яка включає компетентність у професійній діяльності, у педагогічному спілкуванні та особистісно-індивідуальну гендерну компетентність; урахування гендерної своєрідності особистості в процесі надання соціально-педагогічної допомоги та в стимулюванні до самовдосконалення гендерної індивідуальності; вплив на гендерні стереотипи соціального й культурного середовища з метою їх

пом’якшення; здатність спеціалістів створювати гендерно чутливе виховне середовище [4, с. 216].

Вивчення гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності є актуальним ще й тому, що соціальне виховання – переважно сфера жіночої зайнятості. Постає питання взаємовідносин між соціальним педагогом та клієнтом (клієнткою) як між представниками певної статі, що одночасно постають як особистості з власною системою цінностей. Тому К. Фофанова, досліджуючи професійну культуру соціальної роботи, визначає її переважно як галузь жіночої компетенції, що заснована на принципах жіночої етики турботи та співпереживання й відтворює «фемінні цінності». Таким чином, соціальна робота як соціальний інститут, що повинен трансформувати патріархальні стереотипи, навпаки, консервує традиційні погляди на розподіл гендерних ролей [254].

Таким чином, *гендерний підхід у соціально-педагогічній діяльності* – це створення умов для розвитку та реалізації внутрішнього потенціалу особистості з урахуванням багатоаспектного фактору статі. Однак у більш повному розумінні, репрезентованому в словнику гендерних термінів [130, с. 163], він передбачає урахування й оцінку всіх проектів, програм, запланованих і проведених заходів, стратегій і перспектив щодо їх впливу на жінок і чоловіків та включає використання гендерного аналізу для дослідження специфіки гендерних відносин, виявлення фактів гендерної нерівності, дискримінації та конфліктності.

Соціальний педагог повинен орієнтувати свою роботу на подолання асиметрії у відносинах між статями, сприяти утвердженню цінностей партнерства, запобігати конфліктним ситуаціям у сфері гендерних взаємин, визнавати унікальність кожної особистості, неупереджено ставитись до людини незалежно від її статевої належності. Гендерний підхід надає можливість із нових позицій розглянутисоціально-педагогічні проблеми та комплексно інтерпретувати причини їх виникнення, що створює умови для ефективної організації соціально-педагогічної допомоги молоді з метою

більш повного розкриття особистісного потенціалу. Основу діяльності спеціалістів соціальної сфери повинні становити гендерно чутливі соціальні послуги, що передбачають здатність визнати наявні гендерні відмінності та нерівності і враховувати їх у професійній діяльності, сприяючи встановленню рівних прав, рівних можливостей та рівного результату для жінок та чоловіків.Зважаючи на вищезазначене, слід сказати що гендерний підхід зобов'язує до переосмислення системи підготовкі фахівців соціальної роботи та соціальної педагогіки, до концептуальних змін соціальної допомоги та підтримки.

Ми повністю погоджуємося з думкою С. Гришак та О. Остапчук про те, що гендерний підхід є одним із основних у професійній підготовці фахівців із соціальної педагогіки: по-перше, розвиток особистості студента-майбутнього соціального педагога не повинні обмежувати традиційні уявлення про роль та призначення жінок і чоловіків; по-друге, означений підхід є інструментом підвищення ефективності соціально-педагогічної діяльності. Професійна підготовка соціальних педагогів на засадах гендерного підходу повинна бути спрямована на формування сучасних егалітарних гендерних уявлень, гендерної компетентності, гендерної сенситивності та гендерної лояльності як професійно значущих якостей вищеозначених спеціалістів [85; 173, с.10].

Таким чином, сутність застосування *гендерного підходу в підготовці фахівців* полягає вурахуванні індивідуальних гендерних особливостей студентів і студенток, рівноцінному залученні їх до різних видів діяльності, оцінюванні всіх проектів, програм, заходів через призму впливу на студенток і студентів, в усуненні з освітнього процесу та змісту освіти гендерних стереотипів та упереджень, виявленні й недопущенні проявів гендерної нерівності, включенні гендерної тематики в освітні програми та виховну роботу.Без сумніву, інтеграція гендерного підходу в підготовку соціальних педагогів надасть реальну можливість майбутнім фахівцям через кваліфіковане розуміння його сутності з повагою ставитись як до рівноправного розкриття людиною свого особистісного потенціалу, так і до

рівної можливості його реалізації незалежно від статі, що суттєво підвищить ефективність соціально-педагогічної діяльності.

Необхідність представлення гендерної проблематики в навчальних програмах соціальних працівників та соціальних педагогів обґрунтовує І. Купрянова, вказуючи на потребу відмовитися від патріархальних установок та з повагою ставитися до особливостей та альтернативних форм міжособистісних відносин [142]. Тому необхідно звернути особливу увагу на навчання майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи та соціальної педагогіки основам гендерного підходу, що підвищить якість соціальної роботи та професіоналізм фахівців.

Гендерна підготовка спеціалістів передбачає саморозвиток та самоосвіту, накопичення нових знань, готовність до різних видів допомоги представникам обох статей у продуктивному виконанні гендерних ролей. Л. Столярчук виокремлює два рівні якісних перетворень спеціаліста: індивідуальний (усвідомлення власної чоловічої/жіночої унікальності) та професійний (рівень спеціаліста, що володіє гендерною компетентністю) [232].

Як бачимо, у центрі уваги перебуває не лише професійна, а й *гендерна компетентність* соціального педагога. Вважаємо, що цей вид компетентності постає як уміння людини, яка є представником певної статі, ефективно функціонувати у сфері міжгрупової та міжособистісної взаємодії, критично осмислювати свій соціальний досвід із позицій гендерного підходу.

До складниками гендерної компетентності є: 1) знання про наявні ситуації гендерної нерівності, фактори й умови, які їх викликають; 2) уміння помічати та адекватно оцінювати ситуації гендерної нерівності в різних сферах; 3) здатність не виявляти у власній поведінці гендерно дискримінаційних практик; 4) можливість розв’язувати гендерні проблеми та конфлікти. Гендерно компетентні чоловіки й жінки поділяють егалітарні погляди, вільні від гендерних упереджень, демонструють гендерно коректну поведінку, вирізняються гендерною чутливістю [127, с. 43].

Ми поділяємо думку І. Загайонова про те, що гендерна компетентність педагога є базовою і включає багатофункціональність, міждисциплінарність, багатовимірність, містить особисті якості, інтелектуальні здібності, комунікативні уміння, пов'язані з гендерною культурою [107]. У соціальній сфері гендерна компетентність постає як здатність розв'язувати за допомогою технологічних засобів актуальні для гендерних відносин завдання, уміння застосовувати інструментарій експертизи та консультування [254, с. 28-29].

Передумовами успішного формування гендерної компетентності соціального педагога визначено наявність власного досвіду егалітарної поведінки в навчальних, професійних, ділових, сімейно-побутових ситуаціях, прагнення до саморефлексії та самопізнання власної гендерної індивідуальності; здатність застосовувати гендерну теорію для аналізу власного професійного та життєвого досвіду, самооцінки здібностей та якостей [248].

Зауважимо, що важливою складовою гендерної компетентності є *гендерна чутливість* (гендерна сенситивність) – здатність виявляти в повсякденній практиці приховані гендерні послання, уникати сексизму як у мові, так і в поведінці, конструктивно реагувати на прояви дискримінації за ознакою статі, визнавати прояви фактичної нерівності між статями в усіх сферах життя [85].

Варто наголосити, що гендерна компетентність належить до переліку загальних компетентностей, зазначених у Методичних рекомендаціях до розроблення стандартів вищої освіти, де її визначено як «здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми» [151].

Окрім гендерної компетентності, невід'ємною складовою гендерного підходу в професійній діяльності є формування гендерної культури фахівця, повага до рівності статей і людської гідності, необмеженість стереотипними уявленнями.*Гендерну культуру* розглядають як сукупність стійких форм взаємодії, засновану на принципах громадянського суспільства, яка

відповідає за дотримання принципу рівності, толерантності, за ціннісний аспект поваги до людини в її гендерному вимірі [254, с. 30].

Формування гендерної культури особистості має ґрунтуватися на принципах стратегії рівних можливостей, що передбачає такі складові: позитивне сприйняття себе як представника відповідної статі та позитивне гуманне ставлення до осіб іншої статі; володіння системою знань про культуру міжстатевих стосунків; уміння спілкуватися з особами протилежної статі; повага прав, честі й гідності осіб іншої статі [279].

Розуміння та формування в молодої людини навичок гендерної культури дає можливість неупередженого ставлення до здібностей та статусу людини незалежно від її статевої належності, орієнтує діяльність на принципи егалітарності, самореалізацію особистості в освоєнні будь-яких сфер життя. Критерієм сформованості гендерної культури є встановлені гармонійні взаємини [126, с. 4].

Слід зазначити, що серед педагогічних чинників, що впливають на рівень гендерної культури – гуманітарна складова освітньої підготовки, системність виховної роботи, особистісна гендерна позиція викладачів, духовні ідеали та цінності, тому формування гендерної культури є ефективним, якщо в процесі професійної підготовки посилити гуманістичну спрямованість суб’єкт-суб’єктної взаємодії на основі особистісно-розвивальних технологій, активно впроваджувати діалогічні форми, враховувати гендерні особливості студентів [279].

Таким чином, для ефективного виконання практичних завдань у сфері гармонізації гендерних взаємин необхідно забезпечити особистісний та професійний розвиток спеціалістів, чого досягаютьшляхом спеціальної підготовки. Однак, незважаючи на те, що завдання у сфері побудови гармонійних гендерних взаємин значною мірою покладене на соціальних педагогів, на сьогодні вони не отримують відповідної професійної підготовки в цьому напрямі, помітна повільність інституалізації гендерного підходу в процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Наше дослідження сфокусоване на запровадженні гендерної складової в процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, тому особливу увагу звернемо на теоретичний аналіз понять, що характеризують процес підготовки соціальних педагогів, визначення змісту та складових якого є основою для розробки ефективних умов підготовки до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Для досягнення окресленої мети уточнимо такі поняття, як «професійна підготовка соціальних педагогів» та «професійна готовність соціальних педагогів».

Провідні положення філософії,педагогіки й психології в галузі сучасної професійної освіти розкривають Ю. Бабанський [13], І. Дичківська [92], З. Курлянд [176], В. Сластьонін [221] та ін., теоретичні та практичні засади реалізації провідних підходів до підготовки майбутніх фахівців вивчають І. Бех [53], М. Д'яченко [98], Є. Зеєр [112], І. Кандибович [98], Р. Піонова [181] та ін.

Автори словника професійної освіти визначають підготовку як дії, спрямовані на формування життєвої позиції, вироблення навичок та передавання знань, необхідних для працевлаштування за спеціальністю або для роботи в певній галузі, а професійну підготовку – як процес оволодіння знаннями, навичками та вміннями, що дозволяють виконувати роботу в обраній сфері [63, с. 237]. Розглядаючи професійну підготовку як формування навчально-професійних мотивів, соціально-професійних знань, умінь та навичок, оволодіння способами розв'язання типових професійно значущих завдань, розвиток готовності до самостійної трудової діяльності та працевлаштування [112, с. 28], а також як процес оволодіння різноманітними видами професійної діяльності, у якому цілеспрямовано створені умови для самопізнання та самовизначення під час виконання різних професійних ролей [103], ми дійшли висновку, що професійна підготовка є процесом формування професійно значущих мотивів, оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, що забезпечать готовність до трудової діяльності у визначеній сфері.

Формування в майбутнього спеціаліста готовності до соціально-педагогічної діяльності, розвиток професіоналізму та компетентності майбутніх соціальних педагогів представлено в працях Т. Алєксєєнко [5], С. Архипової [10], О. Безпалько [49], Р. Вайноли [58], Ю. Галагузової [66], І. Доброскок [93], Л. Завацької [106], І. Звєрєвої [109], А. Капської [122], О. Карпенко [124], І. Мельничук [152], Л. Міщик [155], Р. Овчарової [167], Л. Петришин [179], В. Поліщук [183; 184] та ін.

Звичайно, для нашого дослідження суттєвим є поняття «професійна підготовка соціальних педагогів», зокрема, Ю. Галагузова розглядає його як багаторівневий та багатоаспектний складник соціальної освіти, що являє собою процес та результат формування готовності до професійної діяльності в сфері соціального виховання та освіти, соціального захисту, підтримки, корекції та реабілітації дітей, що потрапили у складні життєві обставини, шляхом засвоєння системи спеціальних знань, умінь і навичок, набутих у процесі теоретичного й практичного навчання у ВНЗ [66, с. 99]. Р. Вайнола доводить, що процес професійної підготовки соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу – це сукупність соціального, професійного та особистісно-морального розвитку майбутнього фахівця в сприятливих умовах технологічного та науково-методичного забезпечення підготовки в освітньому середовищі вищого навчального закладу [58, с. 17].Враховуючи, що соціальна ситуація постійно зазнає змін і вимагає від фахівця гнучкості, підкреслимо думку З. Фалинської [251] про підготовку соціального педагога як фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни в суспільстві.

З упевненістю можна сказати, що *професійна підготовка соціальних педагогів* – це процес засвоєння системи знань, умінь та навичок, що здійснюється в умовах вищого навчального закладу та забезпечує готовність до професійної діяльності у сфері соціального виховання та вирішення соціально-педагогічних проблем. Означене вище дозволяє визначити *підготовку майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин*

*у молодіжному середовищі*як процес, що відбувається в сприятливих умовах вищого закладу освіти й передбачає формування мотивів, цінностей, знань, умінь та навичок, які забезпечать здатність виконувати професійні завдання з метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Ми погоджуємося з думкою В. Поліщук про те, що терміни «підготовка» й «готовність» тісно пов'язані між собою та взаємозалежні. Професійна готовність є одним із системотвірних компонентів професійної підготовки та її кінцевим результатом. Професійні якості спеціаліста визначає саме його професійна підготовка, яка є динамічним процесом, що передує готовності [184]. Тому в нашій роботі йдеться про підготовку як процес та готовність як мету та результат цього процесу.

Дослідники виокремлюють два підходи у визначенні готовності до професійної діяльності. Перший підхід полягає в розумінні готовності як професійно важливої якості особистості, що є складним психологічним утворенням і забезпечує можливість свідомо й добросовісно здійснювати трудову діяльність. Готовність у такому розумінні є результатом спеціально спрямованого розвитку особистості, яка формується завдяки оволодінню загальними та професійними знаннями, уміннями та навичками, удосконаленню психічних процесів та якостей особистості. Цілеспрямоване формування готовності до діяльності передбачає систематичне й комплексне використання різноманітних принципів, засобів, форм та методів навчання і виховання, управління діяльністю студентів. Другий підхід характеризує готовність як психічний стан особистості, внутрішню налаштованість на визначену поведінку при виконанні навчальних і трудових завдань, установку на активні цілеспрямовані дії; який визначається розумінням професійних завдань, усвідомленням відповідальності, бажанням досягти успіху. Цей підхід забезпечує можливість майбутнього фахівця виконувати завдання, до реальних ситуацій професійної діяльності і згодом дозволить успішно працювати за фахом [98, с. 337-343].

Зауважимо, що обидва підходи перебувають у єдності та взаємодіють: стійкі особистісні характеристики людини (переконання, погляди, риси характеру) пов'язані з ситуативними психічними станами (ретельність, зібраність, задоволеність). Слід зазначити, що формування готовності визначаються як завдання таумови освіти, так і якості особистості, її мотивація та досвід.

Водночас, С. Бондаренко визначає готовність як складне психолого-педагогічне явище, що поєднує в собі психологічні особливості та моральні риси особистості, соціально-ціннісні мотиви вибору професії, способи поведінки, спеціальні професійні знання, уміння та навички, які забезпечують спеціалісту можливість працювати в обраній сфері [55].

Нам імпонує думка Г. Єфремової про те, що готовність – це первинна, фундаментальна умова успішного виконання будь-якої діяльності, цілеспрямований прояв особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, настанови. Її досягаютьу ході моральної, психологічної, професійної та фізичної підготовки, вона є результатом всебічного особистісного розвитку з урахуванням вимог, зумовлених особливостями діяльності, професії [102].

Ми розглядаємо, передовсім, готовність до соціально-педагогічної діяльності, що пов'язана зі специфікою професійного впливу на процес соціалізації особистості, соціальне середовище, взаємини особистості та соціуму. В. Поліщук визначає це поняття як складне особистісне утворення, що визначається цінностями соціально-педагогічної діяльності; психологічним станом; системною сукупністю професійних знань, умінь і навичок, необхідних для кваліфікованого виконання професійних функцій; сформованістю професійно зумовлених особистісних якостей. Авторка обґрунтовує й основні компоненти готовності: мотиваційний, ціннісний, когнітивний, професійно-особистісний, практичний, аналітичний [184,с. 26].

Дещо розширює це поняття О. Карпенко, яка визначає готовність як систему компонентів, якостей особистості майбутнього спеціаліста-професіонала, що забезпечують виконання ним функцій, адекватних потребам певної виробничої діяльності. Характерними ознаками рівнів соціально-психологічної готовності названо: творчий потенціал, готовність до самоосвіти, наявність пізнавальних, організаторських, конструктивних, комунікативних умінь і самооцінка готовності до діяльності [124, с. 21].

Думка Л. Завацької про готовність соціальних педагогів до виконання професійної діяльності дещо відрізняється від попередніх, оскільки дослідниця розглядає готовність на трьох рівнях: особистісна готовність соціального педагога, процес діяльності (у якому втілена теоретична і технологічна готовність педагога) та результативність діяльності [106, с. 16].

Проаналізувавши літературу, розумітимемо *готовність майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі*як професійно важливе особистісне утворення, що визначене цінностями гендерної рівності та мотивацією до соціально-педагогічної діяльності й становить систему знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для результативного виконання професійних завдань із метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.Для вагомих позитивних результатів у сфері гендерних взаємин молодісоціальний педагог повинен бути готовим цілеспрямовано застосовувати весь обсяг соціально-педагогічних знань, умінь та навичок.

Підкреслимо, що професійна готовність являє собою інтегративне утворення, що складається з певної системи взаємопов’язаних складників. М. Дьяченко та І. Кандибович серед таких компонентів виокремлюють: мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї); орієнтаційний (знання та уявлення про особливості й умови професійної діяльності); операційний (володіння способами та прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями тощо); вольовий (самоконтроль, уміння керувати діями, необхідними для виконання трудових

обов'язків); оцінний (самооцінка професійної підготовленості та процесу розв'язання професійних завдань). Достатня розвиненість цих компонентів та їх цілісна єдність є показником високого рівня професійної готовності, що забезпечує можливість успішно виконувати різні професійні завдання [98, с. 337]. Дослідники [175; 176; 181; 257] основними складовими означено поняття вважають єдність особистісного та процесуального компонентів: з одного боку, готовність є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна); з іншого – операційно-технічною, що включає інструментарій педагога (професійні знання, уміння, навички й засоби педагогічного впливу).

Привертає увагу структура готовності саме до педагогічної діяльності, представлена поєднанням факторів, що відображають її різні сторони, зокрема:

– психологічну готовність – спрямованість на педагогічну діяльність, інтерес до предмету та потреба в саморозвитку, загальні та спеціальні здібності, стійкі професійно важливі особливості сприйняття, уваги, мислення, емоційних та вольових процесів;

– науково-теоретичну готовність – необхідний для успішної роботи обсяг психолого-педагогічних, спеціальних, соціокультурних знань; знання концепцій розвитку особистості, принципів гуманістичної педагогіки, теоретичних, методичних, наукових положень, що складають основу педагогічної діяльності;

– практичну готовність – сформовані на відповідному рівні професійно-педагогічні уміння й навички, необхідні для педагогічної діяльності ;

– психофізіологічну готовність – відповідні задатки та здібності;

– фізичну готовність – стан здоров'я, що забезпечує професійну працездатність) [181, с. 125-126].

Таким чином, готовність до педагогічної діяльності зумовлена поєднанням цінностей, мотивів, особистісних якостей, теоретичних знань,

практичнихумінь, що дає можливість досягати стабільних результатів у педагогічній діяльності. Вважаємо, що важливими якісними характеристиками готовності є розуміння професійних завдань та мотивація до діяльності у сфері гендерних взаємин, поєднання професійних знань та індивідуального досвіду. Оскільки невід'ємною складовою професійної готовності є досвід, слід зазначити, що в кожного майбутнього фахівця є індивідуальний гендерний досвід, що становить частину життєвого досвіду й зумовлений власною статевою належністю, гендерними переконаннями, особливостями власних гендерних взаємин.

Розглянуте вище дозволяє нам виокремити такі*компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі*: прагнення до зміни наявної системи гендерних взаємин, поєднання цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності, гендерно орієнтовані знання, гендерно орієнтовані професійні вміння (рис. 1.1). Зуважимо, що складники тісно взаємопов'язані: підтримка принципів гендерної рівності у поєднанні з цінностями соціальної педагогіки визначають прагнення особистості як до отримання гендерно орієнтованих знань та вмінь, так і до майбутньої професійної діяльності в сфері гендерних взаємин.

Складники мають специфічні ознаки, що визначають сформованість.Схарактеризуємо кожен із цих компонентів.

Мотивація визначає професійну спрямованість та силу докладених зусиль, міру наполегливості в діяльності. Базовою основою мотивації є розуміння змісту своєї професії, позитивне ставлення до неї, необхідний рівень самооцінки та домагань, орієнтація на професійний та особистісний розвиток та саморозвиток. Для нашого дослідження визначальним мотивом є підтримка майбутніми фахівцями ідеї гендерної рівності, прагнення до професійної діяльності у сфері гендерних взаємин, розуміння важливості своєї функції у формуванні нової, гармонійної системи гендерних взаємин.

Рис. 1.1 Компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Ціннісна складова – це професійно-етична культура як процес створення, збереження й засвоєння цінностей, створених людством та включених у професійну діяльність; до них належать знання, ідеї, концепції, які на цей момент є значущими для суспільства [164, 35]. Провідними постають такі традиційні для соціальної педагогіки цінності: гуманізм, емпатія, толерантність, прихильність до принципів соціальної справедливості тощо [10; 11; 49; 122; 197; 217 та ін.].

Названі цінності, визначені Етичним кодексом спеціалістів із соціальної роботи [197], без сумніву, тісно пов’язані з цінностями, на яких побудована ідея гендерної рівності: рівність прав, рівність можливостей, рівність результатів; недопущення проявів насилля та дискримінації за ознакою статі, самореалізація особистості та самовдосконалення, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих

рішень та рівні можливості щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків [170].

Характеризуючи ціннісний компонент готовності, вважаємо за доцільне назвати його складник, що стосуються *особистісних якостей* соціального педагога:

– усвідомлення ідеї партнерства невід'ємною рисою гармонійних гендерних відносин у сучасному світі, що забезпечить рівноцінність чоловіка та жінки в особистісній, сімейній, соціальній, професійній сфері;

– толерантне сприйняття гендерних відмінностей та різноманітних проявів гендеру, статевої належності та виразності рис фемінності / маскулінності,повага до гендерних переконань та поглядів інших осіб;

– гендерна чутливість, яку визначають як здатність майбутніх спеціалістів соціальної сфери виявляти в повсякденній практиці «приховані» гендерні послання, уникати сексизму, конструктивно реагувати на прояви дискримінації за ознакою статі [85; с. 157];

– оцінка власного життєвого досвіду, гендерних переконань та ролей із позиції гендерного підходу;

– позитивне ставлення до себе як до представника певної статі та особисте бачення перспектив саморозвитку, самореалізації потенціалу власної чоловічої / жіночої індивідуальності;

– визнання цінності шлюбно-сімейних стосунків на засадах егалітарної моделі гендерних взаємин, взаємовідповідальності та взаємопідтримки тощо.

Успішне утвердження у свідомості майбутнього фахівця названих цінностей та якостей створюють основу для ефективного оволодіння гендерно орієнтованими знаннями та уміннями [15].

Гендерно орієнтовані знання – це фундаментальні методологічні знання про концепцію гендерного підходу, провідні гендерні теорії, категорії та поняття, глибоке осмислення яких дозволить зрозуміти складні процеси,

що відбуваються всередині гендерної системи суспільства та ефективно, науково обґрунтовано здійснювати соціально-педагогічну роботу в сфері гендерних взаємин, до яких належить система чітких уявлень про:

– основні гендерні теорії, розуміння сучасних підходів до трактування понять та категорій гендеру;

– теоретичні та практичні аспекти реалізації гендерного підходу;

– механізми та інститути, що впливають на процес гендерної соціалізації;

– особливості становлення гендерної ідентичності особистості;

– функції гендерних стереотипів та їх вплив на систему гендерних взаємин;

– традиції гендерної культури українців та інших народів,

– основні напрями гендерної політики й гендерного законодавства України та міжнародних організацій,

– шляхи та способи подолання ситуацій гендерної нерівності;

– механізми побудови гармонійних гендерних взаємин;

– соціальні та соціально-педагогічні проблеми в сфері гендерних взаємин;

– сутність гендерного підходу в соціальній роботі / педагогіці, особливості надання соціальної та соціально-педагогічної допомоги представникам різних гендерних груп;

– гендерні особливості суб'єктів освітнього процесу, ознайомлення з державною стратегією гендерної освіти та гендерного виховання, усвідомлення їх значущості;

– інноваційні методи та формигендерної просвіти.

Невід'ємними складовими гендерно орієнтованих знань є розуміння поняття «гендерна рівність» за схемою: рівність прав, рівність можливостей, рівність результатів, справедливість та паритет; дотримання погляду на

гендерні взаємини як соціально сконструйовану систему взаємодії з можливістю її реконструкції.

Гендерно орієнтовані професійні вміння – сукупність послідовних дій, заснованих на теоретичних знаннях та спрямованих на розв'язання професійних завдань з метою гармонізації гендерних взаємин. Науковцями [11; 66; 122; 167] визначенотакі групи професійних умінь соціального педагога: комунікативні, організаторські, діагностичні, прогностичні, терапевтичні, професійно-прикладні, перцептивні, рефлексивні, аналітичні, просвітницько-інформаційні та гностичні. Зауважимо, що основу для виокремлення гендерно орієнтованих умінь становлять такі соціальні технології як гендерний аналіз, гендерна експертиза, гендерна освіта та гендерна просвіта, інтерактивні методи розвитку гендерної компетентності особистості [248, с. 5].

Розглянемо групи професійно важливих умінь соціального педагога з позиції гендерного підходу (додаток А):

гендерно орієнтовані комунікативні вміння: побудова міжособистісного спілкування на принципах толерантності та партнерства; конструктивне розв'язання гендерних протиріч та конфліктів; володіння недискримінаційною лексикою та використання гендерно паритетної мови тощо;

гендерно орієнтовані організаторські вміння: налагодження співпраці з організаціями та установами, що працюють у сфері гендерної рівності; створення атмосфери співробітництва, взаємопідтримки та взаємовідповідальності між юнаками та дівчатами; використання потенціалу вільного часу з метою формування гендерної компетентності особистості тощо;

гендерно орієнтовані діагностичні уміння: гендерний моніторинг ЗМІ, рекламного простору з метою виявлення зразків гендерних відносин, дискримінації та сексизму; діагностика проблемних зон міжособистісних гендерних взаємин та гендерної компетентності особистості та тощо;

гендерно орієнтовані прогностичні уміння: визначення пріоритетних сфер професійної діяльності з підтримки соціально вразливих гендерних груп, планування роботи; передбачення напрямів розвитку міжособистісних взаємин; прогнозування гендерної соціалізації та гендерного самовизначення особистості; прогнозування ефективності та доцільності застосування форм і методів роботи та тощо;

гендерно орієнтовані терапевтичні вміння: терапевтична та корекційна допомога особам, що зазнали гендерної дискримінації чи насильства; допомога в ситуації кризи гендерної ідентичності; корекція внутрішньої мотивації щодо побудови того чи іншого типу гендерних взаємин; корекція індивідуальних гендерних уявлень у бік егалітарності тощо;

гендерно орієнтовані рефлексивні уміння: переосмислення власних гендерних уявлень у бік егалітарності та ін.

гендерно орієнтовані перцептивні вміння: повага до іншої особистості, врахування інтересів, вияв доброзичливого ставлення; сприйняття, розуміння і оцінка іншої людини з позиції гендерного підходу тощо;.

*гендерно орієнтовані професійно-прикладні вміння:*розробка та реалізація гендерно орієнтованих соціальних проектів; гендерно чутливі соціальні послуги; захист прав та інтересів у ситуаціях дискримінації та насильства за статевою ознакою; врахування особливостей гендерної ідентичності та життєвого досвіду клієнта як жінки чи чоловіка при наданні соціально-педагогічної допомоги; індивідуальне консультування в області гендерних проблем; супровід процесу гендерної соціалізації тощо;

гендерно орієнтовані просвітницько-інформаційні уміння: проведення інформаційно-просвітницьких заходів (ІПЗ) гендерного спрямування; навчання ненасильницьким методам вирішення проблем у спілкуванні з представниками іншої статі, формування готовності до партнерської моделі стосунків; використання потенціалу інтерактивних методів навчання; залучення молоді до аналізу гендерних проблем; володіння технологією

гендерної експертизи в освіті; поширення правових знань із питань гендерутощо;

гендерно орієнтовані гностичні уміння: інтеграція філософських, психолого-педагогічних, правових знань про сутність гендерного підходу всоціально-педагогічну діяльність, самоосвіта [14].

У цьому підрозділі доведено необхідність професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, схарактеризовано сутність запровадження гендерного підходу в професійну підготовку та практичну діяльність соціальних педагогів, уточнено поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів» та «професійна готовність соціальних педагогів», розкрили поняття «підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі» та «готовність соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі». Компонентами такої готовності визначено: поєднання цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності,прагнення до зміни наявної системи гендерних взаємин, гендерно орієнтовані знання, гендерно орієнтовані професійні вміння.

1.2 Соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі та професійні завдання соціального педагога з метою їх гармонізації

Ураховуючи безпосередній зв’язок гендерних досліджень та соціально-педагогічної теорії й практики, вважаємо за необхідне схарактеризувати соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі та сформулювати завдання соціального педагога в побудові гармонійних гендерних взаємин молодого покоління.

Дослідження гендерних взаємин є невід’ємною частиною філософії, психології, соціології. Концептуальні підходи до вивчення гендерних

взаємин розробляли С. Бем [280; 281], І. Гофман [284; 285], Д. Зіммерман, Т. Лукман, К. Уест [291] М. Кіммел [286] та ін.; Т. Берсенєва [52], О. Вороніна [246], В. Зайцев О. Здравомислова [110; 111], С. Ісанбаєва [116], І. Кльоцина [127], Т. Коростилєва [138], А. Ростова [212], Н. Сабліна [214], О. Ярска-Смірнова [276] та інші працюють над практичними аспектами порушеної проблеми.

У сучасній літературі, присвяченій гендерним проблемам, паралельно використовуютьпоняття «гендерні відносини» та «гендерні взаємини», які, хоч функціонують як синоніми, проте мають смислові відмінності. Поняття «відносини» є більш широким і означає «стосунки, зв'язки, взаємини між ким-небудь, взаємозв'язок, взаємовплив» та однаковою мірою застосовується щодо людей, суспільства, колективу, тоді як поняття «взаємини» визначено як «взаємні стосунки між ким-, чим-небудь», тобто зв'язки між людьми (родинні, особисті, подружні) [224]. З огляду на вище зазначене, використовуватимемо поняття «взаємини», підкреслюючи міжособистісні зв'язки. Однак, під час цитування допускаємо використання поняття «гендерні відносини».

Гендерні відносини як різновид соціальних відносин існували в суспільстві завжди, однак цей тип відносин довгий час не розглядали окремо, оскільки суспільна активність жінок тривалий час була обмежена сімейним простором. Гендерні дослідження, об'єктом вивчення яких є гендерні відносини, представляють міждисциплінарну сферу наукового знання, яка стала розвиватисьу 60-70-х роках XX ст., що засвідчило перехід від вивчення специфічно жіночого досвіду до аналізу гендерної ситуації й гендерних відносин, які охоплюють обидві статі. Центральний термін «гендер» фіксує новий предмет дослідження – варіативні відносини статей у конкретному соціально-історичному ситуаційному контексті й новий ракурс досліджень – намагання зняти ієрархічність гендерних відносин. Гендерні дослідження здійснюють науковий аналіз системи гендерних взаємин, що є базовими для

суспільства. Гендерна теорія орієнтована на пошук паритетних і збалансованих відносин між статтями [170].

Важливим результатом гендерних досліджень є висновок, що гендер не являє собою монолітну сталу категорію, а виступає системо утворювальним елементом, який створює розбіжності в становищі жінок і чоловіків у суспільстві [7, с. 6]. Підкреслимо, що немає жодного суспільства, яке було б гендерно гомогенним.

О. Здравомислова визначає гендер як систему міжособистісної взаємодії, за допомогою якої створюється, утверджується та відтворюється уявлення про чоловіче та жіноче як базові категорії соціального порядку. Гендер є одночасно результатом та джерелом такої взаємодії і як організована система соціальних відносин між чоловіками та жінками, визначає міжособистісне спілкування та спільну діяльність в інститутах суспільства [111].

У такому розумінні гендер постає як спосіб існування статі й означає соціально очікувану поведінку та специфічний набір культурних характеристик, що визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків та взаємини між ними. Гендер конструюється через взаємодію. Таким чином, гендер стосується не лише чоловіків та жінок, а відносин між ними та соціального способу конструювання цих відносин [48].

Розглянемо основні гендернітеорії, що розкривають особливості гендерних відносин та перспективи їх трансформації.

Відповідно до *функціональної теорії* (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс та Р. Бейлс[99; 111; 289]), жінка виконує в суспільстві експресивну роль (турбота про дітей, підтримка членів сім'ї, забезпечення гармонії та психологічного комфорту родини, виконання домашніх справ), а чоловік – інструментальну роль (регуляція відносин між сім'єю та іншими соціальними системами, роль захисника та годувальника). Радикальна зміна цієї структури неможлива, оскільки пов'язана зі статевою диференціацією репродуктивної функції. Означена теорія лежить в основі статево-рольового підходу:

відмінності між чоловіками та жінками мають тільки біологічну природу, ролі чоловіків та жінок є діаметрально протилежними і їх зміна призведе до негативних явищ, здатних «розхитати» порядок, що існує.

З позиції *трансакційного аналізу* Е. Берна, за життєвим сценарієм здійснюється статево-рольове програмування чоловіків і жінок, а одним із основних елементів сценарію є заборони та директиви. Починаючи з раннього дитинства, дівчаток та хлопчиків фактично примушують діяти за певним сценарієм. Відповідно в процесі гендерної соціалізації відбувається деформація розвитку, оскільки одні сторони особистості, що відповідають гендерним стереотипам, заохочують, а інші, що суперечать таким стереотипам, забороняють. Згідно цією теорією, особистість обирає форми життєвого шляху, що відповідають гендерним стереотипам, а не власному покликанню чи вподобанню. За допомогою сценаріїв закладається гендерна нерівність, суперництво між статями [170, с.137-138].

Дослідники *теорії соціального научіння* диференціації поведінки (А. Бандура, В. Мішел) стверджують, що новонароджені хлопчики й дівчатка мають більше подібних рис, ніж відмінних, але в батьківській сім'ї їх виховують по-різному: хлопчиків підштовхують бути сміливими, досягати мети, спонукають до самостійності, а дівчаток заохочують до наслідування ролі матері й дружини, схвалюють їхню слухняну поведінку. Таких орієнтирів дотримуються й учителі. Научіння гендерним ролям відбувається через спостереження та відтворення моделей статево-рольової поведінки. Соціально-педагогічний аспект даної теорії пов'язаний зі спостереженнями за вихідцями з кризових сімей, які, як правило, відтворюють сценарій статево-рольової поведінки батьків у створенні власної сім'ї, а вихованці дитячих будинків, попри найбільшу мрію створити сім'ї, часто не готові будувати гармонійні подружні стосунки та виконувати батьківські ролі [79, с. 258-278].

Провідною теорією, на якій ґрунтуються сучасні гендерні дослідження, є *теорія соціального конструювання* (П. Бергер, Т. Лукман, І. Гофман, К.

Уест, Д. Зімерман). На противагу біологічно орієнтованим поглядам, ця теорія заснована на розрізнені біологічної статі та соціальної належності до статі. Гендер розглядають як діяльність суспільства з приписування статі, що відтворює відносини нерівності та дискримінації, та як результат щоденної взаємодії, яка вимагає постійного виконання та підтвердження. Гендер не є незмінним статусом, а постійно відтворюється у комунікативних ситуаціях. У межах цього напряму гендерні відносини постають як конструкт певної культури, що складається історично, а способи їх конструювання багатоманітні та відображають домінування різних соціальних інтересів. У теорії соціального конструювання індивід є активним суб'єктом формування гендерних відносин. Суб'єкт конструює гендерні правила та гендерні відносини, а не лише засвоює та відтворює їх З одного боку, прояв гендерних відносин є об'єктивним, тому що індивід сприймає їх як наявну систему, але з іншого боку – вони є суб'єктивними як соціально конструйовані щоденно, щохвилинно, тут і тепер [111; 284]. Визначення гендеру як соціального конструкту стало основою для методології розуміння соціокультурної детермінації гендерних відносин, які розглядають як соціальний, історичний діалог [48].

Існує декілька підходів до вивчення гендерних взаємин. Одним із найбільш важливих є системний підхід, що дозволяє розглянути гендерні відносини як один із системоутворювальних елементів соціальних відносин, що існує поряд з іншими елементами та перебуває в взаємозв'язку з ними. З іншого боку, гендерні взаємини можуть бути представлені у вигляді системи, елементи якої певним чином взаємопов'язані. Такий зв'язок визначає характер самих гендерних взаємин – патріархальний, матріархальний чи егалітарний. Структурно-функціональний підхід вказує на функції гендерних відносин, їх роль та взаємозалежність із змінамив суспільстві. З одного боку, соціальні відносини детермінують гендерні, з іншого боку, самі гендерні відносини впливають на соціальні відносини, змінюючи усталену систему. З точки зору синергетичного підходу, гендерні відносини представлені

яксистема що трансформується з перспективою становлення нового гендерного порядку. Комплексний підхід дозволяє визначити коло факторів, що зумовлюють трансформацію чи збереження традиційного порядку у взаєминах статей [212, с. 222-225].

Аналіз наведених концепцій та підходів дозволяє виокремити провідну роль теорії соціального конструювання, згідно з якою особистість, яка створює гендерні взаємини, здатна їх змінити.

Зауважимо, що гендерні відносини стосуються суспільства вцілому, постійно змінюються залежно від соціальної, економічної, політичної, культурної ситуації, формуються під впливом політики держави, залежать від звичаїв та традицій, прийнятих у суспільстві.

У площині дотримання прав людини гендерні відносини –система волевиявлення жінок і чоловіків у суспільстві як рівних у правах і можливостях, що закріплена законодавчо, реально забезпечена в політико-правових принципах, діях, у побудові громадських і державних структур із урахуванням гендерних інтересів і потреб, спрямованих на утвердження гендерної демократії з метою розвитку нової гендерної культури [242; 127; 223]. У цьому контексті співвідносимо поняття «гендерні відносини» з поняттям «гендерна рівність», яка визначена законодавством як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життя суспільства.

Нова галузь педагогічного знання – гендерна педагогіка – визначає гендерні відносини як взаємодію (безпосередній чи опосередкований вплив суб’єктів один на одного, обмін діяльністю, інформацією, досвідом, взаємовплив та взаємозв’язок) індивідууміву процесі гендерної соціалізації. Основними елементами такої взаємодії є: індивіди як представники гендеру; цілі і завдання взаємодії; норми та цінності, покладені в основу взаємодії; засоби взаємодії; ситуація взаємодії статей [121; 237].

Водночас гендер постає як організована модель соціальних відносин між чоловіками й жінками, сконструйована основними інститутами суспільства. У контексті сказаного вважаємо, що найбільш прийнятним для нашої роботи є визначення *гендерних взаємин* як «форм взаємодії суб'єктів різної статі при спілкуванні або здійсненні спільної діяльності» запропоноване Л. Кобелянською та Т. Мельник[130, с. 29], оскільки саме така думка підкреслює взаємний вплив суб'єктів гендерної взаємодії один на одного та передбачає можливості для зміни векторів цього впливу.

Найбільш повно систему гендерних відносин досліджено І. Кльоциною. За її визначенням, гендерні відносини – це різні форми взаємозв'язків людей як представників певної статі, що виникають у процесі спільної життєдіяльності. Гендерні відносини мають свої суб'єктивні та об'єктивні прояви на різних рівнях соціальної взаємодії: між державою та гендерними групами (макрорівень), між різними гендерними групами (мезорівень), між суб'єктами різної статі (мікрорівень) та на внутрішньо особистісному рівні (переживання власної гендерної ідентичності)(додаток Б). У цьому контексті існує два вектори вивчення гендерних відносин – горизонтальний (диференціація ролей і статусів чоловіків і жінок) та вертикальний (ієрархічність позицій чоловіків та жінок як гендерних груп) [127].

Зауважимо, що визначені рівні гендерних відносин фактично збігаються з поглядами науковців [11; 49; 122 та ін.] щодо розрізнення рівнів функціонування соціальної роботи та соціальної педагогіки залежно від масштабів діяльності: макрорівень (соціальна політика держави); мезорівень (допомога окремим групам) та мікрорівень (індивідуальна робота). Тому вважаємо доцільним використовувати в професійній діяльності соціального педагога багаторівневий підхід до конструювання гармонійної гендерної взаємодії, що дасть можливість схарактеризувати засоби гармонізації гендерних взаємин та сформулювати перелік професійних завдань соціального педагога відповідно до кожного з рівнів функціонування гендерних відносин.

Зауважимо, що гендерна ситуація в суспільстві зазнає постійних змін, а гендерні взаємини, що передбачають виконання суб'єктами різної статі різних гендерних ролей, часто протилежних за змістом, вимагають регулярного узгодження інтересів суб'єктів такої взаємодії. Відтак, враховуючи, що в суспільстві ніколи не буває повної гендерної гармонії чи абсолютного гендерного конфлікту, йдеться не про встановлення гендерної гармонії як результат, а про гармонізацію гендерних взаємин як процес.

Гендерну гармонію,як філософську категорію, що передбачає співзвучність, рівновагу, узгодженість інтересів статей, аналізує у своїх роботах Т. Берсенєва. Розглядаючи гармонію в аспекті діалектики, дослідниця виокремлює головний критерій – синтез стійкості й мінливості, рівності й нерівності, де відмінності, протилежності, що становлять зміст гармонії, не просто співіснують, не просто доповнюють, а взаємозумовлюють один одного [52]. Таким чином, реальна гендерна гармонія завжди динамічна, перебуває в становленній тому не досконала.

На думку Н. Коростилєвої, основний шлях до гендерної гармонії – це послаблення конфліктів шляхом узгодження, що представляє собою стан, ознаку чи процес взаємодії між гендерними суб'єктами, які прагнуть мати схожі цінності, потреби, інтереси, цілі. У такому контексті гендерна гармонія складається із суб'єктів (жінок та чоловіків), їх взаємодії, гендерно чутливого соціального настрою та являє собою ліквідацію конфліктності в умовах сучасного суспільства [137; 138].

Ми погоджуємося з твердженням Н. Сабліної стосовного того, що гармонізація будь-яких суспільних відносин є неперервним, багатовекторним, поетапним процесом узгодження інтересів суб'єктів, що відображена у вирішенні протиріч, знятті напруги і постає як мета й засіб суспільного розвитку [214, с. 4].

Підкреслимо, що формування гендерної гармонії передбачає зміну сучасних соціальних відносин і норм у взаємодії жінок і чоловіків,причому в консенсусі, при повній конструктивній взаємодії обох статей. Цінності

гендерної рівності зумовлюють становлення якісно нових суспільних відносин [80, с. 86].

Універсальними основамигендерної гармонії є егалітаризм та соціальна справедливість. *Егалітаризм* – концептуальна теорія, в основі якої принципи фактичної рівноправності статей у всіх сферах життя суспільства, рівність соціальних можливостей для самореалізації особистості. Егалітарний підхід відкидає принцип «панування-підкорення» у відносинах чоловіка й жінки, натомість пропонує взаємоповагу та толерантність [130, с. 88].

*Соціальна справедливість,*як найбільша гуманістична цінність, є основою регуляції та гармонізації гендерних відносин. Саме справедливість спрямована на формування гуманних відносин у суспільстві, на розвиток культури (зокремай культури гендерних відносин), є ефективним засобом налагодження гармонійних умов життя людей, де кожен член суспільства реалізовує свій внутрішній потенціал [116]. Концепція соціальної справедливості полягає у створенні рівних умов і можливостей для доступу до ресурсів жінок і чоловіків, вразливих через соціоекономічні, фізичні, статеві, вікові, етнічні, національні упередження, а також у вихованні нетерпимості до соціальної та гендерної дискримінації в суспільстві [87].

Вище зазначене дає нам можливість визначити *«гармонізацію гендерних взаємин»* як неперервний поетапний процес зміни наявної системи гендерних відносин шляхом узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей учасників, що здійснюється на різних рівнях соціальної взаємодії. Виходячи з цього, *гармонійні гендерні взаємини* –це якісно нові сконструйовані форми взаємодії суб’єктів різної статі під час спілкування або спільної діяльності, для яких характерне узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей, послаблення або повна відсутність протиріч та конфліктів.

Однією із засад гармонізації соціальних відносин у сучасному світі є партнерство як діяльність двох або більше зацікавлених сторін, що спрямована на вирішення головної проблеми. Зважаючи на це, гендерні

взаємини можуть бути партнерськими або не партнерськими, що засвідчує характер ціннісних орієнтацій суб'єктів [48].

Суть *гендерного партнерства* полягає в спільному розв'язанні певної проблеми, при цьому дії партнерів спрямовані не один на одного, а на позитивний кінцевий результат. Досвід партнерства вчить соціально усвідомленій і активній позиції, розвиває вміння соціального діалогу. Партнерство може будуватися тільки тоді, коли кожна сторона зацікавлена у вирішенні загальної проблеми, причому так, щоб була врахована думка й інтереси кожної зі сторін.

Поняттятолерантності тісно пов'язане з теорією та практикою соціальної педагогіки й постає як система цінностей, норм та зразків поведінки, спрямованих на повагу та визнання індивідуальних особливостей інших людей, прагнення до взаємодії на основі взаєморозуміння. Установка на толерантне ставлення передбачає готовність прийняти інших такими як вони є, співчуття й співпереживання, прагнення до злагоди та розв'язання конфліктів ненасильницьким способами [214].

У цьому контексті хотілося б проаналізувати погляди Л. Шустової, яка визначає гендерну толерантність як психолого-педагогічну готовність до розуміння, прийняття та визнання різних типів гендерної ідентичності, багатоваріативності гендерної поведінки, ідеї гендерної рівності на основі активної моральної позиції особистості, що передбачає здатність до прийняття системи цінностей іншої статі або іншого типу гендеру. Педагогічна діяльність з формування гендерної толерантності дозволяє впливати на становлення світоглядної та моральної позиції, вирішувати проблеми міжособистісного спілкування, сприяє професійному та соціальному самовизначенню [270].

Н. Коростилева та Н. Сабліна визначають основні критерії толерантності, які, без сумніву, є основоположними у соціально-педагогічній діяльності: відмова від насилля та дискримінації, рівність та урахування інтересів іншого, позитивні цілі в спілкуванні, здатність зберігати внутрішню

рівновагу в проблемних ситуаціях, повага до особистих прав і свобод; прийняття індивідуальних особливостей партнера, вияв взаєморозуміння [138; 214].

У нашому дослідженні пропонуємо визначення *гендерної толерантності* – сприйняття та розуміння гендерного різноманіття, повага до нестереотипних поглядів та альтернативних проявів гендерної поведінки інших осіб, готовність до їх соціально-педагогічної підтримки.Підкреслимо, що гендерна толерантність постає невід'ємною якістю особистості соціального педагога, а її формування – важливим завданням професійної підготовки фахівця.

Для характеристики *механізмів* гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі вважаємо за необхідне уточнити поняття «молодіжне середовище» та розкрити соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодому віці. Зауважимо, що згідно з чинним законодавством, молоддю є вікова категорія від 14 до 35 років [202].

Гендерні відносини молодого покоління перебувають у центрі наукового пошуку В. Кагана [119], О. Кізь та О. Кікінеджі [73; 90; 124; 125], І. Кона [133; 134], В. Кравця [139], Е. Лібанової [156], О. Осіпової [169], О. Омельченко [168], В. Синякової [218], С. Харченка [86] та ін.

Дослідники [76; 92; 94; 233; 264 та ін.] розглядають молодіжне середовище як невід'ємний компонент соціальної структури суспільства, загального соціального середовища, сформованого й усталеного в соціумі.

Підпорядковуючись загальним об'єктивним закономірностям суспільного розвитку, молодіжне середовище завжди має певні особливості, котрі властиві лише для даної категорії людства конкретного періоду функціонування суспільства [94, с. 11]. Р. Чубук, вивчаючи молодіжне середовище, характеризує його як «специфічно-перспективну складову загального соціального макросередовища суспільства; багатофункціональний, спільний, соціокультурний простір, що формує певний спосіб життєдіяльності молоді; багаторівневе утворення, що дозволяє

молоді забезпечити вибір духовно-моральних, соціальних, особистісних, професійних, сімейно-побутових цінностей; сукупність соціальних умов для особистісно-професійної самореалізації молоді…». Від інших прошарків суспільства молодь відрізняється своєрідними морально-культурними, життєво-фізіологічними, соціально-психологічними, пізнавально-освітніми, духовно-ціннісними особливостями, які пов'язані із специфічними умовами соціалізації, соціальної адаптації, індивідуалізації [264, с. 304].

Вважаємо за доцільне визначити *молодіжне середовище*як складову соціальної структури суспільства, що має спільні умови життєдіяльності, інтереси, заняття, які впливають на свідомість та поведінку і притаманні особам у віці від 14 до 35 років. Доцільність гармонізації гендерних взаємин саме в означених вікових межах зумовлена, з одного боку, тим, що починаючи саме з підліткового віку, гендерна сегрегація (відчуження, формування двох протилежних субкультур статей) послаблюється та поступово змінюється гендерною конвергенцією (зближенням статей), що є передумовою для формування інтимних та сімейних взаємин у більш дорослому віці, а з іншого – чинним законодавством. Підкреслимо, що саме молодь є фактором демографічного відтворення майбутнього суспільства й рушійною силою його прогресивного розвитку, зокрема йу гендерному аспекті. Молодь здатна не лише наслідувати, а й перетворювати гендерні відносини.

Відомий вчений І. Кон називає юнацький вік завершальним етапом первинної соціалізації, на якому діяльність та рольова структура особистості набуває нових, дорослих якостей. Розширюється діапазон суспільних ролей, інтересів та відповідальності. Важливим завданням цього періоду є підготовка до створення сім'ї [134, с. 19].

Дослідниці О. Кікінеджі та О. Кізь вказують, що молодь зазнає надзвичайно інтенсивного статево-типізованого впливу соціуму, який призводить до поляризації особистісних орієнтацій юнаків та дівчат, закріплення дисбалансованих (у кращому випадку – взаємодоповнюваних)

гендерних ролей та дискримінаційних позиції статей у різних сферах життєдіяльності [126, с. 3]. Вцілому, гендерну свідомість молоді характеризує дихотомічність, що виявляється в дисонансі між свідомою орієнтацією молодого покоління на демократичні цінності й егалітарні гендерні принципи та неусвідомлюваній готовності дотримуватися патріархальних гендерних стереотипів у реалізації гендерної поведінки. Різниця в критеріях життєвого успіху залежно від статі та професійна гендерна сегрегація сприймаються молоддю як норма, водночас молодь здебільшого дотримується егалітарних поглядів стосовно кар'єри, професіоналізму та материнства [2; 147; 169].

У процесі гендерної соціалізації молоді люди освоюють своє місце в системі соціальних відносин, усвідомлюють риси жіночої / чоловічої індивідуальності, переосмислюють значення гендерних стереотипів [247]. Гендерна соціалізація забезпечує можливість моделювання міжстатевих взаємин і відбувається під впливом таких чинників як сім'я, засоби масової інформації, середовище ровесників, молодіжна субкультура, і, зрештою – заклади освіти.

Суперечність застарілих соціально-нормативних еталонів з новим змістом гендерних ролей часто призводить до напруженості у взаєминах та конфліктних ситуацій, що ускладнюється недостатнім рівнем культури міжстатевих стосунків [279].

Ми погоджуємося з висновком О. Омельченко стосовно факторів, що визначають особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі: включення молоді в медіа-простір, швидкий обмін інформацією та порівняно легке її сприйняття; готовність до пошуку, експериментування; відносна свобода вибору моделей гендерної поведінки; відчуття тиску традиційних гендерних уявлень, що транслюють ідеальні образи чоловіка та жінки; постійний пошук відповідної гендерної ідентичності; надмірна захопленість ідеальними тілесними образами чоло вічності / жіночності; прагнення до тілесних модифікації як виклик усталеному гендерному порядку; значний

вплив молодіжної субкультури на гендерну ідентичність та спілкування між статями; подальша інституалізація громадянського шлюбу та партнерства; тенденція до посилення сексуального контролю в середині молодіжного середовища; зростання впливу гендерної освіти та гендерного виховання [168].

На основі структурно-функціонального аналізу багаторівневої системи гендерних відносин (І. Кльоцина[126]) розглянуто*види, чинники* та со*ціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі*, представлені в таблиці 1.1. Це дало можливість сформулювати групи професійних завдань соціального педагога, спрямовані на побудову гармонійних гендерних взаємин молодого покоління, співвіднесені з кожним із чотирьох рівнів функціонування гендерних відносин.

Таблиця 1.1

Багаторівневий аналіз гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Рівень	**Вид**	**Суб'єкти**	**Чинники**	**Соціально-педагогічні особливості**	**Механізм гармонізації**
Макрорівень	Суспільні	Держава	Соціальна молодіжна політика; гендерна ідеологія; народні традиції; релігійні течії	– відсутність єдиної егалітарної гендерної ідеології молодого покоління; розширення спектру «гендерних контрактів», що зумовлює новий зміст гендерних ролей; – формальна підтримка гендерної рівності та переважне відтворення традиційних моделей поведінки; – поєднання традиційної української культури та європейських цінностей; – консервативний влив релігійних конфесій	Гендерна складова молодіжної соціальної політики держави; державна стратегія гендерної освіти та гендерного виховання молодого покоління
		Гендерні групи жінок (дівчат) та чоловіків (юнаків) віком від 14 до 35 років			

Продовження таблиці 1.1

Мезорівень	Міжгрупові	Гендерна група жінок (дівчат) віком від 14 до 35 років Гендерна група чоловіків (юнаків)віком від 14 до 35 років	Гендерні стереотипи як стандартизовані уявлення про «чоловіче» та «жіноче»; засоби масової інформації як засіб транслювання гендерних стереотипів; місцевість та тип поселення	– молоді жінки як гендерна група, частіше зазнають дискримінації та насильства в приватній та суспільній сферах; – горизонтальна та вертикальна гендерна сегрегація в освіті, професійній сфері; – подвійне (потрійне) навантаження для молодих жінок та відсторонення чоловіків від сімейних обов'язків; – наявність «подвійного стандарту» в оцінці поведінки молодих жінок та чоловіків; – прояви «кризи маскулінності» в юнаків; – тенденція до зміни гендерних стереотипів маскулінності / фемінності у напрямі скорочення міжстатевої диференціації; – відмінності в гендерних взаєминах міської і сільської молоді	Трансформація гендерних стереотипів, що звужують простір для самореалізації; інформаційно-просвітницькі кампанії в ЗМІ
Мікрорівень	Між особистісн	Чоловік (юнак) віком від 14 до 35 років	Індивідуальні гендерні установки молодих	– недостатня підтримка партнерської моделі подружніх взаємин; – поширеність традиційних	Гармонійне гендерне спілкування; просвітницька робота з

		Жінка (дівчина) віком від 14 до 35 років	жінок (дівчат) та молодих чоловіків (юнаків); сім'я, групи ровесників, навчальний та трудовий колектив	поглядів на ролі чоловіка та дружини у сімейному житті; – консервативність переконань молодих чоловіків (юнаків) порівняно з молодими жінками та дівчатами, уявлення яких змінюються в бік егалітарності; – труднощі в спілкуванні з особами іншої статі; – відсутність досвіду дружніх взаємин, поширеність зв'язків «без зобов'язань» та спільного життя без реєстрації шлюбу; – стихійна, неповна та часто неправдива інформація з питань статі, гендеру	сім'ями, колективами

Продовження таблиці 1.1.

Внутрішньоособистісний	Внутрішнє переживання своєї статевої належності	Переживання власної гендерної ідентичності особистістю віком від 14 до 35 років	Гендерна ідентичність молодої людини	– прагнення, з одного боку, відповідати стереотипам маскулінності / фемінності, а з іншого – проявляти себе як індивідуальність; – уявлення про маскулінність/фемінність можуть як співпадати, так і не співпадати з біологічною ідентичністю; – дівчата та молоді жінки висувають нові вимоги до гендерних образів чоловіка та жінки, тоді як в уявленнях чоловіків вони залишаються традиційними; – розбіжності в системах життєвих цінностей молодих чоловіків (професійна самореалізація, фінанси) та молодих жінок (сім'я, діти, кохання); – низький рівень гендерної сенситивності як для жінок, так і для чоловіків.	Сприяння становленню безконфліктної гендерної ідентичності; формування гендерної компетентності особистості.

З огляду на висвітлене вище, визначимо *гармонізацію гендерних взаємин у молодіжному середовищі*як неперервний поетапний процес зміни наявноїсистеми гендерної взаємодії шляхом узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей молодих жінок і чоловіківна всіх рівнях гендерних відносин із допомогоюупровадження гендерної складової молодіжної соціальної політики, трансформації гендерних стереотипів, гармонійного гендерного спілкування та сприяння становленню безконфліктної гендерної ідентичності.

На *макрорівні* гендерні відносини представлені в системі «держава – групи чоловіків і жінок». Головна характерна риса гендерних взаємин – суперечність між формальною підтримкою молоддю принципу гендерної рівності та відтворенням традиційних гендерних ролей у реальному житті. Вказана особливість зумовлена, зокрема, суперечністю між намірами держави щодо наскрізного запровадження гендерного підходу для вирішення проблем молоді в різних сферах та відсутністю єдиної державної стратегії, спрямованої на формування егалітарної гендерної ідеології молодого покоління, системи гендерної освіти та гендерного виховання молоді.

Механізмом гармонізації гендерних взаємин на макрорівні є соціальна політиката її гендерна складова, яка здатна вирівняти статусні позиції статей. Такий погляд дозволяє констатувати, що гендерні зусилля в соціально-педагогічній діяльності спрямовані на охорону материнства, батьківства та дитинства; досягнення рівності у сімейних відносинах; подолання тенденції фемінізації бідності; підвищення конкурентоспроможності жінок на ринку праці; запобігання низькій тривалості життя чоловіків; реалізацію повного права чоловіків на участь у вихованні дітей; попередження й подолання гендерного насильства та дискримінації в сім'ї та суспільстві тощо.Збалансовану гендерну політику здійснюють за допомогою *національного гендерного механізму* – системи органів, зв’язків, документів і норм, що спрямовані на досягнення цілей країни в гендерній сфері.

В Україні молодіжна політика у сфері гендерних взаємин регламентована чинним законодавством, зокрема в Програмі рівних можливостей та прав жінок в Україні ЄС-ПРООН (2009 – 2011 роки) [205] відзначено важливість застосування інноваційних форм гендерної освіти в роботі з молодіжною аудиторією. Додамо, що в Державній програмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року [194] вказано на важливість гендерного підходу при сприянні молоді в пошуку роботи та забезпечення ефективної діяльності ЦССССДМ для надання допомоги особам, які зазнали насильства та дискримінації за ознакою статі.

Однак, Концепція Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [204] не містить окремих пунктів щодо роботи з молоддю, а переадресування гендерного питання від Міністерства молоді та спорту України до Міністерства соціальної політики України (Департамент ґендерного розвитку та протидії торгівлі людьми) призводить до «відчуження» ідеї гендерної рівності від молодіжної політики. Окрім того, в Україні поки що немає єдиної державної стратегії у сфері гендерної освіти та гендерного виховання молоді. Серед позитивних моментів слід відзначити, що Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016 – 2020 роки [195] передбачає наскрізне запровадження гендерного підходу для вирішення проблем молоді у різних сферах.

Отже, на макрорівні професійна діяльність соціального педагога передбачає активну участь у реалізації гендерної складової соціальної молодіжної політики,заснованої на засадах соціальної справедливості та врахуванні гендерного компоненту в усіх сферах життя суспільства. Відтак, професійними завданнями соціального педагогав реалізації гендерної складової соціальної молодіжної політики є:

– науково-теоретичний аналіз соціальних процесів, що впливають на гендерні взаємини в молодіжному середовищі;

– моніторинг гендерної складової соціальної молодіжної політики;

– гендерна експертиза нормативно-правових актів, що впливають на молодих жінок і чоловіків;

– вплив на соціальну політику держави у сфері гендерної рівності шляхом активної участі в громадських радах при органах державної влади різного рівня та інших інститутів громадянського суспільства (ІГС);

– участь у розробці державних програм і проектів, спрямованих на поліпшення гендерних взаємин у молодіжному середовищі;

– формування егалітарних гендерних уявлень та ціннісних орієнтацій молоді шляхом поширення ідей гендерної рівності через культурно-просвітницькі та освітні акції, проведення інформаційних кампаній за участю ЗМІ, закладів культури та навчальних закладів із метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки й чоловіка в суспільстві.

Гендерні взаємини *на мезорівні* представлені взаємодією двох гендерних груп – чоловіків та жінок. Детермінувальним фактором є *гендерні стереотипи* – стандартизовані, консервативні уявлення про моделі поведінки та риси характеру, що відповідають поняттям про «чоловіче» та «жіноче» і закріплюються у свідомості без урахування соціальних змін [130, с. 217].

Гендерні стереотипи є найбільш ефективними засобами формування традиційної гендерної поведінки й соціальних ролей та об’єднані в три групи: стереотипи маскулінності-фемінності, стереотипи закріплення сімейних та професійних ролей, стереотипи, пов’язані з відмінностями у змісті праці. Дотримання стереотипних моделей поведінки дозволяє молодим людям наблизитися до еталонів «справжнього чоловіка» та «справжньої жінки», що і «забезпечить» їм соціально-психологічну адаптацію та визнання в соціальному світі [127, с. 261].

Негативний вплив стереотипів полягає в тому, що вони спонукають будувати не рівноправні, партнерські взаємини, а співзалежні, взаємодоповнювальні. Роль стереотипів проявляється в гальмуванні гармонізації статеворольовоих позицій, очікувань і вимог, загалом, стереотипи нав’язують норми минулого й не спрямовані на майбутнє [79].

Т. Дороніна, досліджуючи тиск гендерних стереотипів у молодіжному середовищі, підтверджує значний влив ЗМІ та реклами, що формують уявлення про вирішальну значущість жіночої краси в досягненні життєвого успіху. З іншого боку, на юнаків тисне стереотип «сильного чоловіка»: автономія, матеріальна незалежність, високий рівень професіоналізму. Прагнення відповідати стереотипам негативно позначається на психологічному самопочутті юнаків та дівчат, є перешкодою для їх самореалізації: у майбутньому жінки не реалізують себе повноцінно в професійній сфері, а чоловіки відчувають підвищене емоційне навантаження у зв'язку з винятково чоловічою відповідальністю за добробут родини і не «знаходять» себе у сімейному житті, батьківстві [96].

Зауважимо, що результати досліджень [2; 50; 56; 60; 81; 126; 246 та ін.]. засвідчують тенденцію до зміни гендерного стереотипу маскулінності / фемінності в напрямі скорочення міжстатевої диференціації переважно за рахунок появи в образі типової жінки якостей, що традиційно притаманні чоловікам.

Стереотипи можуть бути змінені під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. До об'єктивних належать соціально-економічні та політичні трансформації в суспільстві. Суб'єктивні фактори пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями особистості та умовами соціалізації [127, с. 264], що становить сферу професійної діяльності соціального педагога.

Таким чином, на мезорівні трансформація гендерних стереотипів, що звужують простір для самореалізації особистості, є важливим механізмом гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Окреслимо завдання соціального педагога в цьому процесі, зважаючи на вплив гендерних стереотипів на особистість:

– аналіз наявних у суспільстві гендерних стереотипів, специфіки їх трансформації та впливу на гендерні взаємини молоді;

– соціально-педагогічні дослідження з метою виявлення соціальних, соціально-психологічних, соціально-економічних, соціально-культурних особливостей становища чоловіків та жінок віком від 14 до 35 років, доступу їх до ресурсів та прийняття рішень;

– гендерний аналіз молодіжної субкультури як інституту гендерної соціалізації молодого покоління;

– гендерний моніторинг ЗМІ, рекламного простору тощо з метою виявлення зразків гендерних відносин, відображення ролі жінок і чоловіків у різних соціальних сферах, а також ознак гендерної дискримінації (дій, спрямованих на звуження в правах і свободах, обмеження в можливостях однієї зі статей);

– активна взаємодія з організаціями та установами державного йнедержавного сектору з метою залучення їх до розв'язання проблем та покращення становища гендерних груп, запобігання негативним явищам у системі гендерних взаємин молоді;

– організація та проведення ІПЗ та профорієнтаційних заходів з метою вирівнювання позицій жінок та чоловіків у сімейній та професійній сферах, подолання гендерних стереотипів, що звужують можливості самореалізації;

– визначення пріоритетних сфер професійної діяльності з підтримки соціально уразливих гендерних груп.

На *міжособистісному рівні (мікрорівні)* суб'єктами гендерних взаємин постають чоловіки та жінки як представники статі, що є наслідком конвергенції (зближення) статей і відображенеу формуванні дружніх стосунків, закоханості, в інтимних та подружніх відносинах, виконанні батьківських ролей, ділових відносинах тощо [50, с. 277].

Гармонійних взаємин на мікрорівні досягають за допомогою *гармонійного гендерного спілкування*, заснованого на таких цінностях, як любов, взаємоповага, співчуття, співпереживання. Спілкування, побудоване таким чином, покликане пом'якшувати протиріччя та конфлікти між

чоловіками й жінками, долати комунікативні бар'єри, сформовані гендерними стереотипами та різними стилями поведінки статей. У гармонійному спілкуванні переважає позиція співробітництва, заснована на позитивній оцінці партнера, визнанні його ціннісних установок, прийнятті переваг та недоліків [137].

У гармонійному гендерному спілкуванні значну роль відіграє комунікативна компетентність партнерів, що дозволяє толерантно переконувати та формувати адекватне ставлення до цінностей, інтересів та гендерних особливостей, розуміти, хтось може мати принципово інший погляд [81, с. 113-114].

Різновидом гендерних взаємин на міжособистісному рівні є сімейні. Залежно від практики виконання ролей, розподілу обов'язків, специфіки прийняття рішень, виокремлюють дві моделі гендерних взаємин у сім'ї: партнерська та домінантно-залежна. *Партнерська модель*, що є своєрідним еталоном, відображає стосунки двох рівноправних суб'єктів, кожен із яких має власну цінність; відносини побудовано на засадах рівності, немає прагнення підкорити партнера, головною є узгодженість позицій та прагнень. Як правило, використовується гнучкий варіант розподілу сімейних обов'язків і видів діяльності, чоловік і дружина витрачають приблизно однакову кількість часу на домашні справи. Рішення в родині приймають узгоджено, жоден із подружжя не займає домінуючу позицію, конфлікти конструктивно вирішують на основі компромісу. Рівність та справедливість у розподілі обов'язків і прийнятті рішень сприяє виникненню відчуття взаємопідтримки та взаємовідповідальності подружжя [127, с. 121].

Протилежною є *домінантно-залежна модель*, що не передбачає рівноправ'я – один суб'єкт спонукає іншого підкорюватися й враховувати лише його цілі та інтереси, часто не узгоджені з потребами партнера. Представник домінантної позиції прагне до суперництва, йому притаманні впевненість у собі, незалежність, владність, демонстрація власної значущості, уміння наполягати на своєму, презирство до слабкості та виражена потреба в

силі. У спілкуванні цей член подружжя часто ігноруєдумку співрозмовника, наполягає на власних варіантах вирішення проблеми.

Домінантно-залежна модель гендерних відносин представлена комплементарними (члени подружжя задоволені своїми позиціями) або конфліктними відносинами (подружжя веде боротьбу за владу, прагне підкорити один одного). При домінантно-залежному типі гендерних відносин можливими є два варіанти: в одному випадку домінуючу роль у сімейних відносинах відіграє чоловік, в іншому – дружина. Розподіл ролей у родині відрізняється чіткістю та конкретністю: чоловік виконує інструментальну роль, а жінка – експресивну. Однак ми погоджуємося з думкою, що в сучасних умовам доречно говорити про модернізовану традиційну сім'ю та про багатоманітність її моделей [127, с. 302].

Зауважимо, що егалітарні погляди зменшують радикальну різницю між гендерними ролями: з одного боку, посилюють значущість сімейного життя для юнаків, а з іншого – спонукають молодих жінок вкладати сили в професійну діяльність. Однак, тяжіння до сімейного життя залишається пріоритетним для жіночої статі, а ідея розвитку партнерських відносин у родині поки що не знаходить цілковитої підтримки.

Якщо порівняти погляди молодих людей різної статі, то юнаки більш консервативні, тоді як дівчата частіше налаштовані на партнерські відносини, хоча все ж більшість вважає, що основним годувальником повинен бути чоловік. Таким чином, думка про зближення ролей чоловіків і жінок як у суспільстві, так і на рівні неопосередкованої, щоденної взаємодії в сімейному та дружньому спілкуванні є доволі суперечливою.

У молодому віці основними формами гендерних взаємин на мікросоціальному рівні є дружба та закоханість, що є передумовами для інтимних та сімейних стосунків. Дослідження І. Кона засвідчують, що дружбу між особами різної статі ускладнюють стереотипи, які роблять гендерну гомогенність у молодіжному середовищі певною мірою примусовою, особливо для юнаків, закритість компаній юнаків обмежує

гендерну комунікацію. Майже всі юнаки і значна частина дівчат хотіли б мати своїм найближчим другом хлопця, що є свідченням андроцентризму у молодіжній субкультурі [133, 261]. Юнацька закоханість – закономірний наслідок прагнення юнаків і дівчат до емоційної близькості, духовної інтимності. Однак труднощі в спілкуванні з особами іншої статі, відсутність досвіду дружніх взаємин з юнаками / дівчатами, стихійна й примітивна інформація з питань статі, швидкі сексуальні зв'язки, позбавлені щирих переживань і обмежені фізіологією, негативно впливають на гендерні взаємини в молодіжному середовищі [121; 131].

Найбільш поширеною формою гендерних взаємин на міжособистісному рівні є сімейні відносини, тому соціально-педагогічна робота спрямована на подружні пари (як такі, що перебувають у зареєстрованому шлюбі, так і такі, що офіційно відносини не зареєстрували, але фактично виконують сімейні обов'язки), молоді сім'ї, осіб, які планують створення сім'ї або перебувають у інтимних стосунках. Процес соціально-педагогічної роботи ґрунтується на безпосередніх взаємовідносинах і реалізується переважно спеціалістами організацій і установ соціальної та освітньої сфери, інститутами громадянського суспільства, що зумовлює необхідність виконання значної кількості професійних завдань, до яких належать:

– соціально-педагогічна діагностика проблемних зон у гендерних взаєминах;

– консультативна допомогу в розв'язанні міжособистісних гендерних протиріч та конфліктів, запобіганняй подолання проявів гендерної дискримінації та насильства, захист прав та інтересів особистості;

– створення дружної атмосфери співробітництва між юнаками та дівчатами, навчання молоді ненасильницьким методам вирішення проблем у спілкуванні з представниками іншої статі, формування готовності до партнерської моделі стосунків, гнучкого варіанту розподілу сімейних обов'язків;

– застосування інтерактивних методів навчання з метою формування досвіду гармонійного гендерного спілкування та оволодіння молодими людьми продуктивними стратегіями розв'язання конфліктів та проблем, що виникають на гендерному ґрунті;

– використання недискримінаційної лексики та гендерно паритетної мови в консультативній роботі.

Внутрішньособистісний рівень гендерних взаємин представлений усвідомленням власної гендерної ідентичності – внутрішнім переживанням своєї статевої належності, суб'єктивним осмисленням гендерної ролі, уподібнення до неї [127]. Основою гармонійного розвитку є успішна реалізації власної гендерної ідентичності у різних сферах життя.

Позитивна самооцінка та прийняття себе як представника певної статі, носія гендерних характеристик і суб'єкта гендерної ролі призводить до безконфліктного, а негативне сприйняття та занижена самооцінка – до конфліктного ставлення до самого себе. Вірогідність прояву внутрішньо особистісних конфліктів зростає, якщо людина, всупереч власним бажанням та потребам, дотримується соціокультурних приписів та підкорює свою індивідуальну поведінку традиційним нормам у рамках чоловічої чи жіночої ролі. У поведінковому аспекті гендерної ідентичності сучасні дівчата та юнаки, з одного боку, прагнуть відповідати суспільним стереотипам фемінності / маскулінності, а з іншого – проявляти себе як індивідуальність, демонструвати свою унікальність [131, с. 84]. Процес ускладнює те, що уявлення про маскулінність та фемінність можуть як співпадати, так і не співпадати з біологічною ідентичністю, що призводить до кризи гендерної ідентичності, яка супроводжуються емоційними переживаннями у ситуаціях «Я не справжній чоловік», «Я недостатньо жіночна» [2]. Кризова гендерна ідентичність обмежує можливості в самореалізації та передбачає необхідність надання кваліфікованої допомоги.

Відомо, що жінки та дівчата більш успішно долають кризу, докладають зусиль для конструювання своєї ідентичності в нових соціальних умовах.

Нормативи та уявлення для юнаків є більш жорсткими, а поведінка, що не відповідає гендерній ролі, може завдати шкоди популярності серед однолітків [139].

Зміст гендерних уявлень молоді багато в чому збігається з традиційними, однак існують відмінності: наявність нестереотипних рис в образі сучасної жінки (ділова, незалежна, активна) та нові вимоги до гендерного образу чоловіка, який постає таким, що піклується, розуміє та співчуває. Водночас в уявленні молоді чоловік залишається мужнім, успішним, багатим, розумним, активним, відповідальним, а жінка – ніжною та турботливою «берегинею домашнього вогнища». Неузгодженість, дисбаланс очікувань породжують дезорієнтованість юнаків і дівчат щодо майбутнього сімейного та професійного життя [126, с. 60]. Дослідження ціннісних орієнтирів молоді також засвідчують їх гендерну диференціацію: якщо в системі життєвих пріоритетів жінок після здоров'я наступним є сім'я, діти, кохання, то для чоловіків на другому місці – матеріальний добробут і професійна зайнятість, а економічна незалежність для багатьох із них навіть важливіша, ніж діти й кохання. Таку ситуацію пояснюють збереженням тиску гендерних стереотипів про чоловіка як годувальника сім'ї [156].

Проблемою є доволі низький рівень обізнаності молоді з гендерною тематикою: більшість юнаків та дівчат мають поверхневі уявлення про значення слова «гендерна рівність», переважає спрощене розуміння рівності як «зрівняння в правах»; домінування подвійних стандартів оцінки успіху жінок та чоловіків; випадки гендерно зумовленого насильства тощо [81].

Розвиваючи цю думку, зазначимо, що стереотипізованість молодіжної свідомості має своїм наслідком низький рівень гендерної чутливості – нездатність бачити проблему у фактах існування гендерної нерівності, яку сприймають як природній варіант відносин між чоловіками та жінками. Це означає, що сучасна молодь здебільшого морально не підготовлена до майбутнього сімейного життя, часто має хибні уявлення щодо сутності

гендерних взаємин та способів їх побудови як в особистому так і в професійному житті.

Для нашого дослідження важливою є думка Д. Осипової, яка засвідчує, що у зв'язку з незавершеністю процесу становлення індивідуальної системи цінностей, відсутністю суворих обмежень у виборі стратегії особистісного розвитку й наявності рівня освіти, молодь більш схильна до сприйняття та втілення в життя егалітарних гендерних переконань і постає ініціатором радикальних соціальних змін у суспільстві. Гендерні відносини в цьому сенсі не виняток[169, с. 4]. Думку продовжує С. Вихор, вказуючи, що в молодіжному середовищі відбувається трансформація стереотипів маскулінності / фемінності, уявлення дівчат є більш гнучкими і змінюються в бік егалітарного розподілу гендерних ролей, тоді як уявлення юнаків залишаються більш традиційними. Окрім того, молоді люди цікавляться питаннями взаємовідносин між статями, прагнуть до усвідомлення й аналізу міжособистісного спілкування, їм властива суперечність між необхідністю наслідувати гендерні стереотипи й бажанням відкинути прийняті норми й цінності, створити власні [62, с. 11]. Перешкодою цьому процесу є гендерні стереотипи, що звужують простір самореалізації юнаків і дівчат та орієнтують переважно на традиційну (домінантно-залежну) модель гендерних взаємин.

Таким чином, основним на внутрішньоособистісному рівні є сприяння становленню безконфліктної гендерної ідентичності особистості з урахуванням потреб та життєвої ситуації. Оскільки соціальний педагог є носієм власної гендерної ідентичності, тому особливо важливими є індивідуальні якості самого фахівця. На основі поєднання особистих та професійних якостей соціальний педагог, надаючи допомогу особистості, виконує ряд професійних завдань, серед яких:

– визначення йурахування індивідуальних особливостей гендерної ідентичності та життєвого досвіду клієнта як жінки чи чоловіка;

– прогнозування та супровід процесу гендерної соціалізації та гендерного самовизначення особистості;

– індивідуальне консультування з гендерних проблем;

– терапевтична та корекційна допомога особам, що зазнали гендерної дискримінації чи потрапили в ситуацію гендерного насильства;

– допомога в ситуації кризи гендерної ідентичності, подоланні неадекватної самооцінки, пов'язаної з гендерною належністю;

– формування внутрішньої готовності клієнта до зміни гендерних ролей та доцільного включення в нетипові для власної статі види діяльності;

– корекція індивідуальних гендерних уявлень у бік егалітарності, розвиток гендерної сенситивності.

Без сумніву, *універсальними механізмами гармонізації гендерних взаємин молоді є гендерна освіта та гендерне виховання*, вплив яких є наскрізним: на макрорівні – державна стратегія гендерної освіти; на мезорівні – інформаційно-просвітницькі кампанії в ЗМІ щодо зміни гендерних стереотипів; на мікрорівні – просвітницька робота з сім'ями, навчальними, трудовими колективами; на внутрішньоособистісному рівні – формування гендерної компетентності особистості. З огляду на зазначене, вважаємо необхідним серед груп професійних завдань соціального педагогавиокремити ті, що пов'язані зі сферою освіти та виховання:

– активна участь у формуванні державної стратегії гендерної освіти та гендерного виховання;

– поширення ідей гендерної рівності в ЗМІ з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки й чоловіка в суспільстві;

– розробка й реалізація соціально-педагогічних проектів і програм з гендерного виховання та гендерної освіти молоді, інших вікових груп;

– створення гендерно чутливого виховного середовища в освітніх закладах;

– використання інноваційних форм та методів гендерної освіти.

Соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин молоді та сприятливість віку для розвитку гендерної чутливості, толерантності, партнерства свідчать про необхідність гармонізації гендерних взаємин, що сприятиме вирішенню таких важливих завдань, як створення сім'ї, професійне самовизначення, самореалізація особистісного потенціалу, зменшення кількості деструктивних явищ та формування якісно нових, гармонійних гендерних взаємин. Важлива роль у цьому процесі належить гендерній освіті та гендерному вихованню як універсальним засобам впливу на гендерні взаємини молоді.

Професійна діяльність соціального педагога у сфері гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі повинна передбачати гендерний аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, що формують гендерні взаємини, вивчення соціально-педагогічних проблем та суперечностей, в середовищі сучасної молоді, корекцію системи гендерних взаємин на засадах егалітаризму, партнерства, відмову від гендерної дискримінації та насильства, побудовупартнерської моделі взаємин.

1.3 Критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

У попередніх підрозділахвстановлено, що гендерні взаємини є однією з важливих сфер професійної діяльності соціального педагога, тому формування готовності фахівців постає як необхідність, що дозволить підвищити рівень гармонійної гендерної взаємодії молоді. Запропоноване в підрозділі 1.1 визначення готовності до гармонізації гендерних взаємин передбачає його багатокомпонентність: прагнення до зміни наявної системи гендерних взаємин, поєднання цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності, гендерно орієнтовані знання, гендерно орієнтовані професійні вміння.

Для досягнення мети дослідження та об'єктивної оцінки результатів роботиозначені компоненти необхідно трансформувати у критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, що дасть можливість диференціювати рівні готовності. Поставлене завдання вимагає уточнення змісту понять «критерій» та «показник».

Поняття «критерій» у довідковій літературі сформульоване як «підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило» [224, т. 2, с. 382]; «ознака, взята за основу оцінки, визначення чи класифікації, стандарт [102]». За В. Гінецинським, критерій є найбільш суттєвою об'єктивною особливістю оцінюваного явища. Кожен критерій складається з показників, що характеризують та розкривають його зміст [91]. Ми визначимо критерій як найбільш суттєву особливість готовності студентів до гармонізації гендерних взаємин, а показник – як складову такої особливості.

Спираючись на теоретичні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, що детально розглянуті в п. 1.1. та 1.2, *критеріями готовності* визначено: *мотиваційно-ціннісний* (вмотивованість до професійної діяльності з метою гармонізації гендерних взаємин), *інформаційно-когнітивний* (обсяг та якість гендерно орієнтованих знань) та *організаційно-діяльнісний* (здатність вирішувати професійні завдання в сфері гармонізації гендерних взаємин). Зміст та показники визначених критеріїв представлено втаблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Складник	Критерії	Зміст	Показники

Мотиви, цінності, особистісні якості	Мотиваційно-ціннісний	Прагнення до майбутньої професійної діяльності у сфері гендерних взаємин на засадах цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності, володіння необхіднимиособистісними якостями	1) підтримка ідеї гендерної рівності; 2) прагнення оволодіти гендерно орієнтованими знаннями та вміннями; 3) гендерна чутливість; 4) гендерна толерантність

Продовження таблиці 2.1

Гендерно орієнтовані знання	Інформаційно-когнітивний	Системні знання про сутність гендерного підходу, обізнаність із провідними гендерними теоріями, категоріями та поняттями; розуміння засад побудови гармонійних гендерних взаємин.	1) розуміння основ гендерної теорії, понять та категорій гендеру; 2) обізнаність із соціальними проблемами в сфері гендерних взаємин; 3) розуміння особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі; 4) знання сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності; 5) обізнаність із гендерними особливостями освітнього процесу, державною стратегією гендерної освіти та гендерного виховання;
Гендерно орієнтовані професійні уміння	Організаційно-діяльнісний	Виконання професійних завдань, спрямованих на гармонізацію гендерних взаємин.	1) упровадження гендерного підходу в професійну діяльність; 2) проведення інформаційно-просвітницьких заходів гендерної грамотності; 3) застосування інноваційних форм та методів гендерної освіти; 4) розробка й реалізація соціальних проектів із гендерного виховання та гендерної освіти молоді; 5) надання допомоги в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації.

Мотиваційно-ціннісний критерій містить три складові – мотивація до навчання та майбутньої професійної діяльності, система цінностей та особистісні якості майбутнього фахівця. Ураховуючи засади підготовки соціальних педагогів та особливості професійної діяльності у сфері гендерних взаємин, необхідно виокремити як показники даного критерію такі особистісні якості: гендерна толерантність (безумовна повагай визнаннягендерних відмінностей і різноманітних проявів гендеру) та

гендерна чутливість (сенситивність) – здатність ідентифікувати прояви гендерної нерівності, зокрема й приховані, оскільки вирішеною може бути лише визначена проблема.

Утвердження у свідомості майбутнього фахівця мотивації до майбутньої професійної діяльності, цінностей гендерної рівності, сформованість гендерної чутливості та гендерної толерантності створюють основу для ефективного оволодіння гендерно орієнтованими знаннями та вміннями, що матиме суттєвий позитивний вплив на побудову гармонійних гендерних взаємин.

Інформаційно-когнітивний критерій передбачає наявність системних знань про сутність гендерного підходу, обізнаність із провідними гендерними теоріями, категоріями та поняттями, розуміння концептуальних основ, шляхів та засобів побудови гармонійних гендерних взаємин. Достатній рівень гендерно орієнтованих знань забезпечить ефективне оволодіння гендерно орієнтованими професійними вміннями.

Організаційно-діяльнісний критерій– це перелік професійно важливих вмінь соціального педагога, що характеризує готовність до виконання професійних завдань, спрямованих на гармонізацію гендерних взаємин. Цей критерій включає способи та прийоми соціально-педагогічної діяльності, здатність до виконання виробничих функцій (конкретизованих напрямів роботи і обов'язків)[11]. Відповідно кожному завданню у сфері гармонізації гендерних взаємин відповідають гендерно орієнтовані вміння (сукупність послідовних дій, заснована на теоретичних знаннях та спрямована на розв'язання професійних завдань у сфері гармонізації гендерних взаємин), перелік яких запропоновано в додатку А.

У попередніх підрозділах підкреслено, що універсальними механізмами гармонізації гендерних взаємин є гендерна освіта та гендерне виховання, тому показниками організаційно-діяльнісного критерію визначено гендерно орієнтовані професійні вміння, пов'язані з виконанням завдань саме у сфері освіти та виховання.

Системне розуміння готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин та виділення її критеріїв: мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, організаційно-діяльнісного – створило можливість диференціювати рівні готовності соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. З огляду на класичний досвідоцінювання знань, умінь та навичок у системі вищої освіти, використано чотирирівневу шкалу для визначення готовності студентів і диференційовано *професійно-перетворювальний, базовий, конформістський, консервативний* рівні(додаток В).Зауважимо, що важливими характеристиками рівнів готовності є професійна активність майбутнього фахівця, цілеспрямованість, систематичність та ефективність діяльності.

Для *професійно-перетворювального рівня готовності* характернаглибока інтеріоризація гендерно орієнтованих знань, стійкість егалітарних гендерних переконань та активне відтворення відповідних ролей; позитивна емоційна спрямованістьдо професійної діяльності в сфері гармонізації гендерних взаємин. Вагому роль відіграє творчість та майстерність. Студент має високий рівень гендерної чутливості, що дозволяє помічати та відповідним чином реагувати на прояви гендерної дискримінації, усвідомлює переваги партнерської моделі шлюбно-сімейних стосунків, лише толерантно сприймає різноманіття проявів гендеру; прогнозує перспективи самореалізації потенціалу чоловічої/жіночої індивідуальності в нетипових для своєї статі сферах.

Майбутній фахівець має високий рівень обізнаності щодо гендерних взаємин у молодіжному середовищі, гендерних особливостей освітнього процесу та державної стратегії гендерної освіти; притаманними є творче бачення шляхів формування гармонійних гендерних взаємин, глибоке розуміння сутності реалізації гендерного підходу в соціально-педагогічній роботі.

Студент активними діями підтримує впровадження ідеї гендерної рівності, ефективно розробляє та втілює гендерноорієнтовані соціальні

проекти, організовує інформаційно-просвітницькі та профорієнтаційні заходи. На високому рівні надає консультативну, профілактичну й просвітницьку допомогу в ситуаціях гендерної дискримінації та насильства, контролює її ефективність і розробляє власний алгоритм діяльності. Студент готовий активно використовувати інноваційні форми гендерної освіти, прагне до поширення ідей гендерної рівності шляхом співпраці із ЗМІ, організаціями громадянського суспільства. Фахівці з високим рівнем готовності активно змінюють існуючу систему гендерних взаємин, зацікавлено ставляться до різних способів підвищення знань та умінь, готові передавати свій досвід іншим,діяльність пов'язана з постійним пошуком нових форм та методів гендерної освіти та гендерного виховання.

*Базовий рівень готовності*передбачає підтримку ідеї гендерної рівності й усвідомлення необхідності її втілення у реальних життєвих практиках, внутрішню мотивацію до отримання гендерних знань, достатній рівень гендерної сенситивності. Студент має сформовані егалітарні гендерні переконання, чітко усвідомлює переваги партнерської моделі гендерних взаємин, у житті відтворює егалітарні гендерні ролі та прагне змінювати гендерні стереотипи, що негативно впливають на самореалізацію, переважно толерантно ставиться до гендерного різноманіття, прагне до самопізнання власної гендерної індивідуальності.

Студент добре обізнаний із соціально-педагогічними особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі, характерними є достатній рівень знань про теоретичні та практичні аспекти реалізації гендерного підходу в соціально-педагогічній роботі, поінформованість щодо гендерних особливостей освітнього процесу та гендерного виховання.

Майбутній фахівець успішно розв'язує задачі, що передбачають цілепокладання та планування дій, проводить ІПЗ з гендерної грамотності, ураховує вікові особливості аудиторії, володіє технологіями інтерактивного навчання, використовує їх потенціал у процесі набуття молоддю досвіду гармонійної гендерної взаємодії, бере участь у проектах гендерного

виховання і гендерної освіти, залучає молодь до їх реалізації. Студент надає консультативну, профілактичну та просвітницьку допомогу, спрямовану на протидію гендерній дискримінації та гендерному насильству, враховує особливості гендерної ідентичності та життєвого досвіду клієнта як жінки чи чоловіка під час надання соціально-педагогічної допомоги.

У діяльності переважають чіткі відпрацьовані алгоритми. Окрім того, такі фахівці хоч і мають достатні знання, однак не завжди готові до їх застосування на практиці, відчувають певні труднощі в нетипових ситуаціях. Майбутні соціальні педагоги усвідомлюють необхідність самостійного отримання знань та дослідницької діяльності у сфері гендерних взаємин.

Конформістський рівень готовності: студент через внутрішню нестійкість власних егалітарних гендерних переконань у реальному житті схильний відтворювати традиційні гендерні ролі, у професійному сенсі застосовує лише окремі складові гендерного підходу. Переважає байдуже ставлення до гендерної проблематики, ситуативна, зовнішня мотивація до отримання гендерних знань, елементарний рівень гендерної чутливості (помічає лише грубі прояви дискримінації). Студент виявляє поверхневе розуміння основних понять та категорій гендеру, часткову обізнаність із особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі; побіжне знання гендерних особливостей освітнього процесу. Майбутній фахівець проводить ІПЗ гендерної грамотності на репродуктивному рівні, не застосовує інноваційні форми гендерної освіти, під час роботи над соціальними проектами гендерного виховання та гендерної освіти молоді виконує лише елементарні завдання, надає часткову допомогу в ситуаціях гендерного насильства та дискримінації.

Такі студенти залишаються безініціативними щодо побудови гармонійної системи гендерних взаємин у молодіжному середовищі, не виявляють активності у плані самоосвіти та самовдосконалення.

Для *консервативного рівня готовності*характерне негативне ставленням до гендерної проблематики; відсутність мотивації до отримання

гендерних знань; несформованістю гендерної чутливості (іноді навіть виправдовування гендерної дискримінації); стійкість традиційних гендерних переконань та відтворення традиційних гендерних ролей; переконання в доцільності домінанатно-залежної моделі відносин. Майбутній фахівець виявляє поверхневе розуміння основних понять та категорій гендеру, особливостей гендерних взаєминмолоді. На цьому рівні відсутні знання про використаннягендерного підходу в соціально-педагогічній роботі, гендерні особливості освітнього процесу. Студент не тільки не готовий до запровадження гендерного підходу в професійній діяльності, а й замінює його статево-рольовим. Майбутній фахівець переважно не здатен проводити ІПЗ гендерної грамотності та розробляти проекти гендерного виховання та гендерної освіти молоді, не вміє надавати допомогу в ситуаціях гендерного насильства та дискримінації.

Така особистість засуджує нетрадиційні прояви гендеру, вбачаючи загрозу для існуючого суспільного порядку, і, як правило, не помічає гендерної дискримінації, у зв'язку з чим сама схильна до її проявів.

Розглянуті вище критерії, їх показники та рівні дозволять оцінити ефективність запропонованих у наступному розділі організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Подальше дослідження передбачало педагогічний експеримент (додаток Г), під час якого відбувалась безпосередня перевірка основних положень дисертаційної роботи, представлених у їїтеоретичному розділі. Експеримент проведенов три етапи: констатувальний (2011– 2012 рр.), формувальний (2012– 2015 рр.) та контрольний (2015– 2017 рр.). Метою констатувального етапу було визначення початкового рівня готовності студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка» до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Констатувальний експеримент проведено впродовж 2011 – 2012 рр. на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, ДВНЗ «Криворізький національний університет», Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та Сумського державного університету. Дослідженням було охоплено 378 студентів 1-2-го курсів. До контрольної групи (КГ) включено 163 особи, до експериментальної групи (ЕГ) – 215 осіб.

У ході експерименту для діагностики сформованості показників за кожним із критеріїв готовності, використано діагностичні методи, представлені на рис. 1.2.

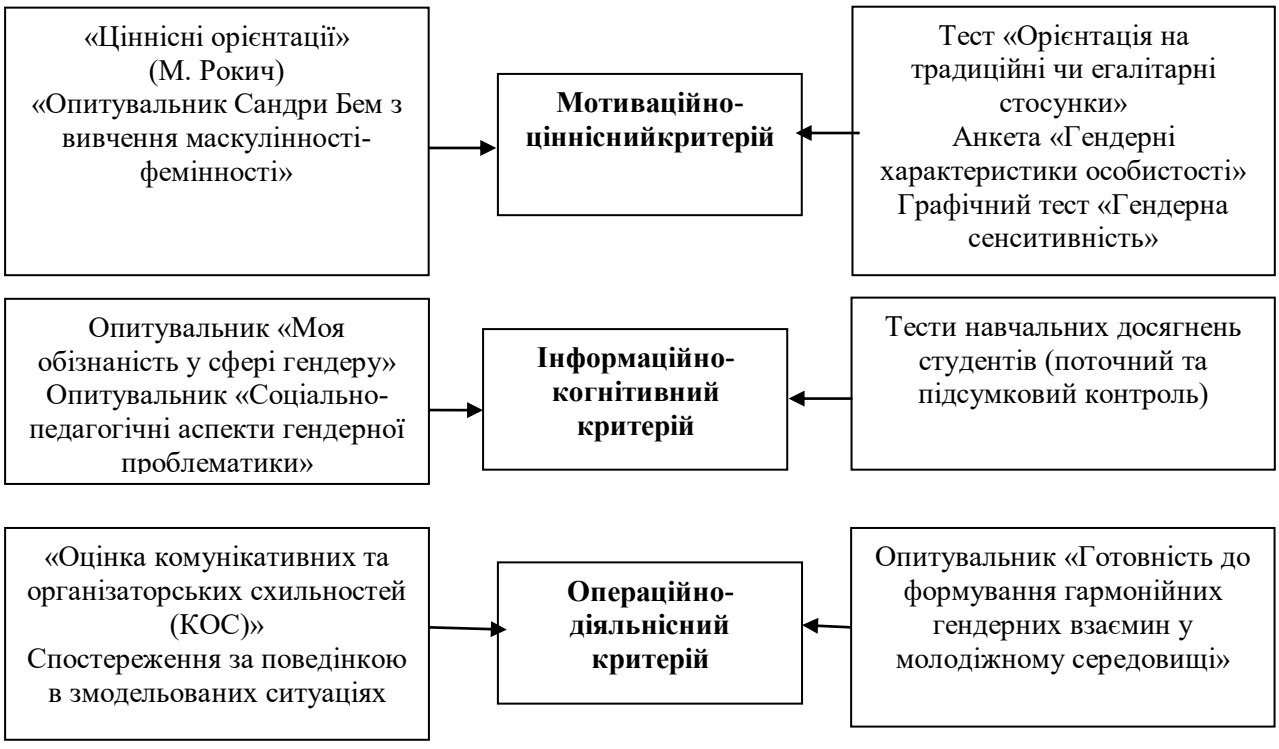

Рис. 1.2 Діагностичні методи констатувального етапу експерименту

Так, інструментами вимірювання сформованості показників за мотиваційно-ціннісним критерієм стали: методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), «Опитувальник Сандри Бем з вивчення маскулінності-

фемінності», тест «Орієнтація на традиційні чи егалітарні стосунки» (І. Кльоцина), анкета «Гендерні характеристики особистості» (І. Кльоцина), спеціально розроблена графічна методика «Гендерна сенситивність». За інформаційно-когнітивним критерієм показники визначені з допомогою спеціально підготовлених опитувальників «Моя обізнаність у сфері гендеру», «Соціально-педагогічні аспекти гендерної проблематики», тестів навчальних досягнень студентів. Показники за організаційно-діяльнісним критерієм вивчено шляхом спостереження за поведінкою в змодельованих ситуаціях професійної діяльності, під час залучення до участі в заходах, організованих осередками гендерної освіти у ВНЗ, тесту «Оцінка комунікативних та організаторських схильностей (КОС)». Всі перелічені методики наведено в додатках Д.1.- Д.10.

Для діагностики суб'єктивного досвіду студентів було застосовано відкриті запитання анкети, що дало змогу проаналізувати особисту значущість матеріалу, обізнаність із окремих тем; здатність переносити вміння на нові навчально-професійні ситуації; рефлексію власного досвіду. Питання, що становили найбільш вагомий інтерес для нашого дослідження, представлено в опитувальнику «Готовність до формування гармонійних гендерних взаємин у молодіжному середовищі» (додаток Д.11).

Шкала оцінювання сформованості показників за кожним із критеріїв та схема аналізу результатів педагогічного експериментупредставленів додатках Е.1 та Е.2. Вище зазначене дозволило отримати результати сформованості показників готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.Діаграму розподілу студентів за рівнями сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію на констатувальному етапі наведено у додатку Е.3.

Для прикладу наведемо розрахунки показників за *мотиваційно-ціннісним критерієм* готовності. Рівні сформованості показників за мотиваційно-ціннісним критерієм у ЕГ та КГ представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Рівні показників за мотиваційно-ціннісним критерієм на констатувальному етапі (ЕГ та КГ)

Рівень	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформіст-ський		Консерватив-ний	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
ЕГ (y) $n_2 = 215$	43	20,00	101	46,97	60	27,90	11	5,11
КГ (x) $n_1 = 163$	27	16,56	74	34,42	50	30,67	12	7,36
Разом	70	18,51	175	46,29	110	29,10	23	6,08

Обрахунки основних числових характеристик вибірок представлено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (мотиваційно-ціннісний критерій)

Числові характеристики	КГ (x) $n_1 = 163$	ЕГ (y) $n_2 = 215$
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	3,28	3,18
Дисперсія (D)	0,68	0,65
Середнє квадратичне (σ_x);	0,83	0,81
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,69	0,65
Стандартне відхилення (S_x);	0,83	0,81
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,13	0,11
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	3,16; 3,41	3,07; 3,28
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$)	1,26	

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$) = 1,26, тобто досліджувані групи виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники суттєво не відрізняються.

Як засвідчують результати дослідження, доволі значна частка респондентів перебуває на базовому рівні сформованості показників

мотиваційно-ціннісного критерію, що пояснюємо віковими особливостями прояву інтересу до гендерних взаємин, наявністю індивідуального досвіду взаємодії з іншою статтю, «присутністю» гендерної тематики в інформаційному просторі, поширеністю гендерної дискримінації в повсякденному житті. Окрім того, гендерний склад досліджуваних був переважно гомогенним (дівчата та молоді жінки), схильним до егалітарних гендерних переконань та дискримінованимв гендерному аспекті. Установлені результати засвідчили доволі високу підтримку ідеї гендерної рівності та мотивацію до майбутньої професійної діяльності в сфері гендерних взаємин молоді.

Аналіз за окремими показниками мотиваційно-ціннісного критерію (додаток Ж.1)засвідчив, що глибоко усвідомлене, позитивне ставлення до ідеї гендерної рівності виявляє майже третина опитаних: 67 (31,2%) респондентів у ЕГ та 43 (26,4%) в КГ, байдужими виявилися лише 17 (7,9%) в ЕГ та 8 (8,6%) студентів у КГ. Однак 13 осіб (6 %) в ЕГ і 8 (5%) у КГ взагалі вважають гендерну тематику такою, що руйнує підвалини сім'ї та пропагує сексуальні орієнтації, що відрізняються від гетеросексуальної. Високий рівень мотивації до оволодіння гендерно орієнтованими знаннями та уміннями засвідчили 46 осіб (21,4%) в ЕГ та 41 (25,2%) в КГ і лише 6 (2,8%) в ЕГ та 4 (2,5%) респонденти у КГ упевнені, що гендерних проблем не існує взагалі і їх не потрібно вивчати.Показник сформованості гендерної толерантності виявився таким: 57 (26,5%) в ЕГ та 33 (20,2%) у КГ готові до безумовного сприйняття гендерного різноманіття, 68 осіб (31,6%) в ЕГ та 43 (26,4%) в КГ переважно толерантно сприймають різні прояви гендеру, 86 осіб (40%) в ЕГ та 80 (49,1%) в КГ демонструють критичне ставлення до гендерних відмінностей, однак лише 4 респонденти (1,9%) у ЕГ та 7 (4,3%) у КГ засуджують будь-які нетрадиційні прояви гендерних ролей.

Найменш сформованим єпоказник гендерної чутливості: більшість студентів– 161 (74,9%)в ЕГ та 123 (75,5%) в КГ здатні помічати лише явні прояви сексизму та дискримінації (наприклад, надмірну еротизацію

рекламних повідомлень), тоді як приховані прояві гендерної дискримінації (особливості конструювання простору для хлопчиків та дівчаток, відмінності в оплаті праці, «оречевлення» жінки в рекламі) змогли виявити лише 24 (11,16%) в ЕГ та 20 (12,3%) респондентів в КГ, 20 осіб (9,3%) в ЕГ і 13 осіб (8%) в КГ взагалі не вважали наведені приклади такими, що містять прояви дискримінації.

Отже, на констатувальному етапі склався розподіл студентів за рівнями сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію: ЕГ – професійно-перетворювальний рівень – 20% (43 особи), базовий рівень – 47% (101 особа), конформістський рівень – 27,9% (60 осіб), консервативний рівень – 5,1% (11 осіб); КГ: професійно-перетворювальний рівень – 16,6% (27 осіб), базовий рівень – 34,4% (74 особи), конформістський рівень – 30,7% (50 осіб), консервативний рівень – 7,4% (12 осіб). Загалом, майже 65% студентів підтримують ідею гендерної рівності та усвідомлюють необхідність її втілення, проявляють мотивацію до отримання гендерних знань та майбутньої професійної діяльності у сфері гендерних взаємин молоді, готові толерантно ставитися до різноманітних проявів гендеру. Однак у 75% учасників експерименту недостатнім виявився показник гендерної чутливості, що перешкоджає ідентифікувати деструктивні явища у сфері гендерних взаємин.

Узагальнені результати та діаграма розподілу студентів за рівнями сформованості показників *інформаційно-когнітивного критерію*готовності на констатувальному етапі наведені у таблиці 1.5 та додатку Е.4.

Таблиця 1.5

Рівні показників за інформаційно-когнітивним критерієм на констатувальному етапі (ЕГ та КГ)

Рівень	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформіст-ський		Консерватив-ний	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (y) $n_2 = 215$	8	3,72	31	14,42	90	41,86	86	40
КГ (x) $n_1 = 163$	7	4,29	25	15,34	69	42,33	62	38,04

Разом	15	4	56	14,88	159	42,1	148	39,02

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$) = 0,47, оскільки $T_{спост.} < t_{кр}$, то можна стверджувати, що середні вибіркові відрізняються несуттєво. За сформованістю показників інформаційно-когнітивного критерію на етапі констатувального експерименту досліджувані групи виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники не відрізняються значуще.

За окремими показниками інформаційно-когнітивного критерію (додаток Ж.2) виявлено, що лише 8 (3,7 %) у ЕГ та 9 (5,5%) респондентів у КГ дають правильне визначення поняття «гендерна рівність», 45 (20,93%) в ЕГ та 34 (20,85%) респонденти в КГ схиляються до традиційного сприйняття гендерної рівності як «зрівняння» жінок і чоловіків у правах. Більшість опитаних (69,3% у ЕГ та 62,6% у КГ) мають лише поверхневі уявлення про зміст таких категорій, як «гендер», «гендерні відносини», «гендерна соціалізація», «гендерний стереотип», «гендерна ідентичність», «гендерний підхід».

Спостерігаємо більшу обізнаність із проблемами жіночої гендерної групи: їх ідентифіковано в 1,3 рази частіше, ніж аналогічний показник у чоловічій групі. Гендерні проблеми жінок, на думку респондентів, пов’язані, з проявами домашнього насильства, гендерною дискримінацією в професійній сфері, труднощами у вихованні дітей, неготовністю до сімейного життя та народження дитини, виконанням «чоловічої» роботи, фізичними навантаженнями. Зауважимо, що такі проблеми, як відсутність жінок на вищих щаблях влади та тиск гендерних стереотипів не посіли належного місця в ієрархії гендерних проблем жінок.

Щодо чоловічої гендерної групи, то респонденти схильні вважати, що чоловіки мають більше проблем у ситуаціях невідповідності соціальному статусу та ідеалам маскулінності, потерпають від психоемоційної напруги та заниженої самооцінки, соціальних хвороб, мають проблеми в стосунках із дітьми. Необхідно зауважити, що серед відповідей трапляється і проблема

одинокого батьківства та нестереотипної поведінки (зацікавленість жіночими хобі (вишивка), увага до власної зовнішності, ведення домашнього господарства).

Отже, уявлення про соціальні проблеми чоловіків та жінок у майбутніх фахівців здебільшого відповідають дійсності однак, більшість респондентів – 166 осіб (77,21%) в ЕГ та 111 (76,55%) у КГ не мають достатніх уявлень про низький соціальний статус жіноцтва,гендерну сегрегацію у професійній сфері, прояви«кризи маскулінності» в Україні.

Рівень обізнаності студентів із особливостями гендерних відносин у середовищі сучасної української молоді виявився наступним: 71 особа (33%) в ЕГ та 51 (31,3%) в КГ є достатньо поінформованими щодо гендерної сегрегації під час вибору внз та професії; відсутності досвіду дружніх взаємин, поширеності сексуальних зв'язків «без зобов'язань» та спільного життя без реєстрації шлюбу; розбіжностей у системах життєвих цінностей молодих чоловіків та молодих жінок. Однак такі риси як тенденцію до зміни гендерних стереотипів маскулінності / фемінності в напрямі пом'якшення міжстатевої диференціації та сенситивність цього вікового періоду для формування гармонійних гендерних взаємин помітили лише 2% опитаних. Формальну підтримку молоддю гендерної рівності при переважному відтворенні традиційних моделей поведінки відмітилиприблизно 17% опитаних. Студенти продемонстрували усвідомлення провідної ролі сім'ї, ЗМІ, груп ровесників щодо впливу на гендерні взаємини.

Знання про теоретичні та практичні аспекти застосування гендерного підходу в різних сферах суспільного життя (соціальна сфера та сфера освіти) пов'язані з наявністю гендерної складової в процесі підготовки, яка відбуваєтьсяв процесі навчання у ВНЗ і дозволяє простежити, якою мірою сформовано показники інформаційно-когнітивного критерію готовності без застосування спеціальних умов: 55 (25,6%) студентів у ЕГ та 32 (19,6%) в КГ не мають жодних уявлень про сутність гендерного підходу в професійній діяльності. Переважна частина опитаних – 121 (56,28% в ЕГ) та 97 (59,5%)

вКГ вважають, що гендерний підхід – це «пораховані чоловіки й жінки», і лише близько 5 % опитаних розуміють, що сутність гендерного підходу полягає у «врахуванні особливостей життєвого шляху клієнта як чоловіка або жінки».

Зауважимо, що респонденти не вважають роль освіти вагомим засобом побудови гармонійної гендерних взаємин та оцінюють її вплив лише в 3,1 бала (з 5 можливих). Підкреслимо, що показник обізнаності щодо гендерних особливостей освітнього процесу, державної стратегії гендерної освіти та гендерного виховання виявився найнижчим: 147 осіб (68,36%) в ЕГ та 118 респондентів (72,4%) в КГ зазначили, що є абсолютно необізнаними в цій сфері.

Зазначимо, що на етапі констатувального експерименту серед студентів склався такий розподіл за рівнями інформаційно-когнітивного критерію ЕГ: професійно-перетворювальний рівень – 3,7% (8 осіб), базовий рівень – 14,4% (31 особа), конформістський рівень – 41,9% (90 осіб), консервативний рівень – 40% (86 осіб); серед студентів КГ: професійно-перетворювальний рівень – 4,3% (7 осіб), базовий рівень – 15,3% (25 осіб), конформістський рівень – 42,3% (69 осіб), консервативний рівень – 38% (148 осіб).

Таким чином, більшість студентів (понад 70%) не володіють ґрунтовними гендерно орієнтованими знаннями, не мають достатніх уявлень про соціальні проблеми статей, теоретичні та практичні аспекти застосування гендерного підходу в різних сферах суспільного життя та державної стратегії гендерної освіти. Дещо вищою є обізнаність із соціально-педагогічними особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі, впливом провідних факторів соціалізації на їх формування та гендерними проблемами жіночої частини населення. І лише 4% готові до сприйняття гендеру як соціально сконструйованої системи взаємодії, що може бути змінена під впливом гендерної освіти та гендерного виховання.

Узагальнені результати та діаграма розподілу студентів за рівнями сформованості показників за організаційно-діяльнісним критерієм готовності на констатувальному етапі наведенів таблиці 1.6. та додатку Е.5.

Таблиця 1.6

Рівні показників за організаційно-діяльнісним критерієм на констатувальному етапі (ЕГ та КГ)

Рівень	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформіст-ський		Консерватив-ний	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (y) $n_2 = 215$	4	1,86	17	7,91	68	31,63	126	58,6
КГ (x) $n_1 = 163$	3	1,84	11	6,75	48	29,45	101	61,96
Разом	7	1,9	28	7,4	116	30,7	227	60

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$)=0,61. Оскільки $T_{спост.} < t_{кр}$, то можна стверджувати, що середні вибіркові відрізняються несуттєво (випадково).

Результати сформованості показників організаційно-діяльнісного критерію (додаток Ж.3) засвідчили, що більшість респондентів – 185 осіб (84,6%) в ЕГ та 140 (85,9%) в КГ не готові враховувати фактор статі під час надання соціально-педагогічної допомоги та здійснювати оцінку впливу власної діяльності з позиції гендерного підходу. Лише близько 7% опитаних виявили здатність до впровадження гендерного підходу в роботі з жіночою частиною населення, який, на думку опитаних, полягає в роз'ясненні прав, психологічній допомозі, захисті від насильства. І лише 7 учасників (1,9%) експерименту вказали на необхідність допомоги жінкам у ситуації поєднання виконання материнських обов'язків та професійного життя. Чоловіки, на думку опитуваних, найчастіше потребують допомоги в складних життєвих обставинах (які чітко не диференційовані), психологічної підтримки, налагодження контакту з сім'єю.

Лише 11,5% опитаних (24 особи в ЕГ та 19 у КГ) готові проводити уроки гендерної грамотності для різних вікових категорій. Уміння застосовувати інноваційні форми і методи гендерної освіти продемонстрували тільки приблизно 3% (7 осіб в ЕГ та 4 в КГ). Однак респонденти правильно оцінили потенціал інноваційних форм роботи: тренінгів та ігрових навчальних технологій, залучення до участі в громадських ініціативах, організацію відеолекторіїв.

Показник готовності розробляти та втілювати гендерно орієнтовані соціальні проекти також виявився фактично несформованим у майже 80% респондентів.Уміння надавати консультативну та терапевтичну допомогу в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації виявилися дещо краще розвиненими: 18 респондентів (8,4%) в ЕГ та 12 (7,3%) в КГ продемонстрували відмінні уміння, 38 (17,7%) в ЕГ та 26 (16%) в КГ – достатні, взагалі не готовими до виконання завдань виявилися – лише 29 осіб (13,4 %) у ЕГ та 28 (17,2 %) у КГ. Таку ситуацію пояснюємо наявністю в навчальному матеріалі інформації про професійні обов'язки соціального працівника / педагога в роботі з особами, що пережили ситуацію домашнього насильства.

Зазначимо, що на етапі констатувального експерименту серед студентів склався наступний розподіл за рівнями організаційно-діяльнісного критерію ЕГ: професійно-перетворювальний рівень – 1,9% (4 особи), базовий рівень – 7,9% (17 осіб), конформістський рівень – 31,6% (68 осіб), консервативний рівень – 58,6% (126 осіб); серед студентів КГ: професійно-перетворювальний рівень – 1,8% (3 особи), базовий рівень – 6,8% (11 осіб), конформістський рівень – 29,5% (48 осіб), консервативний рівень – 62% (101 особа).

Зауважимо, що більшість опитаних (понад 80%) взагалі не усвідомлюють специфіку надання допомоги різним гендерним групам та не диференціюють її, указуючи на такі загальні її види як, «консультування, підтримка, захист» без деталізації завдань роботи та не готові до розробки й утілення гендерно орієнтованих соціальних проектів. Дещо краще

сформованим виявилися уміння надавати допомогу в ситуаціях гендерно зумовленого насильства, переважно у вигляді інформування про роботу «гарячої лінії».

Узагальненні результатипоказників готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі за трьома критеріями представлено в таблиці 1.7 та в додатку Е.6.

Таблиця 1.7

Рівні готовності студентів ЕГ та КГ до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі на етапі констатувального експерименту

Рівні / Критерії		Констатувальний етап							
		Професійно-перетво-рювальний		Базовий		Конформіст-ський		Консерватив-ний	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Мотиваційно-ціннісний	ЕГ	43	20,00	101	46,97	60	27,90	11	5,11
	КГ	27	16,56	74	34,42	50	30,67	12	7,36
Інфомаційно-когнітивний	ЕГ	8	3,72	31	14,42	90	41,86	86	40
	КГ	7	4,29	25	15,34	69	42,33	62	38,04
Організаційно-діяльнісний	ЕГ	4	1,86	17	7,91	68	31,63	126	58,6
	КГ	3	1,84	11	6,75	48	29,45	101	61,96
Загальний	ЕГ	18	8,37	50	23,25	73	33,95	74	34,41
	КГ	12	7,36	37	22,69	56	34,35	58	35,58

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$) = 0,37, оскільки $T_{спост.} < t_{кр}$, то можна стверджувати, що середні вибіркові відрізняються не значуще.

У результаті дослідження отримано такі узагальнені показники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі серед студентів ЕГ: професійно-перетворювальний рівень – 8,37% (18 осіб), базовий рівень – 23,27% (50 осіб), конформістський рівень – 33,95% (73 особи), консервативний рівень – 34,41% (74 особи); серед студентів КГ: професійно-перетворювальний рівень

– 7,36% (12 осіб), базовий рівень – 22,69% (37 осіб), конформістський рівень – 34,35% (56 осіб), консервативний рівень – 35,58 % (58 осіб). Отже, майже 70% майбутніх соціальних педагогів не готові до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Вважаємо за необхідне зазначити той факт, що найбільш сформованими виявилися показники мотиваційно-ціннісного (підтримка ідеї гендерної рівності та гендерна толерантність), а найменш сформованими – організаційно-діяльнісного критерію (здатність до впровадження гендерного підходу, розробка йупровадження гендерно орієнтованих соціальних проектів, застосування інноваційних форм та методів гендерної освіти). Таку ситуацію пояснюємо тим, що студенти, які навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка», є достатньо вмотивованими до професійної діяльності, спрямованої на покращення гендерної взаємодії,усвідомлюють гуманістичні ідеали та цінності гендерної рівності завдяки особистісним якостям та попередньо отриманому обсягу знань із інших дисциплін та різноманітних інформаційних джерел. Однак студенти не володіють конкретними прийомами, що здатні позитивно вплинути на гендерні взаємини в молодіжному середовищі, що пов’язане з відсутню необхідної як теоретичної, так і практичної підготовки.

За рівнями готовності до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі на етапі констатувального експерименту ЕГ та КГ виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники не відрізняються суттєво. Дотримано принципу однаковості кількісних і якісних показників досліджуваних груп перед початком формувального експерименту.

Аналіз одержаних результатів констатувального етапу дослідження, виявлення реального рівня мотивації, ціннісного ставлення, знань та умінь, пов’язаних із діяльністю у сфері гендерних взаємин молоді, дозволили виявити такі тенденції:

– понад 30% студентів не виявляють позитивного ставлення до ідеї гендерної рівності та прагнення до гармонізації гендерних взаємин, причому

близько 50% не є безумовно гендерно толерантними, а 75% опитаних не здатні помічати приховані прояви гендерної нерівності, унаслідок чого схильні до відтворення традиційних моделей гендерної поведінки в професійному та особистому сенсі;

– для 70% респондентів характерна низька обізнаність у сфері гендерної проблематики, незнання особливостей гендерних взаємин у суспільстві, необізнаність із сутністю гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності, нерозуміння провідної ролі освіти та виховання як засобів гармонізації гендерних взаємин молоді, що призводить до неефективного професійного впливу на систему гендерних взаємин;

– у 90% студентів констатовано недостатню сформованість професійних умінь, пов'язаних із застосуванням гендерного підходу, низьку готовність до проведення інформаційно-просвітницькихіз гендерної грамотності та впровадження інновацій у сфері гендерної освіти, невміння розробляти та втілювати соціальні проекти з гендерною складовою; понад 70% не готові до надання допомоги в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації.

Дослідивши готовність майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин за визначеними критеріями та рівнями, ми дійшли висновку про необхідність упровадження спеціально створених організаційно-педагогічних умов, спрямованих на формування системних гендерно орієнтованих знань та професійних умінь, які матимуть позитивний вплив на формування готовності учасників експерименту до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Висновки до розділу 1

У першому розділі проаналізовано теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин; розкрито зміст та завдання професійної діяльності соціального

педагога в зазначеній сфері; визначено сутність, компоненти, критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин молоді, виявлено рівні такої готовності.

Установлено, що гендерні дослідження в соціально-педагогічній сфері спрямовано на з'ясування: засад запровадження гендерного підходу в теорію та практику соціальної роботи і соціальної педагогіки; ролі соціального педагога в гендерному вихованні та становленні гендерної культури різних категорій населення; особливостей процесу гендерної соціалізації жіноцтва та соціально-педагогічної підтримки жінок та дівчат; гендерних проблем чоловіків; особливостей формування усвідомленого батьківства та материнства; шляхів інтеграції гендерної складової в підготовку соціальних педагогів та формування професійно необхідних якостей майбутніх фахівців.

Підтверджено, що соціальний педагог є одним із головних ініціаторів гармонізації гендерних взаємин в суспільстві, а сучасна ситуація наполегливо вимагає від системи вищої освіти підготовки фахівця, який знає шляхи та володіє засобами подолання гендерної нерівності, а також здатен вирішувати практичні завдання у сфері побудови гармонійних гендерних взаємин.

Гендерні взаємини охарактеризовано як форми взаємодії суб'єктів різної статі при спілкуванні або здійсненні спільної діяльності. Молодіжне середовище визначено як складову соціальної структури суспільства, яка має спільні умови життєдіяльності, інтереси, заняття, що впливають на свідомість та поведінку. Згідно із чинним законодавством, молоддю є вікова категорія від 14 до 35 років. З'ясовано, що молодість є найбільш сприятливою для формування гармонійних гендерних взаємин, оскільки особистість в цей період, попри збереження тиску гендерних стереотипів та переважного відтворення традиційних гендерних ролей, більш схильна до сприйняття та втілення у життя партнерської моделі гендерних взаємин.

На основі структурно-функціонального аналізу багаторівневої системи гендерних відносин (І. Кльоцина) розглянуто види (суспільні, міжгрупові, міжособисті, внутрішнє переживання своєї статевої належності), чинники

(гендерна політика, гендерні стереотипи, гендерні уявлення, гендерна ідентичність) та визначено соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі (формальна підтримка принципу гендерної рівності при переважному відтворенні традиційних моделей поведінки; гендерна сегрегація під час вибору вишу та професії; тенденція до зміни гендерних стереотипів маскулінності / фемінності в напрямі послаблення міжстатевої диференціації; консервативність поглядів молодих чоловіків порівняно з молодими жінками; прагнення, з одного боку, відповідати стереотипам, а з іншого, проявляти себе як індивідуальність; розбіжності в системах життєвих цінностей молодих чоловіків та жінок; низький рівень гендерної сенситивності як жінок, так і чоловіків тощо). Доведено, що сприятливість молодого віку та визначені особливості гендерних взаємин зумовлюють необхідність професійного впливу з метою їх гармонізації.

Гармонізацію гендерних взаємин у молодіжному середовищі визначено як неперервний поетапний процес зміни наявної системи гендерної взаємодії шляхом узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей молодих жінок і чоловіків на всіх рівнях гендерних відносин із допомогою упровадження гендерної складової молодіжної соціальної політики, трансформації гендерних стереотипів, гармонійного гендерного спілкування та сприяння становленню безконфліктної гендерної ідентичності. Гармонійні гендерні взаємини – це якісно нові сконструйовані форми взаємодії суб’єктів різної статі під час спілкування або спільної діяльності, для яких характерне узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей, послаблення або повна відсутність протиріч та конфліктів. Розглянуто спільні універсальні основи соціальної педагогіки та гармонійних гендерних взаємин: егалітаризм, соціальну справедливість, гендерне партнерство, гендерну толерантність.

У результаті проведеного аналізу визначено професійні завдання соціального педагога у сфері гармонізації гендерних взаємин молоді: аналіз соціальних процесів, що впливають на гендерні взаємини; моніторинг

гендерної складової молодіжної політики; аналіз наявних у суспільстві гендерних стереотипів, специфіки їх упливу на гендерні взаємини; консультативна допомога в процесі розв'язанні гендерних протиріч та конфліктів; допомога особам, які зазнали гендерної дискримінації чи потрапили в ситуацію гендерного насильства; підтримка в ситуації кризи гендерної ідентичності; проведення інформаційно-просвітницьких та профорієнтаційних заходів, спрямованих на утвердження гендерної рівності; розробка й реалізація соціальних проектів і програм із гендерного виховання та гендерної освіти молоді; створення гендерно чутливого виховного середовища в освітніх закладах та ін.

Доведено, що інтеграція гендерної складової у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів базується на засадах гендерного підходу, що розглядається як нова освітня стратегія та інструмент підвищення ефективності соціально-педагогічної діяльності. Невід'ємними складовими гендерного підходу є формування гендерної компетентності та гендерної культури фахівця. Підкреслено взаємозв'язок гендерного та особистісного підходів, що полягає у спрямованості освітнього процесу на розвиток особистості та розкриття її потенціалу.

Підготовку майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі визначено як процес, що відбувається в сприятливих умовах вищого закладу освіти й передбачає формування мотивів, цінностей, знань, умінь та навичок, які забезпечать здатність виконувати професійні завдання з метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Метою та результатом такого процесу є готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі – професійно важливе особистісне утворення, що визначене цінностями гендерної рівності та мотивацією до соціально-педагогічної діяльності й становить систему знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для результативного виконання професійних завдань із метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Виокремлено та схарактеризовано компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: прагнення до зміни наявної системи гендерних взаємин, поєднання цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності, гендерно орієнтовані знання, гендерно орієнтовані професійні вміння.

Для об'єктивної оцінки результатів роботи виокремленні компоненти трансформовано в критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: мотиваційно-ціннісний (вмотивованість до професійної діяльності з метою гармонізації гендерних взаємин): підтримка ідеї гендерної рівності; прагнення оволодіти гендерно орієнтованими знаннями та вміннями; гендерна чутливість; гендерна толерантність; інформаційно-когнітивний (обсяг та якість гендерно орієнтованих знань): розуміння основ гендерної теорії, понять та категорій гендеру; обізнаність із соціальними проблемами в сфері гендерних взаємин; розуміння особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі; знання сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності; обізнаність із гендерними особливостями освітнього процесу, державною стратегією гендерної освіти та гендерного виховання; організаційно-діяльнісний (здатність вирішувати професійні завдання в сфері гармонізації гендерних взаємин): впроваджувати гендерний підхід у професійну діяльність; проводити інформаційно-просвітницькі заходи гендерної грамотності; застосовувати інноваційні форми і методи гендерної освіти; розробляти та реалізувати соціальні проекти з гендерного виховання та гендерної освіти молоді; надавати допомогу в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації.

Залежно від прояву сукупності визначених показників, рівні готовності студентів диференційовано таким чином: професійно-перетворювальний, базовий, конформістський, консервативний.

Результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних

взаємин у молодіжному середовищі. Як в ЕГ (8,37% – 18 осіб), так і в КГ (7,36% – 12 осіб) частка професійно-перетворювального рівня дуже низька. Базового рівня досягла лише п’ята частина студентів (близько 23%). А частка конформістського та консервативного рівнів в обох групах становить понад дві третини (загалом майже 70%). Найбільш сформованими виявилися показники за мотиваційно-ціннісним (підтримка ідеї гендерної рівності та гендерна толерантність), а найменш сформованими – за організаційно-діяльнісним критерієм (здатність до впровадження гендерного підходу, розробки і реалізації гендерно орієнтованих соціальних проектів, застосування інноваційних форм та методів гендерної освіти). Показники за інформаційно-когнітивним критерієм свідчать про низьку обізнаність студентів у сфері гендерної проблематики, не розуміння ролі гендерної освіти та виховання як засобів гармонізації гендерних взаємин молоді.

Отримані результати дозволили зробити висновок про необхідність впровадження спеціально створених організаційно-педагогічних умов, спрямованих на формування системних гендерно орієнтованих знань та умінь задля розв’язання професійних завдань у сфері гендерних взаємин, щопозитивно вплинуть на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Основний зміст викладено у працях автора[10; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 21; 25; 27; 29; 30; 32; 33; 34; 36; 38; 39; 40; 43; 44].

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1 Характеристика організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Метою цього підрозділу є характеристика організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин із урахуванням теоретичних положень, що розкривають закономірності ефективної професійної підготовки та напрями запровадження гендерної складової в освітній процес вищої школи, а також критеріїв та показників, які визначають готовність соціального педагога до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Для досягнення окресленої мети необхідно уточнити такі поняття, як «умови», «педагогічні умови», «організаційно-педагогічні умови».

Питання вдосконалення педагогічних систем, одним із аспектів якого є виявлення, характеристика та реалізація умов, що забезпечують підвищення ефективності освітнього процесу, відображено в наукових дослідженнях В. Андрєєва [6], Ю. Бабанського, [13], О. Галкіної [67], Н. Єрофєєвої [101], Е. Зєєра [112], А. Зубко [114], Н. Іполітової [115], С. Моркутуна [157], О. Нежинської [164], Н. Тимошенко [249], Л. Харченка [257], Л. Хоменко-Семенової [260] та ін.

Незважаючи на те, що організаційно-педагогічні умови є предметом значної кількості досліджень, у сучасній науці існують розбіжності визначення цього поняття. Автори філософського словника запропонували загальне визначення «умови» як категорії, що виражає істотний компонент

комплексу об'єктів, наявність якого неодмінно зумовлює існування зазначеного явища. Підкреслено, що умови – це обставини, які визначають ті чи інші наслідки, настання яких перешкоджає одним процесам та сприяє іншим [252].Очевидно, що поняття «умова» є загальнонауковим, а його зміст у педагогічному аспекті схарактеризовано як сукупність причин, обставин, об'єктів, що впливають на динаміку та результативність розвитку, виховання й навчання [115, с. 9].

Результати аналізу літератури засвідчують паралельне використання термінів «педагогічні умови» та «організаційно-педагогічні умови», що зумовлює необхідність визначення співвідношення цих понять. Дослідники по-різному підходять до розуміння суті організаційно-педагогічних умов, при цьому спостерігаємо досить суттєву розбіжність у поглядах. Учені [66; 113; 114; 241; 245] розглядають їх як сукупність об'єктивних можливостей навчання й виховання; складник процесу розвитку фахівця; елемент управління інноваційним процесом; сукупність об'єктивних організаційних та педагогічних можливостей, що забезпечують успішне досягнення поставлених цілей. Загальна особливість полягає в тому, що умови є спеціально створеними, дозволяють конструювати систему навчання та визначати її зміст.

До того ж простежуємо два підходи до розуміння суті організаційно-педагогічних умов. Відповідно до першого підходу, поняття «організаційно-педагогічні умови» є більш широким, оскільки складається з двох смислових компонентів: «організаційні умови» та «педагогічні умови», що зумовлює необхідність більш детального розгляду.

Таблиця 2.1

Складники організаційно-педагогічних умов

Організаційно-педагогічні умови	
Організаційні умови	Педагогічні умови
– передумови (інформаційні, матеріально-технічні, методичні,	– свідомо змодельовані обставини, що забезпечують

кадрові ресурси);	ефективний перебіг навчального процесу;

Продовження таблиці 2.1

– обставини (документація освітнього закладу: положення, розпорядження, розклади тощо, що визначають права й обов'язки, обсяг, склад, методи, способи та характер функцій учасників освітнього процесу); – вимоги (методи управління учасниками освітнього процесу, способи контролю та аналізу педагогічної чи начальної діяльності та її результатів, шляхи корекції діяльності); – сукупність операцій, спрямована на досягнення прогресивних змін у процесі професійної підготовки через налагодження діяльності студентів і викладачів.	– цілеспрямований відбір, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення поставлених цілей; – сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів та матеріально-просторового середовища; – обставини, що призводять до прискорення або сповільнення процесів розвитку, виховання й навчання, а також впливають на їх динаміку та кінцеві результати.

Для визначення організаційної складової використано теорію сучасного соціального управління. З цієї позиції організаційні умови в педагогіці розглядають як сукупність взаємопов'язаних інформаційних комплексів (передумов, обставин, вимог), створених суб'єктом-керівником на управлінському рівні для забезпечення управління діяльністю педагогів та студентів з метою досягнення освітніх цілей. О. Галкіна констатує, що організаційно-педагогічні умови містять: загальнопедагогічні, соціальні, соціально-психологічні, санітарно-гігієнічні, організаційні, дидактичні, методичні тощо. Всезагальну зумовленість педагогічної дійсності визначає причинно-наслідковевідношення, представлене як об'єктивний, реально існуючий зв'язок у логічній послідовності: мета – умова – діяльність – результат. На основі вище зазначеного зауважимо, що організаційно-педагогічні умови сприяють перетворенню педагогічної дійсності та

ефективній реалізації освітнього процесу. Управлінський аспект уможливлює визначення організаційно-педагогічних умов як сукупності зовнішніх обставин реалізації функції управління та внутрішніх особливостей професійної діяльності, що забезпечують збереження цілісності, повноти ій змісту діяльності, її впорядкованості, цілеспрямованості та предметної продуктивності [67].

Педагогічні умови є вирішальним фактором результативності освітнього процесу, оскільки створюють середовище, у якому людина набуває нових якостей, підіймається на інший рівень розвитку, формується як особистість. Спираючись на різні ознаки, науковці виокремлюють групи педагогічних умов: за сферою впливу – зовнішні (природно-географічні, суспільні, культурні тощо) та внутрішні (навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні); за характером впливу – об'єктивні (забезпечують функціонування педагогічної системи) та суб'єктивні (відображають потенціал суб'єктів педагогічної діяльності) [13; 115].

Дослідники Н. Дяченко [98] та С. Моркотун [157] виокремлюють п'ять підгруп педагогічних умов: психологічні, дидактичні, методичні, комунікативні, організаційні, які об'єднано у дві групи – суб'єктивні внутрішньо особистісні та об'єктивні зовнішні. Суб'єктивні внутрішньо особистісні умови визначені психологічною готовністю до обраної професії, позитивною мотивацією до професійної діяльності, ціннісним осмисленням мети здобування вищої освіти, створенням комфортного освітнього середовища через організацію змістовного навчання. Окрім цього, у формуванні професійних знань, умінь і навичок важливу роль відіграють: індивідуальний підхід; проблемний виклад навчального матеріалу, чітке усвідомлення змісту та значення майбутньої професійної діяльності; активне використання знань під час практики та ін. [98, с. 335].

До об'єктивних зовнішніх умов належать дидактичні (розробка та впровадження в навчальний процес педагогічних технологій, дотримання принципів індивідуалізації та диференціації навчання, системності та

послідовності та ін.), методичні (досвід педагога, володіння методологією й методикою педагогічної діяльності, активізація набутих теоретичних знань і практичного досвіду студентів та ін.), комунікативні (взаємодія учасників педагогічного процесу на основі діалогічного спілкування, суб'єкт-суб'єктної взаємодії) й організаційні (розробка системи оцінювання сформованості знань, умінь і навичок, наближення структури навчального процесу до структури майбутньої професійної діяльності та ін.) умови [157].

Варто виокремити й такі специфічні педагогічні умови, як характер морально-психологічної атмосфери та рівень педагогічної культури. На ефективність освітнього процесу також впливає врахування просторових умов, у яких існує педагогічна система: ступінь забезпеченості необхідним технічним обладнанням, комп'ютерною технікою, навчальними посібниками тощо [115].

Однак ми не можемо не враховувати думку дослідників [13; 115, 257 та ін.] про те, що організаційно-педагогічні умови, як і психолого-педагогічні та дидактичні, є одним із компонентів педагогічних умов.

Таблиця 2.2

Організаційно-педагогічні умови як компонент педагогічних умов

Педагогічні умови		
Психолого-педагогічні	Дидактичні	Організаційно-педагогічні
Спрямування навчального процесу на розвиток особистісного аспекту педагогічної системи, особливості психологічного мікроклімату та можливості цілеспрямованого педагогічного впливу на суб'єкти освітнього процесу	Цілеспрямований відбір, конструювання та впровадження елементів змісту, методів та організаційних форм навчання для досягнення освітньої мети	Цілеспрямовано сконструйовані можливості змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу, що лежать в основі управління функціонуванням і розвитком процесуального аспекту педагогічної системи

У такому контексті організаційно-педагогічні умови є одним із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища впливати на особистісний та процесуальний аспекти цієї системи, забезпечувати її ефективне функціонування та розвиток. Термін «педагогічні» вказує на зв'язок зазначених причин, обставин, об'єктів із організацією навчально-виховного процесу [115].

Відповідно до кваліфікації організаційно-педагогічних умов як сукупності організаційних та педагогічних елементів, ми вважаємо, що *організаційно-педагогічні умови* – це спеціально створені стійкі обставини, складниками яких є зміст, форми, методи навчання, способи управління та контролю за діяльністю, а також необхідні ресурси, спрямовані на підвищення ефективності процесу професійної підготовки.

Перш ніж схарактеризувати організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, вважаємо за необхідне розглянути організаційні та педагогічні заходи, що забезпечують упровадження принципів гендерної рівності в освітній процес вищого навчального закладу (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Заходи з впровадження принципів гендерної рівності в освітній процес вищого навчального закладу

Організаційні	Педагогічні
– створення локальної нормативно-правової бази впровадження гендерного підходу в освіту; – уведення окремих гендерних курсів (за професійним спрямуванням) до варіативної частини	– адекватне відображення в навчальному матеріалі цінностей гендерної рівності; – цілеспрямований відбір змісту, форм та методів навчання; – доповнення гендерною тематикою базових курсів таких

Продовження таблиця 2.3

навчальних планів та надання можливостей студентам їх обирати ; – розвиток інфраструктури вузу (створення та функціонування кафедр гендерної рівності та осередків гендерної освіти); – включення гендерної проблематики до переліку виховних заходів; – обговорення питань гендерної рівності на засіданнях органів студентського самоврядування; – організація науково-дослідної роботи з гендерної проблематики; – активна співпраця з громадським організаціями та установами, що здійснюють підтримку гендерної рівності; – моніторинг гендерної політики у вищій школі.	навчальних дисциплін: філософія, соціологія, психологія тощо; – розширення гендерної тематики наукової роботи студентів (навчальні проекти, доповіді, наукові статті, курсові та дипломні роботи); – урахування гендерних особливостей студентської аудиторії; – використання інноваційних педагогічних технологій, форм та методів навчання й виховання; – недискримінаційна комунікація у взаємодії суб'єктів освітнього процесу; – формування настанов на гендерно чутливий професійний світогляд для розкриття потенціалу студентів і студенток.

За основу взято наказ Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України № 839 від 10 вересня 2009 року «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» [186], рекомендації Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні ЄС-ПРООН [74, 315] та проект Стратегії упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021» [206]. Варто зауважити, що такий поділ умовний, тому що для їх реалізації передбачено поєднання заходів як організаційних, так і педагогічних.

Гендерний підхід, як комплексний і міждисциплінарний, дозволяє гнучко трансформувати рекомендовані заходи залежно від мети професійної підготовки. У нашому дослідженні цією метою є формування готовності

майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Організаційно-педагогічні умови є необхідними обставинами, що забезпечать ефективне досягнення вказаної мети.

Пропонуємо виокремити такі *організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин:*

1. Інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

2. Використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі.

3. Залучення студентів до громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти вищого навчального закладу.

Кожна з умов містить як організаційну (налагодження контактів із різними інституціями, розробка положень та планів, підготовка заходів, добір форм і методів роботи тощо), так і педагогічну складову (особистісно орієнтований підхід, проблемний виклад навчального матеріалу, цілеспрямоване застосування інтерактивних методів і форм роботи тощо), що лише в комплексі сприяють підготовці майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин.

Вважаємо за доцільне схарактеризувати зазначені педагогічні умови.

Перша умова – *інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів*, метою якої є формування системи гендерно орієнтованих знань, усвідомлення цінності гендерної рівності та ознайомлення з теоретичними та практичними аспектами застосування гендерного підходу в професійній діяльності, передбачає два напрями:

– доповнення гендерною тематикою циклів дисциплін загальної та професійної підготовки, що забезпечить міждисциплінарність та наскрізність вивчення гендеру;

– упровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин», мета якого – засвоєння студентами системних, ґрунтовних знань, пов'язаних із теоретичними та практичними аспектами гармонізації гендерних взаємин та застосуванням гендерного підходу в професійній діяльності; формування егалітарних поглядів, гендерної толерантності, гендерної чутливості та партнерства; озброєння майбутніх фахівців гендерно орієнтованими професійними вміннями, спрямованими на побудову гармонійних гендерних відносин.

Для обґрунтування цієї організаційно-педагогічної умови було здійснено аналіз навчальних планів підготовки бакалаврів із соціальної педагогіки у ВНЗ, який засвідчив, що більшість навчальних програм не включають гендерний модуль, а в навчальному плані відсутній окремий курс, присвячений гендерній проблематиці. Такі дисципліни, як «Етика і психологія сімейного життя» та «Педагогіка сімейного виховання» містять ризики статево-рольового підходу. Однією з небагатьох дисциплін, до якої включено гендерну складову, є «Соціально-педагогічний супровід сім'ї», де висвітлено проблему подолання домашнього насильства, однак, не завжди йдеться про його гендерну зумовленість. Окремі дисципліни містять модуль «Соціальна робота з жінками», де розглянуто проблеми торгівлі жінками, психоемоційні проблеми жінок.

Зауважимо, що позитивним є факт поодинокої появи спеціалізованих курсів «Гендерна педагогіка» та «Гендерні аспекти в науці і освіті», що є підтвердженням початку інтеграції гендерної складової в професійну підготовку фахівців. Питання гендерного змісту запропоновано також і у тематицікурсових робіт. Однак несистемне впровадження вказаних спецкурсів, розрізненість тем та проблем, відсутність акцентів на особливостях гендерних взаємин молоді та засобах побудови гармонійних гендерних взаємин не повною мірою забезпечує готовність майбутніх соціальних педагогів до розв'язання гендерних проблем, зокрема й у молодіжному середовищі.

Для наскрізного висвітлення гендерної проблематики та розуміння студентами базових понять гендерної теорії («гендер», «гендерна рівність», «гендерна соціалізація», «гендерний стереотип», «гендерна роль» тощо) запропоновано гендерну тематику навчальних дисциплін, репрезентовану в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Гендерна тематика навчальних дисциплін

	Дисципліна	**Тема**
2 курс		
1.	Історія України	Історія жіночого руху в Україні. Місце і роль жінок у історичному процесі
2.	Філософія	Гендер як складова суспільного буття людини
3.	Українська мова за професійним спрямуванням	Гендерно чутлива мова у професійному спілкуванні соціального педагога
4.	Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля	Інноваційні форми організації молодіжного дозвілля
5.	Соціальна педагогіка	Гендерне насильство як соціально-педагогічна проблема
6.	Соціалізація особистості	Гендерна соціалізація особистості
7.	Основи правознавства	Гендерна рівність як складова прав людини
8.	Основи профорієнтаційної роботи	Гендерний підхід у профорієнтаційній роботі
9.	Валеологія та основи медичних знань	Гендерні особливості збереження здоров’я
3 курс		
10.	Педагогіка сімейного виховання	Гендерний підхід у вихованні дитини
11.	Етика і психологія сімейного життя	Партнерство як основа сімейної гармонії
12.	Соціальна молодіжна політика	Гендерна політика: міжнародний та вітчизняний аспект

Продовження таблиці 2.4

4 курс		
13.	Технології соціально-педагогічної роботи	Технології надання допомоги постраждалим від домашнього насильства
14.	Соціально-правовий захист особистості	Гендерна дискримінація та її подолання
15.	Соціальний супровід сім’ї	Домінантно-залежна сім'я як об’єкт соціально-педагогічного впливу
16.	Соціально-педагогічна робота з різними типами клієнтів	Соціальна робота з жінками

Завданням упровадження гендерної складової до дисциплін циклу загальної підготовки є ознайомлення студентів із правовим статусом статей та даними гендерної статистики, що забезпечує можливість визначити соціальні проблеми статей, пріоритети діяльності в напрямі гармонізації гендерних взаємин. У дисциплінах циклу професійної підготовки розкрито проблематику охорони материнства й дитинства, специфіку адресної допомоги сім’ям із дітьми, соціального супроводу сімей, де є випадки насильства, статевої диференціації девіантної поведінки. Зауважимо, що права жінок найчастіше пов’язані з правами дітей, захистом від гендерно зумовленого насильства та дискримінації на ринку праці, що додатково підкреслює соціально-педагогічний аспект гендерних проблем [24].

З метоюзабезпечення системних та ґрунтовних знань щодо шляхів побудови гармонійних гендерних взаємин у молодіжному середовищі наступним напрямом реалізації першої педагогічної умови є впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» (додаток З.1). Специфікою курсу є не лише його міждисциплінарний характер та органічний зв’язок із блоками дисциплін загальної та професійної підготовки, а й зосередженість

навколо гендерних взаємин саме в молодіжному середовищі, методах та формах роботи з молодіжною аудиторією.

Серед завдань курсу: поглиблення та розширення знань про основи гендерної теорії, поняття та категорії гендеру, особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі, державну стратегію гендерної освіти та гендерного виховання; формування вмінь застосовувати гендерний підхід у професійній діяльності, проводити уроки гендерної грамотності, застосовувати інноваційні форми роботи з молоддю, аналізувати вплив гендерних стереотипів на гендерні взаємини; розвиток гендерної толерантності та гендерної чутливості.

Центральна ідея курсу – аналіз особливостей гендерних взаємин у різних сферах суспільного буття, визначення шляхів попередження і подолання дисгармонійних та конфліктних проявів у процесі взаємодії статей за допомогою професійного впливу. Зміна гендерних відносин передбачає їх формування відповідно до партнерської моделі взаємодії, де сторони постають як рівноправні суб'єкти. Методичний підхід полягає в розгляді гендерних взаємин як особливої системи суспільства, що функціонує на чотирьох рівнях (макро-, мезо-, мікро- та внутрішньо особистісний рівні).

Курс побудовано на засадах особистісно-орієнтованого навчання, оскільки кожен студент є активним учасником багаторівневої гендерної взаємодії. Передбачено активне використання індивідуального життєвого гендерного досвіду, що є стимулом до подальшої самоосвіти. Важливим є створення позитивного емоційного настрою, а навчальний матеріал організовано таким чином, що студенти мають можливість вибору навчальних завдань, а також способів їх виконання (проект, електронна презентація, методична розробка). Оцінка включає не лише кінцевий результат, а й активність студентів, аналіз суджень, рефлексію, самостійність, оригінальність.

Характерними методичними та організаційними особливостями курсу є: модульна побудова, проблемний виклад, візуалізація навчального

матеріалу, послідовність та тривалість занять для «занурення» студентів у гендерну проблематику; чітке структурування практичних занять та використання елементів тренінгу; організація як аудиторної, так і самостійної роботи в малих групах, утворених за побажаннями студентів; поєднання форм індивідуальної та групової самостійної роботи студентів; інформатизація навчання.

Специфічними є форми навчання, що можуть бути застосовані під час вивчення курсу:

– лекції (вступна лекція, лекція-візуалізація, лекція з проблемним викладом матеріалу);

– практичні заняття переважно інтерактивного типу з елементами тренінгу, рольової гри, моделювання ситуацій, роботи дослідницьких міні-груп;

– самостійна та дослідницька робота студентів (вивчення наукової літератури, ознайомлення з гендерними ресурсами мережі Інтернет, перегляд відеоматеріалів та їх аналіз).

Серед перерахованих форм роботи важливу роль відведено лекції, переваги якої в системному, послідовному подаванні і поясненні навчального матеріалу. Провідними принципами лекційної репрезентації матеріалу названо: науковість, інформативність, проблемність, системність, наявність достатньої кількості переконливих прикладів та фактів; активізація мислення, формулювання питань для роздумів; урахування гендерних особливостей аудиторії (переважно представники жіночої статі, що є традиційним для гуманітарних спеціальностей, зокрема й для соціальної педагогіки). Важливою є методична обробка теми – виокремлення провідної думки, підкреслення висновків, доступний та зрозумілийвиклад, роз’яснення нових термінів, використання аудіовізуальних засобів.

Мета практичних занять – поглибити й закріпити знання студентів, отримані під час лекції та в процесі самостійної роботи, здійснити поточний контроль знань, допомогти розібратися в складних питаннях, виробити

вміння правильно застосовувати теоретичні положення в майбутній професійній діяльності. Важливим є не лише перевірка знань, отриманих під час лекції, але й якість інформації, що студенти здобувають самостійно, тому більшість практичних занять з курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» покликана продемонструвати результати самостійної роботи студентів.

Практичні заняття виконують не лише пізнавальні функції, але й виховні, контрольні, розвивальні та стимулюючі: поглиблення і закріплення знань про засади гармонізації гендерних взаємин; формування вміння застосовувати знання в особистому та професійному житті; виховання егалітарного світогляду та активної життєвої позиції; укріплення пізнавальних інтересів і прагнення до самостійного здобування гендерних знань.

Одним із найважливіших резервів підвищення ефективності вищої освіти є оптимізація самостійної роботи студентів, що разом з аудиторною репрезентує одну з форм навчального процесу і є істотною його частиною. Самостійна робота студентів під час вивчення курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин», обсяг якої становить від 50% до 100 % матеріалу залежно від ступеня складності теми, значною мірою орієнтована на аналітичне опрацювання навчального матеріалу, проведення міні-досліджень та творче представлення власних наукових поглядів і переконань щодо розв’язання гендерних протиріч. До умов, що забезпечують успішне виконання завдань самостійної роботи, належать: чіткеформулювання пізнавальної задачі; визначення алгоритму, методів виконання роботи, форми її представлення, обсягів роботи та строків її виконання; надання консультаційної допомоги; чіткі критерії оцінювання результатів. Більшість завдань самостійної роботи студента (СРС) має творче, пошукове, прикладне спрямування [36].

Основними формами самостійної роботи студентів під час вивчення курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» визначено:

– групову (розробка соціальних міні-проектів у сфері гармонізації гендерних взаємин, підготовка й проведення ІПЗ з гендерної грамотності з обов'язковим використанням інтерактивних методів, підготовка відеоматеріалів та ілюстрацій із гендерної проблематики);

– індивідуальну (тези виступів для круглого столу, конференції, складання таблиць, підготовка наукових робіт). Важлива роль під час самостійної роботи належить електронним ресурсам гендерного змісту, що створюють передумови для ознайомлення студентів з найбільш актуальною інформацією.

Друга організаційно-педагогічна умова підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі – *використання інноваційних інтерактивних технологій гендерно орієнтованого навчання в навчальній та позанавчальній роботі,* яка сприятиме формуванню вмінь розв'язувати професійні завдання у сфері гармонізації гендерних взаємин молоді (учнівському та студентському колективі, інститутах громадянського суспільства, що працюють із молоддю, під час організації дозвілля, вуличних акцій та ін.).

Педагогічна інноватика – це сфера науки про створення нової практики освіти, збагачення навчання новими ідеями, методами, формами, засобами і технологіями, які відповідають схемі: «ідея – процес – результат». І. Дичківська підкреслює, що в основі таких технологій – стимулювання активної діяльності студентів до пошуку та прийняття рішень [92, с. 211].

І. Мельничук констатує, що інноваційна педагогічна технологія об'єднує викладачів з новими ідеями та практичними методиками, студентів із активним освітнім потенціалом, змістове наповнення професійної підготовки, засоби навчання, що сприяють процесу її оптимізації. Інноваційні педагогічні ідеї, що ґрунтуються на діалогічній взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, покладено в основу проблемного, особистісно зорієнтованого, ігрового навчання (ситуаційно-рольові, дидактичні, організаційно-діяльнісні, ділові, творчі, імітаційні ігри), ігрового

проектування, тренінгів. Корисно зауважити важливість використання в освітньому процесі моделювання конкретних ситуацій майбутньої професійної діяльності, що створює можливість для набуття практичного досвіду, засвоєння моделей фахових дій, усвідомлення помилок й адекватного оцінювання себе й інших людей [152].

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається шляхом постійної активної взаємодії всіх суб'єктів. Фактично кожна інтерактивна технологія передбачає фізичну, соціальну та пізнавальну активність, кожна з яких є значущою для досягнення результатів відповідно до поставлених ігрових, розвивальних та начальних цілей. Характерними рисами використання інтерактивних технологій є стиль всезагального занурення в процес діяльності, виконання завдань в умовах певної невизначеності, що сприяє об'єднанню спільних зусиль для прийняття рішень, розвиває креативний потенціал [174, с. 24].

Важливим є той факт, що в інтерактивному навчанні змінюється роль викладача, його активність поступається активності студентів, а завдання викладача як організатора полягає в зовнішньому управлінні процесом, створенні умов для ініціативного та творчого пошуку ефективних рішень, встановленні зворотного зв'язку. Власний практичний досвід постає як передумова для пошуку нової інформації, аналізу нових результатів та прийняття нових рішень.

До умов інтерактивного навчання належать: організація навчального процесу як багатосторонньої партнерської інтенсивної комунікації; сприятлива психологічна атмосфера; спеціальна організація навчального простору [186, с. 21]. Окрім цього, у нашому дослідженні враховано умови ефективності застосування інтерактивних форм та методів навчання, визначені Н. Телегіною:

– організаційно-педагогічні (взаємодія педагогів та студентів залежно від їх кількості, організація навчального простору, регламент занять, тайм-менеджмент кожного інтерактивного етапу, чіткі правила роботи);

– методичні (розподіл навчального матеріалу на змістові одиниці залежно від цілей етапів заняття, поєднання індивідуальних форм із парними або груповими формами, розробка дидактичного матеріалу);

– особистісні (психологічна готовність викладача та студентів до взаємодії в процесі навчання, створення мотиваційного середовища та сприятливого психологічного клімату) [245].

Використання інтерактивних методів розвиває комунікативну компетентність, формує готовність до роботи з молоддю, сприяє виробленню досвіду прийняття рішень та розв'язанню суперечливих ситуацій, що можуть трапитися як у майбутній професійній діяльності, так і в щоденній взаємодії з представниками різних гендерів. Крім того, інтерактивна взаємодія дозволяє по-новому підійти до наявних у суспільстві гендерних стереотипів та відкриває шляхи їх трансформування відповідно до умов, що постійно змінюються.

Зауважимо, що в основу інтерактивних методів навчання покладено особистісно-орієнтований підхід, який орієнтує на максимальне використання індивідуального досвіду студентів, потребу в самоорганізації, самовизначенні та саморозвитку, а також діяльнісний підхід, що дозволяє перейти від пасивного засвоєння інформації під час традиційних лекцій до активної участі в процесі пізнання. Робота в малих групах забезпечує розгляд складних питань, які потребують комплексного вивчення та нових підходів до їх інтерпретації, зворотній зв'язок з аудиторією. Застосовуючи діяльнісний підхід у процесі підготовки студентів до гармонізації гендерних взаємин, вважаємо за потрібне звернути увагу на такі особливості:

– особистість, яка не здатна змінити власні гендерні установки, не здатна спричинити істотний вплив на інших;

– дібрані завдання мають відповідати інтересам студентів та враховувати вже наявний досвід гендерної взаємодії;

– особливий регламент роботи, що спричиняє необхідність використання для роботи над темою не менш ніж 4-х аудиторних годин із

короткою перервою з метою більш глибокого занурення студентів у проблемний матеріал;

– формування досвіду співробітництва та партнерства за допомогою спільних цілей, мотивацій та колективного прийняття рішень [174, с.16-17; 34].

До інтерактивних методів навчання належать і гендерно чутливі практики – форми роботи, що мають на меті поширення ідеї гендерної рівності, підвищення рівня гендерної чутливості. Використання інтерактивних форм і методів у гендерній освіті передбачає елементи тренінгу, дискусії, гендерний аналіз, перегляд та обговорення відеоматеріалів на гендерну тематику [272], розгляд життєвих ситуацій крізь призму гендеру, педагогічні спостереження, організацію творчих справ. Окрім зазначених, до інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти зараховано гендерні кемпи, гендерні квести, флеш-моби, форум-театри, гендерне спортивне орієнтування, що належать переважно до позанавчальних форм діяльності студентів.

Таким чином, *інноваційними інтерактивними технологіями гендерної освіти* є нові освітні практики, спрямовані на поширення ідеї гендерної рівності та підвищення рівня гендерної чутливості шляхом активної взаємодії учасників. Характерною рисою є алгоритмізованість, цілісність, результативність та можливість відтворення. У нашому дослідженні інноваційні інтерактивні технології гендерної освіти спрямовано на формування гендерно орієнтованих умінь соціального педагога, що є передумовою для ефективного розв’язання професійних завдань у сфері гармонізації гендерних взаємин молоді.

Позанавчальна діяльність є важливим фактором становлення майбутнього фахівця, оскільки дозволяє більш повно розкрити потенціал особистості. Окрім того, позанавчальна робота, безпосередньо не пов’язана з навчальними планами, дозволяє враховувати індивідуальний життєвий досвід, більш повно задовольняти інтереси та потреби студентів.

Для проведення експериментальної роботи запропоновано такі інноваційні інтерактивні форми позанавчальної роботи: технологія «Open Space» («Відкритий простір»), квест-технологія, тренінгові технології, кейс-технології (моделювання конкретних ситуацій майбутньої професійної діяльності (case-study). Основними критеріями відбору цих технологій стали: інноваційність та гнучкість змісту, групова інтерактивна взаємодія, можливість практичного застосування наявних професійних знань, творчий, пошуковий характер діяльності учасників. Важливу роль відіграє природнє прагнення молодих людей до самостійного розв'язання завдань.

Суттєва перевага *технології Open Space* («Відкритий простір») полягає в можливості протягом порівняно короткого часу опрацювати багато тем та виробити найбільш ефективні шляхи розв'язання проблем. Назва «Відкритий простір» зумовлена тим, що теми для обговорення визначені не організаторами, а самими учасниками, які потім і працюють над ними в паралельних групах.

Особливістю методу є відсутність фіксованих груп: учасники можуть переходити з однієї тематичної групи до іншої під час обговорення. Результати роботи груп мають бути задокументовані у вигляді протоколів та роздані всім учасникам [129].

Робота за цією технологією допомагає створити творчу атмосферу та виявити питання, що з певних причин виявилися поза увагою навчальних програм, але становлять інтерес для студентів. Саме в цьому й полягає одна з основних переваг Open Space – кожен учасник отримує можливість торкнутися тем, що відображають індивідуальний гендерний досвід і не з'являються в навчальних програмах.

Технологію Open Space використовують на основі чотирьох основних принципів, одного «закону» та одного «попередження». Характеристика цих положень представлена втаблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Характеристика основних положень технології OpenSpace

1. Прийшли саме ті, хто повинен був прийти.	Передбачено залучення всіх зацікавлених осіб до обговорення будь-якої проблеми. У уьому аспекті майбутні соціальні педагоги є найбільш умотивованими щодо попередження та подолання проблем гендерної дисгармонії та гендерної конфліктності. Окрім того, учасники заходу є своєрідними експертами в галузі гендерної проблематики, отримані знання та навички дозволяють фахово підходити до вирішення проблем, запропонованих для опрацювання.
2. Все, що відбувається ми творимо самі.	Креативну роботи повністю виконують самі учасники. Лише від них залежить, які питання будуть запропоновані для опрацювання; як, на якому рівні і в якому напрямі відбуватиметься процес пошуку способів їх вирішення і якими практичними результатами закінчиться зустріч. Роль викладача (модератора) полягає лише в організації умов для ефективної роботи учасників.
3. Починається тоді, коли повинно починатися.	Відсутня будь-яка видима структура роботи, іноді вона навіть має хаотичний вигляд, але насправді весь процес регламентовано: чіткий розклад часу й місця збору тематичних груп, тривалості їх роботи, строків презентації запротокольованих результатів. Це забезпечує зібраність, організованість, відповідальність, креативність, націленість на прийняття чітких рішень.
4. Відкритий Простір відкритий для продовження.	Результати роботи тематичних груп або всієї зустрічі не завжди є кінцевими. Будь-яке питання, що потребує додаткового вивчення, за бажанням учасників може бути одразу розглянутим. Нові проблеми, які неодмінно виникають під час представлення результатів, можуть стати темою для наступного OpenSpace.

Окрім чотирьох принципів, вагомим є закріплення за кожним учасником права покинути Відкритий Простір, якщо він втратить інтерес до

теми зустрічі або відчує дискомфорт. Завдяки цьому закону учасники можуть переходити від однієї робочої групи до іншої.

OpenSpace містить попередження «Будьте готові до сюрпризів!». Ця технологія полягає в тому, що, окрім загальної теми, відсутня будь-яка заданість у змісті роботи, тому існує ймовірність непередбачуваних ситуацій. Події можуть відбуватися всупереч планам організаторів, що повністю змінює уявлення про предмет зустрічі. У Open Space цілі та результати часто не збігаються між собою, але в цьому й полягає схожість із реальними життєвими ситуаціями.

Основі принципи технології OpenSpace визначають ролі для ведучих та учасників, функціональний зміст та послідовність проведення зустрічі. Основні завдання ведучих: завчасно поінформувати потенційних учасників про загальну тему та формат зустрічі; на початку заходу пояснити мету OpenSpace, принципи та правила роботи; призначити місце й час зборів тематичних груп; стежити за дотриманням регламенту; зібрати та скопіювати протоколи роботи груп (додаток Н.3); надавати допомогу під час обговорення.

Учасник, який запропонував проблему, стає керівником групи з опрацюванню цього питання й відповідає за ведення протоколу, інші учасники можуть бути «бджілками», тобто постійно працювати в одній групі, а можуть бути «метеликами» і переходити під час обговорення від однієї групи до іншої [129].

У нашому дослідженні запропоновано проведення зустрічі за технологією Open Space в рамках Всеукраїнської кампанії «16 днів проти гендерно зумовленого насильства». Інтерактивний захід має загальну тему: «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві». Структура заходу складалася з етапів, традиційних для Open Space (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Структура Open Space «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві»

1. Початок.	Ознайомлення з технологією Open Space, оголошення загальної теми зустрічі.
2.Ринок пропозицій.	Формулювання учасниками окремих тем в межах загальної, розташування їх на «дошці оголошень», вибір учасниками тем для опрацювання, формування груп та початок обговорення
3. Робота у групах.	Опрацювання тем, фіксація всіх ідей та пропозицій у протоколах.
4. Презентація результатів.	Етап додано до традиційної технології Open Space з метою представлення результатів роботи паралельних груп у загальному колі, що дає змогу озвучити матеріал, обговорити найбільш дискусійні моменти та визначити можливі теми для наступних зустрічей. Презентує результати керівник групи, що працювала над тією чи іншою темою.
5. Вибір. Ранжування. Оцінка. Підрахунок.	Метою етапу є відбір учасниками ключових тем шляхом присвоєння рангового місця в загальному переліку. Кожен керівник групи підраховує бали, поставлені темі, над якою працювала його команда.
6. Конвергенція.	Оголошення тем, що виявилися найбільш важливими, за потреби – детальне опрацювання актуальних проблем із урахуванням запропонованих ідей, висновків та рекомендацій.
7. Підведення підсумків.	Збір учасників у загальному колі та обмін враженнями про роботу в Open Space.

«Відкритий Простір» дозволяє працювати в атмосфері творчості, вільно висловлювати погляди та переконання, демонструє актуальність зміни наявних моделей гендерних взаємин.

Другою обраною інтерактивною формою роботи стала *технологія організації та проведення квестів* (англ. «Quest» – пошуки). Ми поділяємо

думку дослідників [228; 267; 271; 272], які розглядають квест як приклад організації інтерактивного навчального середовища, ігрову технологію та діяльність, орієнтовану на розв'язання проблеми.

Навчальна діяльність у квесті має чітко поставлене завдання, ігровий задум, визначені правила та ставить за мету покращення знань і вмінь учасників. Особливостями квесту є: розв'язання освітніх завдань через ігрову діяльність; упровадження новітніх технічних засобів навчання; цілеспрямоване мотивування емоційної та інтелектуальної активності учасників; пошуковий характер навчальної діяльності; розвиток інформаційної та медійної грамотності. У квесті передбачено розмаїття завдань: розв'язання ребусів, загадок, кросвордів, гра «Крокодил», тематичне проходження маршруту, створення плакатів, колажів, реклами-антиреклами, проектів на основі мозкового штурму, короткі хореографічні та театральні постановки з елементами психодрами, тренінгові вправи, творча діяльність у техніках «аквагрим», «квілінг», «декупаж» тощо. Поєднання елементів, їх трансформація дозволяють створювати нові форми роботи. Крім того, квест є унікальним не лише за формою, а й за змістом. Однакові сценарії, завдяки свободі дії учасників та спонтанності розвитку сюжету, призводять до різних результатів. Важливим є й те, що цей метод, як гра за своєю сутністю, робить навчальний матеріал доступним, але не за рахунок його спрощення, а завдяки вибору прийомів, що поєднують теоретичний аспект підготовки з практичною стороною майбутньої професійної діяльності [272].

Окрім того, квести вирішують ряд завдань, на які спрямовані форми інтерактивної взаємодії: формування навичок роботи в команді, розвиток творчого підходу, толерантності, уміння відстоювати власний погляд, мобілізація особистісних ресурсів, програвання рольових сценаріїв у різних життєвих ситуаціях. Таким чином, *гендерний квест* – це пригодницька дидактична гра, наповнена гендерною проблематикою.

Зазначимо, що близьким за змістом та формою проведення є гендерне спортивне орієнтування (ГСО), методику та технологію якого запропоновано

Закарпатським Центром гендерної освіти. ГСО – одна з ефективних практик навчально-просвітницької роботи з молоддю у сфері гендерної просвіти, де за допомогою активного відпочинку та спорту відбувається розвиток гендерної чутливості та формування вмінь розпізнавати гендерні стереотипи. Ця форма роботи популярна серед студентської молоді, викладачів ВНЗ, громадських організацій. Авторка методики, М. Колодій, орієнтує ГСО як на молодь, так і на старшу аудиторію, що дозволяє залучити широкі кола до сприймання гендерних знань в ігровій формі [132, с. 170].

Однак, на відміну від ГСО, під час квесту увагу зосереджено не на проходженні маршруту, а на виконанні переважно інтелектуальних завдань, при цьому часові показники враховують опосередковано. У гендерному квесті передовсім – творчий характер діяльності, уміння знайти правильне рішення. Окрім того, в підсумку квест має на меті створення певного кінцевого продукту, що слугуватиме орієнтиром для подальшої діяльності.

Підкреслимо, що організація квесту та набір завдань створюють цілісну картину, яка дозволяє учасникам узагальнити пережитий досвід та структурувати отриману інформацію. Викладач-організатор визначає освітні цілі квесту, складає сюжетну лінію, забезпечує організацію пошуково-дослідницької навчальної діяльності студентів. Зауважимо, що у квесті оцінюють не лише кінцевий результат, а й процес діяльності.

У нашому дослідженні ми пропонуємо спеціально розроблений гендер-квест «Шлях до гармонії» (додатки К. 1–К .4). Передбачено, що студенти, які візьмуть участь у його організації й проведенні, зможуть ефективно застосовувати таку форму роботи в майбутній професійній діяльності.

У процесі розробки квест-технології дотримано окремих правил ГСО (наявність маршруту та контрольних пунктів (КП), об’єднання учасників у команди), але акцент зроблено на пошукових характеристиках навчальної діяльності, творчих завданнях, ігрових формах, використанні технічних засобів (фото- та відеозйомка). Оцінці підлягає не так кількісний результат (швидкість проходження маршруту та кількість виконаних завдань), як

якісний (творчий підхід до розв'язання завдань, застосування комунікативних, просвітницьких, аналітичних умінь, рівень власного позбавлення гендерних стереотипів). Окрім того, враховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності соціальних педагогів, а саме вміння застосовувати інтерактивні методи гендерно орієнтованого навчання, здійснювати пропаганду гендерних знань, керуватися в діяльності принципами діалогу та співробітництва, розроблений квест зорієнтовано на розвиток комунікативних та просвітницьких умінь шляхом запровадження завдань, спрямованих на проведення інформаційно-просвітницьких заходів із гендерної грамотності для пересічних громадян.

Визначаючи тип обраної квест-технології, перевагу надаємо змістовому наповненню та орієнтації квесту на утвердження принципів гендерної рівності та побудову гармонійної гендерної взаємодії.

Класифікація гендер-квесту «Шлях до гармонії» репрезентована у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Класифікація гендер-квесту «Шлях до гармонії»

Підстава для класифікації	**Вид**
Режим проведення	У реальному часі
Термін реалізації	Короткостроковий
Форма роботи	Груповий
Предметний зміст	Моноквест
Тип завдань:	Творчі завдання. Аналітичні завдання. Досягнення консенсусу
Провідна діяльність учасників	Рольова. Пошукова. Творча. Інформаційна
Змістове наповнення	Гендерна рівність

Загальна спрямованість квесту полягає в підготовці молоді до побудови сімейних стосунків, заснованих на усвідомленні цінності взаємозаміни гендерних ролей, толерантності та партнерстві; підвищенні гендерної

чутливості молоді; популяризації відповідального батьківства, формуванні навичок гармонійного гендерного спілкування; руйнації застарілих гендерних стереотипів. Для проведення заходу передбачено мінімум матеріальних ресурсів, а місцем проведення обрано міські парки.

Зауважимо, що під час визначенні етапів підготовки та проведення гендер-квесту «Шлях до гармонії»(табл. 2.8), ми частково керувалися алгоритмом, запропонованим О. Міновською [154].

Таблиця 2.8

Етапи гендер-квесту «Шлях до гармонії»

№	Назва	Зміст
1	Організаційно-підготовчий етап	Вичення потреб учасників, визначення теми, мети, типу квесту; формулювання сюжету та завдань; розподіл ролей та обов'язків між організаторами; складання плану роботи й визначення термінів реалізації; підготовка необхідних документів; розробка критеріїв оцінки діяльності учасників; забезпечення інформаційної та технічної підготовки;
2	Етап реалізації	організаційний момент; інструктаж із техніки безпеки; ознайомлення з критеріями оцінювання; супровід проходження квесту;
3	Підсумковий етап	оцінка діяльності учасників за розробленими критеріями; презентація результатів та нагородження учасників; рефлексія; формулювання висновків.

Квест як технологія має суттєві переваги: додаткову мотивацію до навчання, можливість отримати знання за межами навчального закладу, стимул до співпраці, розвиток уміння самостійно приймати рішення, розвиток творчого мислення, розширення світогляду, стимулювання пізнавальної активності. Основна перевага квесту як педагогічної технології полягає у високій мотивації та засвоєнні комплексу гендерно орієнтованих знань, умінь та навичок під час ігрової діяльності.

Недоліками квесту вважаємо: доволі складний процес підготовки та проведення заходу, наявність необхідних матеріальних затрат, пов'язаних із розміщенням завдань по маршруту та КП, придбанням інвентарю для виконання завдань, залежність від погодних умов, потреба в залученні професійних квесторів, ризики порушення правил техніки безпеки під час проведення квесту.

Ураховуючи вище зазначені переваги та недоліки квесту, вважаємо за необхідне підкреслити, що квест як комплексна технології навчання надає змогу впливати одразу на всі складники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: мотиви та цінності (підвищує прагнення змінювати застарілі гендерні стереотипи та формувати нову, гармонійну систему гендерної взаємодії); гендерно орієнтовані знання (ставлення молоді до гендерної проблематики, вплив гендерних стереотипів, усвідомлення правил побудови гармонійних гендерних взаємин); гендерно орієнтовані професійні вміння (проведення інформаційно-просвітницьких заходів з гендерної просвіти, використання гендерно чутливої мови).

Однією з форм інноваційних інтерактивних технологій в освіті є тренінг – метод активного навчання, спрямований на розвиток знань, умінь, навичок, особистісних якостей. Соціально-психологічний тренінг як вид інтенсивного навчання з практичним спрямуванням, є сукупністю методів організації групової взаємодії з метою розвитку особистості та вдосконалення групових стосунків [220, 278].

Метою *тренінгів гендерного спрямування* є формування гендерної компетентності особистості, розвиток гендерної чутливості та гендерної толерантності. Навчання є більш ефективним, якщо учасники відчувають цінність своїх знань та досвіду, мають можливість поділитися ними в безпечному та позитивно налаштованому середовищі. Програми тренінгу побудовано так, що отриману теоретичну інформаціюзакріплюють через практичні вправи. Під час тренінгу учасники набувають практичних навичок,

розширюють уявлення про гендерну проблематику, відбувається відхід від стереотипного сприйняття гендерних взаємин. У процесі проектування тренінгів необхідно враховувати: мету тренінгу, час і терміни проведення, очікування учасників, рівень компетентності тренера та учасників, позитивну атмосферу та толерантне ставлення, організаційні особливості, зацікавленість групи щодо запропонованої теми. У гендерному тренінгу важливо поєднати зміст, процес та динаміку взаємин[275].

Структурними елементами гендерних тренінгів є презентації, «криголами», «мозкові штурми», міні-лекції, дискусії в малих групах та обговорення великою групою, рольові ігри, «контініуми», «енерджайзери», «акваріум» та ін.

У дисертації запропоновано проведення двох циклів тренінгів – «Гендерний підхід в освіті» (додаток Н.1), метою якого є ознайомлення з поняттями та категоріями гендеру, принципами гендерно чутливого освітнього простору, формування базових уявлень про особливості гендерних відносин у сфері освіти, розвиток навичок гендерного аналізу дитячої літератури та підручників та «Основи сімейного щастя» (додаток Н.2), що передбачає ознайомлення з європейською та вітчизняною практикою поєднання сімейних та професійних обов'язків; формування навичок поєднувати сімейне та професійне життя; популяризацію відповідального батьківства та материнства. Тренінги передбачають оптимальну кількість учасників – 15-20 осіб та тривалість – 1,5-2 години. Структурними компонентами тренінгів визначено: привітання, розміщення учасників у колі, повідомлення теми й мети тренінгу, ознайомлення з правилами роботи, визначення очікувань учасників, міні-лекції, роботу в малих групах, перегляд відеоматеріалів, інтерактивні вправи, виконання проектів, презентацію напрацювань у широкому колі, підведення підсумків та рефлексію.

Тренінг «Гендерний підхід в освіті» складається з тематичних блоків:1. «Гендер–це для всіх!» (ознайомлення із законодавством про впровадження

гендерного підходу в освіту, інтерактивні вправи «Стать чи гендер», «День жінки / чоловіка в іменниках / дієсловах / прикметниках», групова дискусія «Наслідки гендерної соціалізації», перегляд відеоматеріалів);

2. «Що приховує школа: погляд крізь гендерні окуляри» (міні-лекція «Офіційний та «прихований» навчальні плани», робота в групах «Гендерний аналіз підручників для початкової школи», «Гендерний аналіз казок», виконання проектів «Підручник, вільний від стереотипів», «Гендерно чутлива дитяча хрестоматія»);

3. «Як навчати школярів долати гендерні стереотипи» (порівняння статево-рольового та гендерного підходів у вихованні, міні-лекція «Гендерна компетентність педагога», вправи «Гендерний камінчик з мого дитинства», «Портрет гендерно чутливого вчителя», проект «Урок гендерної грамотності»).

Тренінг «Основи сімейного щастя» містить такі теми: «Світовий та вітчизняний досвід поєднання сімейних та професійних обов'язків. Дружність до сім'ї», «Особливості працевлаштування та робочого часу для осіб, що мають дітей», «Як правильно розпланувати час (тайм-менеджмент) у випадку поєднання роботи та виховання дитини». В основу тренінгу покладено актуальну для молоді проблему: «Як краще: спочатку зробити кар'єру, а потім народити дитину, народити дитину, а потім будувати кар'єру чи спробувати поєднувати і те і інше». Структурними елементами тренінгу є вправи: «Конверти», «Фото часу родини», «Вікно Ейзенхауера», міні-лекції «Ініціатива «Дружній до сім'ї заклад», «Аналіз вітчизняного законодавства щодо поєднання сімейних та професійних обов'язків».

Четвертою формою використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти у навчальній та позанавчальній роботі обрано моделювання конкретних ситуацій майбутньої професійної діяльності *(case-study(«роботу з випадком»)* у сфері гендерних взаємин, аналіз та аргументований вибір методів розв'язання проблеми. Метод ґрунтується на відтворенні типової поведінки об'єкта, його зовнішнього середовища, а

майбутні фахівці стають учасниками навчальної гри і ухвалюють рішення щодо управління змодельованим об'єктом [128]. Очевидними перевагами обраного методу є: варіативність, прикладне спрямування, комплексність розгляду ситуацій, інтерес до навчання, вироблення послідовності рішень в умовах, що імітують реальну професійну діяльність. В основі кейсу – проблема (значуща професійна ситуація, що вимагає вирішення), кейс повинен описувати рішення (вибір, роздуми та дії учасників ситуації), ситуацію (опис об'єкта – групи, організації, люди, їх взаємини), контекст (опис умов виникнення й розвитку ситуації). В цілому метод case-study як технологія навчання, являє собою складний процес, що формально поділяється на такі етапи: ознайомлення студентів із текстом кейсу; аналіз кейсу; організація обговорення кейсу (міні-групи), презентації, дискусії; оцінювання учасників дискусії (попередній аналіз, поглиблене обговорення, пропонування конкретного плану дій, пошук альтернатив); підведення підсумків [182].

У нашому дослідженні запропоновано міні кейси-проблеми, що є невеликими за обсягом, містять інформацію про ситуацію та передбачають її розв'язання на основі попередньої підготовки, отриманої під час вивчення професійних дисциплін та спецкурсу «Основи гармонізації гендерних взаємин». Запропоновані ситуації спрямовано на формування вміння майбутніх фахівців застосовувати гендерний підхід у соціально-педагогічній діяльності, надавати консультативну та терапевтичну допомогу в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації.

Опрацювання кейсів заплановано у формі дискусії, що дає можливість застосовувати отримані знання, розглянути варіанти вирішення ситуації, оцінити правильність запропонованих дій.

Приклади окремих кейсів та етапи їх аналізу представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Етапи роботи над кейсом

Етап	Кейс 1. «Випадок з Аліною»	Кейс 2.«Випадок з Інною та Юрієм»
1. Ситуація	По допомогу до соціальної служби звернулася Аліна, 26-річна незаміжня дівчина, якій відмовлено в працевлаштуванні. Офіційна причина відмови: відсутність необхідного професійного досвіду. Але під час співбесіди роботодавець озвучив: «Ви ж розумієте, що рано чи пізно Ви вийдете заміж, підете в декрет. Тому ми б хотіли бачити на цій посаді юнака…».	До соціальної служби по допомогу звернулася Інна, 30-річна жінка, що проживає в зареєстрованому шлюбі з чоловіком Юрієм понад 10 років. Подружжя має 2-річну дитину та спільний бізнес. Причина звернення: систематичні прояви психологічного та фізичного насильства з боку чоловіка. Через кілька днів по допомогу звернувся Юрій. З розмови стало відомо, що він не хоче руйнувати родину та бажає навчитися контролювати агресію.
2. Запитання	Хто є учасниками ситуації? Чому ситуація є значущою для кожного учасника? У чому полягає проблема та які причини її виникнення? Дайте оцінку діям учасників ситуації. Хто відповідає за ситуацію і що він повинен знати, щоб правильно вирішити ситуацію?	Хто є учасниками ситуації? Чому ситуація є значущою для кожного учасника? У чому полягає проблема та які причини її виникнення? Дайте оцінку діям учасників ситуації. Поясніть, чому жертва не може просто піти від кривдника. Розкрийте наслідки насильства для членів родини. Хто відповідає за ситуацію і що він повинен знати, щоб правильно вирішити ситуацію?

Продовження таблиці 2.9

3. Гіпотеза	До якого типу належитьця проблема? Що є причиною проблеми? Яка з причин є найбільш вагомою? Які дії учасників ситуації суперечать законодавству?	
4. Докази і дії	Які докази свідчать на користь гіпотези? Що є найбільш переконливим? Які докази варто додати? Надайте консультативну допомогу учасникам. Порекомендуйте реальні кроки для розв'язання ситуації та визначте їх послідовність. До чого призведуть ваші рекомендації?	Які докази свідчать на користь гіпотези? Що є найбільш переконливим? Які докази варто додати? Розкрийте алгоритм надання допомоги учасникам ситуації. Схарактеризуйте порядок звернення в поліцію та відповідальність за вчинення насильства. Складіть план соціального супроводу сім'ї. До чого призведуть ваші рекомендації?
5. Альтернативи	Чи можливо інакше схарактеризувати проблему? Чи змінить це остаточні висновки? Запропонуйте альтернативний варіант для вирішення ситуації.	

Метою *залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти* є формування показників переважно організаційно-діяльнісного критерію готовності шляхом ознайомлення студентів із досвідом реалізації всеукраїнських проектів, розробки та втілення власних проектних пропозицій у сфері гендерних взаємин молоді, активної співпраці зі структурними підрозділами органів державної влади та ІГС, що працюють у сфері досягнення гендерної рівності.

Громадська діяльність – це захист прав і свобод, задоволення економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів, що не суперечать закону. У нашому дослідженні формами такої діяльності визначено: участь у роботі дорадчих органів державної влади, проведення

консультацій та підготовка рекомендацій щодо впровадження гендерної рівності, проведення тематичних зустрічей, акцій, ІПЗ, поширення інформації про свою діяльність за допомогою ЗМІ.

Зазначимо, що проектна діяльність – це конструктивна й продуктивна активність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми в процесі цілепокладання, планування й здійснення проекту. Проект використовують як засіб досягнення поставленої мети шляхом збереження, зміни або відновлення соціальних та культурних явищ [250].

Проблему проектування в роботі соціального педагога розкриває О. Безпалько: «Соціально-педагогічний проект – це сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є вдосконалення педагогічних процесів (розвитку, освіти, виховання, соціального становлення особистості) у певних соціокультурних умовах»[51, с. 13]. Соціальні проекти спрямовано на забезпечення сприятливих умов для соціалізації особистості в різних сферах соціального середовища особистості або оптимізацію становища соціальної групи.

Ми погоджуємося з думкою М. Уйсімбаєвої, що перевагами проектної діяльності є набуття студентами таких умінь як планування роботи; використання багатьох джерел інформації; аналіз та зіставлення фактів; аргументація думки; прийняття рішення; установлення контактів; створення кінцевого продукту (фільм, журнал, проект, сценарій); презентація перед аудиторією; оцінювання себе й команди [246].

Ключовими в проектній діяльності є умови, визначені Ю. Сандаловою: наявність значущої в теоретичному та практичному аспектах проблеми, розв'язання якої призводить до появи певного продукту (проекту); розроблений продукт вирізняється новизною; над розробкою та втіленням проекту працює команда; робота над проектом триває в рамках життєвого циклу проекту та має перспективу, результати проектування повинні бути представлені на виставках, форумах, круглих столах. Водночас, проектне навчання передбачає персональну зацікавленість студентів у здобуванні

знань та умінь, а головним критерієм оцінювання ефективності є ступінь розв'язання проблеми. Важливо, щоб проблема, покладена в основу проекту, була взята з реального життя [212]. У процесі організації проектної діяльності студентів ми орієнтувалися на типову структуру проектів, їх життєвий цикл та критерії оцінювання, репрезентовані в додатках Л.1 та Л.2.

Визначена умова передбачає створення та функціонування спеціальної інституції – *осередку гендерної освіти (ОГО)*, що є складником освітнього простору університету. Осередок впливає нанастанови, цінності, стереотипи та професійні якості майбутнього фахівця шляхом включення в різноманітну гендерно орієнтовану діяльність і створення психологічно сприятливої атмосфери з урахуванням гендерного фактору, формування умов для особистісного зростання, успішності, розвитку і саморозвитку [65].

Основними завданнями осередків гендерної освіти є теоретична, науково-дослідна, інформаційна робота. Значну увагу приділено організації різноманітних видів діяльності у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у ВНЗ. Роботу спрямовано як на науково-викладацьку спільноту, так і на широкий студентський загал. Діяльність осередків засновано на загальнолюдських цінностях демократичного суспільства: пріоритет міжнародних стандартів захисту прав людини; толерантність, партнерство та відкритість; гендерна чутливість; перевага міждисциплінарного підходу в досягненні рівноправ'я та рівних можливостей чоловіків і жінок; добровільна співпраця та відповідальність [64].

Ресурс осередку – це волонтери та фахівці, готові до проведення навчань із надання гендерно чутливих соціальних послуг, запобігання та протидії всім формам насильства, надання допомоги постраждалим від конфліктів; проведення інформаційно-просвітницьких кампаній протидії гендерно зумовленому насильству; участі в розробленні просвітницьких матеріалів із метою формування в суспільстві толерантності, культури миру,

нетерпимості до проявів дискримінації, підвищення обізнаності з питань протидії гендерно зумовленому насильству тощо [65].

У процесі експерименті ми залучали студентів до громадської та проектної діяльності в осередках гендерної освіти вищих навчальних закладів, зокрема – Центрі гендерної освіти (ЦГО) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, що функціонує при Навчально-науковому інституті педагогічної освіти, соціальної роботи й мистецтва цього університету на підставі Положення про Центр гендерної освіти (додаток М.1),уведеного в дію рішенням вченої ради університету.

Відповідно до Положення, осередок є структурним підрозділом університету, що об'єднує фахівців з гендерної проблематики. Діяльність Центру спрямована на виконання законодавства України у сфері запровадження гендерного підходу в освіту з метою досягнення гендерної рівності в українському суспільстві.

ЗавданнямиЦентру є: запровадження гендерної складової в процес підготовки майбутніх фахівців із метою формування гендерної чутливості та готовності до застосування гендерного підходу в професійній діяльності; підвищення рівня гендерної культури молоді, пропаганда та поширення гендерних знань; реалізація та підтримка програм і проектів, спрямованих на утвердження гендерної рівності в українському суспільстві; поширення позитивного вітчизняного і світового досвіду в сфері реалізації ідеї гендерної рівності.

Цільові групи Центру – студентськамолодь, викладачі, соціальні педагоги, учні та вчителі ЗОШ, вихованці та співробітники ДНЗ, фахівці ЦССДМ, активісти громадських організацій та ін.

З огляду на специфіку соціально-педагогічної діяльності, основними напрями діяльності Центру визначено:

1.*Наукову та навчальну діяльність:* розробку та впровадження навчальних курсів гендерного змісту для студентів, які навчаються за спеціальностями «Соціальна робота» та «Соціальна педагогіка», студентів

інших педагогічних спеціальностей; проведення наукових досліджень у сфері гендерних відносин та гендерної соціалізації; розробку рекомендацій для інтеграції гендерного підходу в соціальну та соціально-педагогічну роботу; організацію та проведення конференцій, круглих столів із гендерної проблематики; видання наукових та науково-методичних матеріалів, спрямованих на попередження гендерного насильства, гендерної дискримінації та гармонізацію гендерних взаємин у суспільстві.

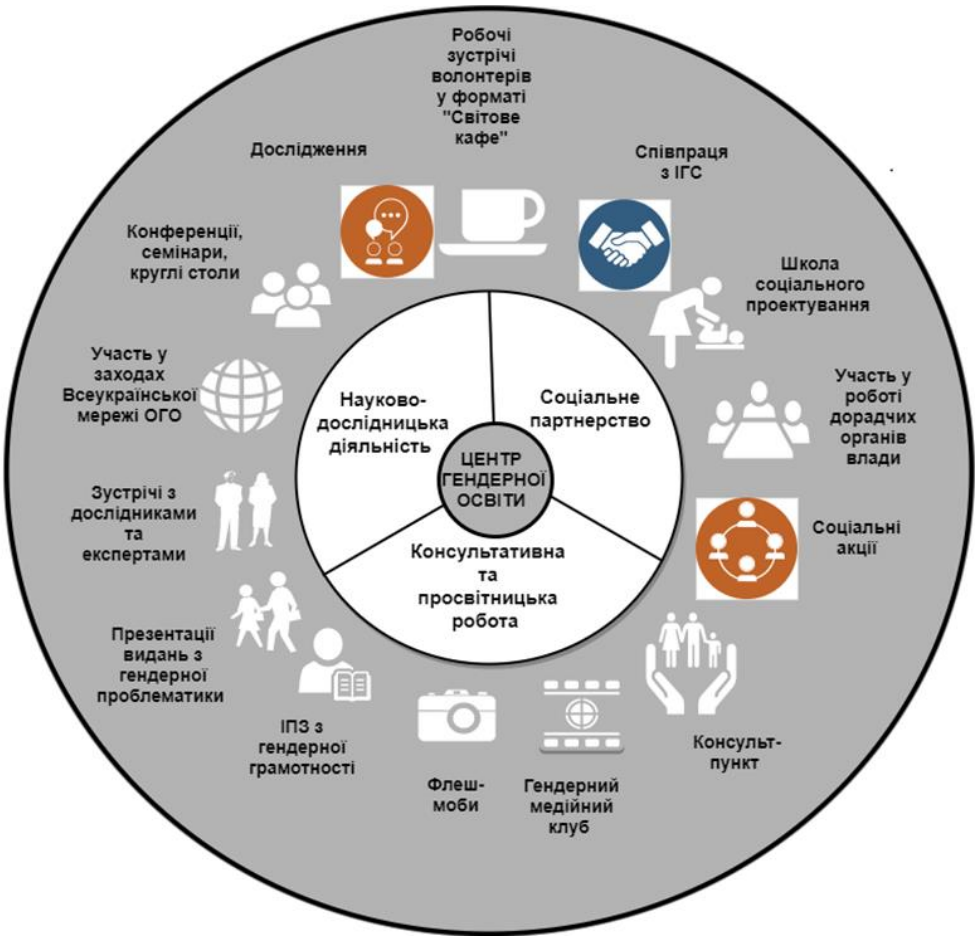
2. *Консультативну та просвітницьку роботу:* надання інформаційної та консультативної допомоги молоді щодо побудови партнерської моделі стосунків; підготовку молоді до сімейного життя; запровадження інноваційних форм та методів гендерної освіти; систематичне формування волонтерського корпусу; розробку та реалізацію соціальних проектів; підготовку та проведення інформаційно-просвітницьких заходів; створення інформаційних ресурсів, присутність у медійному просторі.Центр надає консультативну та правову допомогу в ситуаціях гендерного насильства та дискримінації, у просвітницькій діяльності переважно орієнтований на використання інтерактивних форм роботи.

3. Соціальне партнерство та взаємодію з громадою: членство у Всеукраїнській мережі осередків гендерної освіти, співпрацю із осередками гендерної освіти інших внз, участь у роботі дорадчих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, відповідальних за реалізацію гендерної політики; співпрацю з громадськими організаціями різного рівня; участь у конкурсах соціальних проектів, форумах громадянського суспільства.

Центр діє на основі річного плану роботи (додаток М. 2), що максимально охоплює всі напрями роботи Центру.

Означені напрями конкретизовано у формах роботи осередку (рис. 2.1):

– робочі зустрічі волонтерів осередку у форматі «Світове кафе» для планування діяльності, конкретизація форм та методів роботи;

– тренінги, міні-лекції для удосконалення умінь проводити ІПЗ з підвищення гендерної грамотності для різних цільових груп;

Рис. 2.1 Форми роботи осередку гендерної освіти

– науково-практичні конференції, семінари, круглі столи для підвищення обізнаності у сфері гендерних взаємин, удосконалення знань про практичне застосування гендерного підходу, закріплення навиків роботи з науковою літературою та електронними джерелами, обміну думками;

– дослідження гендерних взаємин в окремо взятому навчальному колективі для підвищення рівня обізнаності з їх особливостями;

– школа соціального проектування для ознайомлення студентів з основами розроблення та реалізації соціальних проектів і програм у сфері гендерних взаємин;

– гендерний медійний клуб (перегляд та обговорення відеоматеріалів із гендерної проблематики, зокрема, робіт конкурсу «Ген рівності» (Київ, ПРООН, 2011 рік), підготовка власних відеоробіт) для підвищення рівня гендерної сенситивності, розвитку творчих здібностей, створення продукту (відеоматеріалу), що може бути використаний як інноваційна форма гендерної освіти;

– консультативний пункт для формування умінь надавати допомогу в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації;

– зустрічі з гендерними дослідниками й експертами України та зарубіжжя для підвищення рівня зацікавленості гендерною проблематикою, обміну та поширення досвіду функціонування ОГО у ВНЗ;

– презентації наукових та науково-популярних видань із гендерної проблематики для розширення уявлень про її актуальність та висвітлення в сучасній науковій та науково-популярній літературі

– флеш-моби (як засіб привернення уваги громадськості до гендерних проблем) для формування умінь застосовувати інноваційні форми гендерної просвіти, розвитку організаторських та просвітницько-інформаційних умінь;

– акції, спрямовані на протидію гендерно зумовленому насильству, формування відповідального батьківства, гармонійне поєднання навчання (роботи) та сімейного життя для прояву активної громадянської та життєвої позиції студентів;

– участь у заходах Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти, інших заходах із гендерної тематики для обміну досвідом та напрацювання спільних дій;

– співпраця з ІГС, діяльність яких спрямована на формування суспільства рівних можливостей для набуття досвіду втілення проектів та програм із гендерної проблематики, формування активної громадянської позиції;

– участь у роботі дорадчих органів державної влади (Громадській раді з гендерних питань при Міжфракційному депутатському об'єднанні (МФО) «Рівні можливості» у Верховній Раді України; Ради обласної державної адміністрації (ОДА)з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми та ін.) для формування уявлення про застосування гендерного підходу в різних сферах життя суспільства.

Отже, упровадження запропонованої організаційно-педагогічної умови зумовлене потребою формування вмінь використовувати отримані знання в майбутній професійній діяльності. Залучення студентів до підготовки та реалізації соціально-педагогічних проектів і громадської діяльності надасть змогу оволодіти різними формами та методами соціально-педагогічного впливу на гендерні взаємини молоді.

Реалізовувати запропоновані організаційно-педагогічні умови пропонуємо послідовно в три етапи. Перший етап – *мотиваційно-особистісний* (2 курс) передбачає ознайомлення студентів з основами гендерної теорії за допомогою доповнення навчальних дисциплін загального циклу відповідними темами, проведення циклу тренінгів «Гендерний підхід в освіті», залучення до дослідження особливостей впровадження гендерного підходу в діяльність соціальних педагогів ЗОШ, участь у заходах, організованих осередком гендерної освіти (флеш-моби, тематичні зустрічі).

Другий етап – *інформаційно-технологічний* (3 курс) – впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин», доповнення професійних дисциплін гендерною тематикою, проведення зустрічей у форматі OpenSpace та гендерних квестів, формування волонтерського корпусу ОГО, ознайомлення із досвідом реалізації всеукраїнських проектів гендерного спрямування, долучення студентів до заходів Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти.

Третій етап – *соціально-проектувальний* (4 курс) передбачає розвиток умінь розробляти та реалізовувати соціальні проекти гендерного

спрямування, надавати допомогу в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації, формування активної громадської позиції майбутніх фахівців шляхом консолідації зусиль осередку гендерної освіти та ІГС, участі майбутніх соціальних педагогів у заходах, організованих дорадчими органами державної влади та місцевого самоврядування.

Таким чином, схарактеризовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі (інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти), представлено зміст реалізації означених умов та етапи їх упровадження. Реалізація вище зазначених умов забезпечить формування показників мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного та організаційно-діяльнісного критеріїв готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин.

2.2Реалізація організаційно-педагогічних умов у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

З метою перевірки ефективності схарактеризованих організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин та етапів їх реалізації здійснено педагогічний експеримент. Експериментальнуроботу проведено впродовж 2012–2015 рр. на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Державного вищого навчального закладу «Криворізький педагогічний університет», Харківського національного педагогічного

університету імені Г. С. Сковороди, Сумського державного університету. До участі вексперименті було залучено 215 студентів ЕГ та 38 педагогіввищих освітніх закладів.

Для викладачів-учасників експерименту розроблено навчально-методичний комплекс дисципліни «Основи гармонізації гендерних взаємин»(додаток З.1), методичні рекомендації «Підготовка майбутніх педагогів до гармонізації гендерних взаємин молоді»,Положення про проведення гендер-квесту «Шлях до гармонії» (додаток К.1), презентацію досвіду функціонування ЦГО ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Ознайомлення педагогів із процесом експериментальної роботи відбувалосяпід час семінарів Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти (Харків, 2012;Харків, 2015; Черкаси, 2016; Тернопіль, 2016, Суми, 2017).

Аналіз констатувального експерименту дозволив здійснити диференціювати мотиви, цінності, гендерно орієнтованізнання та вміння за ознакою їх сформованості/несформованості. Це дало можливість сконцентрувати експериментальну роботу на найменш розвинених показниках: усвідомлення ролі гендерної освіти та виховання впроцесі гармонізації гендерних взаємин молоді, розробка й упровадження гендерно орієнтованих соціальних проектів, застосування інноваційних форм та методів гендерної освіти.

Впровадженнясхарактеризованих організаційно-педагогічних умов було поетапним (рис. 2.2).

Реалізація першої організаційно-педагогічної умови – *інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів* на *мотиваційно-особистісному етапі* (2 курс) передбачала доповнення дисциплін циклів загальної та спеціальної підготовки гендерною проблематикою, пропорційне відображення в навчальному матеріалі соціального досвіду жінок і чоловіків. Міждисциплінарний підхід забезпечив усвідомлення наскрізності гендерної проблематики.Проведено тематичні заняття з «Історії України» (тема: «Місце і роль жінок у історичному процесі.

Історія жіночого руху в Україні»), «Філософії» (тема:«Гендер як складова суспільного буття людини»), «Українськоїмова за професійним

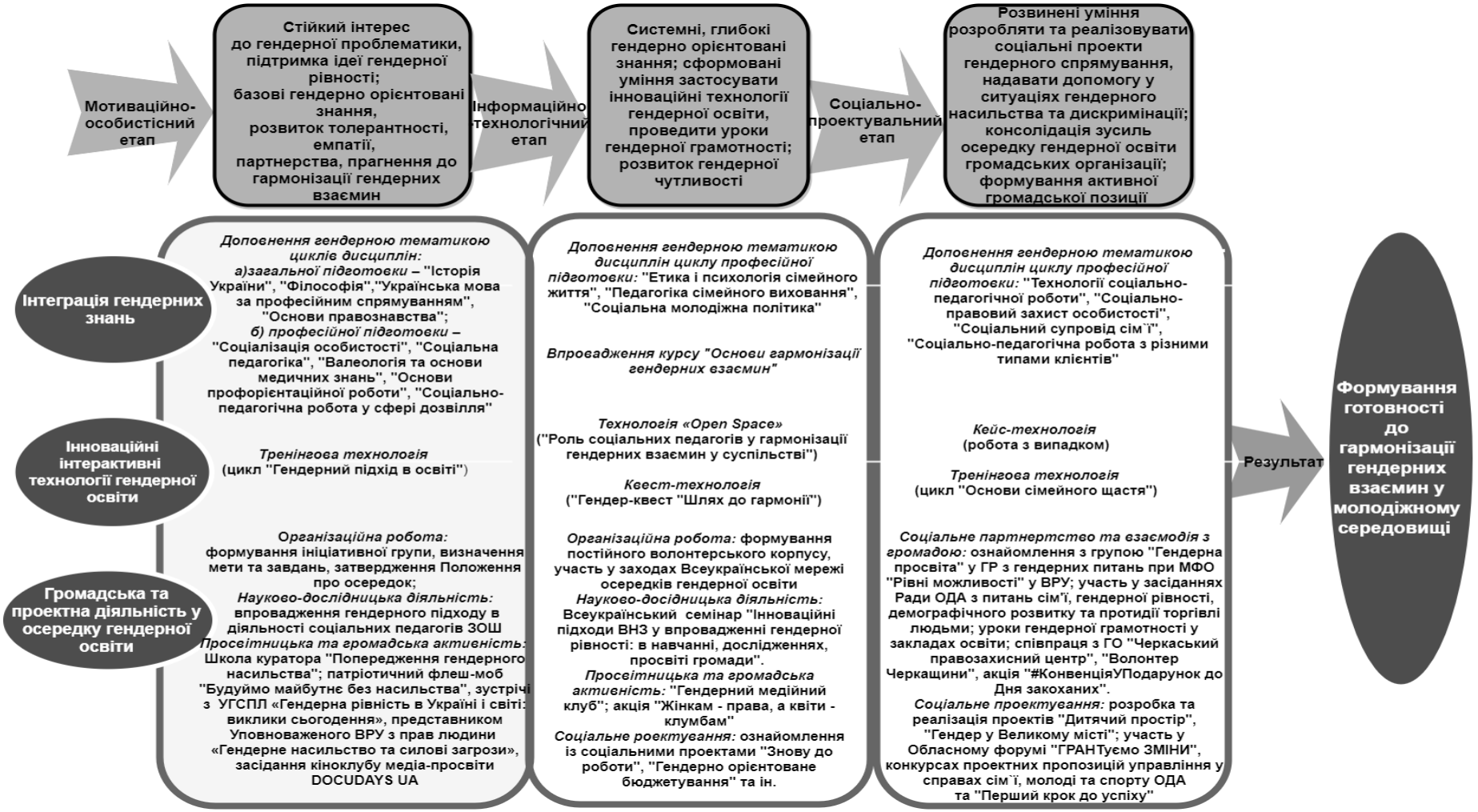

Рис. 2.2 Етапи реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

спрямуванням» (тема: «Гендерно-чутлива мова впрофесійномуспілкуваннісоціального педагога»), що дало можливість розкрити місце йроль жінокв національній історії, висвітлити етнічні особливості гендерних відносин на різних історичних етапах, ознайомити студентів із категорією гендеру як складовою соціального буття людини, сформувати гендерну культуру мовлення та навички правильного застосування фемінітивів, актуалізувати такі моральні цінності, як толерантність, партнерство, гармонія.

У процесі вивчення «Основ правознавства» (тема: «Гендерна рівність як складова прав людини») студенти ознайомилися з правовим полем рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Під час аналізупроблеми досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства особливий акцент зроблено на наявністьв Україні вітчизняного законодавства, спрямованого на захист прав обох статей.

Безперечно, вивчення таких спеціальних дисциплін, як «Соціалізація особистості» (тема: «Гендерна соціалізація особистості») та «Соціальна педагогіка» (тема: «Гендерне насильство як соціально-педагогічна проблема») дало змогу ознайомитись з такими базовими категоріями:«гендерна соціалізація», «гендерні стереотипи», «гендерні ролі», «гендерна ідентичність» та актуалізувало проблему гендерного насильства, що створило додаткову мотивацію до подолання цьогоявища, а отже – і до гармонізації гендерних взаємин.

За результатами спеціально розробленого заняття з дисципліни «Валеологія та основи медичних знань» на тему «Гендерні особливості збереження здоров’я»студенти дізналися про гендерніособливості захворювань, тривалості життя, репродуктивного здоров’я, поширення ВІЛ-СНІДу, наркозалежності, алкоголізму. Вагомим став акцент на ролі соціального педагога в запобіганнісоціальнимфакторам, що спричиняють високусмертність чоловічого населення.

Включення теми «Гендерний підхід у профорієнтаційній роботі» до дисципліни «Основи профорієнтаційної роботи», дало змогу продемонструвати вертикальну та горизонтальну гендерну сегрегацію на ринку праці, наявність «скляної стелі» для жінок та «темного підвалу» для чоловіків.Відеоматеріал «Майстерність не має статі» (ПРООН-Україна)допоміг змінити уявлення студентів про наявність «чоловічих» та «жіночих» професій, що дало можливість подолати упереджене ставлення допрофесійної діяльності, нетипової для однієї зістатей(наприклад: вступ на військову кафедру для дівчат, робота вихователем у ДНЗ для юнаків).

Дисципліна «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» (тема: «Інноваційні форми організації молодіжного дозвілля») забезпечила усвідомлення можливостівикористатипотенціал позаурочного та позанавчального часу з метою формування гендерної компетентності особистості, ознайомила студентів із правилами організації та проведення квестів, флеш-мобів, форум-театрів.

На *інформаційно-технологічному етапі* (3 курс)продовженодоповнення навчальних дисциплін гендерною проблематикою для всебічного її висвітлення. Зокрема, дисципліни «Етика і психологія сімейного життя» та «Педагогіка сімейного виховання» доповнено темами «Гендерний підхід у вихованні дитини», «Партнерство як основа сімейної гармонії», що дало можливість поглибити знання про особливості гендерних взаємин у родині, сформувати критичне ставлення до статево-рольового підходу, який часто лежить в основі сімейного виховання, закріпити усвідомлення переваг партнерської моделі подружніх стосунків.

Основною складовою другого етапу стало впровадження на третьому році навчання курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» (додаток З.1), що належав додисциплін за вибором вищого навчального закладу циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», спеціальності «Соціальна педагогіка».На цьомуетапі студенти оперували достатніми знаннями з дисциплін циклів загальної та професійної підготовки,

що сталибазоюдля засвоєння модулів курсу. Згідно з навчальним планом, обсяг курсу – 108 годин. Для денної форми навчання на аудиторні заняття відведено 48 годин, з них лекції – 24 години, семінарські заняття – 24 години, самостійна робота – 60 годин.

Для впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин»характерні методичні та організаційні особливості:

а) *модульна побудова.* Модуль «Основи теорії гендеру» закріпив та поглибив розуміння базових понять та категорій гендеру, познайомив із основними гендерними теоріями, що дозволило сформувати переконання про можливості зміни гендерного порядку. Модуль «Гендерні відносини в сучасному українському суспільстві» розкрив та актуалізував питаннябагаторівневої системи гендерних відносинта механізмів їх гармонізування, особливостейгендерних взаємин у молодіжному середовищі, деструктивнихявищ у сфері гендерних взаємин. Модуль «Гендер і професійна діяльність соціального педагога» ознайомив студентів із засадами гендерного підходу в професійній діяльності, методами формування гендерної культури молоді, особливостями надання соціальних послуг представникам різних гендерних груп, правовими механізмами регулювання гендерних взаємин, інноваційними формами гендерної освіти.

б)*проблемний виклад*. Для висвітлення під час лекцій обрано теми, матеріал яких є доволі розрізненим і складним для самостійного засвоєння, що вимагало попереднього методичного опрацювання викладачем-експериментатором. Активізація творчого мислення студентів відбувалася за допомогою проблемних ситуацій: «Як погляд крізь «гендерні окуляри» впливає на гендерні взаємини?»; «Якщо існує явище «скляної стелі» у сфері професійних гендерних відносин для жінок, то чи можете ви назвати аналогічну проблему для чоловіків?»; «Чому гендерна піраміда всфері гендерних відносин в освіті має такий вигляд: з підвищенням рівня освіти від дошкільної до вищої збільшується представництво чоловіків у навчальних закладах?»; «Яка мотивація батьків дитини відмови від послуг вихователя-

чоловіка?», «Чому до закладів соціальної сферипо допомогу звертаються переважно жінки?» та ін. Відповіді на питання викликали інтерес у студентів, стимулювали продуктивне мислення та розвиток пізнавальних здібностей. Підтримка інтересу йпотреби висловлювати власну думку, активно виражати позицію сприяла формуванню критичного мислення та переконаньвнеобхідності зміни наявноїсистеми гендерних відносин у суспільстві;

в) *візуалізаціянавчального матеріалу*. Особливою формою подання матеріалу стала лекція-візуалізація, що передбачала використання зображень, які не лише доповнювали усну інформацію, а й булиносіями змістовного матеріалу: інфографіка даних гендерної статистики та багаторівневої системи гендерних відносин, ілюстрації вжіночих та чоловічих журналах («Наталі», «Поліна», «Единственная», «Максим», «Джентельмен» та ін.), карикатурні зображення (Всеукраїнський конкурс «Гендерний стереотип – карикатура дійсності»), зразки сексизму в рекламі («Даю в кредит десятий раз», «Обирай будь-яку», «Ляже, як миленька» та ін.), приклади гендерно коректної реклами (ТМ «Моршинська», ТМ «Арієль» та ін.) соціальної реклами («Стоп насильству!», «Не руйнуй!» та ін.), короткометражні фільми конкурсу «Ген рівності» (Київ, 2011), відеоматеріали ПРООН «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні» тощо. Використання наочності забезпечило сприйняття та запам’ятовування матеріалу, дозволило заглибитись у сутність системи гендерних відносин, гендерної дискримінації та сексизму, «прихованого навчального плану» тощо. Крім того, значну частину ілюстративного матеріалу гендерно орієнтованого змісту фактично не можливо описати словами так, щоб сформувати повне уявлення про них.

Лекційний матеріалсупроводжувалиелектронні презентаціїу форматі MS Power Point («Гендерний портрет України», «Багаторівнева модель гендерних взаємин», «Механізми гендерної соціалізації», «Міжнародне та вітчизняне законодавство у сфері гендерної рівності» та ін.), що дозволило більш ефективно використовувати навчальний час для пояснення нового

матеріалу, розширення і поглиблення інформації, зосередило увагу на ключових поняттях;

г) *послідовність* (наприкінці кожного модуля) та *тривалість* (4 академічні години) практичних *занять* для «занурення» студентів у гендерну проблематику. Проведення практичних занять наприкінці кожного модуля дозволило логічно продовжувати теми, розпочаті на лекціях, дало можливість узагальнити матеріал та продемонструвати перспективу його подальшого використання внавчанні та майбутній професійній діяльності. Ураховуючи багатоаспектність гендерної проблематики, для практичних занятьми обралиключові теми курсу: «Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності», «Система гендерних відносин у сучасному світі», «Політико-правовий аспект гендерних відносин» тощо, засвоєння яких визначало якість професійної підготовки. Опрацювання окремих питань («Гендер як соціальна конструкція», «Криза маскулінності» та її прояви в Україні», «Прихований навчальний план»), які становили труднощі для засвоєння,відбувалосяв умовах колективної співпраці, що забезпечило активну участь кожного студента. Тривалість практичних занять (4 академічні години) сприяла більш глибокому зануренню студентів у гендерну проблематику та дозволилазменшити часову обмеженість навчання.

д) *чітке структуруванняпрактичних занять,* що продемонстровано на прикладі першого практичного заняттянаприкінці модулю «Основи теорії гендеру»(додаткиЗ.1 –З.4).

1. Попередній контрользнань шляхом тестування (наприклад, тест №1 «Гендер як соціальна реальність та наукова категорія»).

2. Перевірка самостійної роботи: таблиця «Психофізіологічні особливості чоловіків і жінок»; схема «Чинники гендерної соціалізації та їх вплив на особистість»; словник гендерних термінів.

3. Окресленнязагальної проблеми: «Гендерні стереотипи та їх вплив на гендерні відносини молоді».

4. Розв’язання проблеми шляхом організації роботи вмікрогрупах (виконання творчих вправ із наступним обговоренням, презентація результатів самостійної роботи):

– вправи «Базові теоретичні категорії», «Основні напрями гендерних досліджень», «Стать чи гендер» забезпечили чітке розуміння базових теоретичних категорій: «стать», «гендер», «гендерна соціалізація», «гендерні ролі», «гендерні стереотипи», «гендерна ідентичність», закріпили усвідомлення відмінностей між поняттями «стать», «гендер», закріпили уявлення про гендерні відносини як соціальний конструкт.

– електронні презентації «Справжній чоловік. Справжня жінка», що виконані вмежах завдань СРС, продемонстрували суспільно сконструйовані якості, що є відмінними та спільними для обох гендерів, сформували переконання про спільність суспільно схвалюваних рис (андрогінію). Зміст презентацій засвідчив підвладність студентів гендерним стереотипам, оскільки образи чоловіків та жінок у презентаціях містили чіткі розмежування за соціальним статусом, змістом праці, еталонами зовнішності. Під час обговорення, даючи відповіді на питання «А чи хотіли б ви поряд бачити лагідного, терплячого чоловіка? А чи не хотіли б ви бути наполегливою, сміливою?», «Які суспільні інститути і за допомогою чого задають ці ідеальні образи?» студентиусвідомили хибність поляризації гендерних характеристик, підтвердили необхідність андрогінних рис у психологічних портретах як чоловіків, так і жінок.Висновки, зроблені під час виконання цієї вправи, стали підґрунтям для подальшої роботи.

– вправа «Перевертні» – після переглянутих презентацій «Справжній чоловік. Справжня жінка» студентипідготувалисписок характеристик, притаманних «ідеальним чоловікам» та «ідеальним жінкам». Після віртуальноївзаємозаміни«чоловічих» та «жіночих» якостей, студенти усвідомили, що однозначними є лишеанатомо-фізіологічні відмінності, решта – відносні: «Справді, психологічна різниця між двома дівчатами може бути більшою, ніж між юнаками та дівчатами в цілому» (Марія К.). Завдання

викладача полягало втому, щоб привернути увагу досоціального конструювання гендерних характеристик чоловіків та жінокі необхідності гармонійного поєднання як фемінних, так і маскулінних позитивних рис обох статей;

– вправа «Гість із іншої галактики» підвищила поінформованість проспособиконструювання гендерних стереотипів. Після перегляду «наскельних зображень» в описі студентами Землі з позиції«гостя з іншої галактики» часто звучали фрази «На Землі проживають дві протилежні групи істот – одна, сильна, працює та бере участь усуспільному житті, інша – слабка, виховує потомство», «Влада належить групі чоловіків, вони кар'єристи, їх бояться діти, жінки їм підкоряються», «Жінки йчоловіки мають протилежні цінності та форми поведінки» «Жіноча група роздратована, а щасливою стає лише тоді, коли доглядає потомство» тощо;

– вправа «Ціна стереотипу» створила можливість для розуміння глибини вкорінених гендерних стереотипів у нашому житті, навчила оцінювати переваги й недолікиих стереотипів, ознайомила з впливом «подвійного стандарту» на чоловіків та жінок, продемонструвала руйнівний вплив стереотипів на соціалізацію особистості. Студентизапропонували оцінитистереотипи «Чоловік може мати багато партнерок і це вважають нормальним явищем, а наявність багатьох партнерів у жінок суспільствозасуджує», «Влада – чоловічого роду». За результатами оцінювання з'ясовано, що стереотип є руйнівним як для чоловіків, так і для жінок. У процесі оцінювання стереотипів «Чоловіки розумніші за жінок», «Жінки, які успішні на роботі, неуспішні в сімейному житті» майбутні соціальні педагоги підтвердилиїх негативний вплив на жіночу гендерну групу. Виконання вправи дало можливість скласти власний план подолання руйнівного впливу гендерних стереотипів на особистість. Серед запропонованих кроків –«Поділити декретну відпустку навпіл» (Олександр К.), «Підвищити заробітну плату в«жіночих» сферах» (Анастасія Б.), «Гнучко поділити обов'язки всім'ї» (Аліна С.) тощо.

4. Додаткове завдання: «Розіграйте можливі для традиційної й егалітарної сімей ситуації: син просить маму(тата) купити йому набір для вишивання, а донька – іграшковий набір автомобільних інструментів». На цьомуетапі студенти відпрацювали отримані попередньо навички організації форум-театрів як методу організації дозвілля молоді. Під час зміни ролей очевидним став вплив «гендерної схеми» на соціалізацію дитини у сім'ї, егалітарні поглядів матерів у порівнянні з традиційними поглядами батьків, виразніший осуд фемінних рис в образі сина порівняно з маскулінними проявами поведінки доньки.

5. Підведення підсумків практичного заняття. Важливим результатом і показником ефективності були активний обмін думками, висловлюванняегалітарних гендерних переконань та формування світогляду, вільного від «гендерних окулярів», активної життєвої позиції майбутніх соціальних педагогів.

ж) *організація як аудиторної, так і самостійної роботи в малих групах,* утворених за побажаннями студентів, що сприяло формуванню навичок колективної співпраці. Активність у малих групах побудовано на принципах діалогічної взаємодії, співробітництва та кооперації: «Виграю Я – виграєш ТИ – виграємо МИ». Запропоновані студентами назви груп «Інь-Янь», «Феміна», «Паритет», «Рівність» та ін. здебільшого відповідали гендерній тематиці. Склад малих груп, підґрунтям якого були дружні стосунки,сформоваийза бажанням студентів і не був постійним під час вивчення курсу, що сталододатковим стимулом налагодження комунікації всередині малої групи. Підготовка колективних творчих завдань (презентацій, уроків гендерної грамотності) сприяла взаєморозумінню, обміну інформацією, висловленню різних думок, актуалізувала особистий досвід студентів та прагнення поєднати теорію йпрактику, заохочувала до творчості і самостійності. Конструктивна міжгрупова взаємодія відбувалася за умови спілкування студентів на засадах толерантності та партнерства, що сприяло розвитку цих якостей умайбутніх фахівців.

У процесі комунікації враховано особливості психологічної атмосфери та взаємин у студентському колективі. Зауважимо, що досліджувані студентські групи майбутніх соціальних педагогів були переважно гендерно гомогенними йскладалися з представниць жіночої статі. Так, під час проведення практичних занять виявлено, що значна частина студенток підпорядкованагендерним стереотипам та дотримується андроцентризму, що призводить до зовнішнього групового фаворитизму стосовно чоловічої гендерної групи та ризику побудови майбутньої професійної діяльності на засадах статево-рольового підходу.Це засвідчуютьвисловленнястуденток: «Так ми ж тут самідівчата, тому йне можемо домовитися між собою про розподіл тем для досліджень» (Анна М.), «У нас не студентська група, а тераріум» (Аліна К.), «Я молода, красива дівчина, навіщо мені працювати? Краще вдало вийти заміж!»(Катерина Г.) тощо. Після виявлення названих особистісних якостей майбутніх фахівців таіз метою їх корекції внесено зміни до навчального матеріалу,ознайомленостудентів із традиціями андроцентризму вкультурі, прикладами феміністичних рухів.

з) *поєднання форм індивідуальної та групової СРС.* Індивідуальна СРС передбачала підготовку порівняльних таблиць «Психофізіологічні особливості чоловіків і жінок», «Чинники гендерної соціалізації та їх вплив на особистість на різних вікових етапах», повідомлень для круглого столу «Деструктивні явища у сфері гендерних взаємин молоді та шляхи їх подолання», тез студентської конференції «Гендерна педагогіка як нова освітня технологія» та ін.; груповаСРС включала: підготовкууроків гендерної грамотності для учнівської та студентської молоді («Я – дівчинка, Я – хлопчик, МИ – рівні», «Він і Вона в пошуках щастя», «Гендер і влада в Україні», «Гендерні ролі та стереотипи. Жінки йчоловіки всучасному суспільстві», «Гендерні стереотипи – це небезпечно!» та ін.), підготовку соціальних міні-проектів у сфері гармонізації гендерних взаємин (вуличних акцій «День батька», «Я=ТИ+МИ», «Разом не допустимо поширення ВІЛ/СНІДу»), планів занять «Школи рівних можливостей» та ін.

Важливимиелементами СРС були розробка вуличних ігор, створення плакатів, карикатур на гендерну тематику.

к) *інформатизація навчання*зробиладоступнимзначнийобсягактуальної інформації з гендерної проблематики: он-лайн ресурси проектів організацій, що працюють у сфері гендерної рівності (Центр гендерної культури, Громадська організація «Ла-Страда – Україна», Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА», ПРООН «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні», «Музей історії жіноцтва, жіночого та гендерного руху», «Гендер удеталях»), електронні версії журналів «Гендерна парадигма освітнього простору», «Ми», «Гендер – Я»; ініціативи впровадження гендерної рівності восвітнюта соціальнусферу (акція «16 днів активних дій проти гендерного насильства»,«Місто очима жінок», «Гендерно орієнтоване бюджетування» та ін.), що забезпечило отримання знань з найновіших джерел,розвитокнавичоксамостійного планування й організації навчання, перехід до самоосвіти.

Підсумком вивчення курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» стало проведення круглого столу «Деструктивні явища всфері гендерних взаємин молоді та шляхи їх подолання» і студентської конференції «Гендерна педагогіка як нова освітня технологія», що дало можливість зосередити увагу не лише на науковій роботі, а й на життєвих прикладах, власних думках та поглядах. У результаті вивчення курсу сформовано готовність до виконання професійних завдань у сфері гармонізації гендерних взаємин молоді: проведення ІПЗ із гендерної грамотності з урахуванням вікових особливостей аудиторії,поширення правових знань із питань гендеру; гендерний підхід у профорієнтаційній роботі,захист прав та інтересів особистості вситуаціях дискримінації та насильства за статевою ознакою,дослідження гендерних взаємин молоді [27].

На третьому, *соціально-проектувальному етапі,* реалізація першої організаційно-педагогічної умови полягалавподальшому наповненні професійних дисциплін гендерною тематикою. Розглянуто теми: «Технології

надання допомоги постраждалим від домашнього насильства» (дисципліна «Технології соціально-педагогічної роботи»), «Гендерна дискримінація та її подолання» (дисципліна «Соціально-правовий захист особистості»), «Домінантно-залежна сім'я як об'єкт соціально-педагогічного впливу» (дисципліна «Соціальний супровід сім'ї»), поглиблено знання та забезпечено готовність до консультативної роботи вситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації.

Результатом поетапної реалізації першої організаційно-педагогічної умови став розвиток показників мотиваційно-ціннісного, формування показників інформаційно-когнітивного та створення надійного теоретичного підґрунтя для формування показників організаційно-діяльнісного критерію.

Реалізація другоїумови – *використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти внавчальній та позанавчальній роботі* на *мотиваційно-особистісному етапі* передбачала проведення для студентів 2 курсуциклу тренінгів «Гендерний підхід в освіті» (додатокН.1), що дало можливість ознайомити згендерною проблематикою в освітній сфері, гендерними особливостями освітнього процесу. Під час заняття з метою візуалізації гендерної проблематики використано презентацію «Школа на сторожі гендерних стереотипів», відеоматеріали «Стереотипи стирають особистість», «НеГендер». Особливістю цьогозаходу ставгендерний аналіз дитячої літератури (казки «Русалонька», «Попелюшка», «Снігова Королева», «Котигорошко» тощо) та підручників для початкової школи. У результаті студенти навчилися розрізняти статеві та гендерні ознаки особистості, аналізувати влив механізмів гендерної соціалізації вдитячому віці, ознайомилися з теорією «гендерної схеми».

На другому *(інформаційно-технологічному етапі*) метою інноваційнихінтерактивних технологій було формуванняумінь застосовувати форми й методи гендерної освіти під час професійної діяльності з молоддю.

Технологію«Open Space» використанов рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти гендерно зумовленого насильства» у листопаді-грудні 2012 – 2013

рр., 2015 – 2016 рр. Інтерактивний захід мав загальну назву «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві».У результаті проведення заходувиявлено такі актуальні для розв'язання проблеми: «Гендерні аспекти розповсюдження ВІЛ/СНІДу», «Гендерні проблеми людей з інвалідністю», «Професійна самореалізація жіноцтва», «Підтримка молодої сім'ї», «Психологічне насильство вдитячому середовищі», «Насильство в«нерівному» шлюбі», «Шляхи подолання гендерних стереотипів», «Гендерні особливості поведінки в конфліктній ситуації» та ін.

Графа протоколів «Результати» дозволила виявити, що студенти помічаютьгендерну дискримінацію та психологічніпроблеми, пов'язаніз гендерною ідентичністю, поширеннястатево-рольового підходу у вихованні, що призводить до звуження зон самореалізації, відчувають гендерні особливості поведінки вконфліктній ситауції. У графах «Рекомендації / Відкриття» учасникивказали на провідну роль соціального педагога врозв'язанні проблем, що полягає в толерантному ставленні до різних проявів гендеру, проведенні просвітницьких компаній, виховних заходів та консультацій, спрямованих на гармонізацію гендерних взаємин,популяризації соціальних практик, спрямованихна ефективне поєднання професійних та сімейних обов'язків, розвиток впевненості в собі, поширення соціальної реклами вЗМІ.

У результаті розвиненогендернучутливість, прагнення використовувати здобуті знання у сфері впровадження гендерного підходу в освіту та професійну діяльність. Підкреслимо, що студенти визначили основними механізмами побудови гармонійних гендерних взаємин гендерну освіту та гендерне виховання,усвідомили, що роль цих механізмів полягає в послабленні конфліктності, вирівнюванні статусних позиційстатей усуспільстві, зміцненняінституту сім'ї, роз'ясненні впливу гендерних стереотипів та спільному пошуцішляхів їх трансформації, формуванні паритетності у відносинах, становленні особистості з гендерним світоглядом.

Застосований у процесі дослідно-експериментальної роботи метод Open Space дозволив залучити до спільної діяльності студентів із різнимрівнем знань, різними поглядами та різними життєвими позиціями щодо гендерної проблематики. Технологія Відкритого Простору найкраще спрацювала вситуаціях дискусії, оскільки вимагала пошуку компромісного рішення, що сприяло узгодженню думок та поглядів.

Другою обраною інтерактивною формою роботи стала *технологія організації та проведення гендер-квесту «Шлях до гармонії»* (2012, 2013, 2016, 2017 роки) , докладнийопис якого наведено вдодатках К.1- К.4.

Організаціюта проведення квестівздійсненоосередкамигендерної освіти вищихнавчальнихзакладівіззалученням структурних підрозділів органів влади, відповідальних за реалізацію молодіжної політики на місцях, молодіжних ресурсних центрів, громадських організацій(додатки К.5, К.6).

Серед завдань квесту – загадки, ребуси, програвання ролей. В ціломуквестпередбачав9 основних завдань, пов'язаних з проходженням маршруту та 9 бонуснихінтелектуальних завдань (додаток К.4), об'єднаних у блоки:

– «інтелектуальний» (тест-розминка, вправи «Фемінітиви»,«Стереотипи атакують»), щодозволив відпрацювати навички використання гендерно паритетної мови, удосконалити вміння провестигендерний аналіз ситуацій та трансформувати гендерні стереотипи;

– «комунікативний» (вправи «Гендер – це для всіх!»,«Пройди милю у її взутті»)удосконалив комунікативні, організаторські та просвітницько-інформаційні генедерно орієнтовані вміння;

– «сімейний» (вправи «Рецепт манної каші», «Гардероб малюка», «Модель ідеальної сім'ї», «Відповідальний тато»)сприяв підготовці молоді до сімейного життя та популяризації відповідального батьківства та материнства;

– «рефлексивний» (вправи «Стать людей на фото», «Один день у тілі людини іншої статі», «Дитячий майданчик») сприяв розвитку

здатностісприймати гендерні особливості, аналізувати власні гендерні переконання,заохочував до прояву себе в нетипових для своєї статі видах діяльності.

Під час проходження квесту учасники продемонстрували впливстереотипів, відображених у прислів'ях та афоризмах: «Жінка за кермом, мов мавпа з гранатою», «Мовчи, жінко, твій день – 8 березня», «Жінка на кораблі – до біди», «Гарний чоловік і погану жінку прикрашає», «Баба з воза – кобилі легше», «90-60-90», «Місце жінки на кухні» тощо. Усі учасники підтвердили негативний вплив гендерних стереотипівйзмогли знайти аргументи, що спростовують їх зміст: «Жінки більш відповідально ставляться до управління автомобілем і значно рідше потрапляють у ДТП», «Шкідливий вплив стандартів зовнішності на самопочуття дівчини» тощо. Пригадали учасники йприслів'я, що містять позитивну стереотипізацію: «Жінка для чоловіка – подруга, а не прислуга», «Чоловік і жінка – то найліпша спілка».

Уміння застосовувати гендерно паритетну мову вдосконалено за допомогою вправи «Фемінітиви». Рівень виконання завдання виявився невисоким: жодна з команд не змоглаповною мірою сформулювати правильні аналоги назв професій для жінок: гребець – гребчиня, жокей – жокейка, редактор – редакторка, плавець – плавчинята ін. Так, мали місце помилки «гребчиха», «жокейниця», «посолчиня» та ін.

Позитивним моментом стало виконання всіма командами завдань, пов'язаних із гендерною просвітою громадськості. Спілкуючись із відвідувачами парку, студенти роз'яснювали сутність ідеї гендерної рівності, доводили її переваги та переконували будувати стосунки на принципах толерантності, егалітаризму та партнерства, про що засвідчують відеоматеріали, відзнятікомандами-учасниками.

Завданням, що дало можливість узагальнити отриманий досвід, стала побудова порівняльних скульптур, які відображають гендерну рівність або гендерну дискримінацію. Виконуючи вправу, студенти отримали більш чіткі

уявлення про ознаки гендерної дискримінації. Мотивамидемонстрації сюжетів стали:потрійназайнятість жінки, байдуже ставлення чоловіка до дитини, різницюв оплаті праці. Більшскладним виявилосявідтворення «Скульптури гендерної рівності». Тутстуденти скористалися ідеями відповідального батьківства, гнучкого розподілу сімейних обов'язків, успішних практик поєднання виховання дитини та професійного життя.

Особливу увагу звернено наусвідомленняправил побудови гармонійних гендерних взаємин на засадах егалітаризму, гендерної толерантності та партнерства, тому специфічним підсумковим завданням буларозробка«Дорожньої карти кроків до гармонійних стосунків», зміст яких стає очевидним у процесі виконання попередніх завдань квесту. До таких кроків, на думку студентів, належать: «Обізнаність із перевагами гендерної рівності», «Рівноправ'я у всіх сферах життя», «Відхід від гендерних стереотипів», «Не боятися приміряти на себе роль, що не є типовою для своєї статі», «Рівність у виборі професій», «Уміння обох батьків турбуватися про дитину», «Спільне ведення домашнього господарства», «Уміння поставити себе на місце іншого», що завідчеє усвідомлення механізмів гармонізації гендерних взаємин.

Нажаль, не всі учасники змогли зробити правильні висновки.Так, серед «кроків до гармонійних стосунків»є«Природність жінки понад усе», «Солодкі побачення для дівчат» тощо.

У контексті професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів закономірним є те, що проходження квесту стало зразком конкретної організаційної форми, що може бути використанавмайбутній професійній діяльності з метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. По суті, квест став дидактичноюструктурою, у межахякої учасники не отримували готові знання, а використовували умови для їх пошуку, що перетворило студентів наактивних суб'єктів навчальної діяльності, підвищило мотивацію не лише отримувати знання, але й бутивідповідальнимив майбутній професійній діяльності.

Авторський досвід використання квестів у процесіпідготовкимайбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі вЧНУ ім. Б. Хмельницького продемонстрував їх ефективність і викликав зацікавленнясеред студентів та гендерно чутливої викладацької спільноти[22; 23].

На *соціально-проектувальномуетапі*передбаченороботу над кейсамиситуацій майбутньої професійної діяльності та проведення циклу тренінгів «Основи сімейного щастя».

У результаті роботи над кейсами студенти відпрацювали алгоритм надання допомоги вситуації гендерно зумовленого насильства, навчилися надавати консультаційну та терапевтичну допомогу як жертві, так і кривднику, удосконалили знання законодавства у сфері протидії насильству та гендерній дискримінації. Опис результатів роботи над кейсами подано втаблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Результати роботи студентів над кейсами

Етап	Кейс 1. «Випадок з Аліною»	Кейс 2. «Випадок з Іною та Юрієм»
1. Ситуація	Див. табл. 2.9	Див. табл. 2.9
2. Діагностика, визначення проблеми	Дівчина зазнала прямої гендерної дискримінації при працевлаштуванні у зв'язку із сімейним станом. Причина – тиск гендерних стереотипів, «безкарність» аналогічних випадків, недостатній рівень обізнаності самих учасників.	Інна стала жертвою гендерно зумовленого домашнього насильства. Причина – тиск гендерних стереотипів, «безкарність» аналогічних випадків, недостатній рівень обізнаності самих учасників, прояв «кризи маскулінності».
3. Докази, аргументи	Відповідність кваліфікації та досвіду Аліни посаді; законодавство, що гарантує рівні умови працевлаштування; заборона роботодавцю рід час співбесіди вимагати інформацію про сімейний стан.	Життєві обставини, що ускладнюють ситуацію: спільне ведення бізнесу, службова підлеглість чоловіка (Інна – власниця), наявність малолітньої дитини, зростання психологічної напруги в стосунках через постійні

Продовження таблиці 2.10

		негаразди в бізнесі, нестачу часу на партнера. Психологічна конфліктність партнерів.
4. План дій	Нагадати роботодавцю про законодавчу заборону з'ясовувати інформацію про сімейний стан. Вимагати письмове обґрунтування відмови. Звернення до суду.	Соціальний супровід сім'ї. Консультативна та терапевтична робота з Інною. Проходження Юрієм реабілітаційної програми. Звернення в поліцію. Профілактична бесіда з кривдником. Наймання помічника в господарюванні та догляді за дитиною. Урегулювання службових відносин партнерів.

Аналізуючи ситуацію щодо дискримінації на ринку праці, студенти усвідомили, що законодавство не передбачає необхідності доведення факту дискримінації потерпілим, а застосовує презумпцію винуватості посадової особи, тобто роботодавець зобов'язаний доводити факт відсутності дискримінації усвоїх діях. У другому кейсі проблемним виявився момент, коли було з'ясовано, що в Україні існують перешкоди щодо отримання допомоги вситуаціях домашнього насильства у вигляді недостатньої кількості соціальних притулків та центрів реабілітації, недосконалого механізму безумовної криміналізації домашнього насильства, нестачі кваліфікованих фахівців, що працюють із кривдником, відсутності «груп підтримки» у конкретному регіоні.

Проведення серії тренінгів для студентської молоді старших курсівта студентських сімей«Основи сімейного щастя» (додаток Н.2), на яких учасники усвідомили засади успішного поєднання сімейного та професійного життя, шляхи побудови гармонійних взаємовідносин із шлюбним партнером,

переваги відповідального батьківства. У ході зустрічей учасникам запропоновано самостійно обрати теми для опрацювання. Так, цікавими для студентської аудиторії виявилися наступні теми: «Ставлення чоловіка до бажання жінки поєднувати виховання дитини та успішну трудову діяльність»; «Емоційне самопочуття матері та дитини вситуації «мама на роботі»; «Тайм-менеджмент для мами», «Кар'єра замість дитини чи кар'єра разом з дитиною?». Відповіді на ці та інші питання учасникинамагалися знайти самостійно, використовуючи як власний життєвий досвід, так і інформацію із ЗМІ. Конкретними способами, що дозволяють бути успішними в обох сферах – приватній та професійній, було визначено гнучкий розподіл домашньої праці вродині, критичне ставлення до гендерних стереотипів, впровадження всоціальнуінфраструктурупринципів дружності до сім'ї,можливість для матері/тата працювати дистанційно, створення умов для батьків із дітьми на території закладу/робочого місця (кімната для батьків з дітьми, міні-дитсадок, кімната для грудного вигодовування тощо), просвітницькі програми з питань батьківства.

Таким чином, використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти внавчальній та позанавчальній роботі забезпечило закріплення показників інформаційно-когнітивного та сприяло формуванню показників організаційно-діяльнісного критерію.

Реалізація третьої організаційно-педагогічної умови – *залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності восередку гендерної освіти* – на *мотиваційно-особистісному етапі* передбачала організацію функціонування осередку: утворення ініціативної групи з викладачів та студентів, вивчення досвіду функціонування ОГО вінших ВНЗ України, підготовку та затвердження положення «Про центр гендерної освіти» (додаток М.1).

Подальшу активність зосереджено на *дослідницькій діяльності* та інтеграції осередку в освітньо-виховний простір університету. Зокрема, волонтерів осередку було залучено до дослідження впровадження гендерного

підходу в діяльністьсоціальних педагогів ЗОШ (додатки П.1– П. 4), що вплинуло на формування вміння проводити діагностичну роботу усфері гендерної освіти та сприялоознайомленнюз особливостями гендерних взаєминусередовищі учнівської молоді(результати дослідницької роботи наведено впублікаціях 34;40; 37; 38).

Студенти-волонтерибрали участь у роботі фокус-групи соціальних педагогів шкіл, утвореної Центром практичної психології та соціальної роботи міського методичного кабінету установ освіти, що забезпечило зв'язок теоретичного навчання та практичної діяльності. Майбутні фахівці навчилися обробляти та узагальнювати результатидослідження особливостей гендерних взаємин в учнівському колективі, ознайомилися з нормативно-правовою документацією з упровадження гендерного підходу в роботу соціального педагога, методичними матеріалами та рекомендаціями проведення уроків гендерної грамотності.

У вишах підготовлено та проведено школи кураторів академічних груп «Запобіганнягендерномунасильству в українському суспільстві», що сприяло формуванню вмінь майбутніх соціальних педагогів здійснювати профілактичну та *інформаційно-просвітницьку* роботу в інтерактивній формі.

На першому етапі ми залучали студентів 2 курсудо участі в різних заходахосередку, зокрема«Патріотичномуфлеш-мобі «Будуймо майбутнє без насильства» (додаток Р.1); зустрічі з координатором регіональної громадської приймальні УГСПЛ(Української Гельсінської спілки з прав людини) на тему «Гендерна рівність в Україні тасвіті: виклики сьогодення», регіональним представником Уповноваженого ВРУ з прав людини на тему «Гендерне насильство та силові загрози» та ін., засідань кіноклубу медіа-просвіти DOCUDAYS UA (спільно з ГО «Черкаський правозахисний центр»).

У результаті проведення названихзаходів студенти усвідомили важливість консолідації зусиль громади, закладів освіти, органів державної влади на шляху запобігання йподолання гендерно зумовленого насильства, ознайомилися з алгоритмом надання консультативної допомогив ситуаціях

домашнього насильства, зокрема – дітям, проблемою гендерної диференціації доступу до освіти.

Центр гендерної освіти ЧНУ ім. Б. Хмельницького долучився до Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти ВНЗ України з моменту її створення та отримав диплом за участь у «Першій Всеукраїнській виставці-ярмарку осередків гендерної освіти ВНЗ та впровадження гендерних підходів у систему вищої освіти» (Харків, 23-24 листопада 2012р.) (додаток М. 3).

На *інформаційно-технологічному* етапі залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освітиспрямовано на створення умов для участівсоціальних проектах гендерного змісту та посилення зв'язків з реальною соціальною дійсністю, формування постійного волонтерського корпусу ЦГО, що значно посилило його спроможність.

Волонтери осередку активно долучалися до підготовки та проведення всеукраїнського науково-практичного семінару «Інноваційні підходи ВНЗ до впровадженнягендерної рівності у навчанні, дослідженнях, просвіті громади» (Черкаси, 25 – 27 лютого 2016 р) та брали участь вобговоренні досвіду реалізації в Україні проектів «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах», «Знову до роботи: реінтеграція матерів і батьків до професійного життя після відпустки по догляду за дитиною», «Гендерно орієнтоване бюджетування», що забезпечило поінформованість волонтерів осередку про актуальні напрями імплементації гендерного підходу в освіту та створило передумови для майбутньої проектної діяльності.

Серед проведених заходів, спрямованих на усвідомлення важливості гендерного підходу в освіті – зустріч«Освіта – територія рівності» у форматі «Світове кафе», яка засвідчила усвідомлення студентами необхідності рівного доступу до освіти незалежно від статевої належності та підтримку молоді, що має наміри здобутипрофесію, нетиповудля своєї статі (юнаки на спеціальностях «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта», дівчата у STEM).

Активність у гендерному медійному клубі передбачала перегляд фільмів гендерної тематики («Квітка пустелі», «Закидаючи камінням», «Суфражистка», «Невидимі фігури» та ін.). Учасникиклубу підготували власні відеороботи з гендерної проблематики: «Соціальний експеримент: щоб я зробив /зробила, якби на один день став / стала людиною іншої статі», «Чоловік і жінка: спільні ролі»; «Б'є – значить не любить»; «Рівність та свобода»; «Справжні чоловіки не б'ють жінок», «Руйнувати стереотипи не важко» та ін. Усі без виняткуроботи продемонстрували прихильність студентів до ідеї гендерної рівності та усвідомлення необхідності зміни існуючої системи гендерних взаємин. Названі матеріаливикористані під час проведення ІПЗ для студентської молоді, інших цільових груп.

Однією з форм просвітницької роботи осередку стали зустрічі з провідними дослідниками гендеру: Т. Злобіною (лекція «Гендерний розпад»), О. Стрельник (дискусія «Турбота як робота») (додаток Р.2), громадськими діячками – А. Тарапатою (проект «Шлях до нової себе»)та ін.

Серед соціальних акцій, проведених осередком на другому етапі – флеш-моб «Жінкам – права, а квіти – клумбам», що дало можливість привернути увагу досправжнього змісту свята 8 березня як Міжнародного дня солідарності жінок у боротьбіза свої права. Зауважимо, що саме під час цієїакції виявлено консервативні погляди учасників експериментальної роботи, що засвідчилифрази «Навіщо ви зіпсували нам свято?», «Я – молода і красива, і це – найголовніше» тощо.

Проведені заходи забезпечилизалучення майбутніх соціальних педагогів до розв'язання актуальних завдань у сфері досягнення гендерної рівності, що стало дієвим стимулом самостійної, творчої, ініціативної діяльності вмайбутньому.

Повною мірою залученням студентів до активної громадської та проектної діяльності відбулося нас*оціально-проектувальномуетапі*(4 курс), якийспрямовано на взаємодію з громадою, зокрема – ІГС, які працюють у сфері реалізації молодіжної політики Це сприяло готовності студентів до

розробки та реалізації соціальних проектів із гендерної освіти та виховання, консолідувало зусилля волонтерів, установ таорганізації, формувало активну громадську позицію.

Урамках робочих зустрічей осередку волонтери ознайомилися з діяльністю Громадської Ради з гендерних питань при МФО «Рівні можливості» у ВРУ, зокрема, робочої групи «Гендерна просвіта». Разом із волонтерами оговорено проект стратегії «Освіта: гендерний вимір – 2021», висловлено схвальніта критичні думки щодо його змісту. Студенти беззаперечно підтрималинеобхідність створення гендерно чутливого освітнього простору, гендерної експертизи програм та підручників, проведення ІПЗ з гендерної рівності, залучення обох батьків до виховання дитини тощо. Однак, відміна «Конкурсів краси» та «Лицарських турнірів» викликалодискусії, що засвідчує наявність консервативних поглядів у частини учасників експерименту.

На третьому етапі ми зосередилися на громадськійдіяльності у сфері досягнення гендерної рівності, із цією метою залучали волонтерів до участі вроботі Координаційної ради ОДА з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми.Серед питань, що розглянули під час засідань – необхідність превентивної роботи у сфері запобіганнягендерно зумовленого насильства, вивчення окремихвипадків торгівлі людьми (особливо коли жертва – дитина), алгоритм діяльності в ситуаціях виявлення елементів сексизму взовнішній рекламі, наявність ознак дискримінації для маломобільних груп громадян у міському просторі (вагітні жінки, особи з дитячими візками, особи з інвалідністю та ін.) та механізм відновлення порушених прав. Результатами участі стало узгодження спільної діяльності з Управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту ОДА щодо організації йпроведення спільних ІПЗ, спрямованих на формування гендерної культури молоді та протидію дискримінації (додатки С.1-С.3). Активні волонтериЦентру під час проходження практики вЗОШ провели цикл ІПЗ, спрямованих на формування культури гендерних взаємин молоді.

Громадська діяльність полягала у співпраці з ГО «Волонтер Черкащини», «Черкаський правозахисний центр», «За мирне майбутнє», умежах якої майбутні соціальні педагоги проводили вуличні опитування «Що робити, якщо ви потрапили всituацію домашнього насильства», «Що ви знаєте про права дитини», заняття, спрямовані на протидію торгівлі людьми «Я – не товар» у ЗНЗ та «Обережно – незнайомці!» у ДНЗ, акції «Мій пухнастий друг» (збір іграшок для дітей з категорійних сімей), патріотичних зустрічах з ветеранами АТО.

Волонтериосередків у лютому приєдналися до Всеукраїнської правозахисної кампанії «#КонвенціяУПодарунок до Дня всіх закоханих», спрямованоїна підтримку ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Під час акції волонтерки продемонстрували, що хочуть жити у мирному суспільстві, де немає ризику стати жертвою насильства та готові до активних дій зйого подолання.

У рамках роботи Школи соціального проектування ми залучали студентів до підготовки проекту «Дитячий простір» (додатки Ф.1-Ф.5), щоставадаптованимваріантом ініціативи «Університет дружній до сім'ї», (ЄС, Сумський державний університет, 2014 р.). Мета проекту – підвищити рівень якості навчання та виконання професійних обов’язків серед викладачів та студентів університету, які мають дітей дошкільного віку, знизити рівень негативних емоційних переживань дітей та батьків. Студенти визначали пріоритети та завдання функціонування «Дитячого простору», створили його модель. За ініціативи студентів-волонтерів проект представлено на Обласному форумі інститутів громадянського суспільства «ГРАНТуємо ЗМІНИ 2.0» (Черкаси, листопад 2016). У результаті аналізу за технологією SMART (конкретність, обчислюваність, територіальність, реалістичність, визначеність у часі) проект «Дитячий простір» отримав схвальну оцінку експертів-організаторів Форуму, що підтверджує його життєздатність та практичну спрямованість.

З метою популяризації ідеї створення «Дитячого простору» волонтери осередку регулярно відстежувалифакти відвідування студентами навчальних занять разом з власним дітьми, особливо під час сесії. Інформацію фіксувалита розміщувалиу соціальній мережі на сторінці ЦГО з підзаголовком «Допоможіть мамі (татові) отримати освіту».

Паралельно з проектом «Дитячий простір» у період проведення експерименту студентирозробили та реалізувалипроект «Гендер у великому місті». Мета проекту– зменшення проявів дискримінації та сексизму уміському просторі. Під час моніторингу волонтери звертали увагу на наявність у деяких об'єктів торгівлі написів, які забороняють вхід особам з дитячими візочками, висоту бордюрів та якість пандусів, пристосованість громадського транспорту для перевезення маломобільних груп населення, наявність дискримінації взмісті зовнішньої реклами. Окремим пунктом моніторингу стало відзначення позитивних моментів: наявність дитячих куточків у приміщеннях органів державної влади (центри зайнятості, органи соціального захисту населення, центри надання адміністративних послуг), дитячого меню взакладах громадського харчування, дитячих ігрових кімнат у торгівельних центрах, елементів «універсального дизайну». Результати проекту презентовано під час круглого столу «Прояви дискримінації у міському просторі: міф чи реальність?» (додатокХ). Участь у реалізації проекту «Гендер у великому місті» вплинула на розвиток гендерної чутливості,підвищила прагнення змінювати застарілі гендерні стереотипи, сприяла формуванню готовності до активних дій зпротидії дискримінації.

Яскравим прикладом залучення студентів до розробки та реалізації соціальних проектів, спрямованих на досягнення гендерної рівності, стала перемога вобласному конкурсі проектних пропозицій для включення в план управління всправах сім'ї, молоді та спорту ОДА. На конкурсі було відзначено проекти «Гендер-квест «Шлях до гармонії» та «Я – не товар».

Майбутні соціальні педагоги в рамкахШколи соціального проектування взяли участьу програмі розвитку молодіжного жіночого лідерства «Перший

крок до успіху»(Український жіночий фонд), на який представлено проект «Інтернет-гурманки»(додатки Ц.1, Ц.2).

Проектна діяльність Центру гендерної освіти ЧНУ ім. Б. Хмельницького відображена на Мапі гендерно-орієнтованих проектів в Україні, що є складовою соціального проекту «Жінки – це 50% успіху України».

Отже, реалізація третьої умови – залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності восередку гендерної освіти забезпечила активну практичну діяльність майбутніх соціальних педагогів, сприяла формуванню вміння розробляти та втілювати гендерноорієнтовані соціальні проекти, взаємодіяти з організаціями та установами з метою залучення їх до розв'язання та попередження негативних явищ у системі гендерних взаємин. Громадська діяльність сприяла становленню системи цінностей йрозвитку гендерної чутливості та гендерного партнерства. Вище зазначене вплинуло на формування показників усіх трьох критеріїв готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, однак акцент було зроблено на показниках організаційно-діяльнісного критерію.

Результатом першого, *мотиваційно-особистісного етапу* стало формування стійкого інтересу до гендерної проблематики та базових уявлень про зміст понять і категорій гендерної теорії, усвідомлення цінності ідеї гендерної рівності, розвиток таких особистісних якостей – толерантності, емпатії, партнерства, прагнення до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

На другому, *інформаційно-технологічному етапі* сформовано системні гендерно орієнтовані знання (розуміння сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності, обізнаність із особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі й державною стратегією гендерної освіти та ін.) і гендерно орієнтовані професійні вміння (проведення інформаційно-просвітницьких заходів гендерної грамотності; застосування інноваційних форм

і методів гендерної освіти, надання допомоги в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації та ін.), підвищено рівень гендерної чутливості.

На третьому, *соціально-проектувальному етапі* сформовано вміння розробляти та реалізовувати соціальні проекти гендерного спрямування, консолідовано зусилля осередків гендерної освіти та громадських організацій, активізовано громадянську позицію студентів.

Результати експерименту підлягали постійній фіксації; у разі потреби відбувалася корекція форм реалізації організаційно-педагогічних умов, змісту навчального матеріалу. Результати роботи розглянуто на засіданнях кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки ЧНУ ім. Б. Хмельницького (2012 – 2017 рр.), методичних семінарах Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти (2012 – 2017 рр.), засіданнях робочої групи «Гендерна просвіта» при МФО «Рівні Можливості» у ВРУ (2015 – 2017 рр.).

Оцінку ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин, їх вплив на окремі показники представлено в наступному параграфі.

2.3 Перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Завершальним етапом дослідження стала оцінка ефективності обґрунтованих та реалізованих організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Після проведеної експериментальної роботи здійснено контрольний зріз рівнів сформованості показників за мотиваційно-ціннісним, інформаційно-когнітивним та організаційно-діяльнісним критеріями готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. При цьому враховано: результати анкетування (ідентичного, що й

на констатувальному етапі); поточне та підсумкове оцінювання знань та вмінь; якість проведених студентами ІПЗ з гендерної грамотності, підготовлених доповідей для конференцій та круглих столів; результативність участі в гендерному квесті «Шлях до гармонії»; рівень активності при підготовці соціальних проектів, результат роботи студентів над ситуаціями майбутньої професійної діяльності.

Результати формувального експерименту проаналізовано за аналогічною схемою, що представлена в межах опису констатувального експерименту. Використано аналогічні статистичні критерії й методики числових розрахунків. При цьому здійснено порівняння: 1) показників ЕГ і КГ на контрольному етапі; 2) показників ЕГ на констатувальному та контрольному етапах; 3) показників КГ на констатувальному та контрольному етапах експерименту.

Порівняльні дані щодо сформованості показників готовності за *мотиваційно-ціннісним критерієм* у студентів ЕГ та КГ до та після експерименту подано на рисунку 2.2.

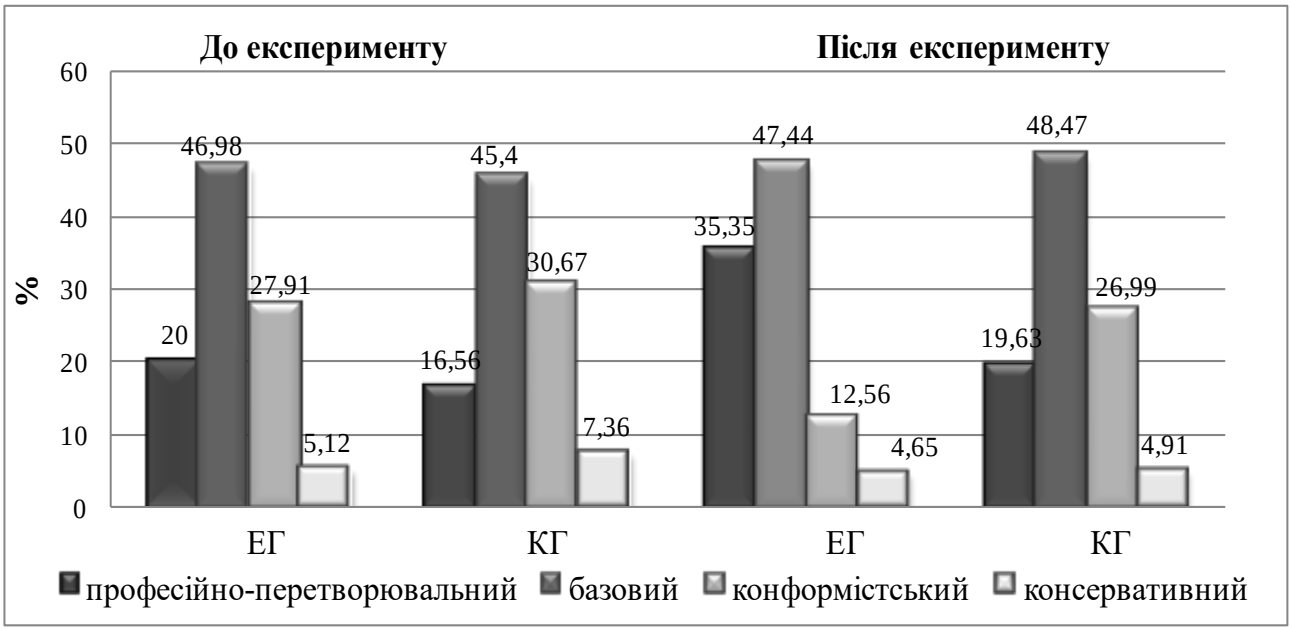

Рис. 2.2 Рівні сформованості показників готовності в ЕГ та КГ за мотиваційно-ціннісним критерієм до та після експерименту (%)

Розрахунки основних числових характеристик вибірок ЕГ та КГ на контрольному етапі представлено в додатку Ш. Спостережуване значення критерію Стьюдента (Тспос.) = 3,68. $T_{емп.} > t_{кр}$. Середні вибіркові відрізняються значуще. Це означає, що після проведення експерименту вЕГ та КГ групах існують відмінності, тобто вони неоднорідні З надійністю 95 % можна стверджувати, що рівень сформованості показників за мотиваційно-ціннісним критерієм у студентів ЕГ значно вищий, ніж у КГ. Це пояснюємо впровадженням розроблених організаційно-педагогічних умов, а не випадковими факторами.

Порівняння показників за мотиваційно-ціннісним критерієм вЕГ на констатувальному та контрольному етапах подано в таблиці 2.11. Числові обрахунки представлено в додатку Ш.

Таблиця 2.11

Порівняння показників за мотиваційно-ціннісним критерієм (ЕГ)

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Професійно-перетворювальний	43	20,00	76	35,35	+33	+15,35
Базовий	101	46,97	102	47,44	+1	+0,46
Конформістський	60	27,90	27	12,56	–33	–15,35
Консервативний	11	5,11	10	4,65	–1	–0,47

Спостережуване значення критерію Стьюдента (Тспос.) = 4,06, $T_{емп.} > t_{кр}$. Середні вибіркові відрізняються значуще, різниця пояснюється ефективністю розроблених організаційно-педагогічних умов, а не випадковими факторами.

Порівняння показників за мотиваційно-ціннісним критерієм у КГ на констатувальному та контрольному етапах подано в таблиці 2.12. Числові обрахунки представлено в додатку Ш.

Таблиця 2.12

Порівняння показників за мотиваційно-ціннісним критерієм (КГ)

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка	
	абс.	%	абс.	%	абс.	у %
Професійно-перетворювальний	27	16,56	32	19,63	+5	+3,07
Базовий	74	45,4	79	48,47	+5	+3,07
Конформістський	50	30,67	44	26,99	–6	–3,68
Консервативний	12	7,36	8	4,91	–4	–2,45

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спост.}$)=1,29, оскільки $T_{спост.} < t_{кр}$, то можна стверджувати, що середні вибіркові відрізняються несуттєво, тобто значущих змін у КГ не відбулося.

Аналіз сформованості окремих показників за мотиваційно-ціннісним критерієм представленов додатку Щ.Виявлено, що рівень підтримки ідеї гендерної рівності та зацікавленість гендерною проблематикою в ЕГ зріс на 8,38 %, аналогічний показник у КГ – лише на 1,2 %. Порівняно не змінилася кількість студентів ЕГ з негативним ставленням до ідеї гендерної рівності – 13 осіб (6,05 %) на констатувальному та 9 осіб на контрольному етапі (4,19 %).

Помітне зростання мотивації дооволодіння гендерно орієнтованими знаннями та вміннями: кількість студентів ЕГ з високою мотивацією збільшилася на 14 %, серед КГ лише на 3,5 %. Майже 90 % опитаних вЕГ вважають, що гендерну складову необхідно запроваджувати всоціально-педагогічну роботу, що на 28,9 % вище, ніж на констатувальному етапі, аналогічний показник у КГ становить 53,7 %, що лише на 8,5 % відрізняється від констатувального етапу.

Показник гендерної чутливості, що виявився найменш сформованим на костатувальному етапі, також зазнав позитивних змін: частка студентів, здатних помічати приховані прояви гендерної дискримінації,зросла майже на 30 %. Серед студентів КГ суттєвоїдинаміки не помічено. Водночас кількість студентів вЕГ, нездатних помічати гендерну нерівність, фактично не змінилася: 9,3 % на констатувальному етапі та 10,23 % на контрольному етапі, серед КГ: 8 % на констатувальному та 5,5 % на контрольному, що свідчить про стійкість консервативних поглядів у 8,2 % майбутніх фахівців.

Високий рівень розвитку гендерної толерантності, необхідної для професійної діяльності, спрямованої на побудову гармонійних гендерних взаємин, після формувального експерименту виявлено в40 % досліджуваних ЕГ, що на 13,5 % більше, ніж на костатувальному етапі. Загалом частка студентів, готових до сприйняття гендерних відмінностей та гендерного різноманіття, становить 75 %. У 23 % учасників експерименту збереглося критичне ставлення, і лише 2 % засуджують будь-які нетрадиційні прояви гендерних ролей. Серед респондентів КГ динаміка є менш помітною.

Середній показник сформованості мотивації, цінностей та особистісних якостей після експерименту в ЕГ становить 4,3 бала, що на 1,2 бала вище, ніж аналогічні показники на констатувальному етапі. Посилилося прагнення відмовитися від застарілих гендерних стереотипів та зросла готовність будувати власну родину на засадах партнерства. Значних змін зазнав рівень усвідомлення ролі гендерної освіти та виховання. Водночас, ситуація в КГ фактично не змінилася.

Після формувального експерименту в ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм збільшилася кількість студентів із професійно-перетворювальним рівнем на 15,35 %, водночас пропорційно зменшилася чисельність студентів із конформістським рівнем. Ці зміни виявилися значущими, зумовивши підвищення якісного рівня групи. У контрольній групі кількість студентів із професійно-перетворювальним рівнем збільшилася лише на 3 %. Однак ці

позитивні зміни виявилися не значущими. Зауважимо, що кількість осіб із базовим рівнем за цим критерієм у КГ та ЕГ фактично не змінилася.

Порівняльні дані щодо сформованості показників готовності за *інформаційно-когнітивним критерієм* до та після експерименту відображено на рисунку 2.4.

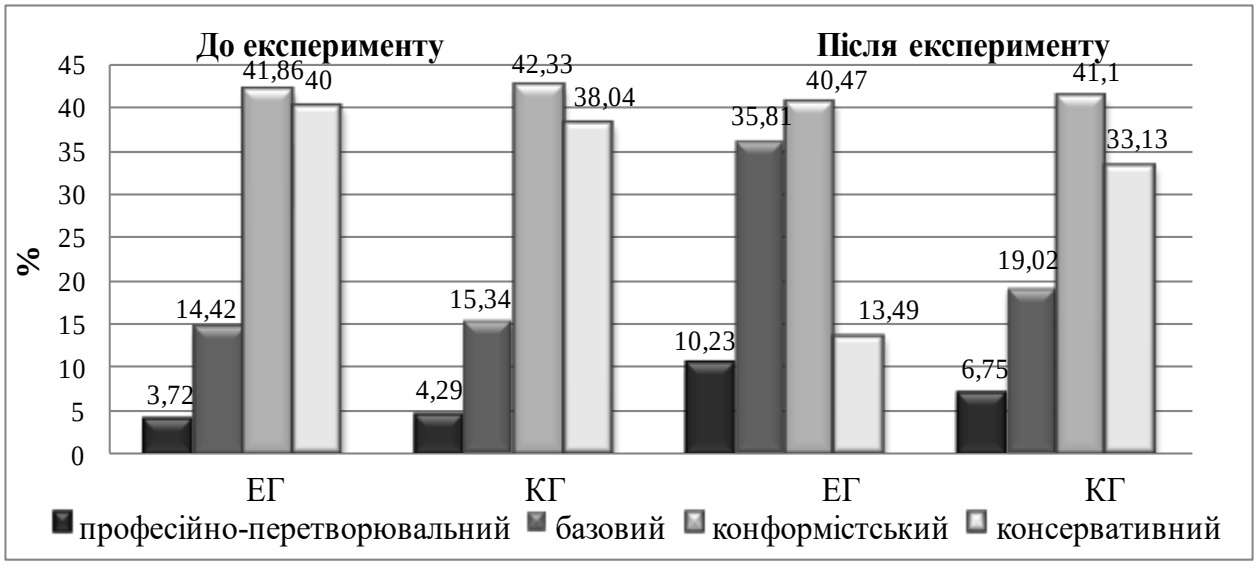

Рис.2.4 Рівні сформованості показників готовності в ЕГ та КГ за інформаційно-когнітивним критерієм до та після експерименту (%)

Розрахунки основних числових характеристик вибірок ЕГ та КГ на контрольному етапі представлено в додатку Щ. Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$) = 4,81, $T_{емп.} > t_{кр}$. Середні вибіркові відрізняються значуще, тобто за інформаційно-когнітивним критерієм після формувального експерименту досліджувані групи виявились якісно не однорідними, а кількісні показники ЕГ суттєво перевищують відповідні показники КГ. Це пояснюємо впровадженням розроблених організаційно-педагогічних умов, а не випадковими факторами.

Порівняння показників за інформаційно-когнітивним критерієм в ЕГ до і після експерименту представлено в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13.

Порівняння показників за інформаційно-когнітивним критерієм (ЕГ)

Рівні	ЕГ Констатувальний		ЕГ Контрольний етап		Динаміка	
	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %
Професійно-перетворювальний	8	3,72	22	10,23	+14	+6,5
Базовий	31	14,42	77	35,81	+46	+21,39
Конформістський	90	41,86	87	40,47	–3	–1,39
Консервативний	86	40,0	29	13,49	–57	–26,51

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$) =7,59, $T_{емп.} > t_{кр}$. Середні вибіркові відрізняються значуще, різницюпояснюємо ефективністю розроблених організаційно-педагогічних умов, а не випадковими факторами.

Порівняння показників за інформаційно-когнітивним критерієм у КГ до тапісля експерименту представлено втаблиці 2.14.

Таблиця 2.14.

Порівняння показників за інформаційно-когнітивним критерієм (КГ)

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка	
	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %
Професійно-перетворювальний	7	4,2	11	6,8	+4	+2,6
Базовий	25	15,4	31	19,0	+6	+3,6
Конформістський	69	42,4	67	41,1	-2	-1,3
Консервативний	62	38,2	54	33,1	-8	-5,1

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$)=1,41; оскільки $T_{спост.} < t_{кр}$, то можна стверджувати, що середні вибіркові відрізняються випадково, тобто суттєвихзмін у КГ не встановлено. Аналіз сформованості

окремих показників за мотиваційно-ціннісним критерієм представлено в додаткуЩ.

Після проведеної експериментальної роботи виявлено, що частка майбутніх фахівців у ЕГ, які повною або достатньою мірою розуміють основи гендерної теорії, зросла на 32,55 %. Водночас частка студентів, що взагалі не здатні розкрити зміст основних понять та категорій гендеру, зменшилася на 14,42 %. Аналогічні показники вКГ фактично не зазнали змін.

Зокрема, кількість студентів, що розуміють поняття «гендерна рівність» як «рівність прав, рівністьможливостей та рівність результату» зросла на 30,7 %. Однак, навіть після проведеного експерименту, частина студентів у ЕГ (24,2 %) продовжує вважати гендер «рівністю прав чоловіків та жінок», а 13,5 % зводять гендерну проблематику до «зрівнялівки жінок з чоловіками», що засвідчує необхідність організації більш ретельноїроботи з метою підвищення рівня усвідомлення гендеру саме як мінливої системи відносин, що може бути змінена внапрямігармонізації.

Відзначенозростання обізнаності студентів у ЕГ зі специфікою соціальних проблем жінок та чоловіків (майже на 20 %), причому рівень ідентифікації проблем чоловіків збільшився в1,9 раза, проблем жінок – в1,7 раза. Однак, як і на констатувальному етапі, проблеми жіночої частини населення студенти ідентифікують частіше (439 результатів), ніж проблеми чоловіків (383 результати).Розширився діапазон та змінилося уявлення про проблеми: серед найбільш ідентифікованих проблем чоловіків – невідповідність соціальному статусу та психологічне насильство над чоловіками, дискримінація під тиском гендерних стереотипів, проблема нестачі часу насім'ю через постійну зайнятість на роботі; серед проблем жінок – насильство з боку партнера та гендерна дискримінація впрофесійній сфері, подвійна зайнятість жінки, тиск гендерних стереотипів, економічна залежність від чоловіка, проблема бідності жінок, низький рівень усвідомлення рівноправності з чоловіком, випадки сексуальних домагань. Студенти ідентифікували і такі проблеми як надвисока смертність чоловічого

населення, одиноке батьківство, «графік спілкування з дитиною після розлучення», агресія у сім'ї. На перше місце серед проблем чоловічої частини населення як на констатувальному, так і на контрольному етапах респонденти поставили проблему невідповідності соціальному статусу, серед проблем жінок – насильство з боку чоловіка.

Зафіксовано підвищення рівня обізнаності студентів ЕГ з особливостями гендерних відносин у молодіжному середовищі на 28,37%. Найбільш помітних змін зазнали знання про тенденцію до зміни гендерних стереотипів маскулінності / фемінності внапряміпом'якшення міжстатевої диференціації та сенситивність цьоговікового періоду для формування гармонійних гендерних взаємин. Серед факторів, що здатні здійснити найбільший вплив нагендерні взаємини молоді – сімейне виховання, ЗМІ та Інтернет-мережа.

Суттєвих змін зазнало йусвідомлення важливості гендерної освіти та виховання: значущість цьогофактору зросла до 4,8 бала(з 5 можливих), а показник достатньої обізнаності щодо гендерних особливостей освітнього процесу, державної стратегії гендерної освіти та гендерного виховання, що виявився найнижчим на констатувальному етапі, зріс на 25 %, переважна більшість студентів ЕГ (понад 60 %) засвідчує виняткову важливість впливу цих факторів на гендерні взаємини молоді.

Установлено зростання рівня поінформованості студентів ЕГ про теоретичні та практичні аспекти застосування гендерного підходу врізних сферах суспільного життя (освіта, соціальна сфера) на 27,44 %, що відображає рівень теоретичної підготовки, отриманої в результаті інтеграції гендерних знань у професійні дисципліни та вивчення окремого курсу. 14,4 % респондентів у ЕГ розуміють гендерний підхід як «оцінювання ефективності умов, програм, проектів, окремих заходів огляду на їх влив на жінок та чоловіків».

Відбулися позитивні зміни йщодо обізнаності з факторами, що визначають гармонійні гендерні відносини: зріс вплив толерантного

ставлення, партнерства, комунікативної компетентності, просвітницької діяльності, гендерного виховання, формування гендерної чутливості.

Таким чином, після експерименту вЕГ відбулися суттєві зміни: кількість студентів із професійно-перетворювальним рівнем за інформаційно-когнітивним критерієм зросла на 6,51 %, аналогічний показник у КГ зріс лише на 2,46 %, кількість студентів з базовим рівнем підвищилася в ЕГ на 21,4 %, у КГ лише на 3,7%. Водночас зменшилася частка студентів з консервативним рівнем (у ЕГ на 26,5%, у – КГ лише на 5 %). Зауважимо, що кількість респондентів із конформістським рівнем фактично не змінилася в обох групах. Доведено, що, порівняно з КГ, ЕГ має очевидні переваги, що є достовірним підтвердженням ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов.

Найбільш повноцінно відображено показники за *організаційно-діяльнісним критерієм готовност*ті, який було продіагностовано на основі виявлення ступеня оволодіння студентами гендерно орієнтованими професійними вміннями та готовності до запровадження гендерного підходу у соціально-педагогічну роботу.Особливуувагузвернено навмінням застосовувати інноваційні форми та методи гендерної освіти, розробляти та втілювати гендерноорієнтовані соціальні проекти, здійснювати захист прав та інтересів особистості вситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації.

У ході експерименту оцінено рівень організації та якість надання студентами консультацій у ситуації гендерної дискримінації та гендерного насильства, проведенні тренінгів, уроків гендерної грамотності, участь в акціях, гендер-квестах, а також рівень ефективності соціальних проектів, участь у їх реалізації.

Порівняння сформованості показників за організаційно-діяльнісним критерієм готовності на констатувальному та контрольному етапах відображено на рисунку 2.5.

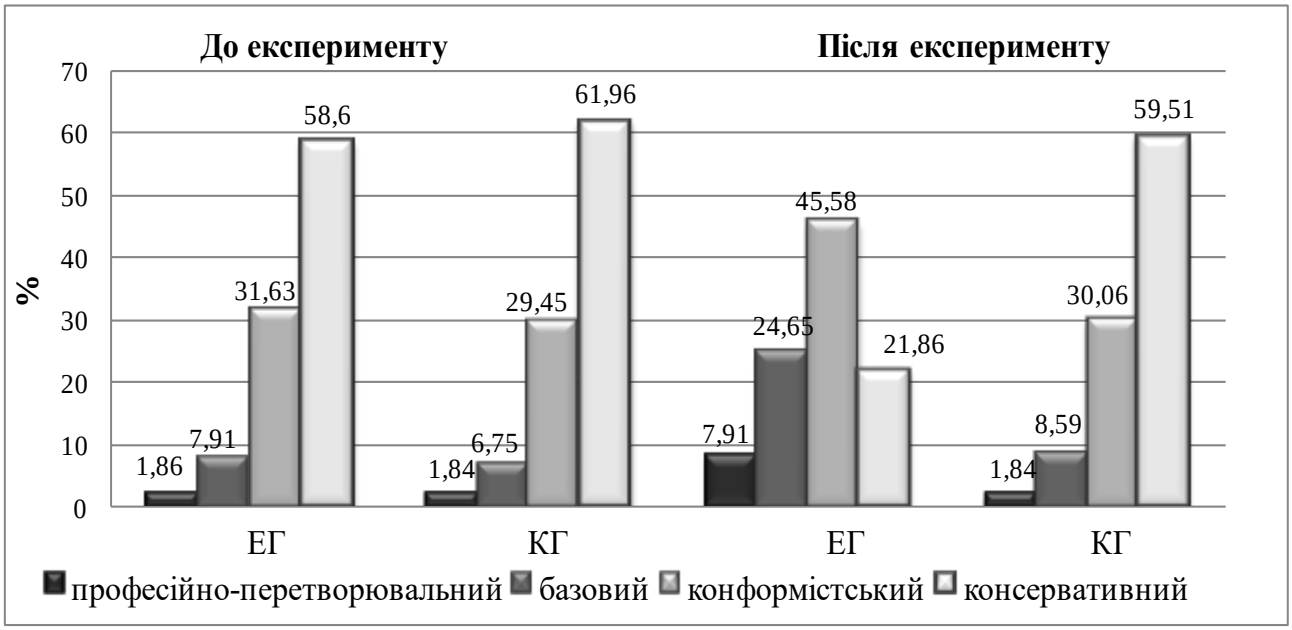

Рис.2.5 Рівні сформованості показників готовності в ЕГ та КГ за організаційно-діяльнісним критерієм до та після експерименту (%).

Розрахунки основних числових характеристик вибірок ЕГ та КГ на контрольному етапі представлено в додатку Ш.

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$) = 7,99; $T_{емп.} > t_{кр}$. Середні вибіркові відрізняються значуще. За сформованістю показників організаційно-діяльнісного критерію після експерименту досліджувані групи виявились якісно не однорідними, а кількісні показники ЕГ значуще перевищують показники КГ, що пов'язано з упровадженням розроблених організаційно-педагогічних умов та доводить їх ефективність.

Порівняння показників за організаційно-діяльнісним критерієм в ЕГ наведено у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Порівняння показників за організаційно-діяльнісним критерієм (ЕГ)

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка	
	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %
Професійно-перетворювальний	4	1,86	17	7,91	+13	+6,05%
Базовий	17	7,91	53	24,65	+ 36	+ 16,74
Конформістський	68	31,63	98	45,58	+ 30	+ 13,95
Консервативний	116	58,6	47	21,86	-79	-36,74

Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$) =8,53, $T_{емп.} > t_{кр}$. Після формувального експерименту в ЕГ за організаційно-діяльнісним критерієм збільшилася кількість студентів із професійно-перетворювальним рівнем на 6,05 %, із базовим – на 16,74 %, із конформістським – на 13,95%. Водночас більш ніж на третину зменшилася кількістьстудентів із консервативним рівнем. Ці зміни виявилися суттєвими, зумовивши підвищення якісного рівня ЕГ.

Порівняння показників за організаційно-діяльнісним критерієм у КГ на констатувальному та контрольному етапах представлено втаблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Порівняння показників за організаційно-діяльнісним критерієм(КГ)

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка	
	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %
Професійно-перетворювальний	3	1,84	3	1,84	0	0
Базовий	11	6,75	14	8,59	+3	+1,84
Конформістський	48	29,45	49	30,06	+1	+0,61
Консервативний	101	61,96	97	59,51	–4	–2,45

За організаційно-діяльнісним критерієм на контрольному етапі частка студентів КГ із професійно-перетворювальним рівнем не змінилася, з базовим рівнем – зросла всього на 1,84 %.Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$)=0,39, оскільки $T_{спост.} < t_{кр}$, то можна стверджувати, що середні вибіркові відрізняються випадково, суттєвих відмінностей від результатів констатувального етапу не засвідчено. Аналіз сформованості окремих показників за організаційно-діяльнісним критерієм представлено вдодатку Щ.

Після експерименту зріс рівень готовності студентів ЕГ до надання послуг на основі гендерного підходу. Як і на констатувальному етапі, більш якісним є застосування гендерного підходу в роботі з жінками: 403 приклади гендерного підходу під час надання допомоги жінкам, 345 прикладів – під час надання допомоги чоловікам. Однак, у структурі надання допомоги відбулися зміни: у процесі розгляду ситуацій майбутньої професійної діяльності жінкам найчастіше надано психологічну допомогу, спрямовану на підвищення впевненості у власних силах, консультації з роз'яснення захисту та відновлення своїх прав, з'явилися нові напрями роботи: допомога в усвідомленні рівноправності жінок і чоловіків, підтримка на шляху самореалізації, формування усвідомленого материнства. Суттєво збільшилася кількість консультацій із питань виховання дітей, послуг із працевлаштування, адаптація вскладних життєвих обставинах. Найбільш актуальною залишилася проблема захисту від насильства.

Зрушення помітні йу системі роботи з чоловіками, яким частіше надано психологічну підтримку. Актуальною залишилася допомога в складних життєвих обставинах, юридичні послуги. Серед нових видів роботи з чоловіками, які виокремилися після проведеного експерименту – допомога в усвідомленні рівностічоловіків та жінок, формування партнерської моделі стосунків,позитивного ставлення до сімейного життя, усвідомленого батьківства, популяризація здорового способу життя, запобігання проявамнасильства, агресії.

Самооцінка сформованості гендерно орієнтованих професійних умінь зросламайже удвічі. Студенти добре оцінювали рівень оволодіння інноваційними формами гендерної освіти, уміння здійснювати пропаганду правових знань із питань гендеру. Зафіксовано зростання показника готовності до проведення ІПЗ із гендерної грамотності для різних цільових груп на 23,7 %.Студенти надають перевагу квестам та флеш-мобам, показу відеоматеріалів, проведенню тренінгів, застосуванню «OpenSpace», участі всоціальних проектах. Позитивна динаміка застосування інноваційних форм гендерної освіти склала майже 50 %, що є вагомим результатом порівняно з іншими показниками.

У результаті залучення студентів до проектної діяльності восередках гендерної освіти, готовність розробляти та втілювати соціальні проекти у ЕГ позитивно змінилася: 9 студентів (4,19 %) продемонстрували професійно-перетворювальний рівень, 56 (26,05 %) – базовий рівень. Водночас, не зважаючи значну позитивну динаміку (+53,5%), даний показник потребує подальшої роботи, оскільки виявився найменш сформованим у порівнянні з іншими.

Уміння здійснювати захист прав та інтересів особистості вситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації вЕГ зросли 26 %, однак лише кожен четвертий учасник експерименту готовий якісно надавати консультативну, просвітницьку та терапевтичну допомогу постраждалим від насильства та дискримінації, що частково пояснюється недосконалістю державного механізму роботи як з жертвою, так і з кривдником, постійними змінами в законодавстві.Громадська активність студентів у ЕГ зросла всього у 1,3 раза. Така ситуація зумовлена потребою, студентів витрачати свій вільний час на підготовку та проведення заходів, що ймогло спричинити їх порівняно низьку популярність. Найбільший інтерес викликали вправи на трансформацію гендерних стереотипів, робота з відеоматеріалом, участь у гендерному квесті, висвітлення гендерних проблем чоловічої частини населення.

Узагальнені результати за організаційно-діяльнісним критерієм у ЕГ після експерименту виявилися такими: на професійно-перетворювальному рівні – 17 студентів (7,8 %), на базовому– 53 (24,7 %), на конформістському – 98 (45,6 %), на консервативному – 51 (24,2 %), що суттєво відрізняється від показників констатувального етапу. Якісний рівень КГ не змінився.

Позитивна динаміка показників за організаційно-діяльнісним критерієм у ЕГ склала 36,74 %, що засвідчило найбільш значущі зміни. Водночас, показники цьогокритерію потребують подальшого розвитку, оскількиє найменш сформованим порівняно з показниками за іншими критеріями, (як і на констатувальному етапі).Аналізуючи показники готовності студентів до гармонізації гендерних взаємин, ми звертали увагу на самооцінку власного відходу від гендерних стереотипів, підтримкуідеї гендерної рівності, рівень розвитку гендерної чутливості, зацікавленість гендерною проблематикою та готовність до її подальшого вивчення, готовність діяти у напряму гармонізації гендерних взаємин. Ці якості зросли у студентів ЕГ в середньому в 1,5 раза. У КГ помітних змін не відбулося.

Узагальнені показники готовності студентів ЕГ та КГ до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі після експерименту відображено на рисунку 2.6 та таблиці 2.17.

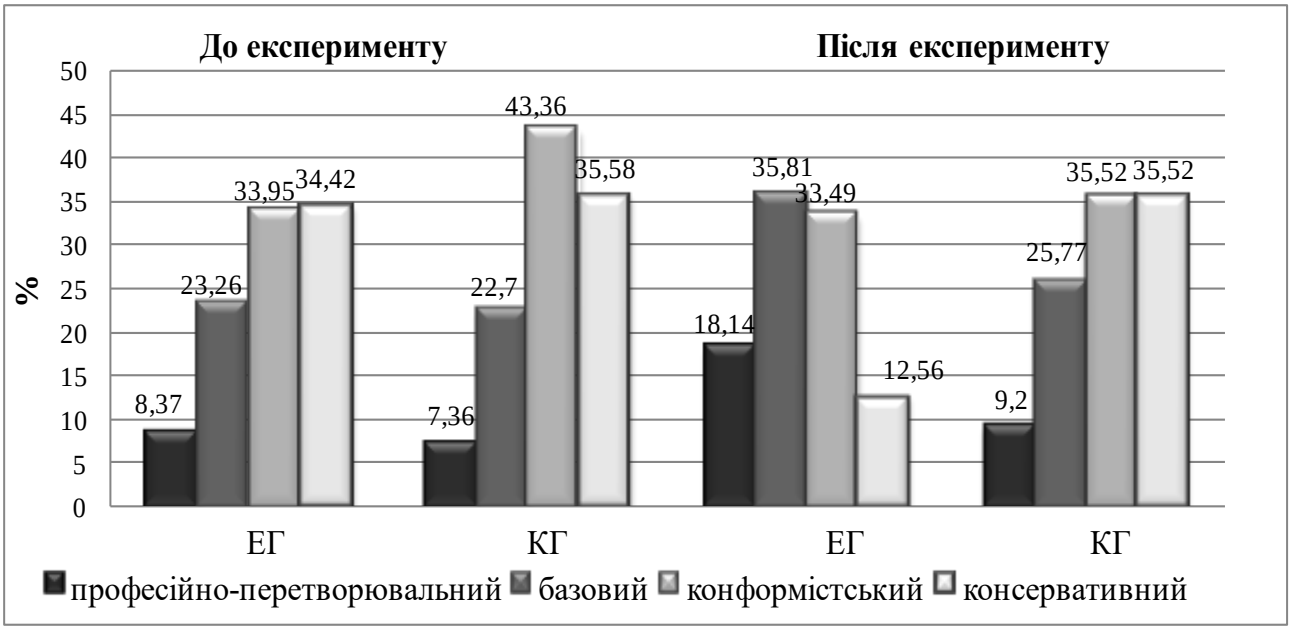

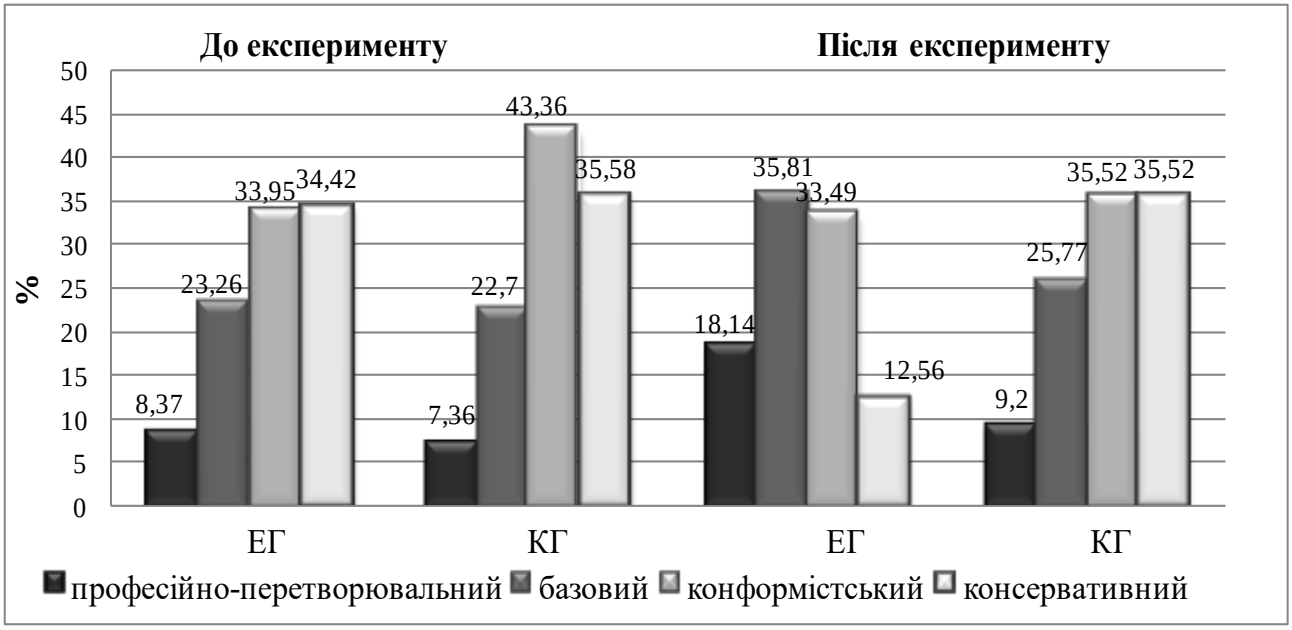
Рис.2.6 Узагальнені показники готовності студентів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі (%).

Таблиця 2.17

Узагальнені результати сформованості показників та динаміка рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Рівні	ЕГ До експерименту		ЕГ Після експерименту		Динаміка ЕГ		КГ До експерименту		КГ Після експерименту		Динаміка КГ	
	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %	абс.	у %
Професійно-перетворювальний	18	8,37	39	18,14	+21	+9,77	12	7,36	15	9,20	+3	+1,84
Базовий	50	23,26	77	53,81	+27	+12,55	37	22,70	42	25,77	+5	+3,07
Конформістський	73	33,95	72	33,49	–1	–0,46	56	34,36	53	32,52	–3	–1,84
Консервативний	74	34,42	27	12,56	–47	–21,86	58	35,58	53	32,52	–5	–3,07

Розрахунки основних числових характеристик вибірок ЕГ та КГ на контрольному етапі представлено в додатку Ш. Спостережуване значення критерію Стьюдента (Тспос.) = 4,94, $T_{емп.} > t_{кр}$. Після формувального

експерименту КГ та ЕГ виявились якісно не однорідними. Кількісні показники ЕГ вагомо перевищують показники КГ. Серед учасників експерименту з професійно-перетворювальним рівнем – 72,2 % з ЕГ, а 27,8 % – із КГ. З консервативним рівнем 33,7 % з ЕГ і 66,3 % із КГ.

Числові розрахунки порівняння ЕГ (до експерименту) і ЕГ (після експерименту) наведено у додатку Ш (таблиця Ш.11). Спостережуване значення критерію Стьюдента (Тспос.) = 5,94, $T_{емп.} > t_{кр}$. Зміни виявилися значущими. Зокрема, зафіксовано зміни готовності майбутніх соціальних педагогів в ЕГ за кожним із критеріїв: професійно-перетворювальний рівень становить 18,14% (+9,77%), базовий – 35,81% (+12,55 %), конформістський – 33,49% (–0,47 %), консервативний – 12,56 % (–21,86%). Виявлено, що понад 30 % студентів є конформістами і схильні змінювати погляди у залежності від ситуації, значуща динаміка показників на цьому рівні не простежується (за винятком організаційно-діяльнісного критерію).

Водночас, у КГ динаміка рівнів готовності студентів є незначною: із професійно-перетворювальним рівнем +1,9 %, із базовим +3,1%, із

консервативним –3,1 %. Числові розрахунки наведено у додатку Ш (таблицяШ.12). Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос.}$)=0,14, оскільки $T_{спост.} < t_{кр}$, то ці позитивні зміни не призвели до підвищення якісного рівня групи.

Аналіз одержаних результатів контрольного етапу, діагностика реального рівня мотивації, ціннісного ставлення, знань та умінь, пов'язаних із діяльністю у сфері гендерних взаємин молоді, дозволили виявити наступні тенденції:

– майже 70 % студентів позитивно ставляться до ідеї гендерної рівності та прагнуть до гармонізації гендерних взаємин, при чому близько 75 % готові до сприйняття гендерних відмінностей та гендерного різноманіття, а майже 50% опитаних здатні помічати приховані прояви гендерної нерівності;

– понад 45 % студентів добре обізнані з гендерною проблематикою, усвідомлюють особливостігендерних взаємин у суспільстві, розуміють сутність гендерного підходу у соціально-педагогічній діяльності, провідну роль освіти та виховання як засобів гармонізації гендерних взаємин молоді;

– у майже 25 % студентів констатовано достатню сформованість професійних умінь, пов'язаних із застосуванням гендерного підходу, готовність до проведення ІПЗ з гендерної грамотності та впровадження інновацій у сфері гендерної освіти, близько 30 % демонструють уміння розробляти та втілювати соціальні проекти з гендерною складовою; понад 52 % готові до надання допомоги у ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації.

Реалізація розроблених організаційно-педагогічних умов сприяла формуванню показників готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі за визначеними критеріями. Аналіз результатів експерименту засвідчив, що переваги ЕГ над

КГ за всіма основними показниками є достовірними; підтверджено також ефективність етапів реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Висновки розділу 2

Схарактеризовано організаційно-педагогічні умови та етапи їх реалізації у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, здійснено експериментальну перевірку їх ефективності.

«Організаційно-педагогічні умови підготовки» визначено як створені стійкі обставини, що включають зміст, форми, методи навчання, способи управління та контролю за діяльністю, а також необхідні ресурси, спрямовані на підвищення ефективності процесу професійної підготовки.

Обґрунтовано такі *організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі*: інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки; використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти у навчальній та позанавчальній роботі; залучення студентів до громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти вищого навчального закладу. Встановлено етапи реалізації означених умов: *мотиваційно-особистісний, інформаційно-технологічний, соціально-проектувальний.*

На формувальному етапі (2012-2015 рр.) експериментальна робота відбувалася на базі навчальних закладів, де було проведено констатувальний експеримент. До участі в експерименті було залучено студентів ЕГ (215 осіб) та 38 педагогів вишів.

Реалізація першої організаційно-педагогічної умови – *інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних*

педагогів – охопила такі напрями: доповнення гендерною тематикою циклів дисциплінзагальної та професійної підготовки; впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин», що характеризувався рядом методичних та організаційних особливостей: проблемний виклад матеріалу та його візуалізація; «занурення» студентів у гендерну проблематику; чітке структурування практичних занять та використання елементів тренінгу; переважна організація роботи в малих групах; поєднання форм індивідуальної та групової самостійної роботи; інформатизація навчання.

Реалізація другої організаційно-педагогічної умови передбачала *використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти у навчальній та позанавчальній роботі*:технології «Open Space» у ході інтерактивного заходу «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві»; квест-технології під час організації та проведення гендер-квесту «Шлях до гармонії»; тренінгових технологій під час тематичних циклів: «Гендерний підхід в освіті» та «Основи сімейного щастя»; кейс-технології (робота студентів над випадками).

Реалізація третьої організаційно-педагогічної умови – *залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності у осередку гендерної освіти* – відбувалося за такими напрямами:організація функціонування осередку гендерної освіти; дослідницька діяльність; просвітницька робота; соціальне партнерство та взаємодія з громадою; соціальне проектування.

Реалізація схарактеризованих умов відбувалася поетапно. Результатом першого, *мотиваційно-особистісного етапу* стало формування стійкого інтересу до гендерної проблематики та базових уявлень про зміст понять і категорій гендерної теорії, усвідомлення цінності ідеї гендерної рівності, розвиток таких особистісних якостей як толерантність, емпатія, партнерство, прагнення до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

На другому, *інформаційно-технологічному етапі* сформовано системні гендерно орієнтовані знання (розуміння сутності гендерного підходу в

соціально-педагогічній діяльності, обізнаність із особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі й державною стратегією гендерної освіти та ін.) і гендерно орієнтовані професійні уміння (проведення інформаційно-просвітницьких заходів гендерної грамотності; застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти, надання допомоги в ситуаціях гендерно зумовленого насильства та дискримінації та ін.), підвищено рівень гендерної чутливості.

На третьому, *соціально-проектувальному етапі* сформовано уміння розробляти та реалізовувати соціальні проекти гендерного спрямування, консолідовано зусилля осередків гендерної освіти та громадських організацій, активізовано громадянську позицію студентів.

На контрольному етапі дослідження (2016-2017 рр.) проведено моніторинг готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі за визначеними критеріями. Отримані результати дали підставу стверджувати, що організаційно-педагогічні умови, форми та процес їх реалізації є ефективними.

Застосування діагностичних методик, ідентичних до тих, які були використані на констатувальному етапі, дозволило виявити динаміку рівнів готовності студентів. Зокрема, в ЕГ зафіксовано позитивні зміни за кожним із критеріїв. Професійно-перетворювальний рівень зріс до 18,14% (+9,77 %), базовий до 35,81 % (+12,55 %), консервативний зменшився до 12,56 % (– 21,86 %). Конформістський рівень (понад 30 % студентів) майже не зазнав змін (за винятком організаційно-діяльнісного критерію).

Найбільш суттєві зміни засвідчено в показниках організаційно-діяльнісного критерію (застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти та розробка й реалізація соціальних проектів з гендерного виховання та гендерної освіти молоді): абсолютна динаміка зростання у ЕГ склала 36,74%, при чому професійно-перетворювальний рівень зріс на 5,9%, базовий на 16,74%, конформістський – на 13,95%. Серед показників за інформаційно-когнітивним критерієм найбільш значущих змін зазнали «розуміння

особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі» та «обізнаність із гендерними особливостями освітнього процесу»

Виявлені результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили досягнення окресленої мети, вирішення поставлених завдань, а також дозволили довести ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Основний зміст розділу розкрито у працях автора [20; 22; 23; 24; 26; 28; 31; 35; 41; 42; 45; 46].

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне узагальнення та практичне розв'язання актуальної проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, що полягає в здійсненні аналізу теоретичних основ процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, розробці та реалізації організаційно-педагогічних умов цього процесу. Результати дослідження підтвердили ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов та засвідчили досягнення мети, що є підставою для подальших висновків:

1. У дисертації проаналізовано теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, які визначено як форми взаємодії суб'єктів різної статі (віком від 14 до 35 років) під час спілкування або спільної діяльності, що мають певні соціально-педагогічні особливості, які впливають на свідомість та поведінку суб'єктів взаємодії. Запропоновано авторське визначення гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі як неперервного поетапного процесу зміни наявної системи гендерної взаємодії шляхом узгодження цінностей, інтересів, потреб та цілей молодих жінок і чоловіків на всіх рівнях гендерних відносин із допомогою впровадження гендерної складової молодіжної соціальної політики, трансформації гендерних стереотипів, гармонійного гендерного спілкування та сприяння становленню безконфліктної гендерної ідентичності. Підтверджено, що молодість є найбільш сприятливим віковим періодом для побудови гармонійних гендерних взаємин. Підготовку майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі визначено як процес, що відбувається в сприятливих умовах вищого закладу освіти й передбачає формування мотивів, цінностей, знань, умінь та навичок, які

забезпечать здатність виконувати професійні завдання з метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

2. На основі структурно-функціонального аналізу багаторівневої системи гендерних відносин схарактеризовано механізми гармонізації гендерних взаємин (гендерна складова молодіжної соціальної політики; трансформація гендерних стереотипів, що звужують простір для самореалізації; гармонійне гендерне спілкування; гендерна компетентність особистості; гендерна освіта та гендерне виховання). Визначено соціально-педагогічні особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі (формальна підтримка принципу гендерної рівності при переважному відтворенні традиційних моделей поведінки; гендерна сегрегація під час вибору вишу та професії; тенденція до зміни гендерних стереотипів маскулінності / фемінності в напрямі послаблення міжстатевої диференціації; консервативність поглядів молодих чоловіків порівняно з молодими жінками; прагнення, з одного боку, відповідати стереотипам, а з іншого, проявляти себе як індивідуальність; розбіжності в системах життєвих цінностей молодих чоловіків та жінок; низький рівень гендерної чутливості як жінок, так і чоловіків та ін.). Окреслено професійні завдання соціального педагога у сфері гармонізації гендерних взаємин молоді (аналіз впливу гендерних стереотипів на гендерні взаємини; використання інноваційних форм та методів гендерної освіти; допомога особам, що зазнали гендерної дискримінації чи насильства; проведення інформаційно-просвітницьких та профорієнтаційних заходів, спрямованих на утвердження гендерної рівності; розробка й реалізація соціальних проектів і програм з гендерного виховання та гендерної освіти молоді; створення гендерно чутливого виховного середовища в освітніх закладах та ін.).

3. У дисертації готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі розглянуто як професійно важливе особистісне утворення, що визначене цінностями гендерної рівності та мотивацією до соціально-педагогічної діяльності й становить поєднання гендерно

орієнтованих знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для результативного виконання професійних завдань із метою гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Виокремлено та схарактеризовано компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі (прагнення до зміни наявної системи гендерних взаємин, поєднання цінностей соціальної педагогіки та ідеї гендерної рівності, гендерно орієнтовані знання, гендерно орієнтовані професійні вміння). Розроблено критерії та виявлено показники готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі: мотиваційно-ціннісний (вмотивованість до професійної діяльності з метою гармонізації гендерних взаємин), інформаційно-когнітивний (обсяг та якість гендерно орієнтованих знань), організаційно-діяльнісний (здатність вирішувати професійні завдання в сфері гармонізації гендерних взаємин). Результати констатувального експерименту засвідчили, що як в ЕГ (8,37% – 18 осіб), так і в КГ (7,36% – 12 осіб) частка професійно-перетворювального рівня дуже низька. Базового рівня досягли тільки 23% студентів. А частка конформістського та консервативного рівнів в обох групах становить понад дві третини (загалом майже 70%).

4. Визначено та схарактеризовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Реалізація першої умови – інтеграція гендерних знань у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів охопила такі напрями: доповнення гендерною тематикою дисциплін циклів загальної та професійної підготовки; впровадження курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» (із візуалізацією навчального матеріалу, проблемним викладом, елементами тренінгу, пріоритетною роботою в малих групах, поєднанням індивідуальної та групової форм самостійної роботи, інформатизацією навчання). Друга умова – використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти в навчальній та позанавчальній роботі – реалізована з допомогою застосування технології «Open Space»

(інтерактивний захід «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві»); квест-технології (гендер-квест «Шлях до гармонії»), тренінгових технологій (цикли тренінгів «Гендерний підхід в освіті», «Основи сімейного щастя»); кейс-технології (під час роботи з випадком). Реалізація третьої умови – залучення студентів до активної громадської та проектної діяльності в осередку гендерної освіти – передбачала: організацію функціонування осередку; дослідницьку діяльність щодо питань упровадження гендерного підходу в діяльності соціальних педагогів в освітніх закладах; просвітницьку роботу (школи куратора, соціальні акції, флеш-моби, Гендерний медійний клуб, зустрічі з провідними дослідниками гендеру, інформаційно-просвітницькі заходи в закладах освіти різного рівня); соціальне партнерство та взаємодію з громадою (участь у консультаціях з громадськістю, організованих органами державної влади, відповідальними за реалізацію гендерної складової молодіжної політики, співпраця з громадськими організаціями, участь у всеукраїнських заходах); соціальне проектування (ознайомлення з досвідом реалізації всеукраїнських проектів, робота Школи соціального проектування, розробка та реалізація власних проектів, участь у конкурсах проектних пропозицій).

Реалізація схарактеризованих умов відбувалася поетапно: на мотиваційно-особистісному етапі було сформовано стійкий інтерес до гендерної проблематики, базові уявлення про зміст понять і категорій гендеру, усвідомлення цінності ідеї гендерної рівності та розвинуто такі особистісні якості, як толерантність, емпатія, прагнення до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі; на інформаційно-технологічному етапі здійснено формування системних гендерно орієнтованих знань та умінь, розвиток гендерної чутливості; на соціально-проектувальному етапі консолідовано зусилля осередків гендерної освіти та інститутів громадянського суспільства, активізовано громадянську позицію студентів.

5. Експериментально доведено ефективність визначених організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації

гендерних взаємин у молодіжному середовищі. На контрольному етапі в експериментальній групизафіксовано значущі зміни за кожним із критеріїв: абсолютна динаміка зростання професійно-перетворювального рівня склала 9,77%, базового рівня 12,55% Це засвідчує, що 116 (53,95%) майбутніх фахівців готові до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. У КГ переважають конформістський та консервативний рівні готовності – 106 осіб (65,04%), а позитивна динаміка професійно-перетворювального рівня становить лише 1,91%. Конформістський рівень (понад 30% студентів) майже не зазнав змін (за винятком організаційно-діяльнісного критерію).

Найбільшу динаміку зростання засвідчено у формуванні показників за організаційно-діяльнісним критерієм: «застосування інноваційних форм та методів гендерної освіти» – на 47,43%, «розробка й реалізація соціальних проектів із гендерного виховання та гендерної освіти молоді» – на 53,5%. За мотиваційно-ціннісним критерієм на 29,8% зросла гендерна чутливість, за інформаційно-когнітивним критерієм – обізнаність із особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі (на 28,37%). Отримані результати дають підставу стверджувати, що рівень підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин зріс унаслідок упровадження вище зазначених організаційно-педагогічних умов. Це засвідчує, що схарактеризовані умови виявилися ефективними, а їхні складові та етапи реалізації доцільними.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективою для подальшої роботи є: вивчення потенціалу соціальної роботи з метою гармонізації гендерних взаємин у суспільстві; розроблення інноваційних форм гендерної освіти та гендерної просвіти; запровадження гендерного підходу в діяльність громадських організацій; вивчення зарубіжного досвіду функціонування осередків гендерної освіти у вищих закладах освіти; застосування потенціалу гендерного підходу в соціальній роботі з метою подолання наслідків конфлікту на Сході України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамовских Н. В. Системы ценностей социально-педагогической деятельности //Известия Уральского государственного университета. Сер.: Проблемы образования, науки и культуры, 2008. № 60. вып. 24. С. 146-150.URL:http://elar.urfu.ru/handle/10995/22823(дата обращения: 30.11.2017).

2. Авдулова Т. П. Гендерная социализация и структура общения в отрочестве// Психологические исследования: електронный научный журнал. 2009. № 5 (7). URL: http://psystudy.ru/index.php/num/2009n5-7/220-avdulova7.html (дата обращения: 30.11.2017).

3. Агулина С. В. Гендерный подход к социальному обучению в профессиональной социально-педагогической деятельности бакалавра социальной работы // Мир науки, культуры, образования. 2015. № 2 (51). С. 30-32.

4. Агулина С. В. Теоретические основы гендерного подхода в социальной педагогике// Вестник Ставропольского государственного университета.Сер.: Пед. науки. Ставрополь: Северо-Кавказский федеральный ун-т, 2010. №71. С. 210-219.

5. Алєксєєнко Т. Ф. Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання: дис. … д-ра. пед. наук: 13.00.05 ; 13.00.07 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2017. 573 с.

6. Андреев В. И. Педагогика высшей школы. Инновационно-прогностический курс: учебн. пособ. для студ. высш. учебн. завед. Казань: Центр инновационных технологий, 2013. 500 с.

7. Аристова М. В. Компонент насилия в гендерных взаимодействиях: социально-философский анализ: автореф. дис. ... д-ра филос. наук: 09.00.11 / ННОУ ВПО «Московский гуманитарный университет». Москва, 2009. 44 с.

8. Архипова С. П., Байдюк Н. В. Гендерні взаємини як сфера професійної діяльності соціального педагога// Вісник ЛНПу ім. Тараса

Шевченка. Сер.: Пед. науки, Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2010. Вип. 196. С. 154–161.

9. Архипова С. П. Інтеграція теорії і практики в системі підготовки майбутніх соціальних педагогів// Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальнапедагогіка. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. № 5.С. 29–33.

10. Архипова С. П. Соціально-педагогічні аспекти освіти різних категорій дорослих : монографія. Черкаси: ФОП Пономаренко Р. В., 2013. 354 с.

11. Архипова С. П., Майборода Г. Я., Тютюнник О. В. Методи та технології роботи соціального педагога: навч. посіб. Київ: Слово, 2011. 496 с.

12. Архипова С. П., Байдюк Н. В. Соціально-педагогічний зміст поняття «гендерна компетентність» //Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Сер.: Псих.-пед. науки, Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 6. Ч. 1. С. 71–75.

13. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. Москва: Педагогика, 1997. 103 с.

14. Байдюк Н. В. Гендерна складова професійних умінь соціального педагога// Рівність, лідерство, спілкування в європейських прагненнях української молоді: ґендерний дискурс: збірник матеріалів Всеукр. наук-практ. конф., Тернопіль, 5–7 жовт. 2016 р. / за заг. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. С. 141–143.

15. Байдюк Н. В. Гендерна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів : мотиваційно-аксіологічний компонент// Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: зб. тез Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., Мукачево, 27-28 жовт. 2016 р. / ред. кол.: В. І. Кобаль та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. С. 150–152.

16. Байдюк Н. В. Гендерне насильство та шляхи його попередження у системі гендерних відносин// Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль, 29-30 квіт. 2014 р. / за заг. ред. О. Кікінежді. Тернопіль: Вид-во «Стереоарт», 2014. С. 614–617.

17. Байдюк Н. В. Гендерні стереотипи як визначальний чинник гендерної соціалізації// Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 19-20 квіт. 2011 р. Харків: Вид-во ХНМУ, 2011. С. 45–47.

18. Байдюк Н. В. Готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до управління багаторівневою системою гендерної взаємодії//Теоретико-методологічні основи розвитку освіти і управління навчальними закладами: матеріали І Всеукр. наук.-метод. веб-конф. з міжнар. участю, Херсон, 23 груд. 2015 р.: в 2 ч. / за ред. Кузьменка В. В., Слюсаренко Н. В. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Ч. 1. С. 29–34.

19. Байдюк Н. В. Засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі//Суспільні дослідження у 21 сторіччі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Краматорськ, 25 березня 2017 р. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 7–10.

20. Байдюк Н. В. Змістова характеристика педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі//Вісник Черкаського університету. Сер.: Пед. науки. Черкаси: ЦНТІ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. № 11. С. 7–14.

21. Байдюк Н. В. Інституалізація гендерного підходу у систему вищої освіти України : європейський вимір// Pedagogical education in modern university – project-based approach to the work organization according to the guidelines to the Evropean Qualifications Framework (experience of Danubius University): The abstracts of scientifically-methodological works by the results of international scientific and pedagogical internship. March 22-24, 2017, Sladkovicovo, Slovak Republic, p. 12–15.

22. Байдюк Н. В. Квест як інтерактивний метод формування гендерної компетентності майбутніх соціальних педагогів//Гендерна парадигма освітнього простору: наукове видання. Кривий Ріг: Вид-во КДПУ, 2016. Вип. 3–4. С. 134–141.

23. Байдюк Н. В. Квест як технологія гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі//Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали Всеукр. наук. конф., Суми, 21-22 квіт. 2016 р. / за заг. ред. А. М. Костенко. Суми: Вид-во СумДу, 2016. С. 108–110.

24. Байдюк Н. В. Критерії технології впровадження гендерної рівності у професійній діяльності соціального педагога//Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль, 27-29 квіт. 2011 р. / за ред. В. П. Кравця, Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. Київ: ПРООН, 2011, С. 542–548.

25. Байдюк Н. В. Місце і роль осередку гендерної освіти у освітньо-виховному просторі вищого навального закладу//Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Вип. 29. С. 96–101.

26. Байдюк Н. В. Напрямки гармонізації гендерних відносин у сучасному українському суспільстві//Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Педагогіка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2011. Вип. 5. С. 76–80.

27. Байдюк Н. В. Организационно-методические особенности преподавания курса «Основы гармонизации гендерных отношений» для будущих специалистов социальной сферы//Съвременната наука, бизнесът и образованието: материалы XII Международна научна конференция, Добрич, Болгария, 27-29 юни 2016. Черкаси – Албена: Чабаненко, 2016. С. 60–65.

28. Байдюк Н. В. Особливості впливу факторів соціального середовища на процес статевої соціалізації старшокласників// Вісник Запорізького національного університету. Сер.: Педагогічні науки. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. Вип. 2 . С. 24–29.

29. Байдюк Н. В. Особливості запровадження гендерного підходу в соціально-педагогічну діяльність// Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. Вип. 30 (283). С. 17–22.

30. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі//Теоретико-методологічні та організаційно-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів: колективна монографія / за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2013. С. 212–225.

31. Байдюк Н. В. Сучасні тенденції гендерної освітньої політики у європейському контексті//Сучасні тенденції розвитку освіти дорослих в європейському просторі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси, 21 берез. 2013 р. Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2013. С. 21–32.

32. Байдюк Н. В. Аналіз результатів експериментальної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі//Вісник Черкаського університету. Сер.: Пед. науки. Черкаси: ЦНТІ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2017. Вип. № 4. С. 12–18.

33. Байдюк Н. В. Інтеграція гендерних знань як невід'ємна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі// Вісник ЛНПу ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2013. Вип. 11 (270). С. 218–225.

34. Байдюк Н. В. Застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі//Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ) : навч. посібн. / за заг. ред. Н. Світайло. Суми: РА «Хорошие люди», 2013. С. 151–158.

35. Байдюк Н. Здобутки та перспективи діяльності осередків гендерної освіти у вищих навчальних закладах України//Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. Budapest, 2016. IV (42). Issue 87. P. 15–18.

36. Байдюк Н. В. Особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення спеціалізованого курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» //Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 17-18 бер. 2016 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 131–134.

37. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до впровадження гендерного підходу//Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: матеріали доповідей та повідомлень Міжнар. наук.-практ. конф., Ужгород, 16 вер. 2016 р./ за ред. проф. І. В. Козубовської, проф. Ф. Ф. Шандора. Ужгород: Вид-во ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. С. 16–18.

38. Байдюк Н. В. Проблеми формування ціннісних уявлень молоді про ролі чоловіка та жінки у суспільстві//Возрождение духовности в современом мире: взаимодействие церкви и образования: тезисы Всеукр. научн.-практ. конф., Харьков, 24-25 марта 2011 г. Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. С. 18–21.

39. Байдюк Н. В. Рівні сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі//Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. Бердянськ, 14 верес. 2017 р. Бердянськ: Вид-во Бердянського держ. пед. ун-ту, 2017. С. 428-431.

40. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти впровадження гендерної рівності// Актуальні проблеми соціальної роботи: колективна монографія / за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Чабаненко, 2011. С. 26–52.

41. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі//Гендерна освіта в Україні: теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 24 листоп. 2011 р. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2012. С. 212–216.

42. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні особливості гендерних відносин у молодіжному середовищі// Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер.: Пед. науки. Луганськ: Вид-во ЛНПУ ім. Т. Шевченка, 2011. Вип. 231. Частина V. С. 50–58.

43. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні умови ефективності формування гендерної культури молодої особистості//Вісник Черкаського університету. Сер.: Пед. науки. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. Вип. 122. С. 21–25.

44. Байдюк Н. В. Сутність та особливості гендерних взаємин у сучасному українському суспільстві// Вісник Черкаського університету. Сер.: Пед. науки. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім.. Б. Хмельницького, 2011. Вип. 230. Ч. ІІІ. С. 10–16.

45. Байдюк Н. В. Сучасні тенденції у гендерній освіті України : європейський вимір// Соціальні практики формування ґендерної чутливості й толерантності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Черкаси, 1–3 груд. 2016 р. / упоряд. Н. І. Земзюліна. Черкаси: Чабаненко Ю., 2016. С. 148–152.

46. Байдюк Н. В. Толерантність як основа гармонізації гендерних відносин// Переяславська Рада : ее историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации: сб. науч. трудов по матер. VI Междунар. науч.-практ. конф. Харьков, 15–16 декабря 2011 г. / под ред. А. Г. Романовского. Харьков: НТУ «ХПИ», 2011. С. 226–229.

47. Байдюк Н. В. Упровадження гендерного компоненту в освіту майбутніх фахівців соціальної сфери// Підвищення якості освіти і розвиток професіоналізму в умовах сучасних соціально-економічних змін: матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси – Албена (Болгарія), 19-28 верес. 2012 р. Черкаси: ПП Чабаненко, 2012. С. 21–24.

48. Баразгова Е. С. Культура гендерного партнерства// Известия Уральского государственного университета. Сер.: Гуманитарные науки. Вып. 15 (55). 2008. №55. С. 242-252.

49. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.

50. Бендас Т. В. Гендерная психология: учеб. пособ. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 431с.

51. Безпалько О.В. Соціальне проектування: навч. посіб. К., 2010. 127 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/2615/1/O_Bezpalko_SP_IL_KUBG.pdf (дата звернення: 14.11.2017)

52. Берсенєва Т. П. Гармония человека и мира: сущностные характеристики и формы проявления: автореф. дис. ... канд. фисоф. наук: спец. 09.00.13 / Омский гос. ун-т. Омск, 2008. 21 с.

53. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посібн. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.

54. Болотська О. А. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів: автореф. дис. .... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Луганськ, 2008. 20 с.

55. Бондаренко С. А. Формирование профессиональной готовности конкурентоспособного специалиста// Модернизация высшей школы: обеспечение качества профессионального образования: мат-лы Всерос. науч.-практ. конф., Барнаул, 23-24 окт. 2004 г. Барнаул: Изд-во ААЭП, 2004. Ч. 1. С.188 -207.

56. Бояркина. М. В. Гендерно-ролевая социализация как фактор воспитания личности студента в образовательном процессе вуза: автореф. дис.

… канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Забайкальский гос.-пед. ун-т им. Н. Г Чернышевского. Чита, 2007. 19 с.

57. Буніна Л. М. Формування у молодих сімей навичок усвідомленого батьківства засобами соціально-педагогічної підтримки в Північній Ірландії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Луганськ, 2005. 23 с.

58. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: спец. 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 44 с.

59. Васильченко О. І. Соціально-педагогічні умови формування гендерної культури студентів університету: автореф. дис ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 23 с.

60. Введение в гендерные исследования. Ч. I: учеб. пособие / Под ред. И. А. Жеребкиной. Харьков: ХЦГИ, 2001; Санкт-Петербург: Алетейя, 2001. 708 с.

61. Вдовюк В., Рыков С. Гендерные исследования в педагогике. Высшееобразование в России. 2001. №4. С. 110-117.

62. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.07 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2006. 24с.

63. Вишнякова С. М. Профессиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. Москва: НМЦ СПО, 1999. 538 с.

64. Впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти України: досвід та кращі практики Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти ВНЗ 2012 – 2014 роки// Регіональне представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта. Бібліотека. URL: http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/11251.pdf. (дата звернення: 30.11.2017).

65. Всеукраїнська Мережа осередків гендерної освіти. URL: http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/pro-nas (дата звернення: 30.11.2017).

66. Галагузова Ю. Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов: дис. … д-ра пед. наук: спец. 13.00.08. / Московский гос. соц. ун-т. Москва, 2001. 373 с.

67. Галкина О. В. Роль и место понятия «организационно-педагогические условия» в терминологическом аппарате педагогической науки: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 / Поволж. гос. соц.-гуманитар. акад. Самара, 2009. 24 с.

68. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістів та інших соціогуманітраних спеціальностей / ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова. Київ: Критика, 2017. 432 с.

69. Гендерна абетка для ОГС//Платформа «Маркетплейс».URL: http://cd-platform.org/library/posibniki-ta-metodiki/1714-genderna-abetka-dlya-ogs. (дата звернення: 30.11.2017).

70. Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27-29 квітня 2011 р., Тернопіль / М-во освіти і науки України, Тернопільський нац. пед.. ун-т ім. В. Гнатюка / за ред. В. П. Кравця, Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. Київ: ПРООН, 2011. 797 с.

71. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні: аналітична доповідь / За ред. О. Кисельової// Інститут. ліберального суспільства.URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf (дата звернення: 30.11.2017).

72. Гендерная психология: практикум / ред. И. С. Клецина. 2-е изд., Санкт-Петербург: Питер, 2009. 496 с.

73. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Говорун, В. П. Кравець, О. М. Кікінеджі, О. Б. Кізь ; ред. Б. Є. Будний. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 144с.

74. Гендерні стандарти сучасної освіти : збірка рекомендацій у 2-х частинах / За ред. О. М. Кікінеджі, В. С. Власова, Л. Б. Магдюк, Т. В. Ладиченко. Київ: ПРООН, 2011. ч. 2.263 с.

75. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій у 2-х частинах / За ред. О. М. Кікінеджі, В. С. Власова, Л. Б. Магдюк, Т. В. Ладиченко. Київ: ПРООН, 2011. ч. І. 330 с.

76. Гидденс Энтони. Социология / При участии К. Бердсолл; пер. с англ. Москва: ЕдиториалУРСС, 2005. 632 с.

77. Глобальні Цілі Сталого Розвитку 2016-2030 / Представництво ООН в Україні. URL: http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku(дата звернення: 30.11.2017).

78. Гмурман В. Е. Теорія вероятностей и математическая статистика: учеб. пособие для вузов. Москва: Высшая школа, 2000. 479 с.

79. Говорун Т. В., Кікінеджі О. М. Гендерна психологія: навч. посібник. Київ: Видав. центр «Академія», 2004. 308 с.

80. Голованова Т. П. Теорія і практика формування ґендерної рівності студентської молоді: монографія. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2007. 338 с.

81. Голованова Т. П., Васільєва В. В., Міщик Л. І. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «Факультет – громадська організація»: колективна монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2006. 220 с.

82. Головач Л. Я. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до статевого виховання старшокласників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2016. 20 с.

83. Горностай П. Головні ролі людини// Гендерна освіта в Україні. 2000. №33. С.1-8.

84. Гриневич Л. У підручниках не має бути штампів, що з раннього віку нав’язують школярам певні ролі / Міністерство освіти і науки

України.URL: http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/12/05/%E2%80%9Cu-pidruchnikax-ne-mae-buti-shtampiv,-shho-z-rannogo-viku-nav%E2%80%99yazuyut-shkolyaram-pevni-roli/ (дата звернення: 30.11.2017).

85. Гришак С. М. Підготовка майбутніх спеціалістів соціальної сфери до реалізції ідеї гендерної рівності в професійній діяльності : дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Луганськ, 2007. 269 с.

86. Гришак С. М., Харченко С. Я., Шабаєва Н. С. Гендерна освіта і виховання студентської молоді в процесі соціалізації: теорія та практика: монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2013. 258 с.

87. Громадський моніторинг Державної програми з утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві (до 2010 р.) / ред. М. Алєксєєнко // Мережа «Жіночий консорціум України». Київ: Адеф-Україна, 2011. 68 с.

88. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.

89. Гуслякова Л., Даниленко І., Плахотнік О. Гендерні проблеми очима студентства: аналітична доповідь. Харків: Райдер, 2009. 64 с.

90. Ґендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія / ред. Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді, В. П. Кравець. Тернопіль: Наукова книга – «Богдан», 2013. 442 с.

91. Гинецинский В. И.Основы теоретической педагогики: учеб. пособие. Санкт-Петербург.; Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1992. 154с.

92. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.

93. Доброскок І. І. Теорія і практика організації навчальної діяльності майбутніх соціальних педагогів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.09 / Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2011. 36 с.

94. Довгополюк В. О. Соціальна девіантність у молодіжному середовищі: передумови, різновиди та регулятиви: автореф. дис. … канд.

філос. наук: спец. 09.00.03 / Південноукр. держ. пед. ун-т. (м. Одеса) ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2004. 21 с.

95. Дороніна Т. О. Проблема визначення поняття «гендерний підхід» у сучасній науці та освіті// Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ». 2009. Випуск №3 (145). С. 22-27.

96. Дороніна Т. О. Егалітарна свідомість та освітні можливості її формування (гендерний аспект)// Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі: зб. наук. праць / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2010. Вип.8 (61). С. 125-131.

97. Дороніна Т. О. Теорія і практика гендерної освіти і виховання учнівської молоді в навчальних закладах України (ІІ половина ХХ – початок ХХІ століття): дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 / Ін- т вищої освіти НАПН України. Київ, 2012. 524 с.

98. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы: учеб. пособ. Минск: Харвест, 2006. 414 с.

99. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии: монография. Москва: Наука, 1991. 576 с.

100. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

101. Ерофеева Н. Ю. Гендерный аспект управления в образовании: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец.13.00.01 / Казанский, гос. пед. ун-т. Великий Новгород, 2001. 40 с.

102. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный: в 2 т. Москва: Русский язык, 2000.1210 с

103. Єфремова Г. Л. Особливості професійної підготовки соціальних педагогів у сучасних соціокультурних умовах// Психолого-педагогічні аспекти розвитку педагогічної майстерності викладачів в умовах євроінтеграції: матер. всеукр. наук.-практ. конф. Глухів, 4-5 жовтня 2007 р. Глухів: ГДПУ, 2007. С. 64–69.

104. Железняк О. В. Технології гендерного виховання як основа набуття професійної компетентності сучасного педагога// Наукові праці: Науково-методичний журнал. Сер.: Педагогіка. Т. 136. Вип. 123. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. С. 59-63.

105. Забелина Т. Ю. Канада и проблема насилия в семье: двадцать лет борьбы// Вопросы ювенальной юстиции. 2006. № 4. С. 15-18.

106. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 240 с.

107. Загайнов И. А. Формирование гендерной компетентности педагога в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / ГОУ ВПО «Марийский гос. пед. ин-т им. Н. К. Крупской». Йошкар-Ола, 2007. 22 с.

108. Зайцев В. П., Бондаренко Т. В., Крамской С. И. Проблема гендерных взаимоотношений: изучение и взгляд ученых// Здоровьеформирующие технологии в контексте гендерного подхода / под ред. Н. А. Олейника, В. П. Зайцева. Харьков: ХГАФК, 2009. С. 6–16.

109. Звєрєва І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика. К.: Правда Ярославичів, 1998. 333 с.

110. Здравомыслова Е. А., Темкина А. А. Социология гендерных отношений и гендерный подход в социологии// Социологические исследования. 2000. № 11. С.15-24.

111. Здравомыслова Е. А., Темкина А. А. Социальное конструирование гендера// Социологический журнал. 2000 № 3-4. С.171-182.

112. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования. Москва: Издательский центр «Академия», 2013. 416 с.

113. Зубілевич М. І. Гендерне виховання дівчат-підлітків у Великій Британії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Ін-т пробл. виховання АПН України. Київ, 2007. 20 с.

114. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Центральний ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. Київ, 2002. 19 с.

115. Ипполитова Н. Стерхова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. General and Professional Education, 2012. № 1. P. 8–14.

116. Исанбаева С. Д. Справедливость как принцип гармонизации социальных отношений: автореф. дисс. … канд. филос. наук: спец. 09.00.11 / Башкирский гос. ун-т. Уфа, 2010. 18 с.

117. Іванова І. В. Підготовка майбутніх учителів до основ гендерної освіти старшокласників у процесі навчально-професійної діяльності: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 22 с.

118. Інтерактивні методи навчання: навч. посіб. / За заг. ред. П. Шевчука. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.

119. Каган В. Е. Воспитателю о сексологи. Москва: Педагогика, 1991. 256 с.

120. Калько І.В. Формування гендерної культури студентської молоді в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: автореф. дис. … канд. пед. наук, спец. 13.00.04 / Донбаський держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2014 р. 22 с.

121. Каменская Е. Н. Гендерный поход в педагогике. Ростов-на-Дону, 2006. 368с.

122. Капська А. Й. Соціальна педагогіка. Київ: Центр учб. літератури, 2011. 488 с.

123. Капська А. Й. Соціально-педагогічна робота як інструмент соціальної політики// Український соціум: соціологічні дослідження та моніторинг соціальної політики. 2002. №1. С.89-94.

124. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: автореф. дис... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 48 с.

125. Кікінежді О. М., Кізь О. Б. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. 174 с.

126. Кікінежді О. М., Кізь О. Б. Формування гендерної культури молоді: наук.-метод. матеріали до тренінгової програми: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль: ТНПУ, 2009. 160 с.

127. Клецина И. С. Психология гендерных отношений: дис. д-ра. псих. наук: спец. 19.00.05 / Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 2004. 463 с.

128. Клой Л. В. Дидактичні умови формування змісту курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.09 / НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ, 2016. 23 с.

129. Клуб устойчивого развития: в помощь лидеру / под. общ. ред. Г. В. Веремейчик. Минск: Минсктиппроект, 2006. 114 с.

130. Кобелянська Л. Мельник Т. 50/50: сучасне гендерне мислення: словник. Київ: К.І.С., 2005. 280 с.

131. Ковальчук А. І. Статеворольова соціалізація учнів: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2007. 216с.

132. Колодій М. Спортивно-гендерне орієнтування – допомагає сприймати нове та вчить бачити непомітне// Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навч. посіб. /за заг. ред. Н. Світайло. Суми: Видавництво РА «Хорошие люди», 2013. С. 170-173.

133. Кон И. С. Подростковая сексуальность на пороге XXI века. Москва: Феникс+ , 2001. 208 с.

134. Кон И. С. Психология ранней юности. Москва: Просвещение, 1989. 256 с.

135. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 30.11.2017).

136. Концепція Нової української школи. URL: http://nus.org.ua/ (дата звернення: 30.11.2017).

137. Коростылева Н. Н. Гендерный конфликт как разновидность социальных конфликтов: автореф. дис. … канд. филос. наук, спец.09.00.11 / Воронежский гос. ун-т. Воронеж, 1998. 20 с.

138. Коростылева Н. Н. Социологическая концепция гендерного конфликтогенеза: автореф. дис. … д-ра социологических наук: спец. 22.00.01 / Рос. гос. социологический ун-т. Москва, 2005. 40с.

139. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навч. посіб. Тернопіль: Джура, 2003. 416 с.

140. Кравець В. П. Історія гендерної педагогіки: навч. посіб. Тернопіль: Джура, 2005. 440 с.

141. Круглий стіл на тему: «Становище чоловіків в Україні», 19 лютого 2009 року / Верховна Рада України. Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, Програма сприяння Парламенту, Програма розвитку ООН, Фонд народонаселення ООН. Київ: К.І.С., 2009. 61 с.

142. Куприянова И. С. Принципы нондискриминации по проблемам межличностных отношений// Гендерно-чувствительная социальная работа: образование и практика. Саратов: ПМУЦ, 2002. С. 99–107.

143. Лактіонова Г. М. Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з жіночою молоддю в умовах великого міста: автореферат дис. ... д-ра. пед. наук: спец. 13.00.05 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 1999. 31 с.

144. Легенина Т. Б. Гендерная социализация в современной российской семье: социокультурный аналіз: автореф. дис. … канд. социологических наук: спец.22.00.06 / Ставропольский гос. ун-т . Ставрополь, 2004. 24с.

145. Лещенко О. Г. Соціально-педагогічні умови формування відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец.13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т ім.. Т. Шевченка. Луганськ, 2010. 20 с.

146. Лічко О. Шляхи ефективного впровадження квест-технологій//Обласна інтернет-конференція «Шляхи ефективного впровадження освітніх технологій у навчальних закладах Кіровоградської області». URL:http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog5/title-287. (Дата звернення 30.11.2017).

147. Ломова Т. Е. Стереотипы в гендерных установках современной молодежи: автореф. дис. ... кандидата культурологии: спец. 24.00.01 / Дальневосточный гос. ун-т. Владивосток, 2004, 26 с.

148. Максимовська Н. О. Формування культури материнства жіночої молоді у соціально-педагогічному середовищі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец.13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Луганськ, 2008. 20с

149. Маркова Н. В. Педагогічні засади діяльності соціального педагога з формування ґендерної культури старшокласників: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Луганськ, 2010. 20 с

150. Матвійчук М. М. Формування медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки: автореферат дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 21 с.

151. Мезеря И. В. Культура отношений полов и воспитание личности семьянина. Луганск: Альма-матер, 2003. 303 с.

152. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах: автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2011. 43 с.

153. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, схвалені сектором вищої освіти Науково-методичної Ради Міністерства освіти і науки України протокол від 29.03.2016 № 3 / Міністерство освіти і науки України. URL: http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/metodichni-rekomendacziyi.html (дата звернення: 30.11.2017).

154. Миновская О. В. Приключение как инновация в воспитании учащейся молодежи// Современные наукоемкие технологии. 2011. №1. С. 122–124.

155. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: автореф. дис... д-ра пед. наук: спец. 13.00.05 / Запорізький держ. ун-т. Київ, 1997. 32 с.

156. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е. М. Лібанової. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.

157. Моркотун С. Б. Педагогічні умови формування презентацій них умінь студентів магістратури у процесі професійної підготовки: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2011. 22 с.

158. Мудрий Я. С.Соціально-педагогічні засади збереження репродуктивного здоров'я старшокласників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец.13.00.05 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2010. 20 с.

159. Мудрик А. В. О полоролевом (гендерном) подходе в социальном воспитании// Воспитательная работа в школе. 2003. №5. С. 15 - 19.

160. Мунтян І. С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2004. 20 с.

161. Надолинская Л. Н. Влияние гендерных стереотипов на воспитание и образование// Педагогика. 2004. №5. С. 30-34.

162. Назмутдинова Р. Н. Гендерные особенности специалистов и клиентов социальной защиты города Альметьевска: дис. … канд. социлог. наук: 22.00.04 / Академия управления ТИБСИ. Саранск, 2005 175 с.

163. Найн А. Я. О методологическом аппарате диссертационных исследований // Педагогика. 1995. № 5. С. 44-49.

164. Нежинська О. О. Психологічні умови формування гендерної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». Київ, 2011. 20 с.

165. Никуленкова О. Е. Гендерные особенности внутриличностных конфликтов в студенческом возрасте и их предупреждение: дис. ... канд. психол. наук: спец.19.00.07 / Северо-Кавказский гос. ун-т. Ставрополь, 2009. 193 с.

166. Общая и профессиональная педагогика: учебное пособие / Под ред. В. Д. Симоненко, М. В. Ретивых. Брянск: Изд-во Брянского государственного университета, 2003. 174 с.

167. Овчарова Р. Справочная книга социального педагога. Москва: ТЦ Сфера, 2002. 352 с

168. Омельченко Е. Гендерные отношения в молодежной среде [Електронний ресурс] / АПН Нижний Новгород.URL: http://www.apn-nn.ru/540755.html. (Дата звернення 30.11.2017).

169. Осипова Д. В. Воспроизводство гендерной культурно-нормативной стратификации у студенческой молодежи под воздействием телевизионной рекламы: на материалах Санкт-Петербурга: автореф. дис. ... канд. социологических наук: спец. 22.00.04 / Северо-Западня акад. гос. службы. Санкт-Петербург, 2010, 27 с.

170. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / редкол.: В. П. Агеєва, Л. С. Кобелянська, М. М. Скорик / М-во освіти і науки України, Київ. ін-т гендер. дослідж., ПРООН. Київ: К.І.С., 2004. 536 с.

171. Остапчук О. Л. Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання учнів підліткового віку// Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2011. № 1. С. 21-25.

172. Остапчук О. Л. Роль соціального педагога у ґендерному вихованні учнів підліткового віку// Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб. наук. пр. Херсонського національного технічного університету. 2011. № 3 (2). с. 230-235.

173. Остапчук О. Л. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання учнів підліткового віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир. 2012. 20 с.

174. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учеб. пособие. Москва: Академия, 2009, 192 с.

175. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие для вузов / отв. ред. М. В. Буланова-Топоркова. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 512 с.

176. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /за ред. З. Н. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.

177. Пекін +15 і Україна: міжнародні зобов'язання і практика впровадження / упоряд. О. Суслова. Київ: СПД Москаленко О. М. , 2010, 98с.

178. Петренко О. Б. Гендерні підходи до освіти та виховання в історії вітчизняної школи і педагогіки (ХХ ст.): автореф. дис. … д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 / НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ, 2011. 43 с.

179. Петришин Л. Й. Теоретико-методичні основи формування креативності майбутніх соціальних педагогів: автореф. дис. … д-ра пед. наук: спец. 13.00.05 / ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Старобільськ, 2015. 47 с.

180. Петько Л.В. Вивчення гендерних ролей та взаємовідносин у сім'ї зі студентами ВНЗ на практичних заняттях з іноземної мови // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Сер. 11: Соціальна робота. Соціальна

педагогіка:зб. наук. праць. Вип. 14 (частина ІІ). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2012. С. 112-123.

181. Пионова Р. С. Педагогика высшей школы: учеб. пособ. Минск: Вышэйшая школа, 2005. 303 с.

182. Плотников М. В., Чернявская О. С., Кузнецова Ю.В. Технология case-study: учеб.-метод. пособ. Нижний Новгород, 2014. 208 с.

183. Поліщук В. Теоретичні підходи щодо моделювання особистості соціального педагога// Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. №15. Ужгород, 2008. С.122 – 124.

184. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: спец. 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2006. 44 с.

185. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва: Высшая школа, 2004. 512 с.

186. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: А. С. К., 2007. 144 с.

187. Приходькіна Н. О. Педагогічні умови реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей: автореф. дис. кандид. пед. наук: спец. 13.00.04 / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Київ, 2008. 22с.

188. Про виконання Україною конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: періодична доповідь / Фонд народонаселення ООН в Україні. URL: http://www.unfpa.org.ua/publications/559.html. (дата звернення: 30.11.2017).

189. Про впровадження принципів ґендерної рівності в освіту: наказ Міністерства освіти, науки молоді та спорту України від 10.09.2009 р. № 839. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/183 (дата звернення: 30.11.2017).

190. Про Експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі: наказ Міністерства соціальної політики України від 08.06.2012 № 345. URL:http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=161733&cat_id=160760(дата звернення: 30.11.2017).

191. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005р. № 2866-15. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15. (дата звернення: 30.11.2017).

192. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-17. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17 (дата звернення: 30.11.2017).

193. Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 №1834. URL: http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/search/results(дата звернення: 30.11.2017).

194. Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року: постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2013 р. № 717. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF(дата звернення: 30.11.2017).

195. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 148. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF(дата звернення: 30.11.2017).

196. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України

від 28.01.2009 р. № 41. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF.

197. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи: Наказ Міністерства у справах молоді та спорту від 09.09.1996. № 1965. URL: http://consultant.parus.ua/?doc=02XCH6C373(дата звернення: 30.11.2017).

198. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 року, №113-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80(дата звернення: 30.11.2017).

199. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Закон України від 25.08.2015 №501/2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/501/2015 (дата звернення: 30.11.2017).

200. Про затвердження обласної програми з утвердження гендерної рівності на період до 2010 року: рішення Черкаської обласної ради від 27.04.2007 № 10-10. URL: oblradack.gov.ua/files/docs/10-10.doc (дата звернення: 30.11.2017).

201. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року за № 2145-19 URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 30.11.2017).

202. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12. (дата звернення: 30.11.2017).

203. Про стан виконання Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року за 2014 рік: звіт. URL: http://www.msp.gov.ua/news/8369.html?PrintVersion (дата звернення: 30.11.2017).

204. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 229-р.

URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80(дата звернення: 30.11.2017).

205. Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні. URL: http://gender.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=109&lang=ua (дата звернення: 30.11.2017).

206. Проект «Національний гендерний механізм». URL: http://gender.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=137&Itemid=110&lang=ua(дата звернення: 30.11.2017).

207. Проект «Університет дружній до сім'ї». URL: http://leleka.sumdu.edu.ua/uk/ (Дата звернення 30.11.2017).

208. Проект «Щастя в 4 руки». URL:http://zags.org.ua(дата звернення: 30.11.2017).

209. Проект Стратегії упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» / Міністерство освіти і науки України. URL: http://mon.gov.ua/content/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2016/07/18/proekt-gendernoyi-strategiyi.doc. (дата звернення: 30.11.2017).

210. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою: навч.-метод. посіб. /за заг. ред. Н. Г. Протасової; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні ЄС-ПРООН. Запоріжжя: Друк. світ, 2011. 175 с.

211. Рожкова С. В. Гендерные особенности педагогической культуры учителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук. спец. 13.00.01 / Ставропольский гос. ун-т. Ростов-на-Дону, 2006, 24 с.

212. Ростова А. В. Методология изучения гендерных отношений//Вестник СамГУ, 2008. № 4. С. 221-227.

213. Рыков С. Л. Гендерный подход к учебно-воспитательной деятельности в школе. Образование и здоровое развитие учащихся//Образование и здоровое развитие учащихся: материалы Всеросс.

Форума с международным участием. Часть III. Москва: ИД «Ключ С», 2005. С. 81-86.

214. Саблина Н. А. Толерантность как способ гармонизации семейных отношений в России: автореф. дисс. ... канд. социологиских наук: спец. 22.00.04 / Иркутский гос. ун-т. Иркутск, 2006. 18 с.

215. Сандалова Ю. В. Формирование социальных отношений у студентов посредством проектной деятельности: автореф. дисс. … канд. пед. наук: спец.13.00.05 / Московский гос. гуманит. ун-т им. М. А. Шолохова. Москва. 2014. 18 с.

216. Севастьянова О. А. Соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у виховному процесі вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец.13.00.04/ Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. 2007. 23 с.

217. Семигіна Т. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України. Соціальна політика і соціальна робота. 2003. С. 16–22.

218. Синякова В. Б. Ґендерна соціалізація дівчат-підлітків з неповних родин: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 20 с.

219. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. Київ: «ЕКМО», 2011. 324 с.

220. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Звєрєвої. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.

221. Сластенин В. А. Психология и педагогика: учеб. пособие. Москва: «Академия», 2008. 480 с.

222. Словарь гендерных терминов / под ред. А. А. Денисовой; Региональная общественная организация «Восток – Запад: Женские инновационные проекты». Москва: Информация XXI век, 2002. 256 с.

223. Словарь гендерных терминов. Гендерное просвещение для всех / ред.. С. Ф. Хрисанова. Харків: САБО-ЛТД, 2002. 99 с.

224. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970-1980. Т. 1. С. 345.

225. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учеб. пособие. Москва: Издательский центр «Академия», 2010. 400 с.

226. Смирнова Е. Е. Гендерный подход в социальной работе с молодежью// Социальная работа с различными группами населения: учебное пособие / под ред. Н.Ф. Басова. Москва: КНОРУС, 2017. С. 122-132.

227. Созаев В. В. Раздвигая границы толерантности: гендерная педагогика как методика воспитания антисексизма//Вестник Владивостокского гос. ун-та экономики, 2006. № 1. С. 120–124.

228. Сокол І. М. Підготовка вчителів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти: автореф. дис.. … канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / ДВНЗ «Запорізький національний університет». Запоріжжя, 2016. 23 с.

229. Сонин В. А. Психодиагностическое познание профессиональной деятельности. Санкт-Питербург: Речь, 2004. 408 с.

230. Сорочинська В. Є. Теоретичні основи гендерного аналізу в соціально–педагогічних дослідженнях і практиці. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Київ, 2006. Вип. 44. С. 97–105

231. Социальная политика и социальная работа: гендерные аспекты: учеб. пособ. / под ред. Е. Р. Ярской-Смирновой. Москва: Изд-во «Российская политическая энциклопедия», 2004. 292 с.

232. Соціальна філософія: короткий енциклопед. словник / В. Чуйко та ін. Харків: ВМП «Рубікон», 1997. 400 с.

233. Соціологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. Київ: Видавничий центр «Академія», 2008. 544 с.

234. Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей: додаток XL до глави 21 Закону України «Про ратифікацію

Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2016 № 1678-1. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18. (дата звернення: 30.11.2017).

235. Степанова Л. Г. Внутриличностный гендерный конфликт в контексте семейных отношений//Семья. 2007. № 4. С. 14-18.

236. Столярчук Л. И. Гендерный подход как условие гуманитарной подготовки специалистов// 9-я Международная научно-практическая Интернет-конференция «Преподаватель высшей школы в. XXI веке».URL: t21.rgups.ru/archive/doc2011/11/18.doc. (Дата обращения 30.11.2017).

237. Столярчук Л. И. Теория и практика воситания школьников в процессе полоролевой социализации: автореф. дис. … д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 / Московский гос. пед. ун-т. Москва, 1998. 36 с.

238. Столярчук Л. И. Гендерное образование: теоретические аспекты// Известия Волгоградского гос. пед. университета. 2006. №1. С. 107-112.

239. Стратегія щодо забезпечення гендерної рівності в Європейському Союзі / Council of Europe. URL:https://rm.coe.int/168059017 6(дата звернення: 30.11.2017).

240. Стрельник О. Ґендерна нерівність та актуальні проблеми чоловіків як клієнтів соціальної роботи// Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Том 15. С. 547-550. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mtpsa/2009_15/Streln.pdf (Дата обращения 30.11.2017).

241. Ступина С. Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе: уч.-метод. пособ. Саратов: Издательский центр «Наука», 2009. 52 с.

242. Сулімова С. І. Гендерні відносини як конструкт прав людини, прав жінок// Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2. С. 96-103.

243. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ, 1978. 263 с.

244. Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження ґендерного насильства. Рівні права та можливості в Україні: реалії та

перспективи: матеріали парламентських слухань від 21 листопада 2006 року /ВРУ ; ПРООН. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2007. 200 с.

245. Телегина Н. В. Педагогические условия развития учебно-познавательных компетенций на интерактивном занятии: компетентностный и квалиметрический подходы// Наука и образование: современные тренды: коллективная монография / гл. ред. О. Н. Широков. Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2015. № VIII. С. 256–278.

246. Теория и методология гендерных исследований: курс лекций / под общей ред О.А.Ворониной. Москва: МЦГИ – МВШСЭН – МФФ, 2001, 416 с.

247. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2007. 24 с.

248. Технологии конструирования гендера: учебно-методический комплекс / Под общей редакцией И. С. Клециной, О. Иоффе. Санкт-Питербург: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008, 234 с.

249. Тимошенко Н. Є. Організаційно-педагогічні умові професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах (за результатами експериментальь-ного дослідження)// ScienceRise. ТОМ 2. № 5 (19) (2016). URL: https://doi.org/10.15587/2313-8416.2016.60561 (Дата звернення 30.11.2017).

250. Уйсімбаєва М. Проектна діяльність: теоретичні аспекти// Витоки педагогічної майстерності. 2014. Вип. 13. с. 258-263.

251. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М.Коцюбинського. Вінниця, 2006. 21 с.

252. Философский энциклопедический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1989. 840 с.

253. Філософський словник соціальних термінів / В.П. Андрущенко та ін. Харків: Р.И.Ф., 2005. 670 с.

254. Фофанова К. Влияние гендерных стереотипов на профессиональную деятельность социальных работников: социологический анализ// Гендерные исследования в современной России: исследования 1990-х годов: сборник научных статей. Самара, 2003. 332 с.

255. Фофанова К. В. Институционализация гендерных отношений в социальной сфере: автореф. дис. … д-ра социол. наук: спец. 22.00.04 / Московский гос. ун-т. Саранск, 2006. 42 с.

256. Фрасинюк О. Р. Професійна підготовка майбутніх учителів до реалізації гендерного підходу у навчанні й вихованні старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2013. 20 с.

257. Харченко Л. Н. Научно-методическое обеспечение качества образовательных услуг: монографія. Москва: Директ-Медиа, 2014, 211 с.

258. Харченко Л. Г. Соціально-педагогічні умови формування сучасних гендерних стереотипів у процесі соціалізації жіночої молоді: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2006. 24 с.

259. Хмельницька О. І. Сутність та характеристика елементів освітньо-виховного простору сучасного університету// Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2012. №2 (49). С.189-195.

260. Хоменко-Семенова Л. О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності// Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2013. Вип. 19. С. 252-257.

261. Цветкова Н. А. Социально-психологические технологии работы с женщинами в системе социального обслуживания: автореф. дисс. … канд. псих. наук, спец. 19.00.05 / Рос. гос. соц. ун-т. Москва, 2009. 47 с.

262. Цокур О. С. Щодо здобутків і перспектив розвитку гендерних досліджень в галузі теорії і методики професійної освіти майбутніх фахівців//

Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2005. Вип. 9-10. С. 5-10.

263. Цокур О., Іванова І. Гендерна педагогіка – нова освітня технологія// Підручник для Директора: журнал управлінської компетентності. 2007. № 10. С. 24-47.

264. Чубук Р. В. Українське молодіжне середовище:сучасні проблеми, ризики та виклики// Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Пед. науки. 2014. Вип. 122. С. 299-305.

265. Чубук Р. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи із студентською молоддю: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Південноукр. держ. пед.. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2008, 21 с.

266. Шабаєва Н. С. Гендерна соціалізація студентів коледжу в позанавчальній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец.13.00.05 / Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2011. 20 с.

267. Шаматонова Г.Л. Веб-квест как интерактивная методика обучения будущих специалистов по социальной работе// Sociопростір: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. №1 (10). URL: http://www.sociology.kharkov.ua/images/socioprostir/magazine/1_2010/4_5_1.pdf] (Дата обращения 30.11.2017).

268. Школа із обміну досвідом щодо створення та діяльності центрів гендерної освіти у ВНЗ / Музей жіночої та гендерної історії. URL: http://gender.at.ua/news/2011-09-05-820 (Дата звернення 30.11.2017).

269. Штылева Л.В. Педагогика и гендер: развитие гендерных подходов в образовании// Женщина в российском обществе. 2000. № 3 (19). С.61-66.

270. Шустова Л. П. Формирование гендерной толерантности старшеклассников в специально созданных педагогических условиях: автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Ульяновский гос. пед. ун-т. Ульяновск, 2006. 23с.

271. Щелина С. О., Чудакова А. О. Квест как технология изучения детской литературы // Мировая словесность для детей и о детях: материалы Междунар. научно-метод. конф. (Москва, 23 – 27 июня 2014 г. URL: http://av.moi-portal.ru (Дата обращения 30.11.2017).

272. Щелина С. Чудакова А. Потенциал квеста как педагогической технологии формирования у подростков установки ведения здорового образа жизни// Молодой ученый. 2014. № 21.1. С. 146-149.

273. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология. Москва: Педагогическое общество России, 2005. 256 с.

274. Яворська Н. І. Вплив молодіжної субкультури на формування гендерної ідентичності підлітків: автореф. дис. … канд. психол. наук: 19.00.05 / Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2013. 19 с.

275. Янкаускайте М. Кургановська Н. Гендерна рівність в освіті. Посібник для тренерів. Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 80 с.

276. Ярская-Смирнова Е. Возникновение и развитие гендерных исследований. Введение в гендерные исследования. Ч. 1: учеб. пособ. / под. ред. И. А. Жеребкиной, Харьков: ХЦГИ, 2001. С. 31–173.

277. Ярская-Смирнова Е. Социальная работа: гендерный анализ учебной литературы// Высшее образование в России. 2004. №10. С. 127-141.

278. Яценко Л. В. Педагогічні умови підготовки старшокласників до сімейного життя в процесі гендерного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук, спец: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН. України. Київ, 2006. 20 с.

279. Яшник С. В. Педагогічні умови виховання культури міжстатевих стосунків у студентів вищих навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006, 24 с.

280. Bem S. Gender Schema Theory//Sings. 1983. Vol. 8, N 4, PP. 598-616.

281. Bem S. Sex Role Adaptability – One Consequence of Psychological Androgyny// J. Of Pers. and Soc. Psycol. 1975. №31. P.634-643.

282. Gender Mainstreaming in Practice: A Handbook.UNDP RBEC, 2002. 137 p.

283. Giddens A. Sociology. Third Edition. Polity Press, 1997.

284. Goffman E. Frame Analysis of Gender. From «The Arrangment Between the Sexes»//Goffman Reader. Lemert C. and Branaman A. (eds.) Blackwell Publ. 1997. PP.201-208.

285. Goffman E. Gender Display // Oxford, Blackwell Publ. 1997, P.208-227.

286. Kimmel M. S. The Gendered Society. Oxford UP, 2000. P.150-171.

287. Lindsey L. Gender Roles. A Sociological Perspective. Prentice Hall., 1997.

288. Maccoby E., Jacklin C. The Psychology of sex Differences.Stanford, CA: Stanford University Press, 1974. 634 p.

289. Parsons T. Age and Sex in the Social Structure// Parsons, T. Essays in Sociological Theory Pure and Applied. PP. 218-232.

290. Parsons T. and Bales R. Family, Socialization and Interaction Process. NY: The Free University Press, 1955.

291. West C., Zimmerman D. Doing Gender// Gender and Society. 1987. Vol.1, No.2. (Jun.). P. 125-151.

292. Report From The Commission To The Council, The European Parliament, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: Equality Between Women And Men. Brussels, 2009. 134 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1.

Групи гендерно орієнтованих професійних умінь соціального педагога

Уміння	Рівень функціонування гендерних відносин			
	Макрорівень	**Мезорівень**	**Мікрорівень**	**Внутрішньоособистісний рівень**
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Комуніка-тивні	Налагодження зв'язків з організаціями та установами, які здійснюють гендерну політику	Організація безконфліктного спілкування між гендерними групами; створення атмосфери довіри, подолання напруження представників гендерних груп під час спілкування та проведення заходів.	Побудова міжособистісного спілкування на принципах толерантності та партнерства. Конструктивне розв'язання гендерних протиріч та конфліктів.	Володіння недискримінаційною лексикою та використання гендерно паритетної мови.
Організаторські	Налагодження співпраці з організаціями та установами, які здійснюють гендерну політику на державному рівні.	Активна взаємодія з організаціями та установами державного і недержавного сектору, сферою бізнесу з метою залучення їх до покращення становища гендерних груп. Стимулювання молоді до взаємодії з ІГС, діяльність яких пов'язана з досягненням гендерної рівності.	Створення дружної атмосфери співробітництва, взаємопідтримки та взаємовідповідальності між юнаками та дівчатами.	Добір ефективних форм та методів роботи у напряму гармонізації гендерних взаємин. Використання потенціалу вільного часу з метою формування гендерної компетентності особистості.
Рефлексивні				Переосмислення власних гендерних уявлень у бік егалітарності. Добір індивідуальних стратегій і тактик професійної діяльності у сфері гендерних взаємин.

Продовження додатку А

Продовження таблиці А.1.

1	2	3	4	5
Терапевтичні			Попередження та подолання проявів гендерної дискримінації та насильства у ситуаціях міжособистісної взаємодії.	Терапевтична та корекційна допомога особам, що зазнали гендерної дискримінації чи гендерного насильства. Допомога в ситуації кризи гендерної ідентичності, подолання неадекватної самооцінки, пов'язаної з гендерною приналежністю. Корекція внутрішньої мотивації побудови того чи іншого типу гендерних взаємин. Формування готовності до зміни гендерних ролей та включення у нетипові для власної статі види діяльності. Корекція індивідуальних гендерних уявлень у бік егалітарності. Формування гендерної сенситивності.
Професійно-прикладні	Участь у врегулюванні соціальної політики шляхом доручення до роботи у дорадчих органах та ІГС; участь у розробці підзаконних документів та внесення пропозицій до державних програм і проектів, які спрямовані на поліпшення гендерних відносин.	Розробка та реалізація гендерно-орієнтованих соціальних проектів регіонального рівня.	Антидискримінаційне соціальне обслуговування. Захист прав та інтересів особистості у ситуаціях дискримінації та насильства за статевою ознакою. Використання переваг законодавства з метою попередження та подолання проявів гендерного насильства та дискримінації.	Врахування особливостей гендерної ідентичності та життєвого досвіду клієнта як жінки чи чоловіка при наданні соціально-педагогічної допомоги. Індивідуальне консультування в області гендерних проблем. Супровід процесу гендерної соціалізації.

Продовження додатку А

Продовження таблиці А.1.

1	2	3	4	5
Аналітичні	Науково-теоретичний аналіз соціальних процесів, які впливають на гендерні взаємини. Моніторинг гендерної політики.	Дослідження соціального статусу гендерних груп на основі гендерної статистики та гендерного аналізу. Аналіз гендерних стереотипів, специфіки їх трансформації та впливу на міжгрупові гендерні взаємини. Гендерний аналіз молодіжної субкультури. Аналіз репрезентацій гендеру в медіапросторі. Гендерний аудит.		
Перцептивні			Повага інтересів іншої особистості, вияв доброзичливого ставлення.	Сприйняття, розуміння і оцінка іншої людини з позиції гендерного підходу.
Просвітницько-інформаційні	Активна участь у формуванні державної стратегії гендерної освіти та гендерного виховання	Поширення ідей гендерної рівності у ЗМІ з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка у суспільстві. Організація та проведення заходів, спрямованих на жіночі та чоловічі гендерні групи. Розробка і реалізація соціально-педагогічних проектів і програм з гендерного виховання та гендерної освіти молоді, інших вікових груп. Створення гендерно чутливого виховного середовища у освітніх закладах.	Навчання ненасильницьким методам вирішення проблем у спілкуванні з представниками іншої статі. Використання інноваційних, інтерактивних форм і методів гендерної освіти. Залучення молоді до аналізу гендерних проблем. Проведення уроків гендерної грамотності. Володіння технологією гендерної експертизи в освіті. Пропаганда правових знань з питань гендеру.	
Гностичні				Інтеграція соціально-психологічних, педагогічних, правових знань про сутність гендерного підходу у соціально-педагогічну діяльність; самоосвіта.

Додаток Б

Таблиця Б.1.

Багаторівнева модель гендерних відносин за І. Кльоциною

Рівень	Суб'єкти	Вид гендерних відносин	Суб'єктивні детермінанти	Об'єктивні прояви	Форми	Моделі
Макрорівень	Держава - гендерні групи жінок та чоловіків	Суспільні	Гендерні уявлення (традиційні чи егалітарні)	Соціальна політика, гендерна ідеологія, соціальні ролі	Гендерний контракт	Домінантно-залежна (держава займає домінуючу позицію)
Мезорівень	Гендерна група чоловіків – гендерна група жінок	Міжгрупові	Гендерні стереотипи (традиційні чи модернізовані)	Конкретні практики взаємодії, що формуються під впливом стереотипів	Вертикальна та горизонтальна гендерна сегрегація	Домінантно-залежна (група чоловіків займає домінуючу позицію)
Мікрорівень	Особистість жінки – особистість чоловіка	Міжособистісні	Гендерні установки (традиційні чи егалітарні)	Характер розподілу ролей і влади	Статево-рольова диференціація у відносинах подружжя	Домінантно-залежна або партнерська модель
Внутрішньо-особистісний рівень	Як особистість – як представник гендерної групи	Ставлення до самого себе	Гендерна ідентичність (кризова чи не кризова)	Співвідношення суспільної оцінки та самооцінки	Внутрішньо особистісний гендерний конфлікт та криза гендерної ідентичності	Ставлення до самого себе: позитивне або негативне

Додаток В

Рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Таблиця В.1.

Рівні та показники мотиваційно-ціннісного критерію

Рівень	Показники
Професійно-перетворю-вальний	1) свідома підтримка ідеї гендерної рівності, впевненість в необхідності її втілення, абсолютне визнання рівноправності та рівноцінності обох статей; 2) стійка соціальна мотивація до отримання гендерно орієнтованих знань та умінь, у тому числі – шляхом самоосвіти; 3) висока гендерна чутливість, здатність бачити приховані прояви гендерної дискримінації; 4) безумовна повага та визнання гендерних відмінностей та різноманітних проявів гендеру, нетрадиційних поглядів та альтернативних проявів гендерної поведінки інших осіб, готовність до їх соціально-педагогічної підтримки;
Базовий	1) позитивне ставлення до ідеї гендерної рівності; 2) свідома мотивація до отримання гендерно орієнтованих знань та умінь; 3) достатня гендерна чутливість, здатність бачити прояви гендерної дискримінації; 4) толерантне ставлення до гендерних відмінностей та різноманітних проявів гендеру;
Конформіст-ський	1) байдуже ставлення до ідеї гендерної рівності, невпевненість в її доцільності, сумніви щодо рівноправності та рівноцінності обох статей; 2) зовнішня, спрямована на оцінку, мотивація до навчання, недостатнє усвідомлення необхідності гендерно орієнтованих знань та умінь; 3) недостатня гендерна чутливість, здатність сприймати лише найбільш виразні прояви гендерної дискримінації; 4) оціночне ставлення до гендерних відмінностей та різноманітних проявів гендеру,
Консерва-тивний	1) негативне ставлення до ідеї гендерної рівності, впевненість в її руйнівному впливі на систему сімейних цінностей, невизнання рівноправності та рівноцінності обох статей; 2) низька мотивація до отримання гендерно орієнтованих знань та умінь, впевненість у доцільності застосування статево-рольового підходу у професійній діяльності; 3) низький рівень гендерної чутливості, невміння і/або небажання бачити будь-які прояви гендерної дискримінації, виправдовування таких проявів; 4) негативне ставлення до гендерних відмінностей та різноманітних проявів гендеру.

Продовження додатку В

Таблиця В.2.

Рівні та показники інформаційно-когнітивного критерію

Рівень	Показники
Професійно-перетворю-вальний	1) системні, міцні знання гендерної теорії, понять та категорій гендеру; 2) комплексні знання причин соціальних проблем у сфері гендерних відносин, систематичне поповнення знань шляхом самостійного пошуку інформації; 3) всебічна обізнаність з особливостями гендерних взаємин у молодіжному середовищі, наявність власних поглядів та суджень; 4) глибоке розуміння сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності, готовність до його застосування; 5) глибока обізнаність з гендерними особливостями освітнього процесу, державною стратегією гендерної освіти та виховання;
Базовий	1) достатня обізнаність з гендерною теорією, поняттями та категоріями гендеру, міцні знання базових положень та концепцій; 2) добра обізнаність з причинами соціальних проблем у сфері гендерних відносин; 3) ґрунтовна обізнаність з особливостями гендерних відносин у молодіжному середовищ в межах навчального матеріалу; 4) правильне розуміння сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності; 5) достатня обізнаність з гендерними особливостями освітнього процесу, основними положеннями державної стратегії гендерної освіти та виховання;
Конформіст-ський	1) відтворення основних положень гендерної теорії, визначення лише окремих понять та категорій гендеру; 2) недостатнє осмислення соціальних проблем у сфері гендерних відносин, поверхневе усвідомлення їх причин; 3) часткова обізнаність з особливостями гендерних відносин у молодіжному середовищі; 4) неточне розуміння сутності гендерного підходу в соціально-педагогічній діяльності; 5) поверхнева обізнаність з гендерними особливостями освітнього процесу, державною стратегією гендерної освіти та виховання;

Консерва-тивний	1) нечіткі та/або помилкові уявлення про гендер, не розрізнення окремих понять та категорій; 2) елементарна обізнаність із соціальними проблемами у сфері гендерних відносин, не усвідомлення їх причин; 3) поверхнева обізнаність з особливостями гендерних відносин молоді; 4) не розуміння сутності гендерного підходу у соціально-педагогічній діяльності; 5) відсутність знань про гендерні особливості освітнього процесу.

Продовження додатку В

Таблиця В.3.

Рівні та показники організаційно-діяльнісного критерію

Рівень	Показники
Професійно-перетворю-вальний	1) розвинена здатність до впровадження гендерного підходу в професійну діяльність у типових та нетипових ситуаціях; 2) ефективне проведення ІПЗ з гендерної грамотності, їх самостійна розробка з урахуванням особливостей аудиторії; 3) розвинені навички використання інноваційних форм і методів гендерної освіти, їх модифікація; 4) розробки і реалізації соціальних проектів з гендерного виховання та гендерної освіти молоді відповідно до критеріїв ефективності, здатність до творчого пошуку форм і методів їх реалізації; 5) ефективне надання допомоги в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації, використання гнучкого алгоритму залежно від ситуації, моніторинг результативності;
Базовий	1) добре сформована здатність до самостійного впровадження гендерного підходу в типових ситуаціях; 2) сформована здатність до самостійного проведення ІПЗ з гендерної грамотності, навички використання наявних методичних розробок з урахуванням особливостей аудиторії; 3) ефективне використання найбільш поширених інновацій у гендерній освіті; 4) сформовані навички розробки і реалізації соціальних проектів відповідно до критеріїв ефективності; орієнтація на відомі форми і методи роботи; 5) ефективне надання допомоги в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації переважно відповідно алгоритму;
Конформіст-ський	1) ситуативне впровадження гендерного підходу в професійну діяльність; 2) здатність до проведення ІПЗ з гендерної грамотності виключно за методичними розробками та підтримки викладача; 3) переважне використання традиційних форм та методів роботи; 4) не достатньо сформовані уміння розробляти соціальні проекти, відтворення окремих елементарних дій під час їх реалізації; 5) не достатньо ефективне надання допомоги в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації відповідно алгоритму;

Консерва-тивний	1) переважне використання статево-рольового підходу професійній діяльності; 2) не сформовані уміння проводити ІПЗ з гендерної грамотності, відсутність навичок методичної роботи; 3) відсутні навички використання як інноваційних, так і традиційних форм і методів гендерної освіти; 4) не сформовані уміння розробляти соціальні проекти, пасивна участь у їх реалізації; 5) часткове надання допомоги в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації виключно за підтримки викладача або інших студентів.

Додаток Г

Таблиця Г.1.

Етапи експериментальної роботи

Етапи	**Мета**
1 етап **Констатувальний**	1. Теоретичне осмислення проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі 2. Визначення компонентів, критеріїв і показників готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. 3. Вибір та розробка інструментарію для проведення діагностики. 4. Визначення рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. 5. Аналіз результатів констатувального етапу. Теоретичне і практичне обґрунтування результатів. 6. Визначення та характеристика організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.
2 етап **Формувал**	1. Реалізація організаційно-педагогічних умов. 2. Експериментальна перевірка впливу визначених організаційно-педагогічних умов. 3. Контроль над експериментальною ситуацією (проміжний моніторинг, контроль за виконанням намічених заходів). 4. Вивчення стану експериментального і контрольного об’єктів. 5. Обробка результатів дослідження.

3 етап **Контрольний**	1. Теоретичне осмислення дослідно-експериментальних даних, їх аналіз і інтерпретація. 2. Оформлення результатів, формулювання наукових висновків. 3. Розробка методичних рекомендацій для викладачів ВНЗ, фахівців соціальної сфери.

Додаток Д.1

Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич)

Інструкція. Зараз Вам буде запропоновано набір з 18 карток, на яких вказані цінності. Ваше завдання – розташувати їх у порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтесь у житті. Кожна цінність написана на окремій картці. Уважно вивчіть картки і вибравши ту, яка для Вас найбільш значима, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу по значимості цінність і поставте її на друге місце. Потім зробіть те ж саме з картками, які залишилися. Найменш важлива цінність буде останньою і займе 18-те місце. Працюйте не поспішаючи. Якщо у процесі роботи Ви зміните свою думку, то можете виправити свої відповіді, помінявши картки місцями. Кінцевий результат повинен відображати Вашу істину позицію. Після закінчення роботи проставте рангове місце, зайняте кожною цінністю, у бланку відповідей. На бланку відповідей в окремій колонці дайте відповідь на запитання: У якому порядку і якою мірою (у відсотках) реалізовані дані цінності у вашому житті?

I. Термінальні цінності	Місце у шкалі	Ступінь реалізованості в житті (%)
Активне, діяльне життя.		
Життєва мудрість (зрілість суджень, здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом).		
Здоров'я.		
Цікава робота.		
Краса природи і мистецтва		
Кохання (духовна і фізична близькість з коханою людиною).		
Матеріально забезпечене життя		
Добрі, вірні друзі.		
Щастя інших (нормальна ситуація в країні, суспільстві, збереження миру між народами, добробут кожного).		
Громадське визнання (повага колег, оточення).		
Пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуального розвитку).		
Розвиток (робота над собою, постійне фізичне та духовне вдосконалення).		
Продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей)		
Акуратність (охайність, уміння утримувати в порядку свої речі, справи).		
Вихованість (добрі манери, ввічливість). .		
Високі вимоги (високі вимоги до життя і високі домагання)		
Життєрадісність (почуття гумору).		
Ретельність (дисциплінованість).		
Незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче).		
Нетерпимість до чужих та власних недоліків		
Освіченість (широта знань, висока загальна культура)		
Відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати слово).		

Продовження додатку Д.1

Раціоналізм (уміння логічно мислити, приймати рішення).		
Самоконтроль (стриманість, самодисципліна).		
Сміливість у відстоюванні своєї думи, своїх поглядів.		
Сильна воля (уміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами).		
Терпимість до поглядів і думок інших (уміння вибачати їм).		
Широта поглядів (уміння зрозуміти чужі погляди, поважати інші думки)		
Чесність (правдивість, щирість).		
Ефективність у справах (працелюбність, продуктивність у роботі)		
Чутливість (дбайливість).		

У якому порядку й ступені (у відсотках) реалізовані дані цінності у Вашому житті?

Як би Ви розташували ці цінності, якби стали таким, як мріяли? Як, на Ваш погляд, це зробила б досконала людина? Як зробили б це, на Вашу думку, більшість людей? Як це зробили б Ви 5 або 10 років тому? Як це зробили б Ви, через 5 або 10 років? Як ранжували б картки близькі Вам люди?

Додаток Д.2

Опитувальник Сандри Бем по вивченню маскулінності-фемінності

Інструкція. Оцініть за семибальною шкалою ступінь вираженності у вас поданих нижче якостей:

1 – ця якість для вас зовсім нехарактерна,
2 – ця якість для вас швидше не характерна,
3 – ця якість виражена у вас незначною мірою,
4 – ця якість виражена у вас середньою мірою,
5– ця якість виражена у вас достатньою мірою,
6 – ця якість виражена у вас сильно,
7 – ця якість виражена у вас дуже сильно.

Наскільки ви вважаєте себе людиною:

№	Якість	Ступінь	№	Якість	Ступінь
1	Впевненою в собі		31	Здатною приймати рішення	
2	Поступливою		32	Жалісливою	
3	Корисною		33	Щирою	
4	Здатною захищати власні переконання		34	Самодостатньою	
5	Привітною		35	Яка прагне заспокоїти ображені почуття	
6	Людиною настрою		36	Гоноровою	
7	Незалежною		37	Домінуючою	
8	Сором’язливою		38	З лагідним ставленням	
9	Свідомою		39	Привабливою	
10	Атлетичною		40	Маскулінною	
11	Емоційною		41	Теплою	
12	Артистичною		42	Серйозною	
13	Наполегливою		43	Яка хоче обстоювати певну позицію	
14	Ласкавою		44	Ніжною, м’якою	
15	Щасливою		45	Дружньою	
16	Сильною особистістю		46	Агресивною	
17	Законослухняною		47	Легковірною	
18	Непередбачуваною		48	Неефективною	
19	Сильною		49	Яка поводить себе як лідер	
20	Жіночною		50	Довірливою, щирою	

Продовження додатку Д.2.

21	Надійною		51	Пристосованою, адаптивною	
22	Аналітичною за складом розуму		52	Індивідуалістичною	
23	Співчутливою		53	Такою, що не вживає грубі вислови	
24	Ревнивою		54	Непослідовною	
25	Здатною до лідерства		55	Конкурентоспроможною	
26	Сенситивною		56	Яка любить дітей	
27	Правдивою		57	Тактовною	
28	Здатною ризикувати		58	Амбітною	
29	Здатною зрозуміти інших		59	Чемною	
30	Замкнутою		60	Ввічливою	

Ключ до опитувальника

1. Шкала маскулінності. Додайте бали, які стосуються відповідей на питання: 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58. Суму поділіть на 20. Отриманий результат буде показником вашої маскулінності:_____

2. Шкала фемінності. Додайте бали, які стосуються відповідей на питання: 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59. Суму поділіть на 20. Отриманий результат буде показником вашої фемінності: _____

3. Підрахуйте індекс за формулою: IS= (F-M) помножити на величину 2,322

Додаток Д.3.

Тест «Орієнтація на традиційні чи егалітарні стосунки» (за І. Кльоциною)

Наскільки ви особисто погоджуєтеся із запропонованими твердженнями: А – цілком згоден (згодна), В – згоден (згодна), С – не згоден (не згодна), D – цілком не згоден.

№	Твердження	Літера	Бал
1	Татам властиво пильніше контролювати доньку, ніж сина		
2	Чоловік має право наполягати на тому, щоб жінка прийняла його думку стосовно того, що можна чи не можна робити.		
3	Жіноча робота не може бути протиставлена чоловічій роботі		
4	Не передбачено, що жінки нададуть перевагу своїй кар'єрі, а не домашнім обов'язкам, більшою мірою ніж чоловіки		
5	Немає жодних природних відмінностей між чоловіками і жінками в чуттєвості та емоційності		
6	Жінка повинна докласти всіх зусиль, щоб звести до мінімуму причини роздратування і незручності для її чоловіка		
7	Жінка повинна витончено, з вдячністю приймати увагу з боку чоловіка		
8	Жінка потребує чоловічого захисту і керівництва взагалі		
9	Заміжні жінки повинні протистояти поневоленню домашніми обов'язками		
10	Мати, яка не є в шлюбі, аморальніша та безвідповідальніша, ніж батько, який також не одружений		
11	Заміжні жінки не повинні працювати, якщо їхні чоловіки здатні їх утримувати		
12	Чоловік має право сподіватися, що дружина захоче народити дітей		
13	Жінки повинні вільно конкурувати з чоловіками у будь-якій сфері економічної діяльності		
15	Батько й мати повинні мати рівні повноваження та відповідальність за виховання дітей		
14	Повинен бути єдиний стандарт сексуальної поведінки для чоловіків та жінок		

16	Незалежно від статі за однакову роботу повинна бути рівна оплата		
17	Тільки незвичайна жінка може бути допущена в політику		
18	Жінкам мають бути надані рівні можливості з чоловіками для отримання професійно-технічної освіти		
23	Лідерство повинно бути виключною рисою в руках чоловіків		
19	Чоловік, законний представник сім'ї в усіх юридичних питаннях		
24	Жінки, які прагнуть кар'єри, втрачують можливість збагатити своє життя відданістю чоловіку і дітям		
20	Чоловік і дружина повинні брати участь у всіх домашніх справах, якщо обоє зайняті однакову кількість годин поза межами дому		
25	Це смішно для жінки – керувати локомотивом, а для чоловіка – втопати цвяхи		
21	У дівчини, яка стоїть в переповненому автобусі, немає жодної причини для очікування того, щоб юнак запропонував їй своє місце		
26	До жінок, які скоїли злочин, покарання повинно бути менш суворим, ніж до чоловіків		
22	Підкорення дружини чоловікові – давня традиція		
27	Жінки повинні бути менш активні у залицянні, ніж чоловіки		
28	Сучасні соціальні проблеми стали більш вираженими внаслідок активізації ролі жінок у їх розв'язанні		
29	Немає вагомої причини, щоб жінки брали прізвище чоловіка після шлюбу		
30	Чоловіки агресивніші за своєю природою і більш орієнтуються на досягнення, ніж жінки		
31	Сучасна жінка зобов'язана стежити за своєю фігурою не більше, ніж її чоловік за своєю талією		
32	Для жінки принизливо просити гроші у свого чоловіка		
33	Існує багато слів і фраз, які не можна промовляти жінкам, проте дозволено говорити чоловікам		

36	Жінки не повинні відвідувати ті самі місця, що й чоловіки, і мати однакову міру свободи з ними		
37	Жінки надто нервові та чутливі, щоб стати добрими хірургами		
38	Це принизливо для жінок – дотримуватися шлюбної обітниці		
39	Нерозумно вважати, що миття підлоги більше підходить жінкам, ніж косіння газонів		
40	Жінки не повинні підкорятися сексуальному рабству в шлюбі		
41	Жінка заробляє стільки, скільки її чоловік, тому вартість відпочинку вони повинні оплачувати порівну		
42	Жінки повинні визнати свою інтелектуальну обмеженість у порівняні з чоловіками		
	Всього		

Продовження додатку Д.3

34	Правові засади праці мають бути однакові для обох статей		
35	Жінки частіше, ніж чоловіки досягають мети «обхідними» шляхами		

Обробка результатів

Підраховують відповіді так: A = +2, B = +1, C = -1, D = -2. Оскільки одна половина тверджень є профеміністичного напряму, а друга – антифеміністичного, необхідно змінити математичний знак на протилежний у твердженнях під номерами: 1, 2, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 17, 19, 21, 23, 25, 26, 27, 30, 33, 35, 36, 37 і 42. підсумувавши бали за всіма пунктами, отримаєте результат у діапазоні від -84 до +84. чим вищий бал, тим більше ви феміністично орієнтовані.

Додаток Д.4.

Анкета «Гендерні характеристики особистості» (за І. Кльоциною)

Інструкція. Вам пропонується ряд висловлювань. Вкажіть ступінь вашої згоди відносно кожного висловлювання, поставте знак «+» у відповідній графі

	Перелік висловлювань	**Згоден**	**Швидше згоден, ніж ні**	**Важко відповісти**	**Швидше не згоден**	**Зовсім не згоден**
	Зовсім не обов'язково, щоб хтось – чоловік чи дружина – вважалися головою сім'ї					
	Чоловіки за своєю природою агресивні, а жінкам потрібно уміти пристосуватися до цього					
	Якщо чоловік здатен забезпечити сім'ю, то він має право заборонити дружині працювати					
	Чоловік і дружина несуть однакову відповідальність за те, щоб зберегти родину					
	Сімейне життя – це для жінки найголовніше					
	Робота, професійний успіх для жінки є не менш важливими, ніж для чоловіка					
	На відміну від чоловіків, жінки не вміють дружити одна з одною по-справжньому					
	Навіть якщо чоловік може повністю забезпечити родину, дружині самій вирішувати, працювати їй чи ні					
	Цінність особистості жінки не вимірюється тим, народила вона дитину чи ні					

Ключ

	Варіанти відповідей	**Егалітарні гендерні уявлення**	**Традиційні гендерні уявлення**
1.	Згоден/швидше згоден	+	
	Не згоден/швидше не згоден		+
2.	Згоден/швидше згоден		+
	Не згоден/швидше не згоден	+	
3.	Згоден/швидше згоден		+
	Не згоден/швидше не згоден	+	
4.	Згоден/швидше згоден	+	

	Не згоден/швидше не згоден		+

Продовження додатку Д.4.

5.	Згоден/швидше згоден		+
	Не згоден/швидше не згоден	+	
6.	Згоден/швидше згоден	+	
	Не згоден/швидше не згоден		+
7.	Згоден/швидше згоден		+
	Не згоден/швидше не згоден	+	
8.	Згоден/швидше згоден	+	
	Не згоден/швидше не згоден		+
9.	Згоден/швидше згоден	+	
	Не згоден/швидше не згоден		+

У кожному пункті з двох тверджень оберіть лише одне – те, що найбільшою мірою відображає вашу позицію, і обведіть відповідний йому номер

10. Які б погляди не виникали, жінка – перш за все мати, найважливіше її призначення – народження і виховання дітей. Ця роль важливіша за решту жіночих ролей	Материнство, звичайно, є дуже важливим для жінки. Однак вона сама повинна вирішувати, що для неї є головним. Це може бути не лише роль матері, а, наприклад, робота або щось інше
1	2
11. Мені до душі думка, відповідно до якої прагнення побудувати кар'єру вважається жіночою справою такою ж мірою як і чоловічою	На мій погляд, прагнення зробити кар'єру повинно все ж таки, вважатися чоловічою справою більшою мірою, ніж жіночою
1	2
12. Невисокий професіоналізм жінці пробачити легше, ніж чоловікові	Якщо взагалі можна вибачити невисокий професіоналізм, то не має значення, чоловік це чи жінка
1	2
13. Біологічні особливості кожної статі не повинні виправдовувати нерівні можливості для жінок та чоловіків у різних сферах сучасного життя; вони не доводять необхідності обмежень за ознакою статі	Біологічні особливості кожної статі як раз і доводять, що можливості чоловіків і жінок у різних сферах життя неоднакові, а, відтак, деякі обмеження за статевою ознакою все ж таки необхідні
1	2
14. Правильною є думка, що існують такі чоловічі сфери, у яких участь жінок повинна бути обмеженою (наприклад, в армії, політиці, дипломатії)	Помилково вважати, що існують такі чоловічі сфери, у яких участь жінок повинна бути обмеженою (наприклад, в армії, політиці, дипломатії)
1	2
15. Хоча і зустрічаються виключення, але в цілому влада у суспільстві значною мірою чоловіча справа, а не жіноча	Влада в суспільстві такою ж мірою може бути жіночою справою, як і чоловічою
1	2

Продовження додатку Д.4.

16. Прагнення до високого професіоналізму притаманне чоловікам більшою мірою, ніж жінкам	Прагнення до високого професіоналізму притаманне жінкам не менше, ніж чоловікам
1	2
17. Ситуація у нашій країні, що стосуються більш активного висунення чоловіків на керівні посади є виправданою і її не слід змінювати	Ситуація у нашій країні, що стосуються більш активного висунення чоловіків на керівні посади є застарілою, жінки такою ж мірою повинні займати їх як і чоловіки
1	2
18. Правильно вчиняють жінки, які відкладають народження дитини до тих пір, поки не зроблять кар'єру, не посядуть належне місце у суспільстві	Навряд чи можна вважати правильною поведінку жінок, які відкладають народження дитини до тих пір, поки не зроблять кар'єру, не посядуть належне місце у суспільстві
1	2

Вкажіть, будь-ласка, свою згоду чи не згоду з твердженнями

Перелік тверджень	**Так**	**і**
20. Жінкам слід менше турбуватися про свої права і більше думати про те, щоб бути гарними дружинами і матерями		
21. Жінка, що прожила життя і не народила дитину, прожила життя даремно		
22. При прийнятті на роботу та просуванні по службі перевагу слід віддавати чоловікам, а не жінкам		
23. Серед чоловіків так само багато непорядних, хитрих і ледачих, як і серед жінок		
24. Жінки все ще зазнають дискримінації		
25. Жінки не повинні мати особливих пільг, яких не мають чоловіки		
26. Жінки вимагають більшого, ніж заслуговують		
27. За успіх у політичному чи суспільному житті жінка незмінно розплачується проблемами у характері та невдачами у особистому житті		

Чи погоджуєтеся ви з наступними висловлюваннями? Поставте навпроти висловлювання, з яким погоджуєтесь, знак «+», а якщо не погоджуєтесь «-».

28. Чоловік здатен переживати страх, нерішучість та безсилля такою ж мірою, що і жінка	
29. За своєю природою чоловік є агресивним, а жінка миролюбивою	
30. Батько здатен дати дитині не менше ніжності, ніж мати	
31. Основну частину домашньої роботи повинен брати на себе той з подружжя, хто менше зайнятий на роботі	
32. Одинока мати не може дати сину повноцінного виховання	
33. Немає ніяких причин, за якими чоловіки не можуть бути медбратами, а жінки – пілотами літаків	
34. Уявлення про інтелектуальну, моральну та фізичну перевагу чоловіка над жінкою – явний анахронізм	

Продовження додатку Д 4.

35. Якщо у жінки немає родини, її ніхто не сприймає серйозно	
36. Чоловіки та жінки повинні бути рівноправними партнерами у політиці	
37. Бізнес – сфера сильних чоловіків, жінки не можуть досягти у ньому такого ж успіху	
38. Чоловік здатен поводитися незалежно, а жінка завжди діє, озираючись на чоловіка	
39. у сімейному житті останнє слово може залишатися за жінкою – у суспільному житті - ніколи	

Ключ

№	Егалітарні гендерні уявлення	Традиційні гендерні уявлення
10.	2	1
11.	1	2
12.	2	1
13.	1	2
14.	2	1
15.	2	1
16.	2	1
17.	2	1
18.	1	2
19.		
20.	+	
21.	+	
22.	+	
23.		+
24.		+
25.		+
26.	+	
27.	+	
28.	+	
29.		+
30.	+	
31.	+	
32.		+
33.	+	
34.	+	
35.		+
36.	+	
37.		+
38.		+
39.		+

Додаток Д.5.

Графічний тест «Гендерна сенситивність»

1. Розгляньте кімнати дівчинки та хлопчика. Знайдіть відмінності та поясніть, який влив вони мають на процес становлення особистості дитини. Чи є тут ознаки гендерної дискримінації? Назвіть їх (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

Продовження додатку Д.5

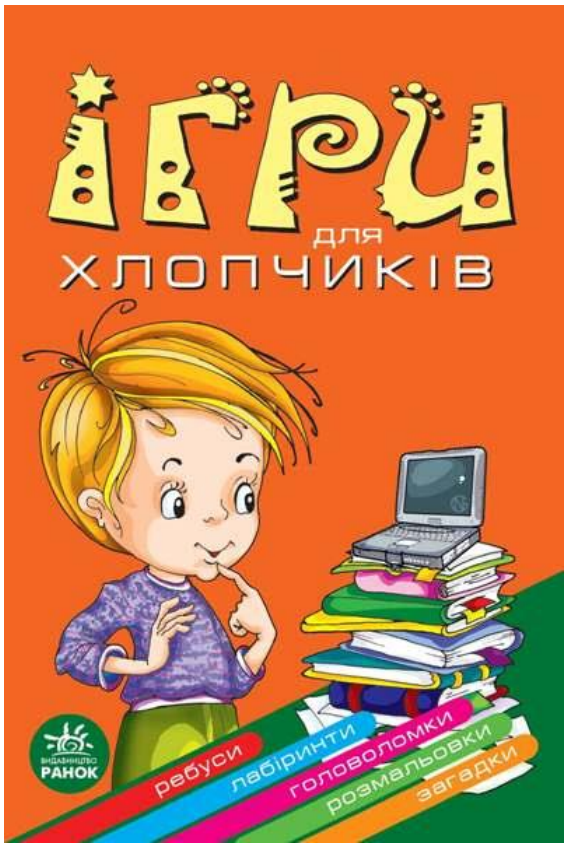
2. Проаналізуйте зображення. Охарактеризуйте зміст ігрової діяльності дівчаток та хлопчиків. До чого це призводить у дорослому житті? Які обмеження накладають визначені характеристики?(відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

3. Чи є гендерна дискримінація у наведених зображеннях? Поясніть.(відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

Продовження додатку Д.5

4. Поясніть специфіку зображення чоловіків та жінок у глянцевих журналах (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

5. На фото – флеш-моб жіночності та краси. Висловіть власну думку (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

Продовження додатку Д.5

6. Поясність відмінності у змісті праці жінок та чоловіків. Чим вони зумовлені? Які соціальні наслідки? У чому полягає роль освіти? Знайдіть аналогії. (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

Продовження додатку Д.5

6. Пригадайте зміст дитячих казок «Попелюшка», «Русалонька», «Ємеля» та ін.. Які стереотипи ви бачите у зображеннях казкових героїв? Як вони впливають на формування гендерної ідентичності у дитячому віці, у дорослому житті? (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

Продовження додатку Д.5

7. Розгляньте та проаналізуйте зображення. Зробіть висновки про присутність/відсутність гендерної дискримінації в освіті. (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

З’їзд ректорів вищих навчальних закладів

З’їзд директорів шкіл

Методична нарада завідуючих дитячими садочками

Продовження додатку Д.5

8. Знайдіть гендерну дискримінацію в запропонованих прикладах антикорупційної реклами. (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

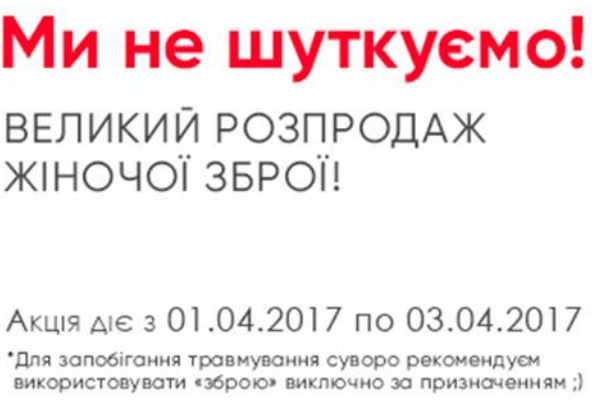

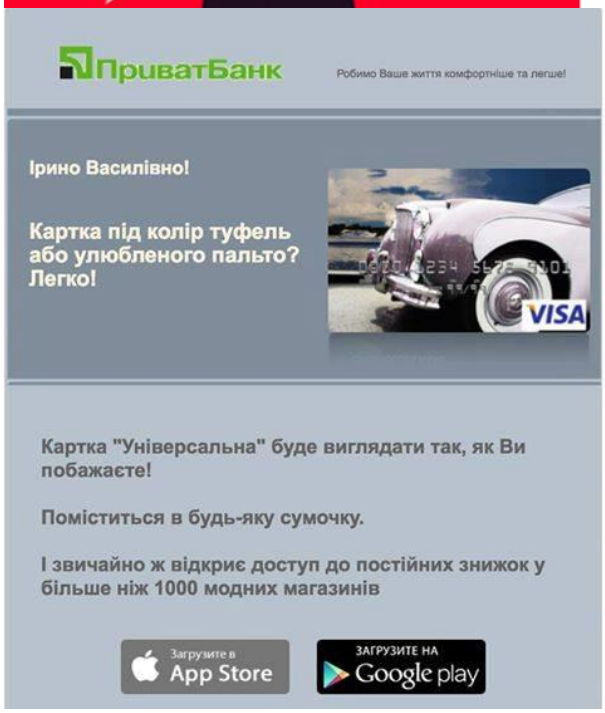

Продовження додатку Д.5

9. Знайдіть гендерні стереотипи у запропонованих прикладах реклами (відповідь оцінюється від 2 до 5 балів).

Загальна кількість балів: _____

Рівень гендерної чутливості: загальна кількість балів/9

Додаток Д.6.

Анкета «Моя обізнаність у сфері гендеру»

Останнім часом все більшої актуальності набуває тема гендерної рівності, то ж просимо дати щиру відповідь на запропоновані питання. Пам'ятайте: для нашого дослідження кожна думка важлива!

 1. Гендерна тематика є актуальною для нашого суспільства:
А) так;
Б) ні;
В) не впевнений (не впевнена)
 2. Різниця між поняттями гендер та стать:
А) існує;
Б) відсутня;
В) не можу визначитися
3. Спробуйте дати визначення поняття «гендер»:
_____
 4. На вашу думку гендерні особливості статей:
А) вроджені і не підлягають змінам;
Б) формуються у процесі соціалізації і можуть бути змінені;
В) не знаю
 5. Чи знайоме вам поняття «гендерний стереотип»? Якщо так, спробуйте дати визначення та навести приклади:
А) так, це _____
наприклад _____
Б) ні, це поняття для мене не знайоме.
 6. Що, на вашу думку, слід розуміти під поняттям «гендерна соціалізація»?
_____
_____
 7. Відомо, що гендерні ролі – це соціальні норми, що визначають функції та обов'язки чоловіків і жінок у сім'ї та суспільстві. Наведіть приклади таких ролей:

Ролі для чоловіка	Ролі для жінки

 8. Чи знайома вам ситуація, коли відбувається обмін гендерними ролями чоловіків та жінок? Наведіть приклад
А) так, наприклад _____
Б) ні;
В) не впевнений (не впевнена).
 9. Гендерна ідентичність – це усвідомлення індивідом своєї статевої належності, прийняття відповідних норм, цінностей, виконання гендерних ролей. Які, на вашу думку, проблеми можуть виникнути у випадку кризи гендерної ідентичності?
_____
 10. Що вирозумієте під поняттям «гендерна дискримінація»?
_____

11. Чи має місце гендерна дискримінація в Україні?
А) так;
Б) ні;
В) не можу дати однозначної відповіді.

Продовження додатку Д.6.

12. Чи відомі вам нормативно-правові акти, які покликані забезпечувати гендерну рівність у суспільстві? Назвіть їх

А) Так, це: _____

Б) Ні, не відомі.

13. Які з наведених нижче ситуацій містять ознаки гендерної дискримінації? Поставте знак «+» у відповідній колонці

Ситуація	Дискримінація чоловіків	Дискримінація жінок
Пільги при виході на пенсію		
При розлученні, як правило, діти залишаються з матір'ю		
Примусова служба в армії		
Обмеження при прийнятті на роботу за статевою ознакою		
Перешкоди в кар'єрному зростанні		
Надмірна еротизація ЗМІ, комерційної реклами		
Ситуації сімейного насильства		
Подвійна занятість жінки (8 годин на роботі + домашні обов'язки)		
Примусова проституція		
Торгівля людьми		
Можливість отримати вищу освіту		
Можливість працевлаштуватися за професією		
Гідна оплата праці		
Можливість відпочити у вільний час		
Суспільна, політична активність		
Ваш варіант		

14. Чи можуть ситуації гендерної дискримінації стати джерелом соціально-педагогічних проблем?

А) так;

Б) ні;

В) не можу дати однозначної відповіді.

16. Якщо у запитанні №14 ви дали схвальну відповідь, наведіть, будь-ласка приклади проблем:

_____

11. Вкажіть за 5-ти бальною шкалою важливість для вас особисто інформації з теми «Гендер»: 1 2 3 4 5

16. Як ви вважаєте, чи потрібно знайомити студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» з гендерною проблематикою?

А) так, це важливо;

Б) було б непогано;

В) не можу визначитися;

Г) необов'язково.

Дякуємо за участь у дослідженні!

Додаток Д. 7.

Анкета
«Соціально-педагогічні аспекти гендерної проблематики»

Дорогі колежанки/колеги/студенти/студентки! Останнім часом все більш актуальності набуває тема гендерної рівності. Соціальний педагог, як фахівець, одним із завдань якого є забезпечення рівних можливостей для самореалізації, не може залишатися осторонь, тож просимо дати відповідь на запропоновані питання. Пам'ятайте, для нашого дослідження кожна думка важлива!

1. **Як ви вважаєте, чи можуть існувати специфічно «жіночі» чи «чоловічі» соціально-педагогічні проблеми?**

А) так;
Б) ні, більшість проблем є комплексними, де взаємопов'язані і чоловічі, і жіночі інтереси;
В) є певні особливості, зумовлені статевою належністю клієнта, але значна частина проблем є спільною для обох статей.

2. **Чи може особа чоловічої статі бути клієнтом соціального педагога?**

А) чоловіки, як і жінки, потребують соціально-педагогічної допомоги та підтримки;
Б) так, але лише за певних складних життєвих обставин;
В) ні в якому разі, адже чоловік – це завжди сильна особистість.

3. **Наведіть, будь-ласка, приклади життєвих ситуацій, коли знадобиться соціально-педагогічна допомога:**

Ситуації для чоловіків	Ситуації для жінок

4. **У кожному пункті з двох тверджень оберіть лише одне – те, що найбільшою мірою відображає вашу позицію, і обведіть відповідний йому номер**

1	Надаючи соціально-педагогічну допомогу жінці, слід орієнтувати її на виконання сімейних ролей дружини та матері	Надаючи допомогу жінці, слід орієнтувати її на самореалізацію у професійній сфері та суспільному житті, не обмежуючись виконанням ролей дружини та матері
	1	2
3	Одинокий батько потребує такої ж підтримки, як і одинока мати	Одинокий батько потребує більшої підтримки, ніж одинока мати
	1	2
4	Виховуючи сина чи доньку, батькам слід орієнтувати їх на виконання ролей, традиційних для своєї статі	Виховуючи сина чи доньку, батькам слід орієнтувати їх на виконання ролей обох статей залежно від життєвої ситуації
	1	2
5	Чоловік фактично не здатен виховувати дитину самотужки, адже на відміну від жінок, у них немає «батьківського інстинкту»	Чоловіки володіють «інстинктом батька» такою ж мірою, я к і жінки «материнським інстинктом», думка про не спроможність чоловіків до виховання та догляду за дітьми є помилковою
	1	2
6	Завдання соціально-педагогічної роботи у сфері гендерних взаємин полягає у ліквідації гендерної дискримінації щодо жінок	Завдання соціально-педагогічної роботи у сфері гендерних взаємин полягає у досягненні рівності прав та інтересів обох статей, побудові партнерської моделі взаємостосунків
	1	2

Продовження додатку Д 7.

5. У чому, на вашу думку, полягають завдання роботи соціального педагога:

У роботі з жінками	У роботі з чоловіками

6. Чому, на вашу, думку, більшість звернень до соціального педагога надходять від жіночої частини населення?

_____

7. Професія соціального педагога має «жіноче обличчя». Чому ситуація складається саме так?

_____

8. Який із запропонованих варіантів взаємодії, на вашу думку, є найбільш ефективним при наданні соціально-педагогічної допомоги? Вкажіть відсотки.

А) Соціальний педагог жінка – клієнт жінка - _____%
Б) Соціальний педагог жінка – клієнт чоловік - _____%
В) Соціальний педагог чоловік – клієнт жінка - _____%
В) Соціальний педагог чоловік – клієнт чоловік - _____%

9. Які якості можуть бути притаманні соціальним педагогам-жінкам та соціальним педагогам-чоловікам?

Соціальний педагог-чоловік	Соціальний педагог-жінка

10. Гендерний підхід у соціально-педагогічній роботі передбачає:

А) виконанні алгоритму соціально-педагогічної допомоги незалежно від статевої належності клієнта;
Б) орієнтація клієнта на ефективне виконання своєї ролі залежно від статевої приналежності;
В) наданні соціально-педагогічної допомоги з урахуванням статевих та гендерних особливостей клієнта;
Г) врахування результативності заходів, програм, проектів з позиції їх впливу на жінок та чоловіків

11. Як на вашу думку, якими якостями повинен володіти соціальний педагог?

А) фемінними (чуттєвість, м'якість);
Б) маскулінним (сила, рішучість);
В) андрогінними (поєднання фемінних та маскулінних якостей)

12. Чи викладаються у вас специфічні гендерно орієнтовані навчальні курси?

А) так, це

_____

Б) ні.

13. Чи містять навчальні дисципліни достатню кількість матеріалу, що допоможе вам у вирішенні соціально-педагогічних проблем у сфері гендерних взаємин?

А) так; Б) ні.

14. У вас є потреба дізнатися більше про застосування гендерного підходу у соціально-педагогічній діяльності?

А) так, гендерна проблематика мене зацікавила;
Б) ні, ці питання не є актуальними;
В) важко визначитися.

Дякуємо за участь у дослідженні!

Додаток Д.8.

Тест 1-2. (варіант 1)

Змістовий модуль 1. Основи теорії гендеру.

1. Гонадна стать це:
   А) Диференціація мозку під впливом тестостерону
   Б) Визначений набір генів
   В) Залози внутрішньої секреції
   Г) Особливості будови тіла
2. Термін "гендер" вперше було введено:
   А) З. Фрейдом
   Б) М. Мід
   В) Р. Столлером
   Г) С. Бем
3. Яка з теорій стверджує, що гендер формується найближчим оточенням, яке підкріплює статевотипізовану поведінку та карає за гендернонетипову?
   А) Теорія гендерної схеми
   Б) Теорія соціального научіння (теорія статевої типізації)
   В) Теорія соціального конструювання гендеру
   Г) Теорія когнітивного розвитку
4. Створення рівних умов для забезпечення рівного розподілу та використання політичних, економічних, соціальних і культурних цінностей, які б виключали будь-яке обмеження кожної статі це:
   А) Рівність прав
   Б) Рівність можливостей
   В) Рівність результату
   Г) Паритет
5. Тенденція до розділення за статевою ознакою це:
   А) Гендерна конвергенція
   Б) Гендерна ідентифікація
   В) Гендерна сегрегація
   Г) Гендерна соціалізація
6. Чіткі соціальні очікування у відповідності до статі, що виявляються у поведінці індивідів це:
   А) Гендерні схеми
   Б) Гендерні уявлення
   В) Гендерні стереотипи
   Г) Гендерні ролі
7. Розкрийте сутність стереотипів маскулінності/фемінності
8. Гендерна ідентичність це:
   А) Стандартизовані уявлення про моделі поведінки у відповідності до статі
   Б) Внутрішнє переживання статевої належності, осмислення гендерної ролі
   В) Процес включення дитини у суспільство як представника статі
   Г) Публічне ототожнення себе зі статтю.

Продовження додатку Д.8.

Тест 3-4 (варіант 1)

Змістовий модуль 2. Гендерні відносини в сучасному українському суспільстві

1. Що не є притаманним гендерним відносинам у сучасному світі:
   А) поляризація, диференціація позицій чоловіків та жінок як представників двох гендерних груп;
   Б) явища нерівності, домінування, влади, підкорення;
   В) паритет;
   Г) посилення егалітарних тенденцій, демократизму, рівності між чоловіком і жінкою.
2. Яке з нижченаведених визначень найповніше відображає суть гендерних відносин?
   А) взаємодія жінок і чоловіків у процесі життєдіяльності;
   Б) різні форми взаємозв'язків людей, як представників певної статі;
   В) діяльність суспільства по приписуванню статі;
   Г) конструкт певної культури, що складається історично.
3. Суб'єктами гендерних відносин на макрорівні є:
   А) держава та органи і установи, що здійснюють гендерну політику;
   Б) держава та міжнародні організації, що працюють у сфері гендерної рівності;
   В) держава та гендерні групи;
   Г) все вище зазначене.
4. Взаємодія між суб'єктами різної статі це:
   А) Мезорівень гендерних відносин;
   Б) Мікрорівень гендерних відносин;
   В) Внутрішньо особистісний рівень гендерних відносин;
   Г) Гендерний конфлікт.
5. Назвіть визначальний чинник гендерних відносин на мезорівні:
   А) Гендерні схеми
   Б) Гендерні уявлення
   В) Гендерні стереотипи
   Г) Гендерні ролі
6. Гендерний контракт – це форма гендерних відносин на:
   А) Макрорівні;
   Б) Мезорівні;
   В) Мікрорівні;
   Г) Внутрішньоособистісному рівні.
7. Форма колективного знання відносно різних аспектів життєдіяльності у суспільстві чоловіків та жінок як соціальних груп це:
   А) Гендерні установки
   Б) Гендерні уявлення
   В) Гендерні стереотипи
   Г) Гендерні ролі
8. Патріархальні гендерні уявлення та установки не передбачають:
   А) Розподілу ролей і функцій жінок і чоловіків у суспільстві;
   Б) Відповідальності дружини за матеріальний достаток сім'ї.
   В) Обмеження у самореалізації чоловіків у сімейній сфері;
   Г) Виконання чоловіком ролі захисника.

Додаток Д.9.

Бланк спостереження за діяльністю студента / студентки

1) Застосування гендерного підходу при наданні соціальних та соціально-педагогічних послуг

5	самостійне впровадження гендерного підходу в професійну діяльність у типових та нетипових ситуаціях
4	впровадження гендерного підходу в професійну діяльність у типових ситуаціях
3	ситуативне впровадження гендерного підходу в професійну діяльність
2	статево-рольовий підхід у професійній діяльності

2) Проведення ІПЗ гендерної грамотності з урахуванням вікових особливостей аудиторії

5	Ефективна, самостійна підготовка і проведення ІПЗ з гендерної грамотності з урахуванням особливостей аудиторії
4	самостійне проведення ІПЗ з гендерної грамотності для різних цільових груп, використання наявних методичних розробок з урахуванням особливостей аудиторії
3	проведення ІПЗ з гендерної грамотності виключно за наявності детальних методичних розробок та підтримки викладача
2	відсутня здатність до проведення ІПЗ з гендерної грамотності та навички методичної роботи

3) Застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти

5	ефективне, ініціативне використання інноваційних форм і методів гендерної освіти, їх самостійна модифікація
4	ефективне використання широко відомих форм і методів гендерної освіти
3	переважне використання традиційних форм та методів роботи
2	відсутні навички використання як інноваційних, так і традиційних форм і методів

4) Розробка і реалізація соціально-педагогічних проектів і програм з гендерного виховання та гендерної освіти молоді;

	ініціативна, творча розробка і реалізація соціальних проектів з гендерного виховання та гендерної освіти молоді у відповідності з критеріями ефективності проектів
	ефективна розробка і реалізація соціальних проектів, орієнтація на відомі форми і методи
	безініціативна участь у розробці соціальних проектів, відтворення окремих елементарних дій під час їх реалізації
	відсутні навички розробки і реалізації соціальних проектів, пасивна участь у їх реалізації

5) Допомога у ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації.

	ефективно та самостійно надає допомогу у ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації, створює гнучкий алгоритм залежно від ситуації, здійснює моніторинг результативності
	самостійно надає допомогу в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації, дотримується алгоритму діяльності
	надає допомогу у ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації виключно за зразком

	здатен надавати допомогу на вкрай низькому рівні виключно за підтримки викладача

Додаток Д.10.

Виявлення та оцінка комунікативних та організаторських схильностей
(КОС-1)

Інструкція. Перед вами 40 запитань, на кожне з яких потрібно дати відповідь “так” або ”ні”. Час виконання - 10-15 хвилин.

Текстовий матеріал

1. Чи є у вас потяг до спілкування і знайомства з різними людьми?
2. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
3. Чи довго турбує вас почуття образи на своїх товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися в критичній ситуації, що склалася?
5. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтеся?
6. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними вашої думки?
7. Чи правда, що вам приємніше і простіше проводити час за книжками або за якимось іншим заняттям, ніж з людьми?
8. Якщо виникли певні перешкоди у здійсненні ваших намірів, чи легко вам відмовитися від своїх намірів?
9. Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за вас?
10. Чи любите ви вигадувати і організовувати зі своїми товаришами різноманітні ігри і розваги?
11. Чи важко вам включатися в нові для вас компанії (колективи)?
12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні справи, які слід було б виконати сьогодні?
13. Чи легко вам вдається встановлювати контакти і спілкуватися з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви, щоб ваші товариші діяли згідно з вашою думкою?
15. Чи важко вам освоюватися в новому колективі?
16. Правда, що у вас не буває конфліктів з товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов’язань, обов’язків?
17. Чи прагнете ви, якщо обставини сприяють цьому, познайомитися і поспілкуватися з незнайомою людиною?
18. Чи часто у вирішенні важливих справ берете ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі, чи виникає у вас бажання побути наодинці?
20. Чи правда, що ви, як правило, погано орієнтуєтеся в незнайомій для вас обстановці?
21. Чи подобається вам постійно бути серед людей?
22. Чи виникає у вас відчуття дискомфорту, якщо вам не вдається завершити розпочату справу?
23. Чи важко вам проявити ініціативу, щоб познайомитися з іншою людиною?
24. Чи правда, що ви втомлюєтеся від постійного спілкування з друзями?
25. Чи подобається вам брати участь в колективних іграх?
26. Чи часто ви проявляєте ініціативу під час вирішення проблем, які зачіпають інтереси ваших друзів?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед незнайомих людей?
28. Чи правда, що ви не прагнете до того, щоб довести правильність своїх дій чи слів?

Продовження додатку Д.10

29. Чи вважаєте ви, що вам не важко внести пожвавлення у незнайоме товариство?
30. Чи брали ви участь у громадському житті школи?
31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих?
32. Чи правда, що ви не прагнете відстоювати свою думку чи рішення, якщо його не зразу прийняли друзі?
33. Чи відчуваєте ви себе комфортно в незнайомій компанії?
34. Чи охоче ви організовуєте вечірку для своїх товаришів?
35. Чи правда, що ви губитеся, коли треба говорити перед великою кількістю людей?
36. Чи часто ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?
37. У вас багато друзів?
38. Чи часто ви буваєте в центрі уваги своїх друзів?
39. Ви відчуваєте дискомфорт під час спілкування з малознайомими людьми?
40. Чи правда, що ви не дуже впевнено почуваєте себе в оточенні великої групи своїх друзів?

Ключ до тесту

Комунікативні схильності:
“так” - 1, 5, 9,13,17,21,29,33,37;
“ні”-3, 7, 11, 15, 19, 23,27,31,35, 39.

Організаторські схильності:
“так” - 2, 6,10,14, 18,22,26, 30, 34, 38;
“ні” - 4, 8,12,16,20,24,28,32,36,40.

Обробка результатів

Коефіцієнт комунікативних або організаторських схильностей (К) - це відношення кількості відповідей, що збігаються з ключем, до числа 20:

$К = х/20$.

Показники, отримані за даною методикою, можуть коливатися від 0 до 1. Показники, близькі до 1, свідчать про високий рівень комунікативних чи організаторських схильностей, близькі до 0 - про низький рівень. Оціночний коефіцієнт К - це первинна кількісна характеристика матеріалів дослідження. Для якісного оцінювання результатів дослідження використовуються шкали оцінок, в яких тому чи іншому діапазону К відповідає визначена оцінка.

Наприклад: кількість відповідей, що збіглися, виявилася рівною 19 за шкалою комунікативних схильностей 16 - за шкалою організаторських схильностей. Користуючись формулою, вираховуємо:

$К_{ком.} = 19/20 = 0,95$ й $К_{орг.} = 16/20 = 0,8$

Записуємо отримані результати в бланк відповідей і порівнюємо їх зі шкалами оцінок комунікативних та організаторських схильності.

Продовження додатку Д.10

Шкала оцінок комунікативних схильностей

Коефіцієнт К	0,10-0,45	0,46-0,55	0,56-0,65	0,66-0,75	0,76-1
Оцінка	1	2	3	4	5
Рівень	Низький	Нижче середнього	Середній	Високий	Дуже високий

Шкала оцінок організаторських схильностей

Коефіцієнт К	0,20-0,55	0,56-0,65	0,66-0,70	0,71-0,80	0,81-1
Оцінка	1	2	3	4	5
Рівень	Низький	Нижче середнього	Середній	Високий	Дуже високий

Інтерпретація результатів

- Якщо ви отримали оцінку “1”, то вам властивий низький рівень схильності до комунікативної та організаторської діяльності.
- У тих, хто отримав оцінку “2”, розвиток комунікативних та організаторських схильностей є на рівні нижче середнього
- Якщо ви отримали оцінку “3”, то вам притаманний середній рівень комунікативних та організаторських схильностей.
- Якщо ви отримали оцінку “4”, то вас можна віднести до групи людей з високим рівнем комунікативних та організаторських схильностей.
- Якщо ви отримали оцінку “5”, то вас можна віднести до групи людей з найвищим рівнем комунікативних та організаторських схильностей.

Додаток Д.11

«Готовність до формування гармонійних гендерних взаємин умолодіжному середовищі»

Шановні студенти та студентки! Останнім часом актуальності набуває тема гендерної рівності, то ж просимо дати щиру відповідь на запропоновані питання. Пам'ятайте: для нашого дослідження кожна думка важлива!

1. Як Ви ставитеся до гендерної проблематики та ідеї гендерної рівності? *(оберіть один варіант відповіді)*

А	Позитивно, з цікавістю та усвідомлюю необхідність її втілення	
Б	Позитивно, але мені бракує компетентності у даній темі	
В	Байдуже, не впевнений/на у її доцільності	
Г	Негативно, вважаю, що тема є недоцільною та завдає шкоди сімейним стосункам	

2. Як ви оцінюєте власне прагнення до отримання гендерно орієнтованих знань та умінь з метою їх запровадження у професійній діяльності? (*оберіть один варіант відповіді)*

А	Високо оцінюю, тому що дані знання та уміння необхідні для їх використання з метою подолання гендерної дискримінації та насильства	
Б	Маю достатнє прагнення та інтерес до вивчення	
В	Мене ця тема не цікавить, але вивчатиму заради оцінки	
Г	Вважаю дану тему зайовою та такою, що руйнує сімейні цінності	

3. Як Ви вважаєте, чи потрібно запроваджувати гендерну складову у соціально-педагогічну теорію та практику? *(оберіть один варіант)*

А	Так, гендерний підхід повинен стати одним із з основних у соціальній/соціально-педагогічній роботі	
Б	Так, вважаю, що дані питання необхідно вивчати та запроваджувати наряду з іншими	
В	Байдуже, не впевнений/на у його доцільності	
Г	Ні. Не розумію, навіщо витрачати час на вивчення гендерних проблем, адже їх просто не існує	

4. Якими з перелічених якостей ви володієте і якою мірою (*5 – глибоко володію; 4 – достатньою мірою; 3 – володію на середньому рівні; 2 – не володію)?*

Егалітарні гендерні переконання, прагнення змінювати застаралі гендерні стереотипи та формувати нову, гармонійну систему гендерної взаємодії серед молоді	
Усвідомлення ідеї партнерства невід'ємною рисою гармонійних гендерних відносин	
Повага до гендерних переконань, нетрадиційних поглядів та альтернативних проявів гендерної поведінки інших осіб	
Позитивне ставлення до себе як представника певної статі	
Спрямованість на вивчення гендерних особливостей власної особистості	
Орієнтація на самовдосконалення якостей своєї особистості за допомогою розширення репертуару й діапазону гендерних ролей	
Емоційно-позитивне ставлення до майбутньої сім'ї на засадах егалітарної моделі ґендерних відносин	
Готовність відмовитися від традиційного шлюбу, заснованого на чіткому розподілі ролей: чоловік забезпечує родину, дружина виховує дітей	

Продовження додатку Д.11

5. Яке з поданих визначень поняття «гендер», на Вашу думку, найповніше відображає його сутність? *(оберіть один варіант)*

А	Система взаємозв'язків людей як представників певної статі, що складається у процесі спільної життєдіяльності	
Б	Рівність прав та можливостей для жінок та чоловіків	
В	«Зрівняння» чоловіків та жінок	
Г	Пропаганда сексуальної орієнтації, що відрізняється від традиційної	

6. Як ви розумієте поняття «гендерна рівність»?

_____

7. Ви розумієте зміст поняття "гендерні взаємини"? *(оберіть один варіант).*

А	Так, мені знайоме дане поняття, я добре усвідомлюю його зміст та можу пояснити;	
Б	Маю певні уявлення, але не впевнений(на) у повноті знань;	
В	Маю лише поверхневі уявлення;	
Г	Не маю жодних уявлень щодо його змісту	

8. Оцініть, якою мірою Ви володієте перерахованим компонентами знань *(4 – глибоко володію; 3 – достатньою мірою; 2 – посередньо; 1 – не володію).*

Зміст категорій "гендер", "гендерні відносини", "гендерна соціалізація", "гендерні ролі", "гендерні стереотипи", "гендерна ідентичність"	2	3	4	5
Особливості гендерної соціалізації та вплив гендерних стереотипів	2	3	4	5
Соціальне становище чоловіків та жінок у сучасному світі.	2	3	4	5
Особливості гендерних відносин у сім'ї	2	3	4	5
Гендерні проблеми професійних відносин	2	3	4	5
Гендерні відносини у молодіжному середовищі	2	3	4	5
Гендерні конфлікти та шляхи їх подолання.	2	3	4	5
Законодавче забезпечення гендерної рівності	2	3	4	5
Проблеми дискримінації за ознакою статі	2	3	4	5
Гендерні особливості освітнього процесу	2	3	4	5
Державна стратегія гендерної освіти	2	3	4	5
Шляхи побудови гармонійних стосунків у молодіжному середовищі	2	3	4	5
Інноваційні методи та форми роботи з молодіжною аудиторією	2	3	4	5

9. Наведіть, будь-ласка, приклади життєвих ситуацій, коли знадобиться соціальна/соціально-педагогічна допомога:

Ситуації для чоловіків	Ситуації для жінок

10. Оцініть вплив перерахованих факторів на гендерні взаємини молоді.

Сімейне виховання, досвід батьківської сім'ї	
Спілкування з ровесниками, друзями, молодіжна субкультура	
Заклади освіти	
Засоби масової інформації, реклама	
Соціальні мережі	
Звичаї та традицій, прийняті у суспільстві	

Ваш варіант	

Продовження додатку Д.11

11. Оцініть, власний ступінь згоди або незгоди із твердженнями, запропонованим нижче

Уявлення дівчат є більш гнучкими і змінюються в бік егалітарного (рівного) розподілу гендерних ролей, тоді як уявлення юнаків залишаються більш традиційними	
У спілкуванні юнаків і дівчат виникають комунікативні труднощі, характерним є недостатній рівень культури міжстатевих стосунків	
Юнаки і дівчата не завжди правильно розуміють розподіл сімейних ролей, що в майбутньому веде до сімейних конфліктів	
Тенденція до зміни гендерних стереотипів у напрямку пом'якшення гендерних відмінностей	
Значним є вплив гендерних стереотипів, що призводить до звуження можливостей самореалізації	
Зростання впливу гендерної освіти та гендерного виховання	
Молодість є сприятливим періодом для формування гармонійних гендерних відносин, прищеплення навичок взаємодії на засадах гендерної рівності	

(*2 – не погоджуюся; 3 – швидше за все, не погоджуюся; 4 – швидше за все, погоджуюся; 5 - погоджуюся)*

Юнаки та дівчата цікавляться питаннями взаємовідносин між статями, прагнуть до гармонійного спілкування	
Гендерні уявлення у молодіжному середовищі здебільшого відповідають стереотипам: чоловік – забезпечує родину, дружина виховує дітей	
Молодь схильна до сприйняття та втілення у життя партнерської моделі відносин	

12. На Вашу думку, гармонійні гендерні взаємини визначаються: *(оберіть один варіант)*

А	Урахуванням інтересів і потреб як спільних, так і відмінних у жінок та чоловіків на засадах толерантності та взаєморозуміння	
Б	Схожими цінностями, потребами, інтересами, цілями партнерів	
В	Розв'язанням конфліктів між чоловіками та жінками ;	
Г	Традиційним розподілом ролей (чоловік – забезпечує родину, дружина – виховує дітей)	

11. Оцініть, які фактори, на Ваш погляд, сприяють гармонізації гендерних взаємин?

Висока комунікативна компетентність партнерів	
Толерантність – здатність до прийняття системи цінностей представника іншої статі або іншого типу гендеру	
Збалансована гендерна політика, правове забезпечення гендерної рівності	
Просвітницька діяльність, гендерне виховання, формування досвіду рівноправного співробітництва	
Партнерство (спільно розв'язується певна проблема, при цьому дії партнерів спрямовані не один на одного, а на позитивний кінцевий результат)	
Андрогінні якості особистості (вдале поєднання як чоловічих, так і жіночих психологічних якостей)	
Вирішення реальних соціальних проблем чоловіків і жінок	
Формування образу чоловіка та жінки як повноцінних та рівноправних особистостей шляхом реконструкції гендерних стереотипів	
Високий рівень культури міжстатевих стосунків	
Готовність партнерів до зміни гендерних ролей	
Схожі цінності партнерів	

Формування гендерної чутливості до дискримінації, насильства	
Розширення зон самореалізації юнаків та дівчат	

Продовження додатку Д.11

13. Якою мірою у вас сформовані перелічені уміння? *(5 – глибоко володію; 4 – достатньою мірою; 3 – володію на середньому рівні; 2 – не володію).*

Комунікативні вміння	
Створювати дружню атмосферу спілкування між юнаками та дівчатами	
Спілкуватися на основах толерантності	
Дотримуватися недискримінаційної лексики, використовувати гендерно паритетну мову	

Попереджати й конструктивно розв’язувати міжособистісні гендерні конфлікти	
Налагоджувати партнерські відносини з представниками будь-якої статі	

Організаторські вміння	
Використовувати позанавчальний час з метою підвищення гендерної культури молоді	
Стимулювати молодь до участь у різноманітних громадських ініціативах, спрямованих на утвердження гендерної рівності	
Діагностичні вміння	
Визначати ціннісні установок та гендерні ідеали молоді;	
Здійснювати діагностику проблемних зон гендерних взаємин;	
Визначати можливості та способи подолання труднощів, що перешкоджають становленню чоловічої/жіночої індивідуальності	
Прогностичні вміння	
Прогнозувати перспективи саморозвитку, самореалізації потенціалу чоловічої/жіночої індивідуальності	
Терапевтичні (корекційні) вміння	
Попереджати та конструктивно розв'язувати конфлікти у ситуаціях гендерної взаємодії	
Долати неадекватну самооцінки, пов'язаної із статевою приналежністю	
Коректувати індивідуальні гендерні уявлення у бік егалітарності (рівності можливостей), взаємозамінності гендерних ролей	
Професійно-прикладні вміння	
Враховувати індивідуальні гендерні особливості у процесі надання допомоги	
Використовувати методи гендерного аналізу соціально-педагогічних ситуацій	
Володіти сучасними формами і методами гендерної освіти	
Надавати молоді соціально-педагогічну допомогу в саморозвитку та самореалізації	
Застосовувати законодавство у ситуаціях гендерної дискримінації та гендерного насильства	
Надавати соціально-педагогічну допомогу в ситуаціях гендерної дискримінації та насильства	
Перцептивні вміння	
Враховувати і поважати інтереси іншої особистості та виявляти доброзичливе ставлення	
Сприймати, розуміти людей з різною гендерною ідентичністю	
Рефлексивні вміння	
Потреба у самоосвіті з питань гендерної проблематики	
Переосмислення власних гендерних уявлень у бік егалітарності (взаємозамінності)	
Аналітичні вміння	
Здійснювати гендерну експертизу виховного заходу	
Здійснювати гендерний аналіз образів у рекламі, ЗМІ, оголошень тощо	
Аналізувати вплив гендерних стереотипів на особливості гендерної взаємодії	
Просвітницько-інформаційні	
Розробляти та реалізовувати програми гендерної освіти для різних вікових груп	
Здійснювати пропаганду правових знань з питань гендеру	
Проводити уроки гендерної грамотності	
Гностичні	
Інтегрувати психологічні, соціологічні, правові та педагогічні знання про сутність гендерного підходу у соціально-педагогічну діяльність	

Продовження додатку Д.11.

14. У чому, на вашу думку, полягають завдання роботи соціального педагога/соціального працівника:

у роботі з чоловіками	у роботі з жінками

15. Оцініть найбільш ефективні форми роботи, що позитивно впливають на гендерні взаємини и у молодіжному середовищі *(5 – максимальна оцінка; 1 – мінімальна оцінка)*

Лекції, бесіди;	
Тренінги, ігрові технології;	
Конференції, круглі столи;	
Показ відеоматеріалів, слайдів;	
Квести, флеш-моби;	
Участь у соціальних проектах, громадських ініціативах;	
Власний варіант	

16. Які умови допоможуть вам сформувати готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі? (5 – максимальна оцінка; 1 – мінімальна оцінка)

Включення у навчальні дисципліни матеріалу з гендерної проблематики	
Викладання спеціалізованих курсів	
Використання інтерактивних методів навчання (тренінги, рольові ігри, мозкові штурми)	
Організація та проведення гендерного орієнтування (квестів), флеш-мобів, акцій	
Участь у студентських наукових конференціях, конкурсах наукових робіт з гендерної проблематики	
Залучення до заходів, що проводяться урядовими та громадськими організаціями	
Забезпечення навчально-науковою літературою з гендерної проблематики	
Застосування отриманих знань під час проходження виробничої практики у молодіжних колективах шляхом організації просвітницьких заходів	
Підготовка та реалізація соціальних проектів з гендерної тематики	
Участь у роботі Центру гендерної освіти	
Використання слайдів та відеоматеріалів з гендерної проблематики	
Застосування інформаційних технологій (Internet)	

17. Чи викладалися у вас курси з гендерної проблематики?

А) Так, це_____

Б) Так, але я не пам'ятаю назву;

В) Гендерну складову містили інші навчальні дисципліни;

Г) Не пам'ятаю;

Д) Ні, не викладалися.

18. Вкажіть курс на якому ви навчаєтесь _____ та стать _____

Дякуємо за участь у дослідженні!

Додаток Е.1.

Таблиця Е.1.1

Шкала оцінювання рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного, інформаційно-теоретичного та організаційно-діяльнісного критеріїв

Рівень	Професійно-перетворювальний	Базовий	Конформістський	Консервативний
	Високий	Достатній	Середній	Низький
Інтервал	4,4-5	3,5-4,4	2,5-3,4	1-2,4
Бали	5	4	3	2

Додаток Е.2.

Схема аналізу результатів педагогічного експерименту (констатувальний етап)

І) Для перевірки гіпотези про однорідність двох вибірок скористаємось критерієм Вілкоксона, [78, с. 247]). Застосування критерію Вілкоксона передбачає знання меж критичної області. Нижня критична точка обчислюється за формулою $\omega_{нижн.кр} = \frac{(n_1 + n_2 + 1) \cdot n_1}{2} - t_{кр} \cdot \sqrt{\frac{n_1 n_2 (n_1 + n_2 + 1)}{12}}$, де $t_{кр}$ знаходимо з таблиць за рівнем значущості $\alpha = 0{,}05$ і числом ступенів вільності $k = n_1 + n_2 - 2$ (k_1=376, k_2=324, k_3=428), в усіх випадках $t_{кр}(\alpha, k)$=1,96.

Верхню критичну точку знайдемо по формулі $\omega_{верх.кр} = (n_1 + n_2 + 1)n_1 - \omega_{нижн.кр}$. $\omega_{спост}$- це сума порядкових номерів варіант вибірки.

Критичні точки знайдені за методикою, описаною в [51, с. 247–250] для рівня значущості $\alpha = 0{,}05$ та обсягів вибірок $n_1 =$ 163, $n_2 =$ 215. Результати розрахунків представлено в таблиці 3.2.

Таблиця Е.2.1

Критичні точки критерію Вілкоксона ($\alpha = 0{,}05$)

	n_1= 163, n_2 =215 КГ – ЕГ	$n_1 = n_2$ = 163 КГ – КГ	$n_1 = n_2$ =215 ЕГ – ЕГ
Спостережуване значення критерію	31109	26650,5	46332,5
Нижня критична точка $w_{ниж.кр.}$	28826	24982	43807
Верхня критична точка $w_{верх.кр.}$	32591	28319	48856

Продовження додатка Е.2.

Якщо спостережуване значення критерію перебуває в межах критичної області, то на рівні значущості $\alpha = 0{,}05$ можна стверджувати, що вибірки якісно однорідні. У разі виходу емпіричного значення критерію за межі критичної області – із достовірністю 95 % вибірки якісно не однорідні. В даному випадку всі вибірки однорідні.

II) Основні числові характеристики: 1) середнє вибіркове ($\bar{x}$); 2) дисперсія (D); 3) середнє квадратичне (σ_x); 4) виправлена дисперсія (S_x^2); 5) стандартне відхилення (S_x); 6) точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x); 7) довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$. Розрахунки виконані за методикою з [78, с. 151–184].

III) Порівняння середніх вибіркових проведемо за критерієм Стьюдента [77, с. 215]. Для цього

1) знаходимо спостережуване значення критерію:

$$T_{спост} = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{(n_1 - 1)S_x^2 + (n_2 - 1)S_y^2}} \cdot \sqrt{\frac{n_1 n_2 (n_1 + n_2 - 2)}{n_1 + n_2}};$$

2) знаходимо за таблицею критичне значення критерію за рівнем значущості α і числом ступенів вільності k, у всіх випадках $t_{кр.}(\alpha; k) = 1{,}96$;

3) порівняння спостережуваного й критичного значень критерію Стьюдента: якщо $T_{спост} \le t_{кр}$, то на рівні значущості $\alpha = 0{,}05$ стверджуємо, що середні вибіркові відрізняються не значуще; якщо $T_{спост.} > t_{кр}$, то з достовірністю 95 % підсумовуємо, що середні вибіркові відрізняються значуще.

Додаток Е.3.

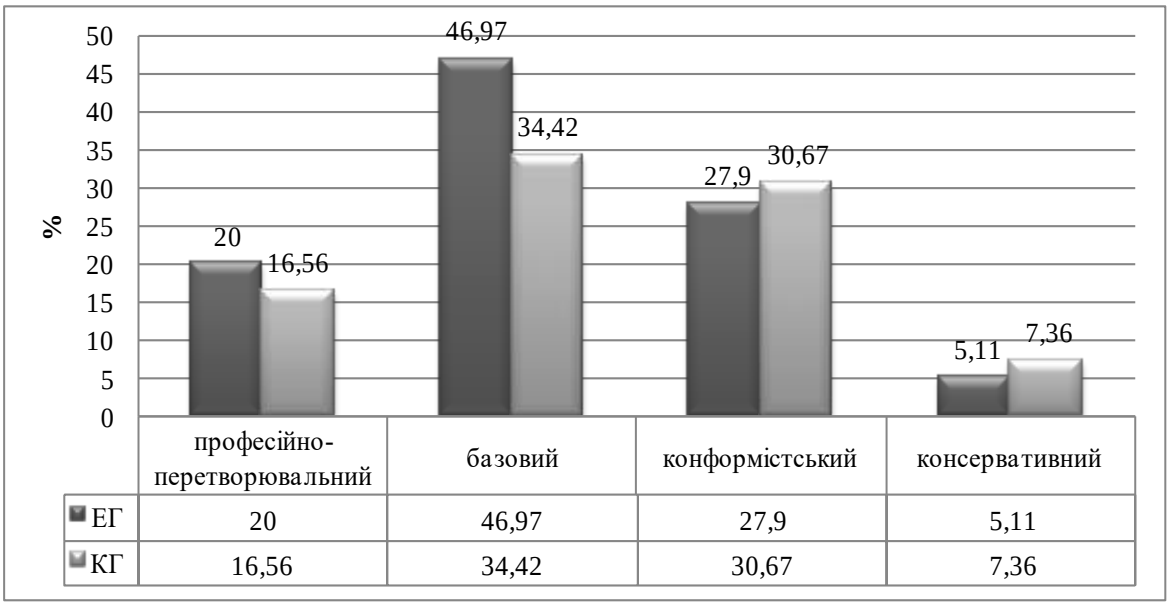

Рис. Е. 3.1. Діаграма розподілу студентів за рівнями сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію на констатувальному етапі (%)

Додаток Е.4.

Результати сформованості показників інформаційно-когнітивного критерію у студентів ЕГ та КГ (констатувальний етап)

Таблиця Е.4.1.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (інформаційно-когнітивний критерій)

Числові характеристики	КГ (x) $n_1 = 163$	ЕГ (y) $n_2 = 215$
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,86	2,82
Дисперсія (D)	0,69	0,66
Середнє квадратичне (σ_x);	0,83	0,81
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,69	0,66
Стандартне відхилення (S_x);	0,83	0,81
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,13	0,11
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,73; 2,99	2,71; 2,93
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	0,47	

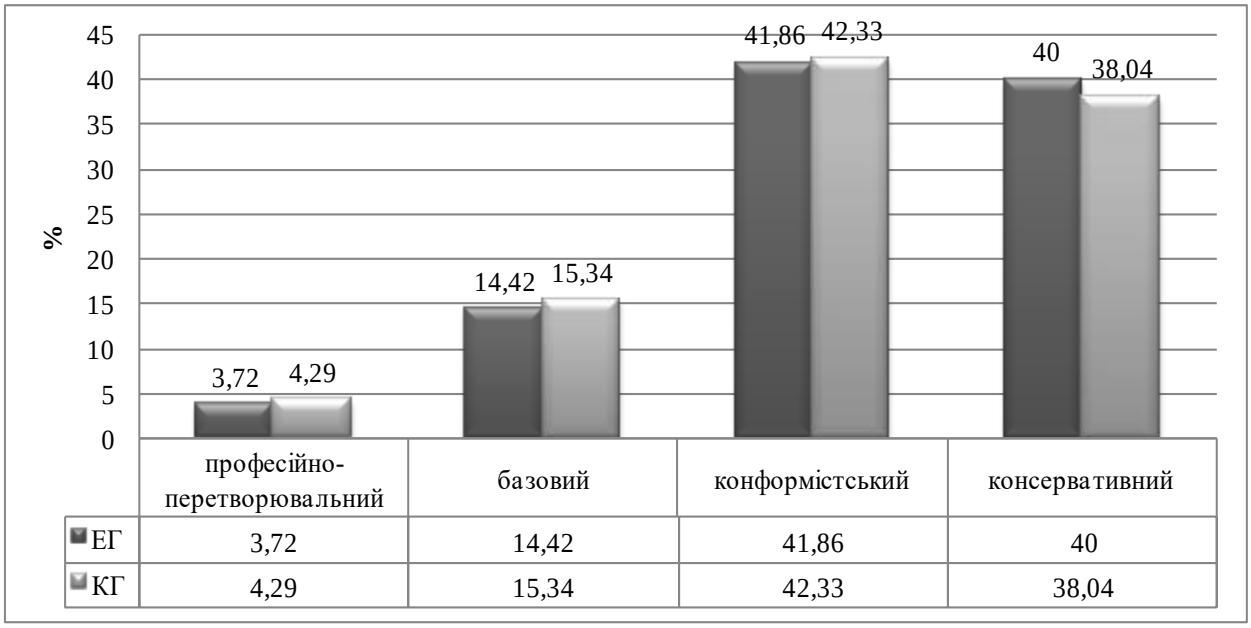

Рис. Е.4.1. Діаграма розподілу студентів за рівнями сформованості показників інформаційно-когнітивного критерію на констатувальному етапі (%)

Додаток Е.5

Результати сформованості показників організаційно-діяльнісного критерію у студентів ЕГ та КГ (констатувальний етап)

Таблиця Е.5.1

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (організаційно-діяльнісний критерій)

Числові характеристики	КГ (x) $n_1 = 163$	ЕГ (y) $n_2 = 215$
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,48	2,53
Дисперсія (D)	0,50	0,52
Середнє квадратичне (σ_x);	0,71	0,72
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,50	0,53
Стандартне відхилення (S_x);	0,71	0,72
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,11	0,10
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,37; 2,59	2,43; 2,63
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	0,61	

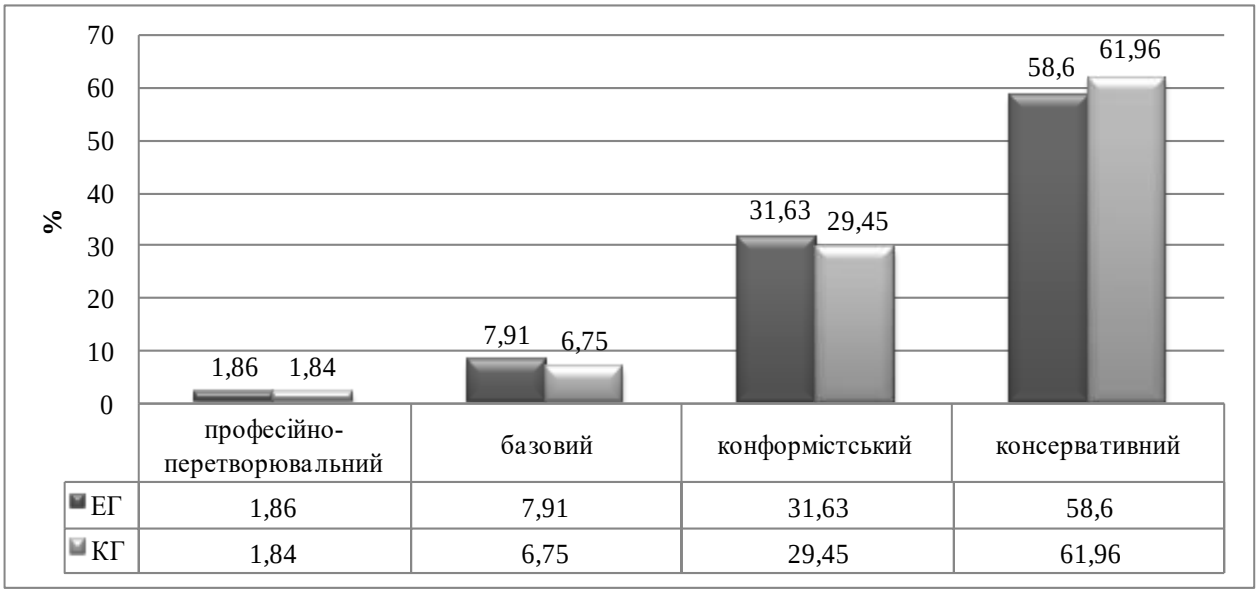

Рис. Е.5.1. Діаграма розподілу студентів за рівнями сформованості показників організаційно-діяльнісного критерію на констатувальному етапі (%).

Додаток Е.6.

Результати сформованості готовності студентів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі студентів ЕГ та КГ (констатувальний етап)

Таблиця Е.6.1.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (готовність майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі)

Числові характеристики	КГ (x) $n_1 = 163$	ЕГ (y) $n_2 = 215$
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	3,02	3,05
Дисперсія (D)	0,88	0,90
Середнє квадратичне (σ_x);	0,94	0,95
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,88	0,91
Стандартне відхилення (S_x);	0,94	0,96
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,14	0,13
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,88; 3,16	2,92; 3,18
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	0,37	

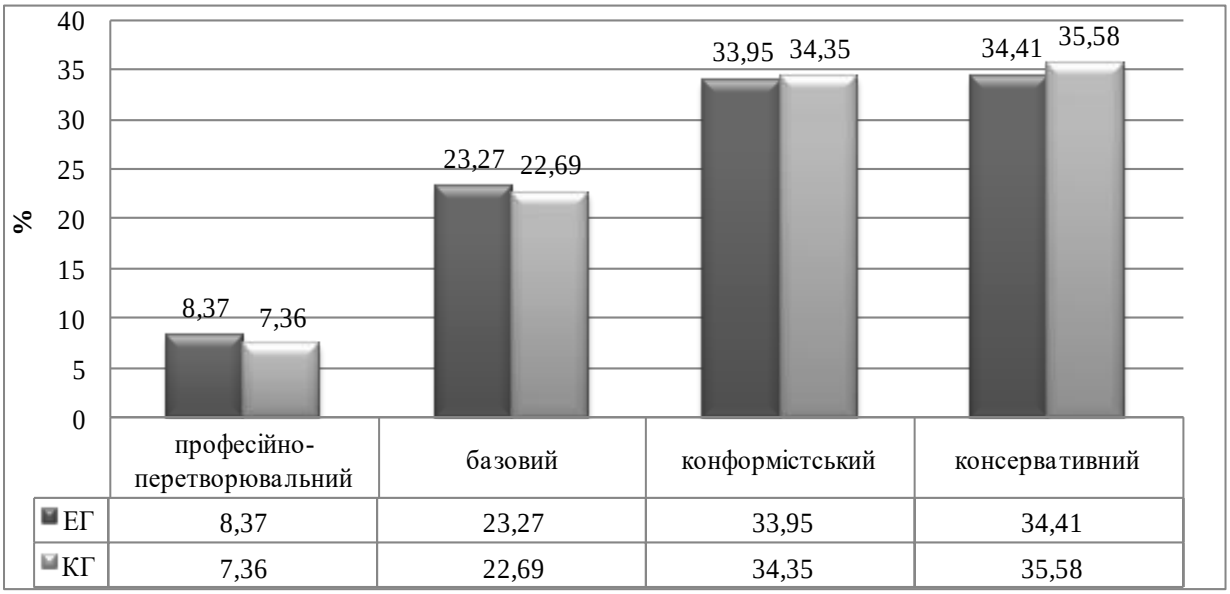

Рис. Е.6.1. Діаграма розподілу студентів за рівнями готовності до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі на констатувальному етапі (%).

Додаток Ж.1.

Таблиця Ж.1.1

Результати сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію (констатувальний етап)

Групи	Рівні							
	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформістський		Консервативний	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Показник 1. Підтримка ідеї гендерної рівності								
ЕГ 215	67	31,16	118	54,88	17	7,91	13	6,05
КГ 163	43	26,38	98	60,12	14	8,59	8	4,91
Показник 2. Прагнення оволодіти гендерно орієнтованими знаннями та вміннями								
ЕГ 215	46	21,40	139	64,65	24	11,16	6	2,79
КГ 163	41	25,15	98	60,12	20	12,27	4	2,45
Показник 3. Гендерна чутливість								
ЕГ 215	10	4,65	24	11,16	161	74,88	20	9,30
КГ 163	7	4,29	20	12,27	123	75,46	13	7,97
Показник 4. Гендерна толерантність								
ЕГ 215	57	26,51	68	31,62	86	40,00	4	1,86
КГ 163	33	20,24	43	26,38	80	49,07	7	4,29

Додаток Ж.2.

Таблиця Ж.2.1

Результати сформованості показників інформаційно-когнітивного критерію (констатувальний етап)

Групи	Рівні							
	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформістський		Консервативний	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Показник 1. Розуміння основ гендерної теорії, понять та категорій гендеру								
ЕГ 215	8	3,72	13	6,05	149	69,30	45	20,93
КГ 163	9	5,52	18	11,04	102	62,58	34	20,86
Показник 2. Обізнаність щодо соціальних проблем у сфері гендерних відносин								
ЕГ 215	5	2,33	44	20,47	132	61,40	34	15,81
КГ 163	3	2,07	31	21,38	88	60,69	23	15,86
Показник 3. Розуміння особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі								
ЕГ 215	5	2,33	71	33,02	122	56,74	17	7,91
КГ 163	3	1,84	51	31,29	97	59,51	12	7,36
Показник 4. Знання теоретичних та практичних аспектів гендерного підходу у соціально-педагогічній роботі								
ЕГ 215	8	3,72	31	14,42	121	56,28	55	25,58
КГ 163	10	6,13	24	14,72	97	59,51	32	19,63
Показник 5. Обізнаність з гендерними особливостями освітнього процесу, державною стратегією гендерної освіти та гендерного виховання								
ЕГ 215	3	1,4	10	4,65	55	25,58	147	68,36
КГ 163	0	0	3	1,84	42	25,77	118	72,39

Додаток Ж.3.

Таблиця Ж.3.1

Результати сформованості показників організаційно-діяльнісного критерію (констатувальний етап)

Групи	Рівні							
	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформістський		Консервативний	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Показник 1. Впровадження гендерного підходу у професійну діяльність								
ЕГ 215	0	0	3	1,4	30	14,95	182	84,65
КГ 163	0	0	2	1,23	21	12,88	140	85,89
Показник 2. Проведення ІПЗ з гендерної грамотності для різних цільових груп								
ЕГ 215	4	1,86	24	11,16	89	41,4	98	45,58
КГ 163	2	1,23	19	11,66	50	30,67	92	56,44
Показник 3. Застосування інноваційних форм і методів гендерної освіти								
ЕГ 215	0	0	7	3,26	58	26,98	150	69,77
КГ 163	1	0,61	4	2,45	42	25,77	116	71,17
Показник 4. Розробка і реалізація соціальних проектів з гендерного виховання та гендерної освіти молоді								
ЕГ 215	2	0,93	11	5,12	34	15,81	168	78,14
КГ 163	1	0,61	6	3,68	27	16,56	129	79,14
Показник 5. Надання консультативної та терапевтичної допомоги в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації								
ЕГ 215	18	8,37	38	17,67	130	60,47	29	13,49
КГ 163	12	7,36	26	15,95	97	59,51	28	17,18

Додаток З.1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ПОГОДЖЕНО:
Начальник навчального відділу, доцент
_____ А. І. Темченко
(підпис)
"30" серпня 20 12 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Перший проректор, професор
_____ В. М. Мойсієнко
(підпис)
" " серпня 20 12 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.3.5. Основи гармонізації гендерних взаємин
(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 0101 Педагогічна освіта

Напрям підготовки /спеціальність: 6.010106 Соціальна педагогіка

Спеціалізація: «Практична психологія»

Інститут / факультет: Навчально-науковий інститут педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва

2012– 2013 навчальний рік

Продовження додатку 3.1

Робоча програма «Основи гармонізації гендерних взаємин» для студентів за *галуззю знань 0101 педагогічна освіта напрямом підготовки (спеціальністю) 6.010106* Соціальна педагогіка.

Розробники: Байдюк Наталія Василівна, викладач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

Протокол від. "27"серпня 2012 року № 1

Завідувач кафедри соціальної роботи та
соціальної педагогіки _____С. П. Архипова

"27"вересня 2012 року

Продовження додатку 3.1

ВСТУП

Робочу програму укладено відповідно до навчального плану напряму підготовки 6.010106 – Соціальна педагогіка.

Робочу програму складено на підставі типової навчальної програми «**Основи гармонізації гендерних взаємин»**, затвердженої на засіданні кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 1 від «27» серпня 2012 р.).

Робоча програма розрахована на студентів 3 курсу денної / заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної (модульно-рейтингової) системи організації навчального процесу в вищих закладах освіти.

Продовження додатку 3.1

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів – 3</td><td>Галузь знань
01010 – Педагогічна освіта</td><td colspan="2" rowspan="2">За вибором</td></tr>
<tr><td>Напрям підготовки
6.010106 – Соціальна педагогіка</td></tr>
<tr><td>Модулів – 3</td><td rowspan="5">Спеціальність (професійне спрямування):
6.010105 Соціальна педагогіка</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 3</td><td>3-й</td><td>3-й</td></tr>
<tr><td>Індивідуальне науково-дослідне завдання: а) інформаційно-просвітницький захід з гендерної грамотності для молоді; б) соціальний міні-проект на гендерну тематику; в) доповідь для студентської конференції</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин - 108</td><td>6-й</td><td>6-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="9">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4
самостійної роботи студента – 6</td><td rowspan="9">Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</td><td>24 год.</td><td>8 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>24 год.</td><td>8 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0 год.</td><td>0 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>90 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання: 30год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
</table>

Продовження додатку 3.1

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Мета викладання дисципліни – засвоєння студентам системних, ґрунтовних знань, пов'язаних із теоретичними та практичними аспектами гармонізації гендерних взаємин та застосуванням гендерного підходу в професійній діяльності; формування егалітарних поглядів, гендерної толерантності, гендерної чутливості та партнерства; озброєння майбутніх фахівців гендерно орієнтованими професійними вміннями, спрямованими на побудову гармонійних гендерних відносин.

2.2.Завдання вивчення дисципліни «Основи гармонізації гендерних взаємин» є:

1. Поглиблення та розширення знань щодо основ гендерної теорії, понять та категорій гендеру, особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі, державної стратегії гендерної освіти та гендерного виховання;

2. Формування вмінь застосовувати гендерний підхід у професійній діяльності, проводити уроки гендерної грамотності, застосовувати інноваційні форми роботи з молоддю, аналізувати вплив гендерних стереотипів на гендерні взаємини;

3. Розвиток гендерної толерантності та гендерної чутливості.

2.3. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: сучасні гендерні теорії, їх поняття та категорії; специфіку гендерної соціалізації та роль гендерних стереотипів; причини соціальних проблем, що стосуються гендерних відносин та механізми впливу; особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі; шляхи формування гендерної культури молоді; державну стратегію гендерної освіти, сутність гендерного підходу в соціальній роботі / педагогіці.

вміти: здійснювати гендерний аналіз соціальних процесів; враховувати індивідуальні гендерні особливості клієнта в процесі професійної діяльності; формувати ціннісні орієнтації (толерантність, партнерство, егалітаризм); використовувати інтерактивні форми роботи; проводити уроки гендерної грамотності; розробляти соціальні проекти з гендерного виховання та гендерної освіти молоді; сприяти самодостатності особистості в гендерних відносинах з метою попередження соціальних відхилень; надавати допомогу в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації.

2.4. Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Основи гармонізації гендерних взаємин», органічно пов'язується з філософією, соціологією, історією української культури, правознавством, педагогікою, віковою фізіологією, психологією, блоком дисциплін професійної та практичної підготовки («Основи соціалізації особистості», «Соціальна молодіжна політика», «Соціальна робота в сфері вільного часу» тощо).

Продовження додатку 3.1

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.
ОСНОВИ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ

Тема 1. 1. Гендер як соціальна реальність та наукова категорія

Стать як біологічний та соціальний феномен. Зміст поняття "гендер". Різниця понять "стать" та "гендер". Співвіднесення біологічного і соціального у природі людини. Статева диференціація (пізнавальна процеси, когнітивна сфера, емоційна сторона). Маскулінність та фемінність.Гендер як соціальна конструкція. Гендер як система відносин чоловіків та жінок у суспільстві. Гендер – теорія рівності чоловіків та жінок. Гендер як рівність прав та можливостей статей. Сучасні напрямки гендерних досліджень. Передумови виникнення гендерних досліджень. Фемінізм – джерело гендерних досліджень. Гендерні дослідження в Україні. Мережа гендерних осередків.

Тема 1. 2. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності особистості

Теорія засвоєння статевої ролі: психоаналітична концепція (теорія ідентифікації), теорія соціального научіння (статевої типізації), теорія когнітивного розвитку (самокатегорізації). Теорія соціального конструювання гендеру. Теорія гендерної схеми. Концепція андрогінії. Механізми та фактори гендерної соціалізації. Засвоєння статевої ролі у дитинстві. Механізми гендерної соціалізації в шкільному віці. Поняття гендерних стереотипів та їх вплив на процес гендерної соціалізації. Функції гендерних стереотипів. Гендерна ідентичність та особливості її становлення. Криза гендерної ідентичності.

Змістовий модуль 2.
ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Тема 2. 1. Багаторівнева система гендерних відносин.

Зміст поняття "гендерні взаємини", підходи до їх вивчення (правовий аспект, теорія конструювання гендеру). Вектори вивчення гендерних відносин. Моделі гендерних взаємин та рівні гендерних відносин.

Тема 2.2. Соціальне становище чоловіків та жінок в Україні.

Маскулінність та фемінність як дослідницька проблема. Традиційні уявлення про мужність та жіночність. Стереотипи маскулінності / фемінностіу масовій культурі та ЗМІ, ступінь їх відповідності реальним статусним характеристикам сучасних чоловіків та жінок. Чоловіча гендерна роль та норми, що входять до неї. Обмеження, які накладає традиційна чоловіча роль. Становище чоловіків у сучасній Україні. "Криза маскулінності".Традиційні проблеми жіноцтва. Подвійна зайнятість жінки. Психоемоційні проблеми жіноцтва. Фемінізм.

Тема 2. 3. Особливості гендерних відносин у сім‘ї

Сім‘я як найважливіший інститут гендерної соціалізації. Патріархальна та егалітарна сім‘я. Диференціація сімейних ролей. Статус та емоційне самопочуття жінки у сім‘ї (гендерний конфлікт працюючої жінки). Статус та емоційне самопочуття чоловіка у сім'ї. Формування гендерного рівноправ’я у родині. Перспектива відповідального батьківства.

Тема 2. 4. Гендерні проблеми професійних відносин

Особливості становлення професійної кар’єри чоловіків та жінок. Причини дискримінації чоловіків та жінок у професійній сфері. Гендерна сегрегація в професійній сфері. Рольовий конфлікт працюючої жінки. Фактори та проблеми жіночої зайнятості.

Продовження додатку 3.1

Нові тенденції у зайнятості жінки. Жінка у світі бізнесу. Проблеми захисту економічних прав жінок в Україні.

Тема 2. 5. Деструктивні (дисгармонійні) явища у сфері гендерних взаємин

Гендерна дискримінація: поняття та форми. Сексизм. Віктимізація жінки у сучасній культурі. Жінка як об'єкт сексуальної агресії. Засоби масової інформації та їх роль у формуванні ставлення до жінки у суспільній свідомості. Гендерні аспекти сімейних конфліктів. Гендерне насилля у родині. Сексуальні домагання на роботі. Гендерні проблеми проституції.

Тема 2. 6. Особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі

Особливості гендерної соціалізації в молодому віці. Гендерні уявлення молоді. Влип гендерних стереотипів на становлення молодої особистості. Шлюбно-сімейні установки сучасної української молоді. Особливості формування гендерної ідентичності у молодому віці. Механізми гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Змістовий модуль 3.
ГЕНДЕР І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА/ПРАЦІВНИКА

Тема 3.1. Політико-правовий аспект гендерних відносин

Проблематика статі у законодавстві і праві. Міжнародне та українське законодавство про гендерну рівність та питання його вдосконалення. Вітчизняні та міжнародні установи і організації, що працюють у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Механізм забезпечення гендерної рівності. Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України. Закордонний досвід впровадження гендерної рівності та можливості його використання для України.

Тема 3.2. Гендерні відносини в освіті. Гендерна педагогіка як нова освітня технологія.

Вплив гендерних стереотипів на характер взаємовідносин у педагогічних колективах. Прихований навчальний план. Гендерна асиметрія в освіті. Гендерні стереотипи у підручниках. Державна стратегія гендерної освіти та гендерного виховання. Нормативно-правова база гендерної освіти. Гендерна компетентність та гендерна чутливість педагога. Гендерна освіта школярів, студентів, майбутніх педагогів. Методи та форми гендерної освіти і гендерного виховання молоді. Уроки гендерної рівності.

Тема 3.3. Формування гендерної культури молоді

Гендерна культура як педагогічна категорія та універсальний принцип гармонізації гендерних взаємин. Інноваційні форми гендерної освіти молоді. Застосування інтерактивних технологій з метою формування гендерної культури молоді. Тренінгові програми гендерного спрямування.

Тема 3.4-3.5. Гендерний підхід у соціальній роботі. **Інноватика в гендерно-чутливій соціальній роботі.**

Поняття та сутність гендерного підходу в соціальній педагогіці/роботі. Гендерна компетентність соціального педагога/працівника. Гендерні аспекти соціальної роботи з різними категоріями населення. Насильство і гендерно-чутлива соціальна робота. Інноватика у гендерно-чутливій соціальній роботі (тато-школи, вуличні акції, гендерне спортивне орієнтування). Соціальне проектування у сфері гендерних відносин. Правила складання соціального проекту.

Продовження додатку 3

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Основи теорії гендеру												
Тема 1. 1. Гендер як соціальна реальність та наукова категорія	10	4	2			4	8	2				6
Тема 1. 2. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності особистості	10	4	2			4	8		2			6
Разом за змістовим модулем 1	20	8	4			8	16	2	2			12
Змістовий модуль 2.Гендерні відносини в сучасному українському суспільстві												
Тема 2. 1. Багаторівнева система гендерних відносин.	8	2	2			4	10					10
Тема 2.2. Соціальне становище чоловіків та жінок в Україні.	8	2	2			4	8	2				6
Тема 2. 3. Особливості гендерних відносин у сім‘ї.	5	1				4	10					10
Тема 2. 4. Гендерні проблеми професійних відносин.	5	1				4	10					10
Тема 2. 5. Деструктивні (дисгармонійні) явища у сфері гендерних взаємин	10	2	2			6	12		2			10

Продовження додатку 3.1

Тема 2. 6. Особливості гендерних взаємин у молодіжному середовищі	2	0	0			2	6					6
Разом за змістовим модулем 2	38	6	8			22	46	2	2			52
Змістовий модуль 3. Гендер і професійна діяльність соціального педагога/працівника												
Тема 3.1. Політико-правовий аспект гендерних відносин	4	2	2			4	6					6
Тема 3.2. Гендерні відносини в освіті. Гендерна педагогіка як нова освітня технологія.	16	4	2		10	4	14	2	2		10	
Тема 3.3. Формування гендерної культури молоді	14		4		10	4	12		2		10	
Тема 3.4-3.5. Гендерний підхід у соціальній роботі. Інноватика в гендерно-чутливій соціальній роботі.	18	4	4		10	0	14	2	2		10	
Разом за змістовим модулем 3	50	10	12		30	12	46	4	6			6
Усього годин	**78**	**24**	**24**		**30**		**108**	**8**	**10**		**30**	**60**
ІНДЗ	**30**	**0**	**0**			**30**						
Усього годин	**108**	**24**	**24**			**90**	**108**	**8**	**10**		**30**	**60**

Продовження додатку 3.1

5. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Змістовий модуль 1.
ОСНОВИ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ

Лекція №1-2.

Вступ (0,5 год.)

Тема 1.1. Гендер як соціальна реальність та наукова категорія (3,5 год.)

Логіка викладу:

1. Стать як біологічний та соціальний феномен. Зміст поняття "гендер". Різниця понять "стать" та "гендер".
2. Співвіднесення біологічного і соціального у природі людини. Статева диференціація (пізнавальна процеси, когнітивна сфера, емоційна сторона). Маскулінність та фемінність.
3. Гендер як система відносин чоловіків та жінок у суспільстві.
4. Гендер як рівність прав та можливостей.
5. Сучасні напрямки гендерних досліджень.
6. Гендерні дослідження в Україні. Мережа центрів гендерних досліджень.

Лекція №3-4.

Тема 1. 2. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності особистості (4 год.)

Логіка викладу:

1. Основні гендерні теорії. Теорія соціального конструювання гендеру. Теорія гендерної схеми.
2. Механізми та фактори гендерної соціалізації.
3. Поняття гендерних стереотипів та їх вплив на процес гендерної соціалізації. Функції гендерних стереотипів.
4. Гендерна ідентичність та особливості її становлення. Криза гендерної ідентичності.

Змістовий модуль 2.
ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Лекція №5.

Тема 2. 1. Багаторівнева система гендерних відносин (2 год.)**.**

Логіка викладу:

1. Зміст поняття "гендерні взаємини", підходи до їх вивчення.
2. Вектори вивчення гендерних відносин.
3. Моделі та рівні гендерних відносин.

Лекція №6.

Тема 2.2. Соціальне становище чоловіків та жінок в Україні (2 год.)**.**

Логіка викладу:

1. Маскулінність та фемінність як дослідницька проблема.
2. Чоловіча гендерна роль та норми, що входять до неї. Становище чоловіків у сучасній Україні. "Криза маскулінності".
3. Традиційні проблеми жіноцтва. Подвійна зайнятість жінки. Психоемоційні проблеми жіноцтва.

Продовження додатку 3.1

Лекція №7.

Тема 2.3. Особливості гендерних відносин у сім‘ї та професійній сфері (2 год.)

Логіка викладу:

1. Сім‘я як найважливіший інститут гендерної соціалізації. Патріархальна та егалітарна сім‘я.
2. Статус та емоційне самопочуття жінки і чоловіка у сім‘ї.
3. Перспектива відповідального батьківства.
4. Особливості становлення професійної кар’єри чоловіків та жінок. Причини дискримінації чоловіків та жінок у професійній сфері.
5. Проблеми захисту економічних прав жінок в Україні.

Лекція №8.

Логіка викладу:

Тема 2. 5. Деструктивні (дисгармонійні) явища у сфері гендерних взаємин (2 год.)

1. Гендерна дискримінація: поняття та форми. Сексизм.
2. Засоби масової інформації та їх роль у формуванні ставлення до жінки у суспільній свідомості.
3. Гендерне насилля у родині.
4. Сексуальні домагання на роботі. Гендерні проблеми проституції.

Змістовий модуль №3.
ГЕНДЕР І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА/ПРАЦІВНИКА

Лекція № 9.

Тема 8. Політико-правовий аспект гендерних відносин (2 год.)

Логіка викладу:

Тема 3.1. Політико-правовий аспект гендерних відносин

1. Проблематика статі у законодавстві і праві.
2. Вітчизняні та міжнародні установи і організації, що працюють у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.
3. Механізм забезпечення гендерної рівності.
4. Закордонний досвід впровадження гендерної рівності та можливості його використання для України.

Лекція №10-11.

Тема 3.2. Гендерні відносини в освіті. Гендерна педагогіка як нова освітня технологія (4 год.)

Логіка викладу:

1. Прихований навчальний план. Гендерні стереотипи у підручниках.
2. Державна стратегія гендерної освіти та гендерного виховання.
3. Гендерна компетентність та гендерна чутливість педагога.
4. Методи та форми гендерної освіти і гендерного виховання молоді. Уроки гендерної рівності.

Продовження додатку 3.1

Лекція №12-13

Тема 3.4-3.5. Гендерний підхід у соціальній роботі. Інноватика в гендерно-чутливій соціальній роботі. (4 год.)

Логіка викладу:

1. Поняття та сутність гендерного підходу в соціальній педагогіці/роботі.
2. Гендерна компетентність соціального педагога/працівника.
3. Інноватика у гендерно-чутливій соціальній роботі (тато-школи, вуличні акції, гендерне спортивне орієнтування).
4. Соціальне проектування у сфері гендерних відносин. Правила складання соціального проекту.

6. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1
ОСНОВИ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ

Семінарське зайняття №1-2

Тема 1: Гендер як соціальна реальність та наукова категорія (2 год.)

Тема 2: Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності особистості (2 год.)

Мета: закріплення розуміння поняття «ґендер», поглиблення знань про особливості гендерної соціалізації, формування егалітарних переконань, розвиток здатності створювати гендерно чуттєве виховне середовище.

Зміст семінарського заняття

1. Співвіднесення біологічного і соціального у природі людини. Статева диференціація (пізнавальна процеси, когнітивна сфера, емоційна сторона)
2. Гендер як рівність прав та можливостей.
3. Сучасні напрямки гендерних досліджень.
4. Теорії засвоєння гендерної ролі.
6. Функції гендерних стереотипів.
7. Гендерна ідентичність та особливості її становлення.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Підготовка електронних презентацій "Справжній чоловік. Справжня жінка"

2. Аудиторні завдання:

1. Проведення попереднього контролю знань (тестування).
2. Перевірка самостійної роботи
3. Постановка загальної проблеми: «Гендерні стереотипи та їх вплив на гендерні відносини молоді».
4. Розв'язання проблеми. Організація роботи у мікрогрупах.

4.1. Вправа "Базові теоретичні категорії"

4.2. Вправа-тест "Стать чи гендер"

4.3. Вправа "Підходи до гендерних досліджень"

4.4. Презентація "Справжній чоловік", "Справжня жінка"

4.5. Вправа "Перевертні" 4.6. Вправа "Гість з іншої галактики"

Продовження додатку З.1

4.7. Вправа "Ціна стереотипу"
5. Додаткові запитання та завдання
6. Підведення підсумків роботи.
7. Завдання для самостійної роботи
4

Змістовий модуль 2.
ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Семінарське зайняття № 3-4

Тема 3. Гендерні взаємини в молодіжному середовищі(2 год.).

Тема 4. Соціальне становище чоловіків та жінок в Україні(2 год.).

Мета: закріплення знань про особливості гендерних відносин в сучасному суспільстві, формування навичок гендерного аналізу соціально-педагогічних проблем.

Зміст семінарського заняття

1**.** Зміст поняття "гендерні взаємини"
2. Рівні гендерних взаємин
3. Гендерні відносини у молодіжному середовищі.
4. Стрес та конфлікт чоловічої гендерної ролі. "Криза маскулінності"
5. Подвійна зайнятість жінки. Психоемоційні проблеми жіноцтва.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Підготовка електронних презентацій "Особливості соціального становища чоловіків та жінок у сучасному світі"

2. Аудиторні завдання:

1. Проведення попереднього контролю знань (тестування).
2. Перевірка виконання самостійної роботи
3. Постановка загальної проблеми: система гендерних відносин у сучасному світі. Гендерні відносини в сучасному українському суспільстві. Гендерні відносини у молодіжному середовищі.
4. Розв'язання проблеми. Організація роботи у мікрогрупах.
4.1.Вправа "Базові теоретичні категорії"
4.2. Вправа-тест "Рівні гендерних відносин"
4.3.Вправа "Типи гендерних уявлень та моделі гендерних відносин"
4.4. Вправа "Ціна стереотипу"
4.5. Вправа "Це добре, це погано"
4.6. Гра "Подорож по планеті"
4.7. Презентації груп на тему "Особливості соціального становища чоловіків та жінок у сучасному світі"
5. Підведення підсумків роботи.
6. Завдання для подальшої роботи

Продовження додатку 3.1

Семінарське зайняття № 5-6

(проходить у формі круглого столу)

Тема 7. Деструктивні (дисгармонійні) явища у сфері гендерних взаємин (2 год.)

Мета: Розглянути деструктивні явища у сфері гендерних відносин, визначити шляхи їх попередження, розвинути навички самостійної роботи студентів з науковою літературою.

Зміст семінарського заняття

1. Гендерна дискримінація: поняття та форми.
2. Віктимізація жінки у сучасній культурі.
3. Гендерні аспекти сімейних конфліктів.
5. Подолання сексизму як одна із задач гендерних досліджень та гендерної освіти.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Підготовка наукових повідомлень та електронних презентацій.

1. Гендерна дискримінація та її прояви.
2. Засоби масової інформації та їх роль у формуванні ставлення до жінки у суспільній свідомості.
3. Сексизм та його форми.
4. Гендерні проблеми проституції.
5. Сексуальні домагання на роботі.

2. **Аудиторні завдання:**Виступи студентів із наступним обговоренням.

Змістовий модуль 3.
ГЕНДЕР І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА/ПРАЦІВНИКА

Семінарське зайняття №7.

Тема 8. Політико-правовий аспект гендерних відносин (4 год.)

Мета: закріплення знань про систему міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері забезпечення гендерної рівності, формування навичок аналізу діяльності міжнародних та вітчизняних організації у сфері забезпечення гендерної рівності.

Зміст семінарського заняття

1. Міжнародне та українське законодавство про гендерну рівність та питання його вдосконалення.
2. Вітчизняні та міжнародні організації, що працюють у сфері забезпечення рівних прав та можливостей.
3. Громадські освітні організації в системі національного гендерного механізму.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Підготовка електронних презентацій «Соціальні ініціативи, громадські організації та гендерні освітні центри в системі національного механізму здійснення прав жінок та чоловіків»

2. Аудиторні завдання:

1. Постановка загальної проблеми: міжнародні та вітчизняні правові механізми забезпечення гендерної рівності.
2. Попередня перевірка знань: тестування з попередніх модулів.

Продовження додатку 3.1

3. Розв'язання проблеми. Організація роботи у мікрогрупах.

3.1. Вправа "Конвенція ООН “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”

3.2. Вправа "Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, 08.09.2005р.,

3.3. Вправа "Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року"

3.4. Вправа "Правове регулювання гендерної освіти"

3.5.Перегляд електронних презентацій «Соціальні ініціативи, громадські організації та гендерні освітні центри в системі національного механізму здійснення прав жінок та чоловіків».

3.6.Вправа "Місце у житті"

4. Підведення підсумків роботи.

Семінарське зайняття №8-9

(проходить у формі наукової конференції)

Тема 9. Гендерні відносини в освіті. Гендерна педагогіка як нова освітня технологія (2 год.)

Тема 10. Формування гендерної культури молоді (2 год.)

Мета: поглибити знання у сфері гендерної педагогіки, гендерної освіти і гендерного виховання молоді; сформувати уявлення про гендерну культуру як умову побудови гармонійних гендерних відносин; продовжити формування досвіду використовувати інтерактивні технології гендерної освіти.

Зміст семінарського заняття

1. Школа як фактор гендерної соціалізації.
2. Вища школа у гендерному ракурсі.
3. Напрями впровадження гендерного підходу в освіту.
4. Гендерна компетентність педагога.
5. Методичні та організаційні особливості занять з гендерної освіти.
6. Гендерна культура як універсальний принцип гармонізації гендерних стосунків.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Теми наукових повідомлень

Гендерне виховання молодших школярів

1. Проблеми ґендерної соціалізації дітей молодшого шкільного віку
2. Особливості впровадження гендерного підходу в початкову школу
3. Гендерна експертиза підручників для початкової школи.
4. Формування культури гендерних відносин молодших школярів
5. Форми і методи гендерного виховання дітей і Україні

Гендерне виховання підлітків в умовах сучасної загальноосвітньої школи

6. Вплив соціального середовища на статеворольову ідентифікацію підлітків
7. Гендерні особливості девіантної поведінки підлітків
8. Гендерні особливості шкільної тривожності молодших підлітків
9. Діяльність соціального працівника з формування соціального досвіду гендерної взаємодії у підлітковому середовищі
10. Формування навичок ненасильницької поведінки школярів
11. Форми і методи гендерного виховання підлітків в сучасній Україні

Продовження додатку 3.1

Формування гендерної культури молоді

12. Гендерні особливості студентської молоді
13. Здоровий спосіб життя молоді: гендерний ракурс
14. Формування культури гендерних взаємовідносин старшокласників у процесі виховної діяльності соціального педагога
15. Особливості гендерного виховання сучасної молоді у ВНЗ
16. Соціально-педагогічні аспекти гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі
17. Форми і методи гендерного виховання молоді.

Підготовка фахівців до впровадження гендерних підходів в освіту

18. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гендерно-чутливої соціально-педагогічної роботи
19. Психологічні особливості формування гендерної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери
20. Гендерна компетентність фахівця соціальної сфери – запорука особистісного підходу у наданні допомоги
21. Формування гендерної компетентності учасників начально-виховного процесу

2. **Аудиторні завдання:**

1.Виступи студентів з науковими повідомленнями та їх обговорення;

2. Проведення фрагментів Уроків гендерної рівності та їх аналіз.

Семінарське зайняття № 10

Тема 8. Формування гендерної культури молоді (4 год.)

Мета: закріплення знань про особливості гендерних відносин у молодіжному середовищі, формування уміння проводити інформаційно-просвітницькі заходи з гендерної проблематики.

Зміст семінарського заняття

1. Гендерна культура як педагогічна категорія та універсальний принцип гармонізації гендерних взаємин.
2. Інноваційні форми гендерної освіти молоді.
3. Застосування інтерактивних технологій з метою формування гендерної культури молоді.
4. Тренінгові програми гендерного спрямування.

Завдання для обов'язкового виконання

3. Домашні завдання:

Підготовка електронних презентацій «Інноватика у гендерній освіті».

4. Аудиторні завдання:

1. Постановка загальної проблеми: Інтерактивні інноваційні технології гендерної освіти молоді.
2. Попередня перевірка знань: тестування з попередніх модулів.
3. Розв'язання проблеми. Організація роботи у мікрогрупах.

3.1. Перегляд та обговорення електронних презентацій «Інноватика у гендерній освіті»

3.2. Робота у мікрогрупах «Шлях у країну гармонії». Презентація роботи груп.

3.5. Вправа «Сад рівності та гармонії»

3.6.Вправа «Нове покоління обирає»

4. Підведення підсумків роботи.

Продовження додатку З.1

Семінарське зайняття 11

Тема 11-12. Механізми подолання гендерно зумовленого насильства (4 год.)

Мета та завдання: розширити обсяг знань про соціальну небезпеку гендерного насильства в Україні і світі; закріпити знання та вміння надання допомоги в ситуаціях гендерного насильства; ознайомити з міжнародним досвідом попередження гендерного насильства; сформувати уміння надавати консультаційну допомогу особам, що пережили гендерне насильство.

Зміст семінарського заняття

1. Поняття гендерного насильства, його види та суспільна небезпека
2. Фактори, що сприяють розповсюдженню гендерного насильства.
3. Міжнародне та вітчизняне законодавство, спрямоване на попередження та подолання гендерного насильства.
4. Види допомоги, які надаються особам, що пережили гендерне насильство.
5. Соціальна робота з особами, що потрапили у ситуацію гендерного насильства.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Підготовка наукових повідомлень та електронних презентації.

Теми наукових повідомлень

1. Форми гендерного насильства та їх розповсюдженість у світі.
2. Причини гендерного насильства
3. Служби і установи, які надають допомогу особам, які пережили гендерне насильство.
4. Міжнародне законодавство, спрямоване на попередження та подолання гендерного насильства.
5. Кампанія Генерального Секретаря ООН «Разом подолаємо насильство щодо жінок»
6. Україна: Національна кампанія «Стоп насильству!»
7. Акція «16 днів проти гендерного насильства»
8. Діяльність Міжнародного правозахисного центру "Ла-Страда-Україна" у сфері подолання гендерного насильства
9. Національна мережа чоловіків-лідерів проти насильства
10. Закордонний досвід соціальної роботи у сфері попередження і подолання гендерного насильства.
11. Міжнародна місія "Walk a Mile in Her Shoes" та її роль у попередженні насильства.

2. Аудиторні завдання:

1. Виступи студентів з науковими повідомленнями та презентаціями з наступним обговоренням.

2. Розгляд конкретних випадків гендерного насильства (case-study) та моделювання ситуації надання консультативної допомоги особам, які пережили гендерне насильство.

Семінарське зайняття №12

Тема 11-12. Інноватика у гендерно-чутливій соціальній роботі (4 год.)

Мета і завдання: розширити обсяг знань про інноваційні підходи у гендерно-чутливій соціальній роботі; продовжити формування досвіду використання інтерактивних технологій гендерноорієнтованого навчання, розвиток уміння розробляти соціальні міні-проекти у сфері гендерної рівності.

Продовження додатку З.1

Зміст семінарського заняття

1. Традиційні і інноваційні форми соціальної роботи
2. Соціальне проектування та особливості його використання у гендерному ракурсі.
3. Інноваційні форми і методи роботи, спрямовані на формування гармонійних гендерних відносин.

Завдання для обов'язкового виконання

1. Домашні завдання:

Підготовка соціальних мені-проектів, спрямованих на формування гармонійних гендерних відносин.

Орієнтовні теми соціальних проектів

1. Формування відповідального батьківства: тато-школи, проведення Дня батька, фестивалі сім'ї.
2. Молодіжні театри та форум-театри як засіб комунікації у сфері гендерної рівності.
3. Методика роботи шкіл гендерної рівності.
4. Організація флеш-мобів з гендерної тематики.
5. Методика організація та проведення гендер-квестів.

2. Аудиторні завдання:

1. Проектування та моделювання застосування конкретних форм роботи з молоддю, спрямованих на формування гармонійних гендерних відносин.

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

Змістовий модуль 1.
ОСНОВИ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ

Тема 1. Гендер як соціальна реальність та наукова категорія (4 год.)

Тема 2. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності особистості (4 год.)

Завдання для самостійного виконання: скласти таблицю "Психофізіологічні особливості чоловіків і жінок"; підготувати схему "Чинники гендерної соціалізації та їх вплив на особистість"***;*** Скласти Словник гендерних термінів**.**

Змістовий модуль 2.
ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Тема 3. Система гендерних відносин у сучасному світі (4 год.)

Тема 4. Соціальне становище чоловіків та жінок в Україні (4 год.)

Завдання для самостійного виконання: скласти схему "Рівні гендерних відносин; підготувати електронну презентацію на тему "Особливості соціального становища чоловіків та жінок у сучасному світі"(групова робота); продовжити Словник гендерних термінів.

Тема 7. Деструктивні (дисгармонійні) явища у сфері гендерних взаємин (6 год.)

Завдання для самостійного виконання: підготувати повідомлення та електронну презентацію на одну з тем: (групова робота):

Продовження додатку 3.1

1. Гендерна дискримінація та її прояви.
2. Засоби масової інформації та їх роль у формуванні ставлення до жінки у суспільній свідомості.
3. Сексизм та його форми.
4. Гендерні проблеми проституції.
5. Сексуальні домагання на роботі.
6. Статеві установки в українському соціумі.

Змістовий модуль 3.

ГЕНДЕР І ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА/ПРАЦІВНИКА

Тема 8. Політико-правовий аспект гендерних відносин (6 год.)

Завдання для самостійного виконання:скласти термінологічний словник за темою "Політико-правовий аспект гендерних відносин"; скласти список нормативно-правових актів у сфері гендерної рівності (міжнародних та вітчизняних): скласти тезисний план одного з нормативно-правових актів.

Тема 9. Гендерні відносини в освіті. Гендерна педагогіка як нова освітня технологія (4 год.)

Тема 10. Формування гендерної культури молоді (4 год.)

Завдання для самостійного виконання: підготувати тези доповіді та електронну презентацію на одну із запропонованих тем; підготувати методичну розробку Уроку гендерної рівності (групова робота).

Тема 11. Гендерно зумовлене насильство та гендерно чутлива соціальна робота (4 год.)

Завдання для самостійного виконання: підготувати повідомлення та презентацію на одну із запропонованих тем (групова робота)

Тема 12. Інноватика у гендерно-чутливій соціальній роботі (4 год.)

Завдання для самостійного виконання: розробити міні-проект у сфері впровадження гендерної рівності (групова робота); підготувати матеріали для проведення заходу (групова робота)

8. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне завдання 1

Підготувати та методично оформити розробку інформаційно-просвітницького заходу з гендерної проблематики для однієї із цільових груп: дошкільнята, учні молодшого шкільного віку, підлітки, учнівська та студентська молодь, молода сім'я.

Індивідуальне завдання 2.

Розробити міні-проект у сфері впровадження гендерної рівності згідно з типовою структурою соціальних проектів.

Мета проекту – гармонізація гендерних відносин у молодіжному середовищі.

Орієнтовні форми реалізації проекту:

- вулична акція, спрямована на гармонізацію гендерних відносин;

Продовження додатку 3.1

- проведення Дня батька;
- Клуб жіночого лідерства;
- Школа рівних можливостей.

Типова структура проектів

1. Проблема, на вирішення якої спрямовано проект
2. Цілі, завдання проекту.
3. Опис робіт (послуг), які мають бути виконані в рамках проекту.
4. Терміни реалізації проекту і очікувані результати.
5. Кадрове, фінансове і матеріально-технічне забезпечення.
6. Порядок здійснення керівництва і контролю за виконанням даного проекту (включаючи список осіб, безпосередньо відповідальних за його реалізацію).
7. Кошторис витрат

Примітка: проект повинен включати вуличну гру, флеш-моб, елементи квесту тощо

Індивідуальне завдання 3

На лекційному зайняття мікро-група студентів обирає напрям гендерної педагогіки:

1. Гендерне виховання молодших школярів
2. Гендерне виховання підлітків в умовах сучасної загальноосвітньої школи
3. Формування гендерної культури молоді
4. Підготовка педагогів до впровадження гендерного підходу в освіту

Окремі теми з визначеного напряму обираються індивідуально відповідно до наукових інтересів студентів. Після вивчення наукової, науко-методичної літератури та електронних джерел студенти переходять до самостійної наукової праці – підготовки тез та повідомлень. Студент може запропонувати власну тему, якщо це відповідає його науковим інтересам.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Необхідні знання танавички студенти опановують шляхом проведення міні-лекцій, інтерактивних занять, використання електронних презентацій, відеоматеріалів, участі у соціальних проектах, самостійної роботи (дослідницькі міні-групи). Починаючи вивчення курсу, необхідно, ознайомити студентів із змістом програми, що дозволить зрозуміти структуру і внутрішню логіку навчального курсу, визначити обсяг роботи і вимоги до знань.

На кожне семінарське заняття виділено тему, сформовано мету, основні питання, конкретизовано наукові поняття та терміни, запропоновано теми наукових повідомлень та електронних презентацій, вказано список рекомендованої літератури. Семінарське заняття обов’язково включає інтерактивні форми роботи, елементи тренінгу та моделювання ситуацій, що спрямовані на формування досвіду побудови гармонійних гендерних відносин. Завдання здебільшого виконують у малих групах, що сприяє більш глибокому зануренню в навчальний матеріал та виробленню навичок колективної співпраці. Передбачено проведення семінарських занять у формі наукових конференцій. Зміст і рівень роботи кожного студента обговорюють в аудиторії спільно, всією групою.

Семінарські заняття повинні: більш повно розкрити теоретичні положення лекційного курсу; навчити самостійно працювати з науковою літературою та електронними джерелами, аналізувати й узагальнювати навчальний матеріал; сформувати особисту прихильність до ідеї гендерної рівності; навчити самостійно проектувати та організовувати просвітницькі заходи, спрямовані на утвердження гендерної рівності;

Продовження додатку 3.1

формувати досвід застосування інтерактивних технологій, ігрових форм та аудіовізуальних засобів гендерної освіти.

Під час самостійної роботи студенти працюють з рекомендованою літературою та електронними джерелами, знайомляться з існуючим досвідом роботи у сфері гендерної рівності, що забезпечує цілеспрямоване і ефективне представлення вивченого матеріалу в аудиторії. Підготовка електронних презентацій формує уміння виокремлювати головне та другорядне, класифікувати явища та фактори, розвиває здатність бачити причино-наслідкові зв'язки.

На першому занятті доцільно об'єднати студентів у чотири міні-групи по 5-7 осіб, що будуть працювати над дослідженням окремих тем та колективно виконувати завдання. Малі групи можуть бути як постійними під час вивчення усього курсу, так я змінюватися залежно від типу виконання завдань.

При виконанні індивідуальних завдань (тези, повідомлення, електронні презентації) рекомендовано: глибоко вивчити літературу; продумати правильність і доказовість тих чи інших положень; продумати і скласти детальний план роботи; узагальнити вивчений матеріал у відповідності до теми; підготувати необхідні для роботи ілюстрації, використати особисті спостереження, власний досвід. Виконання колективних завдань (розробка Уроків гендерної рівності, соціальних проектів) передбачає роботу студентів у складі малої групи, що сприяє процесу обміну інформацією, виявляє різні точки зору, актуалізує особистий досвід, підтримує активність, дає можливість поєднати теорію та практику, сприяє взаєморозумінню, заохочує до творчості та самостійності. Робота у малих групах будується за принципами діалогічної взаємодії, співробітництва та кооперації, активно-рольової діяльності. Семінарські заняття повинні сформувати у студентів систему теоретичних знань, що передбачає точність наукових визначень, правильність їх розуміння, уміння оперувати ними, застосовувати знання в процесі виконання різних видів роботи та практичні уміння використовувати інтерактивні технології, що відповідають віковим особливостям молоді, організовувати інтерактивні форми гендерно орієнтованого навчання, проводити тренінги з метою гармонізації гендерної взаємодії.

Самостійна робота студентів має за мету розвиток творчого мислення, набуття навиків та вмінь у самостійному виборі різних методів пізнання. Основними формами самостійної роботи студентів є: опрацювання лекційного матеріалу; вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання, навчальної та науково-методичної літератури; вивчення нормативних актів, що спрямовані на впровадження ідеї гендерної рівності, підготовка до практичних занять; виконання творчих завдань та проектів.Працюючи самостійно, студентам слід скористатися підручниками, посібниками, періодичними виданнями, науково-довідниковими виданнями, можливостями Інтернету. Обов'язковою умовою самостійної роботи є застосування знань, набутих при вивченні інших тем курсу, а також інших дисциплін. В процесі самостійної роботи слід проявляти творчість і вміння відстоювати власну думку.

Індивідуальні завдання сприяють більш поглибленому вивченню студентом окремих тем курсу, закріпленню і узагальненню отриманих знань, формуванню вмінь використовувати знання для комплексного вирішення професійних завдань у сфері гендерних взаємин.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Рівень знань студентів з усіх тем курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» оцінюється методом усного опитування на семінарських заняттях, тестування, при підготовці тез та повідомлень, електронних презентацій, проектів з визначеної проблематики.. Оцінюється також наукова робота студентів (участь у конференціях,

Продовження додатку 3.1

конкурсах, олімпіадах, написанні статей). На залік виносяться питання, які охоплюють теоретичні основи навчального курсу: основи теорії гендеру, особливості процесу гендерної соціалізації, соціально-педагогічні аспекти гендерних відносин, гендерне законодавство, гендерна освіта та виховання, гендерний підхід у соціальній роботі.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне тестування та самостійна робота												Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2						Змістовий модуль 3				
Т1	Т2	3	4	5	6	Т7	8	9	10	11	12	100
	7					8	0	0	0	0	0	

Т1, Т2 ... Т9 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	**A**	відмінно	зараховано
82-89	**B**	добре	
74-81	**C**		
64-73	**D**	задовільно	
60-63	**E**		
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	**F**	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Навчально-методичний комплекс дисципліни
2. Навчально-наукова та періодична література
3.Електронні ресурси

14 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бендас Т. В. Гендерная психология: учеб. пособ. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 431с.

2. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістів та інших соціогуманітраних спеціальностей / ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова. Київ: Критика, 2017. 432 с.

3. Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27-29 квітня 2011 р., Тернопіль / М-во освіти і науки України,

4.

Продовження додатку З.1

5. Тернопільський нац. пед.. ун-т ім. В. Гнатюка / за ред. В. П. Кравця, Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. Київ: ПРООН, 2011. 797 с.

6. Гендерная психология: практикум / ред. И. С. Клецина. 2-е изд., Санкт-Петербург: Питер, 2009. 496 с.

7. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Говорун, В. П. Кравець, О. М. Кікінеджі, О. Б. Кізь ; ред. Б. Є. Будний. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 144с.

8. Гендерні стандарти сучасної освіти : збірка рекомендацій у 2-х частинах / За ред. О. М. Кікінеджі, В. С. Власова, Л. Б. Магдюк, Т. В. Ладиченко. Київ: ПРООН, 2011. ч. 2. 263 с.

9. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій у 2-х частинах / За ред. О. М. Кікінеджі, В. С. Власова, Л. Б. Магдюк, Т. В. Ладиченко. Київ: ПРООН, 2011. ч. І. 330 с.

10. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві: матеріали дослідження, здійсненого Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України. Київ: «Компанія ВАІТЕ», 2007. 144 с.

11. Говорун Т. В., Кікінеджі О. М. Гендерна психологія: навч. посібник. Київ: Видав. центр «Академія», 2004. 308 с.

12. Голованова Т. П. Теорія і практика формування ґендерної рівності студентської молоді: монографія. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2007. 338 с.

13. Голованова Т. П., Васільєва В. В., Міщик Л. І. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «Факультет – громадська організація»: колективна монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2006. 220 с.

14. Ґендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія / ред. Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді, В. П. Кравець. Тернопіль: Наукова книга – «Богдан», 2013. 442 с.

15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.

16. Каменская Е. Н. Гендерный поход в педагогике. Ростов-на-Дону, 2006. 368с.

17. Кікінежді О. М., Кізь О. Б. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2004. 174 с.

18. Кобелянська Л. Мельник Т. 50/50: сучасне гендерне мислення: словник. Київ: К.І.С., 2005. 280 с.

19. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навч. посіб. Тернопіль: Джура, 2003. 416 с.

20. Ми різні – ми рівні». Основи культури ґендерної рівності: Навчальний посібник для учнів 9 – 12 класів загальноосвітніх навчальних закладів / за ред.О. Семиколєнової – Київ: «К.І.С.», 2007. 176 с.

21. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / редкол.: В. П. Агеєва, Л. С. Кобелянська, М. М. Скорик / М-во освіти і науки України, Київ. ін-т гендер. дослідж., ПРООН. Київ: К.І.С., 2004. 536 с.

22. Уповноважувальна освіта. Посібник для тренерів. Київ: ІКЖЦ, 2002. 234 с.

Додаткова

1. Гендерна педагогіка: Хрестоматія / Переклад з англ. В. Гайденко, А. Предборської; За ред. Вікторії Гайденко. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 313 с.

2. Гендерний підхід у вихованні: методичні рекомендації / Автор-упорядник Яшник С.В. Київ: НАУ, 2008. 32 с.

3. Гендерні проблеми очима студентства: Аналітична доповідь / Л. Гуслякова,І. Даниленко, О. Плахотнік, М. Сухомлин. Харків: Райдер, 2009. 64 с.

4.

Продовження додатку 3.1

5. Ефективне запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї. Методичний посібник для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції. Кочемировська О., Стрейстяну Д.Й, Христова Г. /Заг. ред.Павлиш С., Христова Г. Київ: Друкарський світ, 2010. 134 с.

6. Жінки і чоловіки в Україні. Статистичний збірник / І.В. Калачова. Київ, 2011. 110 с.

7. Круглий стіл на тему «Становище чоловіків в Україні» 19 лютого 2009 року Київ: «К.І.С.», 2009. 64с.

8. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою: навч.-метод. посіб. /за заг. ред. Н. Г. Протасової; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні ЄС-ПРООН. Запоріжжя: Друк. світ, 2011. 175 с.

9. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. Київ: «ЕКМО», 2011. 324 с.

10. Словарь гендерных терминов / под ред. А. А. Денисовой; Региональная общественная организация «Восток – Запад: Женские инновационные проекты». Москва: Информация XXI век, 2002. 256 с.

15. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

У процесі викладання курсу використовуються наочні навчальні матеріали у вигляді електронних презентацій, рекламних зображень, проектів соціальної реклами, карикатур з гендерної тематики та відео-матеріалі.

Електронні презентації: Особливості гендерної соціалізації у сучасному українському суспільстві. Гендерний портрет України. Особливості гендерних відносин ту сучасному соціумі. Міжнародне та вітчизняне законодавство у сфері гендерної рівності. Гендерний підхід у соціальній роботі

Відео матеріали ПРООН: "Стоп насильству", "Комунікації гендеру", "Насильство ", "Акція проти домашнього насильства у Києві", "Національна конференція "Гендерна освіта: практичні аспекти".

Відеоматеріали Gender-camp: "Б'є, значить любить", "Інший вихід є", "Твоя байдужість – перемога насильства", "Стіни", "А як виглядає твоя ідеальна сім'я", "Слово ранить", "Біль моєї скрипки", "Рівні нерівності", "Колір не головне", "Насильство в родині – пошматоване життя", "Не руйнуй майбутнє", "Сильні почуття – для сильних чоловіків", "Стереотипи стирають особистість", "Не гендер", "Це все здібності, а не стать"

Матеріали соціальних проектів

Проект «Національний гендерний механізм». http://gender.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=137&Itemid=110&lang=ua

Проект «Університет дружній до сім'ї». http://leleka.sumdu.edu.ua/uk/

Проект «Щастя в 4 руки». http://zags.org.ua

Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА» http://krona.org.ua/

Центр гендерної культури http://www.genderculturecentre.org/

Громадська організація «Ла-Страда Україна» http://la-strada.org.ua/

Додаток 3.2

Семінар № 1-2.

Тема 1: Гендер як соціальна реальність та наукова категорія (2 год.)

Тема 2: Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності особистості (2 год.)

Мета: закріплення розуміння поняття «ґендер», поглиблення знань про особливості гендерної соціалізації, формування егалітарних переконань, розвиток здатності створювати гендерно чуттєве виховне середовище.

Завдання:

1. Забезпечити чітке розуміння базових теоретичних категорій: «стать», "гендер", "гендерна соціалізація", "гендерні ролі", "гендерні стереотипи", "гендерна ідентичність".
2. Сформувати усвідомлення гендерних відносин як соціального конструкту.
3. Наочно продемонструвати гендерний аналіз образів, які пропагуються засобами масової інформації. Виробити навички критичного ставлення до гендерних стереотипів та їх впливу на гендерні взаємини.
4. Навчити впливати на гендерні стереотипи, що розповсюджені у молодіжному середовищі з метою їх пом'якшення.
5. Розвинути здібності використовувати інтерактивні форми та методи освіти, що відповідають віковим особливостям молоді.

Зміст семінарського заняття

1. Співвіднесення біологічного і соціального у природі людини. Статева диференціація (пізнавальна процеси, когнітивна сфера, емоційна сторона)
2. Гендер як рівність прав та можливостей.
3. Сучасні напрямки гендерних досліджень.
4. Теорії засвоєння гендерної ролі.
6. Функції гендерних стереотипів.
7. Гендерна ідентичність та особливості її становлення.

Структура зайняття:

1. ПРОВЕДЕННЯ ПОПЕРЕДНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ (тестування).

2. ПЕРЕВІРКА ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (таблиця "Психофізіологічні особливості чоловіків і жінок"; таблиця "Чинники гендерної соціалізації та їх вплив на особистість"; словник гендерних термінів)

2. ПОСТАНОВКА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ: **«Гендерні стереотипи та їх вплив на гендерні відносини молоді».**

3. РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ. Організація роботи у мікрогрупах.

3.1. Вправа "Базові теоретичні категорії" (10 хв.).

Мета: Забезпечити чітке розуміння базових теоретичних категорій: "стать", "гендер", "гендерна соціалізація", "гендерні ролі", "гендерні стереотипи", "гендерна ідентичність".

Кожна мікрогрупа отримує завдання розкрити базові теоретичні категорії:

Продовження додатку 3.2

- гендер, гендерна соціалізація;
- стать, гендерний стереотип;
- гендер, гендерна роль;
- стать, гендерна ідентичність.

Усні відповіді студентів з обговоренням та доповненнями.

3.2. Вправа-тест "Стать чи гендер" (10 хв.).

Мета:навчити розрізняти базові категорії "стать" та "гендер".

Викладач зачитує речення, зі змістом яких необхідно визначитися, до якого поняття вони відносяться "стать" чи "гендер".

Жінки дають життя дітям (стать)

Дівчаток виховують акуратними та сором'язливими, а хлопчиків – сміливими і рішучими (гендер)

Мати – символ любові, турботи та миру (гендер)

У хлопчиків у підлітковому віці голос починає "ламатися" (стать)

Жінки емоційні, а чоловіки раціональні (гендер)

Серед вищих керівників практично немає жінок (гендер)

Під час місячних багато жінок відчувають слабкість (стать)

У християнстві жінкам під час місячних заборонено відвідувати храм (гендер)

В країнах багато комітетів солдатських матерів, але немає жодного комітету солдатських батьків (гендер).

Обговорення відповідей, формування уявлення про те, що гендерні відмінності накладають обмеження, що негативно позначаються на представниках обох статей.

3.3. Вправа "Підходи до гендерних досліджень" (10 хв.)

Мета: Закріпити усвідомлення гендерних відносин як соціального конструкту.

Тривалість: 15 хвилин

Матеріали: картки з завданнями для мікрогруп.

Розкрийте теорію соціального конструювання гендеру;

Розкрийте теорію когнітивного розвитку та гендерної схеми;

Розкрийте функціональний підхід у гендерних дослідженнях;

Розкрийте теорію соціального научіння (статевої типізації)

Методи: робота в групах, обговорення.

Кожна мікрогрупа отримує картку із завданням. Групи представляють виконані завдання після обговорення та прийняття рішення.

Примітки. Під час обговорення слід зробити акцент на їх взаємодоповнюваності; визначити теорію соціального конструювання як таку, що найбільш повно відповідає сучасним напрямкам гендерних досліджень. Узагальнений висновок: суспільство конструює гендер, створюючи систему відносин та відповідні образи чоловіків та жінок. Кожен із нас – член суспільства, кожен конструює гендерні відносини. Гендерні відносини, сконструйовані індивідами, можуть бути змінені цими ж індивідами.

3.4. Презентація "Справжній чоловік", "Справжня жінка"

Мета: Продемонструвати суспільно сконструйовані якості, що є відмінними та спільними для обох гендерів. Сформувати переконання про спільність суспільно схвалюваних рис (андрогінію).

Тривалість: 30 хвилин.

Продовження додаткуЗ.2

Матеріали: мультимедійне обладнання, презентації студентів, список питань для обговорення для кожної групи; папір для фліпчарту або дошка.

Методи: ілюстрація, спільне обговорення.

Підготовка презентацій на тему "Справжній чоловік", "Справжня жінка" (виконується вдома у якості самостійної роботи студента). Демонстрація презентацій мікрогруп. Під час проведення презентацій на дошці у дві колонки записуються риси, притаманні ідеальним образам жінки та чоловіка.

Питання для обговорення.

Що на вашу думку, означає бути "справжнім чоловіком/жінкою"

Що робить чоловіка/жінку справжніми?

Чи є серед ваших знайомих справжні жінки/чоловіки? Наведіть приклади.

За якими ознаками можна впізнати справжнього чоловіка/жінку?

Які можливі слабкі сторони справжнього чоловіка/жінки?

Які риси справжнього чоловіка/жінки вам найбільш близькі?

Чим ви схожі на справжню жінку/чоловіка?

Чи варто, на ваш погляд, прагнути стати справжнім чоловіком/жінкою?

Як ви вважаєте справжні чоловіки/жінки реальні?

Чи є розуміння жіночих та чоловічих характеристик/якостей різними у різних культурах?

Які характеристики відносяться до статі, які до гендеру?

Чи можуть чоловіки мати характеристики/якості, що традиційно пов'язуються із жіночими та навпаки? Що це за характеристики/якості?

Примітки. Переконання про спільність суспільно схвалюваних рис формуються за допомогою питань: "А чи хотіли б ви поряд бачити лагідного, терплячого чоловіка? А чи не хотіли б ви бути наполегливою, сміливою?"

Додаткові питання

Якою є роль жінок/чоловіків як представників гендерної групи у формуванні образу справжнього чоловіка/жінки?

Які суспільні інститути і за допомогою чого задають ці ідеальні образи?

3.5. Вправа "Перевертні"

Мета: з'ясувати індивідуальні гендерні уявлення про "типово чоловічі" та "типово жіночі" риси особистості, сімейні ролі, професійні ролі.

Тривалість:

Матеріали: папір для фліпчату, дошка.

Методи: "мозковий штурм", колективне обговорення.

На дошці записано типово жіночі і типово чоловічі якості, визначені методом "мозкового штурму". Як правило, у кожній колонці від 10 до 30 якостей. Викладач звертає увагу студентів, що інформацію взято з їх власного досвіду. Потім пропонує обговорити, які з перерахованих якостей завжди належать лише жінкам, а які – чоловікам. Називаючи по порядку якості, написані спочатку в першій, а потім у другій колонці, викладач просить подумати:

- чи зустрічалися вам у житті чоловіки/жінки з протилежними якостями: добра(ий)-зла(ий), розумна(ий)-нерозумна(ий) тощо;

- чи може цією якістю володіти людина іншої статі – жінка бути рішучою і цілеспрямованою? А чоловік – ніжним і турботливим.

Продовження додатку З.2

Примітка: Аудиторія приходить до висновку, що однозначними є лиши анатомо-фізіологічні відмінності. Для суспільства характерним є міф про те, що чоловік і жінка – два різних світи. Решта відмінностей є відносною, різниця між людьми однієї статі може переважати відмінності між статями. Завдання викладача – звернути увагу на відносність та конструйованість уявлень.

ПЕРЕРВА

4. ПОСТАНОВКА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ: Гендерні стереотипи, їх вплив на особистість та шляхи подолання обмежень, створених стереотипами. Продовження роботи у мікрогрупах.

4.1. Вправа "Гість з іншої галактики"

Мета: підвищити поінформованість щодо способів створення гендерних стереотипів.

Тривалість: 20 хв.

Матеріали: робочий лист на мікрогрупу, презентації студентів "Чоловік і жінка: стереотипний погляд".

Методи: ілюстрація, творча праця, обговорення у малих групах, загальне групове обговорення.

Викладач роздає учасникам робочі листи і дає змогу ознайомитися із завданням. Потім мікрогрупи демонструють власні презентації стереотипних поглядів на роль чоловіка і жінки у суспільстві, в цей час решта мікрогруп аналізують пропоновані ілюстрації за параметрами, вказаними у робочому листі, складаючи звіт.

Учасники здають звіти. Які спостереження вони занотували?

Зверніть увагу на твердження, які схожі на наведені нижче:

- Більшість з них – білі чоловіки (особливо в ділових журналах).
- Жінки носять менше одягу.
- Жінки або «кольорові» люди підтримують чоловіків.
- Було мало людей з кольоровою шкірою.
- Ні в кого немає фізичних вад.
- Усі люди дуже худорляві, можливо, вони ледь не голодують.
- Усі виглядають щасливо.

Деякі з цих спостережень можуть викликати критичний погляд на наше суспільство. Які обмеження у них відображено? Як ці обмеження спотворюють уявлення про наше суспільство? Чи завжди ЗМІ дозволяють відтворити реалістичну картину?

Робочий лист. ГІСТЬ З ІНШОЇ ГАЛАКТИКИ

Ви – гість з іншої галактики. Ваше керівництво відправило Вас до нещодавно відкритої планети під назвою «Земля», аби зібрати демографічні дані про цю планету. На жаль, Ви приземлилися у маленькій печері, де немає жодного виходу. Єдиним доступним для Вас джерелом інформації є зображення на стінах печери. Зображення супроводжуються певними текстами, але Ви не можете зрозуміти ці дивні і нові для Вас літери. Отже, аби отримати інформацію, Ви повинні сконцентруватися виключно на зображеннях. На основі цих дуже обмежених даних Ви повинні доповісти у центр за такими питаннями:

- Оцінка (чисельності) населення.

Продовження додатку З.2

- Розмаїтість населення.
- Чи є якісь види чи групи, які, як видається, мають різні ролі або професії?
- Яким чином вони диференційовані та які вони?
- Які Ваші враження від різних видів або груп?
- Кому, як здається, належить влада? Хто, на Вашу думку, керує?
- Інші спостереження?

4.2. Вправа "Ціна стереотипу"

Мета: дати можливість зрозуміти глибину укорінення гендерних стереотипів у нашому житті. Навчити описувати можливі вигоди і ризики існування стереотипів.

Тривалість: 30 хвилин

Матеріали: папір для фліпчату, маркери, зразки аналізу стереотипу для кожної групи.

Методи: обговорення у малих групах, загальна дискусія.

Викладач звертається до групи з проханням назвати приклади гендерних стереотипів, використовуючи матеріал попередніх презентацій. Групам пропонується обрати той чи інший стереотип і проаналізувати його за схемою. Після виконаного завдання групи презентують переваги та втрати кожного стереотипу.

Питання для обговорення

- Яким є ваше враження від зробленого переліку?
- На кого впливає стереотип – на ту групу, на яку він спрямований, чи і на інші групи теж?
- Як впливає стереотип на особистість, різноманітність, неповторність?
- Чи доцільно наслідувати гендерні стереотипи?
- Чому деякі необразливі стереотипи також несуть в собі ризик для обох статей?
- Наскільки сталими є вигоди від стереотипів?
- Як подолати стереотип?
- Від кого це може залежати?

Примітка.

Вправа розкриває перебільшення "чоловічих якостей", високу ціну гендерного міфу про життя та здоров'я чоловіків, їх силу , а також соціальну та особистісну слабкість, звуження життєвого простору для жінки. Якщо в групі будуть відповіді, що існують безпечні стереотипи, попросити назвати їх. Записати такий стереотип і повторити з ним процес визначення ризиків для обох сторін. Підкреслити, що перший крок – це завжди починати з себе.

Ціна стереотипу

Для чоловіка		Для жінки	
Вигоди	Втрати	Вигоди	Втрати

Продовження додатку З.2

5. ДОДАТКОВІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

Наведіть приклади статевої диференціації (зріст, вага, обмін речовин, фізична сила, зорово-просторове сприйняття, інтелектуальні, мовленнєві та емоційні характеристики)

Опишіть свою гендерну біографію

Порівняйте обкладинки чоловічого та жіночого журналів з фото чоловіків та жінок. Які антропометричні і культурологічні відмінності у зображеннях статей ви зафіксували?

Прокоментуйте вислів "Поважайте рівність чоловіків та жінок, але не забувайте про їхню різність!" з точки зору відмінностей статей

Чому сім‘я є провідним агентом соціалізації?

Чи припиняється процес гендерної соціалізації в зрілі, похилі роки?

Які інститути гендерної соціалізації є найбільш важливими у дошкільному віці; для молодшого школяра; старшого школяра; дорослої людини?

Розіграйте можливі для традиційної і егалітарної сімей ситуації: син просить матір (батька) купити йому набір для вишивання (в‘язання), а донька – скейтборд.

Проаналізуйте стереотипи: які тенденції у зображеннях статей є очевидними, які стереотипи пропагуються, які невілюються, які є позитивними, які негативними.

6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ РОБОТИ.

Семінарське зайняття № 10

Тема 8. Формування гендерної культури молоді (4 год.)

Мета: закріплення знань про особливості гендерних відносин у молодіжному середовищі, формування уміння проводити інформаційно-просвітницькі заходи з гендерної проблематики.

Зміст семінарського заняття

1. Гендерна культура як педагогічна категорія та універсальний принцип гармонізації гендерних взаємин.
2. Інноваційні форми гендерної освіти молоді.
3. Застосування інтерактивних технологій з метою формування гендерної культури молоді.
4. Тренінгові програми гендерного спрямування.

Домашні завдання:

Завдання для електронних презентацій: «Інноватика у гендерній освіті».

Структура зайняття:

1. ПОСТАНОВКА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ: **Потенціал інтерактивних інноваційних технологій гендерної освіти молоді.**

2. ПОПЕРЕДНЯ ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ: тестування.

3. РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ У МІКРОГРУПАХ.

3.1. **Перегляд та обговорення електронних презентацій «Інноватика у гендерній освіті».**

Продовження додатку З.2

Мета: закріпити знання про інноваційні форми, методи та технології гендерної освіти молоді; сформувати уміння модифікувати існуючі форми роботи залежно від цільової групи, мети заходу.

Тривалість: 30 хв.

3.2. Робота у мікрогрупах. Вправа «Шлях у країну Гармонії»

Мета: за допомогою спільної творчості скласти наочне уявлення про конкретні кроки до гармонійних стосунків.

Тривалість: 20 хв.

Матеріали: папір для фліпчату, маркери.

Хід вправи: намалюйте карту, що веде молодь в Країну Гармонії.

Дайте відповідь на запитання:

Як ви зобразили поточну ситуації у системі гендерних взаємин молоді?

Як ви уявили собі Країну Гармонію?

Які перешкоди зустрічалися на шляху?

Що допомогло долати ці перешкоди?

Як у цьому нам можуть допомогти знання, досвід і навички, отримані під час вивчення курсу?

Як вам працювалося над мапою?

Які враження від роботи?

Що було найлегше, а що – найскладніше?

3.3. Вправа **«Сад рівності та гармонії»**

Мета: вміти визначати пріоритетність і послідовність запровадження механізмів гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Тривалість: 20 хв.

Матеріали: папір для фліпчату, маркери.

Хід вправи: у малих групах намалювати на великому аркуші дерево і попросити написати, що можна віднести до коріння, стовбуру і листя, де –

КОРІННЯ – гендерно-чутливі цінності, яких слід дотримуватися

СТОВБУР – гендерно-чутлива соціальна політика, механізми, процедури і програми, які можуть бути використані

ЛИСТЯ – гендерно-чутлива поведінка особистості

Обговорення:

- Які почуття і думки викликає це дерево?
- Які знання, досвід і навички ми отримали?
- У чому може допомогти ця вправа?
- У чому символізм вправи?

4. ДОДАТКОВІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

- З якими цільовими групами необхідно проводити ІПЗ з гендерної грамотності? У чому їх особливості?

- Які форми та методи роботи є найбільш ефективними у молодіжному середовищі?

5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ РОБОТИ.

5.1. Вправа «Відкритий мікрофон «Нове покоління обирає»

ВИСТАВЛЕННЯ БАЛІВ ЗА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ.

Додаток К.1

Положення про програму (захід)

Гендер-квест «Шлях до гармонії»

Відповідальна організація за проведення програми (заходу): ініціативна група Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Рівень проведення: обласний

Цільова спрямованість: інформаційно-просвітницькі заходи з питань гендерної рівності та протидії домашньому насильству; підтримка сімей та пропаганда сімейних цінностей

Зміст:

Захід проводиться у два етапи.

Перший етап. Тренінг «Кроки до гармонійних стосунків» з метою ознайомлення учасників із засадами побудови гармонійних гендерних взаємин.

Другий етап: Квест-гра (організація інтерактивного навчального середовища, проблемного поля з елементами рольової гри та використання медійних засобів, залученням громадськості, що відбувається в реальному часі та в природному середовищі).

РОЗДІЛ 1

1.1. Назва програми (заходу): Гендер-квест «Шлях до гармонії»

1.2. Значення програми (заходу): регіональне

1.3. Рівень проведення програми (заходу): регіональний

1.4. Цільова спрямованість програми (заходу): громадянська освіта,соціальна профілактика

1.5. Зміст соціальної програми (заходу): освітньо-виховний

1.6. Підстава для розроблення програми: Цілі Сталого Розвитку 2016-2030 (ГА ООН, вересень 2015); Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», ВРУ, №2866-IV від 8 вересня 2005 року; Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» №5207-VI від 6 вересня 2012 року; Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, затверджена ПКМУ від 26 вересня 2013 р. № 717; Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів ґендерної рівності в освіту» № 839 від 10 вересня 2009 року

1.7. Термін реалізації програми початок 18 травня 2017, 10.00, закінчення18 травня 2017, 18.00

1.8. Мета програми (заходу): формування культури гендерних взаємин у молодіжному середовищі

1.9. Соціальна категорія (соціальний інститут), на яку розрахована реалізація програми (заходу) студентська молодь, молодіжні соціальні працівники

1.10. Галузь(і) та регіон(и) використання результатів програми (заходу) : молодіжна та сімейна політика, освіта та виховання; Черкаська область

Продовження додатку К.1

РОЗДІЛ 2

2.1. Замовник програми (заходу) Ініціативна група Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького; Міністерство освіти і науки України; 18031, м. Черкаси, б-р Шевченка, 81, Телефон: (0472) 37-21-42; (0472)35-44-63; Телефон приймальної комісії: (0472) 50-25-27; Факс: (0472) 35-44-63

Електронна пошта: cic@cdu.edu.ua, univerck@i.ua

2.2. Керівник (відповідальний) за реалізацію програми (заходу)

Байдюк Наталія Василівна, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, координаторка Центру гендерної освіти, викладачка кафедри початкової освіти, кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки; 0638645392

2.3. Організація, відповідальна за реалізацію програми (заходу)

Ініціативна група Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького; м. Черкаси, вул.. О. Дашкевича, 24/253, 0638645392; bayduchka@mail.ru

2.4. Перелік організацій, які беруть участь у реалізації програми (заходу)

«Черкаський правозахисний центр», громадська організація, 18000, м. Черкаси, бульвар Шевченка 205 оф. 409, (068)8220592, email: pravcenterche@gmail.com

РОЗДІЛ 3

3.1. Кількість підпрограм _____1_____

3.2. Кількість розділів _____5_____

3.3. Кількість основних завдань _____1_____

3.4. Кількість учасників програми (заходу) _____45_____

3.5. Кількість залучених працівників для проведення програми (заходу) _____5_____

3.6. Сценарний план проведення програми (заходу)

9.30 – реєстрація учасників;

10.00 – тренінг «Кроки до гармонійних стосунків»

13.00-14.00 – обід

14.00-14.30 – трансфер учасників до місця проведення квесту

14.00-18.00 – квест-гра «Шлях до гармонії»

- Привітання, знайомство з організаторами, формування команд
- Назва, девіз команди
- Інструктаж учасників із обов'язковою відміткою у відповідному журналі
- Отримання командами пакету завдань
- Розв'язання командами завдання №1
- Почерговий старт команд за результатами розв'язання завдання №1
- Проходження квесту
- Збір команд на фініші
- Перегляд та оцінка результатів організаторами
- Визначення переможців, вручення пам'ятних призів
- Рефлексія, прощання учасників

Продовження додатку К.1

3.7. Характеристика матеріально-технічного забезпечення програми (заходу)
Обладнання:

	Вид ресурсу, назва	Кількість
	Кольоровий папір для виготовлення пакету завдань та пам'яток	10 кольорів по 7 листів
	Папка для паперів	10
	Скотч	1
	Фотоапарати або мобільні телефони з можливістю робити фото/відео зйомку	10
	Ноутбук для перегляду та збереження відзнятих фото та відеоматеріалів	2
	Жіноче взуття великих розмірів на підборах	5 пар
	Дерев'яні дощечки	10
	Молотки	10
	Цвяхи	40
	Ляльки, посуд для годування малюків, підгузки маленького розміру	5
	Заохочувальні призи учасникам (ручки, блокноти, браслети тощо)	40
	Грамоти-подяки	10

РОЗДІЛ 4

4.1. Загальний обсяг фінансування програми (заходу) __8412_____**гривень,**
в тому числі (вказати джерела та обсяги коштів):
за рахунок загального фонду _____7212_____ гривень
за рахунок спеціального фонду ____1200_____ гривень
_____ гривень
_____ гривень
_____ гривень

4.2. Перелік організацій-учасників та розмір їх дольової участі у програмі (заході) або внески за участь

Ініціативна група Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького ___900_____ гривень
(повна назва організації) (сума)
ГО «Черкаський правозахисний центр», _____300_____ гривень

Продовження додатку К.1

4.3. Дані про структуру витрат на проведення програми (заходу)

Види витрат	Необхідна сума коштів на проведення програми (заходу) усього, гривень	у тому числі загальний фонд, гривень	спеціальний фонд, гривень
Заробітна плата (гонорар)	1900	1600	300
Нарахування на заробітну плату	312	312	0
Відрядження	0	0	0
Оренда місць проведення заходу	200	0	200
Оренда транспорту	100	100	0
Оренда обладнання, оргтехніки	200	0	200
Прокат костюмів, одягу	0	0	0
Витрати на обслуговування і експлуатацію обладнання	0	0	0
Художнє оформлення місць проведення заходу	0	0	0
Послуги зв'язку	100	100	0
Поліграфічні послуги	1500	1000	500
Оплата інформаційних послуг	1500	1500	0
Канцелярські витрати	500	500	0
Придбання призів, сувенірів	1500	1500	
Представницькі витрати	0	0	0
Інші витрати (харчування)	2400	2400	
Всього	8412	7212	1200

Продовження додатку К.1

4.4. Розмір призового фонду _____1500_____ гривень.

4.5. Порядок та джерела формування призового фонду джерела загального фонду

4.6. Порядок використання призового фонду : придбання і оформлення грамот-подяк та призів-сувенірів з логотипом заходу та пам'ятним написом

РОЗДІЛ 5

Актуальність завдань програми (заходу). Обґрунтування необхідності реалізації програми (заходу) або окремих її завдань

Досягнення гендерної рівності передбачено у законодавчих та соціальних ініціативах як міжнародного, так і вітчизняного рівня. Молодість – найбільш сприятливий віковий період для побудови гармонійних гендерних взаємин, оскільки ця вікова категорія, не зважаючи на збереження тиску патріархальних стереотипів, більш схильна до сприйняття та втілення у життя партнерської моделі гендерних відносин. Процес гендерної соціалізації молоді відбувається найбільш ефективно під впливом навчально-виховних факторів, що інтенсивно формують егалітарну свідомість.

Квест як технологія, має суттєві переваги: додаткову мотивацію навчання; можливість отримати знання за межами навчального закладу; самостійну групову роботу; стимул до співпраці; розвиток творчого мислення; розширення світогляду учасників, стимулювання пізнавальної активності.

Проведений захід дозволить сформувати не лише теоретичну основу, а й практичні навички побудови гармонійних гендерних взаємин.

ЗАТВЕРДЖЕНО в сумі вісім тисяч, чотириста дванадцять гривень, 8412гривень (сума літерами і цифрами)

Координаторка Центру гендерної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького _____ Н. В. Байдюк

11.01.2017

М.П.

Додаток К.2

Аплікаційна форма проекту «Гендер-квест «Шлях до гармонії»»

1. Організація/ініціативна група, яка представляє проект.

Ініціативна група Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

2. Назва проекту.

Гендер-квест «Шлях до гармонії»

3. Цільова група проекту (конкретна група населення, на користь якоїспрямований проект та кількісне її охоплення).

Молодіжні соціальні працівники – 20 осіб, студентська молодь – 20 осіб

4. Обґрунтування актуальності проекту (не більше 1 абзацу).

Досягнення гендерної рівності передбачено у законодавчих та соціальних ініціативах як міжнародного, так і вітчизняного рівня. Молодість – найбільш сприятливий віковий період для побудови гармонійних гендерних взаємин, оскільки ця вікова категорія, не зважаючи на збереження тиску патріархальних стереотипів, більш схильна до сприйняття та втілення у життя партнерської моделі гендерних відносин. Процес гендерної соціалізації молоді відбувається найбільш ефективно під впливом навчально-виховних факторів, що інтенсивно формують егалітарну свідомість. Квест як технологія, має суттєві переваги: додаткову мотивацію навчання; можливість отримати знання за межами навчального закладу; самостійну групову роботу; стимул до співпраці; розвиток творчого мислення; розширення світогляду учасників, стимулювання пізнавальної активності. Проведений захід дозволить сформувати не лише теоретичну основу, а й практичні навички побудови гармонійних гендерних взаємин.

5. Короткий опис проекту (5-6 речень).

Проект передбачає два етапи: тренінг та проходження квест-гри. Тренінг надасть можливість сформувати основи теоретичних знань про способи побудови гармонійних гендерних взаємин: трансформація гендерних стереотипів, що звужують можливості для самореалізації, формування егалітарної свідомості, дотримання толерантності та партнерства. Квест-гра спрямована на практичне закріплення отриманих знань. Учасники отримають можливість виконати ряд завдань, що в підсумку спроектує власне уявлення про гармонійні гендерні взаємовідносини. У процесі квест-гри планується відзняти фото та відеоматеріал.

6. Мета. Формування культури гендерних взаємин у молодіжному середовищі

7. Завдання.

1. Поширення ідеї гендерної рівності у молодіжному середовищі;
2. Підготовка молоді до побудови сімейних стосунків, заснованих на толерантності та партнерстві;
3. Популяризація відповідального батьківства (татівства та материнства);
4. Трансформація гендерних стереотипів, що звужують можливості для самореалізації особистості.

Продовження додатку К.2

8. Перелік заходів в межах проекту.

1	Етап роботи	Виконавець	Місце проведення	Термін
	Підготовчий етап			
	Складання робочого плану, розподіл обов'язків	ЦГО		До 01.05.2017
	Повідомлення Дирекції Парків про проведення квесту в парку «Сосновий бір», отримання дозволу	ЦГО, Управління		До 01.05.2017
	Запрошення до участі у квесті представників з області та інших вишів міста, формування списків учасників	Управління		До 01.05.2017
	Залучення матеріальних, технічних та фінансових ресурсів	ЦГО, Управління		До 01.05.2017
	Прокладання маршруту квесту, визначення контрольних пунктів	ЦГО		До 10.05.2017
	Запрошення ЗМІ (ОДТРК «Рось»)	ЦГО, Управління		До 10.05.2017
	Етап реалізації (день квесту) 18.05.2017			
	Реєстрація учасників	ЦГО, Управління	ЧНУ ім.. Б. Хмельницького, Дашкевича, 24	9.30
	Тренінг «Кроки до гармонійних стосунків»	ЦГО	ЧНУ ім.. Б. Хмельницького, Дашкевича, 24	10.00
	Обід			13.00
	Трансфер учасників до місця проведення квесту	ЦГО, Управління	ЧНУ ім.. Б. Хмельницького, Дашкевича, 24 - Парк «Сосновий бір	14.00
	Привітання, знайомство з організаторами, формування команд	ЦГО	Парк «Сосновий бір»	14.15
	Інструктаж учасників	ЦГО	Парк «Сосновий бір»	14.20
	Отримання командами пакету завдань	ЦГО	Парк «Сосновий бір»	14.30
	Почерговий старт команд	ЦГО	Парк «Сосновий бір»	
	Проходження квесту	ЦГО	Парк «Сосновий бір»	

Продовження додатку К.2

	Збір команд на фініші Перегляд та оцінка результатів організаторами Визначення переможців, вручення пам'ятних призів	ЦГО, Управління	Парк «Сосновий бір»	17.30
	Заключний етап			
	Рефлексія, прощання учасників	ЦГО	Парк «Сосновий бір»	18.00
	Підготовка прес-релізу, розповсюдження інформації про захід	ЦГО		

9. Термін виконання проекту.

18.05.2017, 10.00-18.00

10. Показники (індикатори) реалізації проекту (кількісні та якісні).

- кількість учасників квесту та формування їх гендерної компетентності – 40 осіб;
- кількість перехожих громадян, залучених до виконання квест-завдань та підвищення їх рівня гендерної обізнаності – 20 осіб;
- кількість запропонованих та сфотографованих моделей «Ідеальної родини» - 10;
- кількість зроблених фото «Відповідальне татівство» - 10;
- кількість відеоматеріалів «Я дотримуватимусь гендерної рівності» - 10;
- кількість зроблених фото «Пройди милю у її взутті» - 10;
- кількісний та якісний зміст запропонованих кроків до гармонійних стосунків – 10 варіантів.

11. Очікувані результати:

Короткотермінові

1. Підвищення гендерної компетентності учасників;
2. Формування в учасників усвідомлення переваг побудови сімейних стосунків на засадах толерантності та партнерства;
3. Усвідомлення необхідності участі обох батьків у вихованні дитини, підвищення престижності ролі тата;
4. Розширення зон самореалізації особистості незалежно від статі;
5. Можливість поширення досвіду проведення гендер-квестів у районах області.
6. Накопичення навчально-методичних та інформаційних матеріалів для видання посібника з організації квест-ігор.
7. Сприяння досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття, інших міжнародних до вітчизняних ініціатив;
8. Популяризація ідеї гендерної рівності та діяльності організаторів у інформаційному просторі Черкащини та України (розміщення інформації на сайті Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти, Громадської ради з гендерних питань при МФО «Рівні можливості» у ВРУ, ресурсі «Жінки – 50% успіху» тощо)

Довготривалі

Поширення ідеї гендерної рівності та шляхів побудови гармонійних гендерних взаємин у професійному середовищі фахівців, що надають соціальні послуги; проведення гендер-квестів у районах області.

Додаток К.3

ПРАВИЛА ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕР-КВЕСТУ «ШЛЯХ ДО ГАРМОНІЇ»
(пам'ятка учасника)

І. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ:

1.1. **Квест –** це інтелектуально-динамічна гра, яка полягає у проходженні командою вказаного маршруту і передбачає виконання спеціальних завдань.

1.2. **Оргкомітет.** Положення про змагання готує та затверджує організація, що проводить гру. У даному випадку – Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської обласної державної адміністрації, Центр гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, та Черкаський обласний молодіжний ресурсний центр. Гра може бути зупинена за рішенням Оргкомітету. Всі рішення Оргкомітету обговоренню не підлягають

1.3. **Команди.** Кожна команда формується добровільно, обирає для себе назву та капітана. Капітан команди відповідає за дисципліну членів команди.

1.4. **Маршрут квесту** складається з Контрольних Пунктів (КП) та відрізків між ними. Для проходження маршруту команда зобов'язана відвідати всі КП. Відрізки між контрольними пунктами кожен учасник команди долає пішки. У встановлений час старту учасники команди отримують завдання, в якому зашифрований перший КП. Відгадавши завдання, команда прямує до контрольного пункту (КП). Там знаходить наступне завдання (або його передає Агент). Так команди рухаються до фінішу.

1.5 Завдання, які команда має виконати під час квесту поділено на два типи: основні завдання, які команди мають вирішити для того, щоб знайти наступний КП; бонусні завдання, які даватимуть Агенти на КП, за рівень виконання яких учасники отримуватимуть додаткові бали. Можливі помилки в завданнях, що теж є невід'ємною частиною гри. **Головним критерієм виконання завдань є правильність, оригінальність та творчість. Часові показники враховуються опосередковано.**

1.6. Результат проходження маршруту визначено за сумою одержаних балів. На КП, де є Агент, наступне завдання команда отримує тільки після того, як прибув останній член команди. Результат проходження командою маршруту враховується тільки в разі прибуття на фініш всіх зареєстрованих учасників команди. Якщо команда приходить на фініш без одного учасника, вона займає місце після всіх команд, які фінішували повним складом.

ІІ. УЧАСНИКИ ГРИ

2.1.Учасники формують команди у складі 3 - 5 гравців. У кожній команді повинен бути пристрій для фіксування фото- та відеозавдань (фотоапарат, мобільний телефон).

2.2. Учасники змагань зобов'язані:

- коректно вести себе по відношенню до учасників інших команд, організаторів, відвідувачів парку;дотримуватись правил дорожнього руху;

- ПОВІДОМИТИ ОРГКОМІТЕТ ПРО ПОГАНЕ САМОПОЧУТТЯ, ЩО МОЖЕ ЗАВАЖАТИ ПРОХОДЖЕННЮ КВЕСТ-ГРИ ТА НЕ БРАТИ УЧАСТЬ У КВЕСТІ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЛАСНЕ САМОПОЧУТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я КОЖЕН НЕСЕ ОСОБИСТО;

- не залишати без нагляду особисті речі, організатори не несуть відповідальність за їх збереження; повідомити Оргкомітет про своє рішення припинити участь в грі, якщо таке рішення було прийняте; виконувати завдання способами, які не загрожують життю чи здоров'ю гравців, інших осіб; завдання має виконувати одночасно вся команда.

ІІІ. ЗАБОРОНЕНО

- Приймати участь у квесті, якщо є ознаки поганого самопочуття; штовхатися, скупчуватися, ставити підніжки, бігати, стрибати та долати дистанції іншими небезпечними для здоров'я способами;

- Порушувати правила дорожнього руху; переміщатися будь-яким видом транспорту;

- Обмінюватись завданнями між командами, нищити, руйнувати, погіршувати доступ, переміщувати підказки на КП; підказувати спосіб виконання завдання іншим групам. Пам'ятайте – інші учасники – ваші конкуренти.

Якщо ви довго не можете розв'язати завдання, або виникли інші проблеми, телефонуйте на номер 0638645392 Наталія, 0938633688, 0674731152 Сергій

Додаток К.4

Блоки завдань Гендер-квесту «Шлях до гармонії»

Блок	Вправа або завдання	Підказка
Інтелектуальний	Тест-розминка	Розбивка команд у часі для старту
	«Фемінітиви»	Запишітьаналоги назв професій для жінок
	«Стереотипи атакують»	Продемонструйте вплив гендерного стереотипу, відображеного у прислів'ї, афоризмі або анекдоті
Комунікативний	«Гендер – це для всих!»	Переконайте пересічних людей дотримуватися принципів гендерної рівності. Зробіть відео-доказ: кількість залучених осіб повинна відповідати кількості членів команди, всі мають одночасно разом з учасниками вигукнути: «Я зобов'язуюся притримуватися принципів гендерної рівності!»
	«Пройди милю у її взутті»	«Для того, щоб відчути себе на місці іншої людини, потрібно пройти милю у її взутті». Переконайте чоловіка приміряти жіноче взуття і зробіть фото.
Сімейний	«Рецепт манної каші»	Малюк хоче їсти! Терміново приготуйте кашу!
	«Гардероб малюка»	Правильно одягніть малюка, враховуючи погоду, а не стать дитини
	«Модель ідеальної сім'ї»	Створіть та сфотографуйте модель ідеальної сім'ї. Результат презентуйте Анні, фахівчині з гендерної просвіти.
	«Відповідальний тато»	Доки ми гуляли парком, у наших героїв з'явився на світ малюк, якого необхідно нагодувати та передягти. Знайдіть Олександра, що є відповідальним татусем і знавцем законодавства.
	«Дитячий майданчик»	Малюк підріс та хоче гратися, тож біжіть і лагодьте дитячий майданчик
Рефлексивний	«Стать людей на фото»	Визначте стать людей, що зображені на фото
	«Один день у тілі людини іншої статі»	Запитайте у перехожих, чим би вони займалися, якби на один день перетворилися на людину іншої статі. Зробіть відео.

Додаток К.5

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
вул. Пастерівська, 102, м. Черкаси, 18000, тел/факс (0472) 63-85-59
E-mail: ums2006@ukrpost.ua Код ЄДРПОУ 33903680

04.05.2016 № 789 / 05 На № _____від_____

Черкаському національному
університету ім. Б. Хмельницького

Про участь у заході

Відповідно до Закону України „Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків" від 08.09.2005 № 2866, Указу Президента України від 26.07.2005 №1135 „Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо рівних прав і можливостей жінок і чоловіків", п. 4 положення про управління у справах сім'ї, молоді та спорту, затвердженого розпорядженням облдержадміністрації від 14.08.2014 № 233, п. 4.3.1 календарного плану управління на 2016 рік,

26 травня 2016 року відбудеться проведення гендерного квесту **«Шлях до гармонії – 3»** для дівчат та хлопців з метою підготовки молоді до побудови сімейних стосунків та гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Ініціаторами проведення квесту в Черкасах виступили Центр гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького спільно з Управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської обласної державної адміністрації, Черкаським молодіжним ресурсним Центром.

Захід являє собою комплексне, інтерактивне навчальне середовище, проблемне поле з елементами рольової гри та залученням громадськості, що відбувається у реальному часі задля формування навичок гендерно-узгодженого спілкування та руйнації застарілих гендерних стереотипів.

Враховуючи значущість заходу й актуальність зазначеної тематики, запрошуємо до участі бажаючих студентів Вашого навчального закладу. Команда формується по 3-5 учасників. Взяти участь може кожний, хто цікавиться ідеями реалізації гендерної політики та є частиною активної й небайдужої молоді Черкас.

Інформацію про учасника та відповідальну особу за групу (із числа педагогічного складу) просимо надіслати управлінню до **18.05.2016** в електронному вигляді (simya_ums@ukr.net, natalip91@ukr.net) згідно заявки.

Програма проведення гендер-квесту додається.

Контактна особа: Прилипко Наталія, 0976036405.

Начальник управління М. Зеленський

Прилипко 638559

Додаток К.6

Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської обласної державної адміністрації

МОЛОДІЖНИЙ РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР

Центр гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ПРОГРАМА ГЕНДЕР-КВЕСТУ

«ШЛЯХ ДО ГАРМОНІЇ – 3»

м. Черкаси, 2016

Мета: підготовка молоді до побудови сімейних стосунків, заснованих на цінностях взаємозамінності гендерних ролей, толерантності та партнерства; гармонізація гендерних взаємин у молодіжному середовищі; підвищення гендерної чутливості молоді; популяризація відповідального батьківства, формування навичок гендерно-узгодженого спілкування; руйнація застарілих гендерних стереотипів. .

Організаційна форма: комплексне, інтерактивне навчальне середовище, проблемне поле з елементами рольової гри та використання медійних засобів, залученням громадськості, що відбувається у реальному часі та у природному середовищі.

Методи: планування, самопізнання, переконання, творчі завдання, аналітичні задачі.

Кількість учасників – 50 осіб (команди по 4-5 осіб)

Тривалість: 2 години

Місце проведення: парк «Сосновий бір» («50-ти річчя Жовтня»)

Дата і час проведення: 26 травня 2016, 11.00-13.00

Необхідне обладнання для учасників команд:

- пакет завдань та пам'ятка з техніки безпеки для кожної команди;
- фотоапарати або мобільні телефони з можливістю робити фото/відео зйомку для кожної з команд;
- жіноче взуття на підборах великих розмірів;
- Дерев'яні дощечки , молоток, цвяхи;
- Лялька (пупс)

Хід проведення

1. Прибуття учасників на місце проведення квесту
2. Привітання, знайомство з організаторами, формування команд
3. Назва, девіз команди
4. Інструктаж учасників
5. Отримання командами пакету завдань
6. Розв'язання командами завдання №1
7. Почерговий старт команд за результатами розв'язання завдання №1
8. Проходження квесту
9. Збір команд на фініші
10. Перегляд та оцінка результатів організаторами
11. Визначення переможців, вручення пам'ятних призів
12. Повернення учасників
13. Рефлексія

Додаток Л.1

Типова структура проектів

8. Проблема, на вирішення якої спрямовано проект
9. Цілі, завдання проекту.
10. Опис робіт (послуг), які мають бути виконані в рамках проекту, і вимоги, що пред'являються до них.
11. Терміни реалізації проекту і очікувані результати.
12. Кадрове, фінансове і матеріально-технічне забезпечення.
13. Порядок здійснення керівництва і контролю за виконанням даного проекту (включаючи список осіб, безпосередньо відповідальних за його реалізацію).
14. Кошторис витрат

Схема «життєвого циклу» соціального проекту

Додаток Л.2

Критерії оцінки соціального проекту

Specific	Конкретність	Чи достатньо зрозуміле завдання з позиції того, що, як, коли і де зміниться ситуація
Measurable	Обчислюваність	Чи піддаються результати виконання завдань кількісній оцінці
Attainable	Досяжність	Чи призведе виконання цих завдань до певних змін та поліпшення ситуації
Relevant	Доцільність	Чи доцільними є заплановані зміни? Чи вірно поставлені завдання, підібрані ресурси?
Time-bound	Визначеність у часі	Чи можуть бути реалізовані завдання на певній території? Чи можуть бути виконані завдання за визначений проміжок часу

Додаток М.1

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
професор
_____ А. І. Кузьмінський
«___» _____ 2011 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ * Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького * 02125622

ПОЛОЖЕННЯ

про Центр гендерної освіти

ПОГОДЖЕНО
Рішенням вченої ради
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
від 15.листопада 2011 р. протокол № 2

Черкаси 2011

Продовження додатку М.1

1. Загальні положення

1.1.Центр гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (далі – Центр) – є структурним підрозділом Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, що об'єднує фахівців з гендерної проблематики.

Діяльність Центру спрямована на виконання наказу МОНМСУ «Про впровадження принципів ґендерної рівності в освіту» від 10.09.2009 №839, реалізацію державних та регіональних програм, спрямованих на утвердження гендерної рівності в українському суспільстві.

У діяльності Центр керується Конституцією України, законами України, актами Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України, інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, Статутом Університету, Положенням про науково-дослідну роботу, наказами Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та Положенням про Центр.

Центр утворено при Навчально-науковому інституті педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

1.2. Центр може мати статус юридичної особи та самостійний баланс, розрахункові та інші рахунки в установах банків, а також печатки із зазначенням свого найменування. Під час організації діяльності Центру може бути застосована печатка і реквізити Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

1.3. Місце знаходження Центру: 18000, м. Черкаси, вул. Остафія Дашкевича, 24, каб. 253.

2. Мета діяльності Центру

2.1 Метою діяльності Центру є сприяння встановленню гендерної рівності в українському суспільстві шляхом інтеграції гендерного підходу в освіту

2.2.Основними завданнями діяльності Центру є:

1. Запровадження гендерної складової у процес підготовки майбутніх фахівців з метою підвищення гендерної чутливості та формування професійної готовності до застосування гендерного підходу в професійній діяльності;
2. Підвищення рівня ґендерної культури молоді, пропаганда та поширення гендерних знань;
3. Реалізація та підтримка програм і проектів, спрямованих на утвердження гендерної рівності в українському суспільстві;
4. Поширення позитивного вітчизняного і світового досвіду в сфері реалізації ідеї гендерної рівності.

3. Основними напрямками діяльності Центру є:

3.1. Наукова та навчальна діяльність.

- розробка та впровадження навчальних курсів гендерного змісту для студентів що навчаються за спеціальностями "Соціальна робота" та "Соціальна педагогіка", студентів інших педагогічних спеціальностей;

Продовження додатку М.1

- проведення наукових досліджень у сфері гендерних відносин та гендерної соціалізації;
- розробка рекомендацій для інтеграції гендерного підходу в соціальну та соціально-педагогічну роботу;
- організація та проведення конференцій, круглих столів з гендерної проблематики;
- видання наукових та науково-методичних матеріалів, спрямованих на попередження гендерного насильства, гендерної дискримінації та гармонізацію гендерних взаємин у суспільстві.

3.2. Консультативна та просвітницька робота.

- надання інформаційної та консультативної допомоги молоді щодо побудови партнерської моделі стосунків;
- підготовка молоді до сімейного життя;
- консультування у ситуаціях гендерно обумовленого насильства;
- запровадження інноваційних форм та методів гендерної освіти;
- систематичне формування волонтерського корпусу;
- розробку та реалізація соціальних проектів;
- підготовка та проведення інформаційно-просвітницьких заходів;
- створення інформаційних ресурсів, присутність у медійному просторі.

3.3.Соціальне партнерство та взаємодія з громадою.

- членство у Всеукраїнській мережі осередків гендерної освіти;
- співпраця із осередками гендерної освіти інших внз;
- участь у роботі дорадчих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, відповідальних за реалізацію гендерної політики;
- співпраця з громадськими організаціями різного рівня;
- участь у конкурсах соціальних проектів, форумах громадянського суспільства.

4. Організація діяльності Центру

Штатний склад працівників Центру визначається реальними можливостями фінансування і відповідно до цього коригується.

Мінімальний штатний склад Центру складається з трьох осіб:

- координатор (директор) Центру; заступник директора; технічний секретар

5. Фінансування Центру:

- за рахунок цільового бюджетного фінансування державних і регіональних програм, спрямованих на демократизацію та розвиток суспільства;

- за рахунок цільової спонсорської допомоги юридичних і фізичних осіб України і зарубіжжя;

- за рахунок вітчизняних і зарубіжних грантів;

- з інших джерел, не заборонених законодавством України.

7. Заключні положення

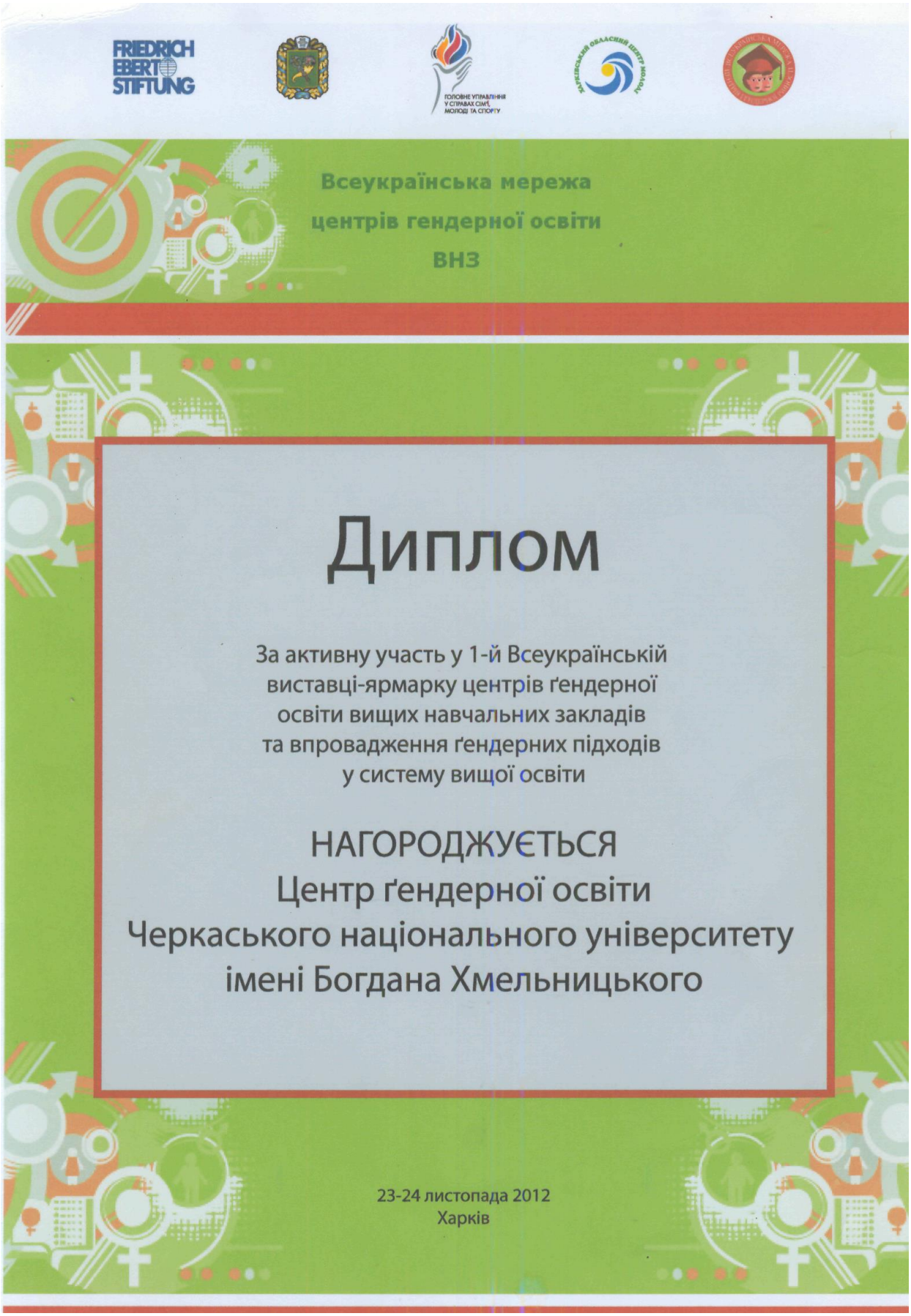
5.1.Положення набуває чинності з моменту його затвердження.

Додаток М.2

План роботи
Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького на 2015-2016 навчальний рік

Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Популяризація роботи Центру серед викладачів та студентів університету. Презентація напрямів роботи Центру. Набір волонтерів.	Круглий стіл «Особливості гендерних відносин у сучасному суспільстві»	Тренінг «Зупинимо насильство разом» (спільно із представником Черкаського жіночого центру)	Акція «Пройдись в її взутті» (в рамках проведення акції «16 днів проти гендерного насильства») Фестиваль відеороликів, присвячених попередженню і подоланню насильства	Робоча зустріч волонтерів центру, присвячена плануванню діяльності	Тренінг «Моя майбутня сім я »	Тренінг «Гендерний вимір у дошкільній та початковій освіті»	Робоча зустріч волонтерів центру, присвячена плануванню діяльності	Гендер-квест-З «Шлях до гармонії » у рамках відзначення Міжнародного дня сім'ї (спільно із спеціалістами Черкаського обласного молодіжного ресурсного центру)	Фотовиставка студентських робіт «Наші любі татусі» » у рамках відзначення Міжнародного дня батька

Додаток М.3.

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
Всеукраїнська мережа
центрів гендерної освіти
ВНЗ
Диплом
За активну участь у 1-й Всеукраїнській виставці-ярмарку центрів ґендерної освіти вищих навчальних закладів та впровадження ґендерних підходів у систему вищої освіти
НАГОРОДЖУЄТЬСЯ
Центр ґендерної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
23-24 листопада 2012
Харків

Додаток Н.1

ЦИКЛ ТРЕНІНГІВ

«ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ»

Центр гендерної освіти
Черкаси, 2013

Мета: Сформувати базові уявлення про особливості гендерних відносин в освіті.
Завдання:
- Актуалізація гендерної проблематики;
- Ознайомлення з базовими поняттями та категоріями;
- Формування навичок гендерного аналізу дитячої літератури та підручників;
- Ознайомлення з принципами гендерно чутливого освітнього простору;
- Розвиток гендерної чутливості;
- Популяризація роботи Центру гендерної освіти, набір волонтерів.

Кількість учасників – 20 осіб
Тривалість: 3 зустрічі по 3 години
Обладнання: відео проектор, листи для фліпчату, стікери, маркери, зразки дитячої літератури, шкільні підручники (електронні варіанти), ілюстрації до дитячих казок

Частина І
«Гендер- це для всіх!»

Мета: ознайомити студентів з базовими поняттями та категоріями гендеру

І. Вступна частина.
1. Привітання, розміщення учасників у колі.

2.Повідомлення теми і мети тренінгу

3.Знайомство
«Правда і не правда про мене»

4. Очікування
Від заняття я очікую….

5. Правила роботи групи
Приходити вчасно
Бути позитивним
Не критикувати
Говорити коротко, по черзі, не перебивати
Добровільність
Персоналізація
Конфіденційність
Правило «вільної ноги»

Продовження додатку Н.1

ІІ. Основна частина.

1. **Міні-лекція «Законодавство про впровадження гендерних підходів в освіту»**

Чому ми про це говоримо?

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року

Розділ 5.

Навчальні заклади забезпечують: виховання культури гендерної рівності, включення до навчальних програм питання про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, факультативне вивчення правових засад ґендерної рівності

Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, ПКМУ від 26 вересня 2013 р. №717

проведення інформаційних кампаній за участю засобів масової інформації, закладів культури та навчальних закладів з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка

забезпечити включення до навчальних програм стандартів гендерної освіти

Наказ МОН № 839 від 10 вересня 2009 року Про впровадження принципів ґендерної рівності в освіту

впровадження курсів гендерної рівності у внз I- IV рівнів акредитації;

розширювати мережу та активізувати діяльність освітніх ґендерних центрів, які діють при внз

щорічно проводити у загальноосвітніх навчальних закладах Урок гендерної рівності

1. **Інтерактивна презентація «Стать це - … »**

Мета: Забезпечити чітке розуміння базових теоретичних категорій: "стать", "гендер"

Стать біологічна (акушерська) - сукупність морфологічних (будова тіла), фізіологічних і генетичних особливостей, які забезпечують розмноження організму

Стать психологічна – сформована у процесі соціалізації певна система ціннісно-смислових уявлень про себе як про чоловіка чи жінку

Соціальна стать – притаманні особливості поведінки, зовнішності, характеру , визначає статус особистості у суспільстві жінки чи чоловіка

2. **Вправа-тест "Стать чи гендер" (10 хв.).**

Мета: Навчити розрізняти базові категорії "стать" та "гендер".

Викладач зачитує речення, зі змістом яких необхідно визначитися, до якого поняття вони відносяться "стать" чи "гендер".

Жінки дають життя дітям (стать)

Дівчаток виховують акуратними та сором'язливими, а хлопчиків – сміливими і рішучими (гендер)

Мати – символ любові, турботи та миру (гендер)

У хлопчиків у підлітковому віці голос починає "ламатися" (стать)

Жінки емоційні, а чоловіки раціональні (гендер)

Серед вищих керівників практично немає жінок (гендер)

Під час місячних багато жінок відчувають слабкість (стать)

У християнстві жінкам під час місячних заборонено відвідувати храм (гендер)

Продовження додатку Н.1

Обговорення відповідей, формування уявлення про те, що гендерні відмінності накладають обмеження, які негативно позначаються на представниках обох статей.

3. Перегляд відеоролику «НеГендер» з наступним обговоренням

4. Вправа "Базові теоретичні категорії" (10 хв.).

Мета: Забезпечити чітке розуміння базових теоретичних категорій: "гендерна соціалізація", "гендерні ролі", "гендерні стереотипи", "гендерна ідентичність".

Група отримує завдання розкрити базові теоретичні категорії:

гендерна соціалізація;
гендерний стереотип;
гендерна роль;
гендерна ідентичність.

Усні відповіді студентів з обговоренням та доповненнями.

5. Міні-лекція «Гендерна соціалізація та її механізми»

Гендерна соціалізація – це частина загального процесу соціалізації, процес включення дитини у суспільство як представника статі, засвоєння соціо-статевих норм, ролей, традицій, очікувань.

6. Інтерактивна презентація «Механізми гендерної соціалізації»

- Спрямування
- Моделювання
- Заохочення
- Пізнання

7. Перегляд відеоролику «Колір не головне»

8. Групова дискусія «Наслідки гендерної соціалізації»

Мета: сформувати уявлення про негативні та позитивні наслідки гендерної соціалізації; допомогти усвідомити важливість виховання в процесі гендерної соціалізації

Кого ми отримаємо у майбутньому?

9. Міні-лекція «Гендерні ролі»

Соціальні норми, що визначають функції та обов'язки чоловіків і жінок у сім'ї та суспільстві (сімейні, професійні)

Чоловік – інструментальні ролі

Жінка – експресивні ролі

10. Робота в групах: «День жінки / чоловіка у іменниках / дієсловах / прикметниках»

Мета: продемонструвати гендерну поляризацію соціальних ролей

Продовження додатку Н.1

Кава – брейк

10. Міні-лекція «гендерні стереотипи»

Стандартизовані, консервативні уявлення про соціальний статус, моделі поведінки, риси характеру, потреби жінок та чоловіків

Стереотипи маскулінності-фемінності

Стереотипи, пов'язані з відмінностями у змісті праці статей

Стереотипи, що закріплюють сімейні та професійні ролі

11. Перегляд відео «Стереотипи стирають особистість»

12. Вправа "Перевертні"

Мета: з'ясувати індивідуальні гендерні уявлення про "типово чоловічі" та "типово жіночі" риси особистості, сімейні ролі, професійні ролі.

13. Перегляд відео «Майстерність не має статі», «Сильні почуття для сильних чоловіків»

14. Вправа "Ціна стереотипу"

Мета: дати можливість зрозуміти глибину укорінення гендерних стереотипів у житті; навчити описувати можливі вигоди і ризики існування стереотипів, сформувати навички подолання гендерних стереотипів.

15. Міні-лекція «Гендерна ідентичність»

Внутрішнє переживання своєї статевої належності, прийняття системи відповідних цінностей, життєвих планів, соціальних ролей , ідеалів; уподібнення власного «Я» та гендерної ролі

Стадії становлення гендерної ідентичності

16. Міні-лекція «Гендерні відносини»

Різноманітні форми взаємозв'язків між людьми як представників певної статі, що виникають у процесі їх життєдіяльності

Традиційні

Егалітарні

17. Перегляд відео «Залишайся людиною»

III. Заключна частина

1. Чи справдилися очікування?
2. Вправа «Валіза»

IV. Планування роботи, «місток» у наступну зустріч

1. Презентація роботи Центру гендерної освіти *(регулярні зустрічі, обговорення актуальних питань; організація та проведення заходів з питань гендерної освіти; організація та проведення квесту: «Шлях до гармонії», «Гендер у великому місті»; зйомка відеороликів)*

V. Завершення тренінгу, прощання учасників

Продовження додатку Н.1

Частина ІІ
«Що приховує школа: погляд крізь гендерні окуляри»

Мета: ознайомити студентів з поняттям «прихований навчальний план», особливостями гендерної сегрегації в освіті; навчити здійснювати гендерний аналіз дитячої літератури, шкільних підручників.

І. Вступна частина.

1. Привітання, розміщення учасників у колі.

2.Повідомлення теми і мети тренінгу

3. Відкритий мікрофон
«Що я думаю про гендер»

4. Очікування
Від заняття я очікую….
5. Правила роботи групи (повторення)

ІІ. Основна частина.

1. Міні-лекція «Офіційний та «прихований» навчальні плани»

Чому ми про це говоримо?

Прихований навчальний план» або «прихована навчальна програма» (hidden curriculum) – особлива структура й стиль спілкування, підбір завдань, прикладів, що опосередковано, але сильно, впливає на учнів (студентів, вихованців), нав'язуючи їм певні ролі.

1. Наявність стереотипів у навчальних матеріалах
2. Наявність стереотипів у стилі викладання
3. Навчальний заклад як інституція відображає структурну нерівність

2. Робота в групах «Елементи прихованого навчального плану» з наступною презентацією

Мета: на основі життєвого досвіду учасників продемонструвати прояви прихованого навчального плану в освіті.

3. Міні-лекція «Дискримінаційні практики та гендерний аналіз підручників»

Кількісна диспропорція представленості осіб обох статей.

Представлення осіб різних статей лише в стереотипних гендерних ролях.

Сегрегація і поляризація за ознакою статі.

Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей виключно через образ чоловіка.

Використання гендерночутливої мови.

4. Робота в групах «Гендерний аналіз підручників для початкової школи» з наступною презентацією та обговоренням

Мета: навчити здійснювати гендерний аналіз змісту навчального матеріалу

Продовження додатку Н.1

5. **Виконання проектів «Підручник, вільний від стереотипів»** з наступною презентацією та обговоренням

Кава – брейк

6. **Міні-лекція «Гендерний аналіз українських народних казок»**

Структурні компоненти аналізу:

- *фізичні, психологічні та особистісні риси, які приписуються чоловікам і жінкам – атрибути;*
- *ролі, сформульовані як знання, навички, уміння, які характерні для чоловіків і жінок і проявляються і в суспільстві, і в сімейній сфері – навички;*
- *особливості виховання хлопчиків і дівчаток – гендерні відносини;*
- *соціальна позиція чоловічих і жіночих персонажів стосовно влади та управління – соціалізація.*

7. **Групова дискусія**

1. Чому навчають українські народні казки хлопчиків та дівчаток?

2. Казки несуть у собі традиційні чи нетрадиційні моделі поведінки?

3. Чи існують казки, що відображають нетрадиційні моделі поведінки?

4. Наведіть приклади казок з традиційною та нетрадиційною моделями поведінки.

5. Наведіть приклади гендерно нейтральних казок

8. **Робота в групах «Гендерний аналіз казок»**

Мета: усвідомлення ролі казки як механізму конструювання гендеру; створення умов для переосмислення дитячих казок, розвиток навичок гендерного аналізу

Схема аналізу

Персонажі	Атрибутика	Позитивні якості	Негативні якості	Належні види діяльності та заняття	Заохочувані вчинки	Критиковані вчинки
Дівчатка/жінки						
Хлопчики/чоловіки						

9. Проект «Гендерно чутливої дитячої хрестоматії»

Мета: опанувати навичками деконструкції гендерних стереотипів у дитячій літературі.

Робота у групах передбачає: опис рекомендованих гендерних образів; необхідні сюжети; перелік відомих творів; створення нових альтернативних версій відомого сюжету.

ІІІ. Підведення підсумків заняття, рефлексія.

1. Чи справдилися очікування?

2. Вправа «Валіза»

Продовження додатку Н.1

IV. Планування роботи, «місток» у наступну зустріч
Необхідність гендерної освіти та просвіти дітей, батьків та вчителів.

V. Завершення тренінгу, прощання учасників

Частина ІІІ
«Як навчати школярів долати гендерні стереотипи»

Мета: забезпечення розуміння студентами сутності та специфіки гендерного підходу у вихованні сучасних дівчаток та хлопчиків; створення умов для формування егалітарних уявлень

І. Вступна частина.
1. Привітання, розміщення учасників у колі.

2.Повідомлення теми і мети тренінгу

3. Відкритий мікрофон
«До чого призведе зміна традиційних уявлень про ролі чоловіка та жінки?»

4. Очікування
Від заняття я очікую….

5. Правила роботи групи (повторення)

ІІ. Основна частина.

1. **Обговорення статево-рольового та гендерного підходів у вихованні** (заповнення таблиці спільно із студентами)

Статево-рольовий підхід	Гендерний підхід	Приклади у педагогічній діяльності
Орієнтація на підкреслення відмінностей між статями; Виховання чіткого розподілу статевих ролей і визначеної гендерної ідентичності залежно від біологічної статі; «Особливе» призначення чоловіка і жінки в суспільстві; Заохочення видів діяльності, що відповідають статі; Вибір видів поведінки виходячи зі статевої приналежності; Наявність фіксованих культурно-сформованих гендерних схем, осуд відступів від традиційних патріархаль них моделей суспільства		

Продовження додатку Н.1

2. Міні-лекція «Гендерна компетентність педагога»
(соціокультурна, правова, наукова, інформаційно-аналітична, методична, лінгвогендерна)

3. Робота в групах «Портрет гендерно чутливого вчителя» з наступною презентацією
Мета: забезпечити розуміння студентами поняття «гендерна компетентність»

4. Міні-лекція «Інтерактивний урок, його структура та методика проведення
Техніка проведення інтерактивного уроку
- міні-лекція; робота в групах; презентація

5. Пантоміма «Правила успішної взаємодії на уроці» з наступною презентацією та обговоренням

6. Міні-лекція «Структурні вправи як складова інтерактивного уроку»
- *Знайомство «Гендерний камінчик з мого дитинства»*
- *Очікування*
- *Підсумки*
- *Рухливі ігри та розминки: енерджайзери («Слон, пальма, тостер»)*

7. Виконання проектів «Урок гендерної грамотності» з наступною презентацією та обговоренням

III. Підведення підсумків заняття, рефлексія.
1. Чи справдилися очікування? Вправа «Валіза»

IV. Завершення тренінгу, прощання учасників

Додаток Н.2

ПРОГРАМА ЗАНЯТТЯ-ТРЕНІНГУ

«Основи сімейного щастя»

Частина І
Як успішно поєднувати сімейне та професійне життя

Науково-методичний центр педагогічної майстерності
Центр гендерної освіти
Черкаси, 2015

Мета: Сформувати уявлення про реальні можливості поєднання роботи/навчання та сімейного життя

Завдання:

1. Актуалізація обраної проблематики;
2. Ознайомлення з європейською та вітчизняною практикою поєднання сімейних та професійних обов'язків
3. Розвиток навичок роботи в мікрогрупі;
4. Формування уміння поєднувати сімейне та професійне життя;
5. Популяризація відповідального батьківства;
6. Популяризація роботи Центру гендерної освіти, набір волонтерів.

Кількість учасників – 20 осіб

Тривалість: 3 години

Обладнання: відео проектор, листи для фліпчату, стікери, маркери

І. Організаційна частина.

1. Привітання, розміщення учасників у колі.

2.Повідомлення теми і мети тренінгу

3. Правила роботи групи

Приходити вчасно
Бути позитивним
Не критикувати
Говорити коротко, по черзі, не перебивати
Добровільність
Персоналізація
Конфіденційність
Правило «вільної ноги»

3. Очікування

Від заняття я очікую….

ІІ. Актуалізація обраної проблематики.

8. Вправа «Що ми хочемо дізнатися?»

Ставлення сім'ї, зокрема чоловіка, до бажання жінки поєднувати виховання дитини та успішну трудову діяльність

Емоційне самопочуття матері та дитини у ситуації «мама на роботі»

Світовий та вітчизняний досвід поєднання сімейних та професійних обов'язків. Дружність до сім'ї.

Продовження додатку Н.2

Особливості працевлаштування та робочого часу для осіб, що мають дітей

Як правильно розпланувати час (тайм-менеджмент) у випадку поєднання роботи та виховання дитини

Відповідальне батьківства (татівство і материнство)

Як краще: спочатку зробити кар'єру, а потім народити дитину, народити дитину, а потім будувати кар'єру чи спробувати поєднувати і те і інше

9. Вправа «Конверти»: знайомство з базовими категоріями

Мета: Забезпечити чітке розуміння базових теоретичних категорій. Група отримує завдання розкрити базові теоретичні категорії:

Гендерна рівність
Подвійна зайнятість
Гнучкий графік роботи
Відповідальне батьківство
Тайм-менеджмент
Середовище, дружнє до сім'ї

ІІІ. Основна частина заняття

1. Ситуація у родині: презентація роботи мікрогруп

1. *Ставлення сім'ї, зокрема чоловіка, до бажання жінки поєднувати виховання дитини та успішну трудову діяльність*

2. *Розподіл домашньої праці у родині. Вправа «Фото робочого часу»*

Години дня/ члени сім'ї				
6.00-7.00				
23.00….				

3. *Емоційне самопочуття матері та дитини у ситуації «мама на роботі»*

2. Міні-лекція «Статистика Міжнародної організації праці (Україна)»

лише 25% підприємств підтримують своїх працівників у виконанні ними обов'язків по догляду за дітьми; лише 28% компаній дозволяють гнучкий графік роботи тільки 3,5% мають дитячі кімнати та ясла; 49% респондентів зазначили, що їм не вистачає часу для спілкування з сім'єю через надмірне навантаження на роботі; 48,2% опитаних українців відповіли, що працівники, у яких є діти, працюють у звичайному режимі тільки 10,3% компаній надають можливість працювати дистанційно.

Продовження додатку Н.2

10. Вправа «Стереотипи» (30 хв.).

Мета: дати можливість зрозуміти глибину укорінення гендерних стереотипів у наше життя. Навчити описувати можливі вигоди і ризики існування стереотипів. Отримати навички подолання гендерних стереотипів.

Тривалість: 30 хвилин

Матеріали: папір для фліпчату, маркери, зразки розподілу стереотипів за типами та зразки аналізу стереотипу для кожної групи.

Методи: обговорення у малих групах, загальна дискусія.

1. *«Робота – не місце для «персональних» проблем»*

2. *«Присутність на роботі = кінцевий результат»*

3. *«Дозвольте їм трохи і вони візьмуть все»*

4. *«Проблема поєднання сімейних та професійних обов'язків стосується переважно жінок»*

5. *«Немає сенсу приймати на роботу жінок дітородного віку – все одно вони будуть змушені йти у відпустку для того, щоб виховувати дітей»*

6. *«Працівники із сімейними зобов'язаннями ненадійні і їм складно все встигати»*

7. *«Ті, хто працює неповний робочий день, працюють у напівсили»*

8. *«Ви не можете контролювати людей, які працюють дистанційно»*

9. *«Гнучкий графік роботи ускладнює роботу керівникові»*

10. *«Працівники, які не працюють регулярно понаднормово, не мають відчуття приналежності до свого закладу/робочого місця»*

11. Міні-лекція «Ініціатива «Дружній до сім'ї заклад»

12. Міні-лекція «Європейський досвід поєднання батьківських та професійних обов'язків»

Дружність до сім'ї
Гнучкий графік роботи
Тайм-менеджмент
Відповідальне батьківство

13. Міні-лекція «Аналіз вітчизняного законодавства щодо поєднання сімейних та професійних обов'язків »: Рівні можливості: найкращий роботодавець року». Досвід Сумського державного університету

14. Тайм-менеджмет. Вправа «Вікно Ейзенхауера»

VI. Підведення підсумків тренінгу

Що допоможе поєднувати сімейні та професійні обов'язки

- Гнучкий графік роботи/навчання, що дозволяє поєднувати робочі та сімейні обов'язки
- Можливість працювати дистанційно
- Створення умов для батьків з дітьми на території закладу/робочого місця (кімната для батьків з дітьми, резервний дитсадок, кімната для грудного вигодовування тощо)
- Просвітницькі програми з питань батьківства

Переваги збалансованого поєднання професійних обов'язків із сімейними

Продовження додатку Н.2

.

– більш рівний розподіл сімейних обов'язків між жінками та чоловіками допомагає вирішувати проблеми нерівності як у професії, так і вдома;

– більше рівних можливостей для жінок під час здобуття професії підвищують доходи сім'ї і скорочують бідність;

- багато чоловіків хотіло б мати можливість брати участь у домашніх справах своїх сімей, а деякі чоловіки є самотніми батьками або опікунами;

– не лише чоловіки і жінки виграють від здорового балансу між професією та приватним життям, а й ті, про кого вони піклуються.

– роботодавець виграє від підвищення продуктивності праці робітників

Вправа «Чи справдилися очікування»:

- що було корисним
- чого не висталило на зайнятті
- що здалося зайвим

Притча «Все у твоїх руках»

VII. Завершення тренінгу, прощання учасників

Додаток Н.3

OpenSpace (протокол №_____

Загальна назва: «Роль соціальних педагогів у гармонізації гендерних взаємин у суспільстві».

Тема:_____

РЕЗУЛЬТАТИ	РЕКОМЕНДАЦІЇ	ДОМОВЛЕНОСТІ	ВІДКРИТТЯ

Головуючий групи:

Учасники:

Додаток П.1

Міністерство освіти і науки України
Департамент загальної середньої та дошкільної освіти
01135, м.Київ, проспект Перемоги, 10, Тел. (044) 486-74-76

06.12.10 № 1/9-13-2776

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Департаментом загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки розглянуто подану вами пропозицію щодо проведення аспіранткою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Байдюк Наталією Василівною експериментального дослідження щодо впровадження гендерної рівності у діяльності соціального педагога на базі методичних об'єднань соціальних педагогів та практичних психологів у містах Донецьк, Дніпропетровськ, Львів, Севастополь і Черкаси протягом 2010-2012 років.

Департамент загальної середньої та дошкільної освіти не заперечує проти проведення запропонованого експериментального дослідження відповідно до заявлених матеріалів.

При цьому просимо взяти до уваги, що зазначене питання у кожному конкретному випадку має погоджуватися з місцевим органом управління освітою.

Заступник
Директора департаменту Я.П.Корнієнко

Дятленко С. М.
486-74-76

Додаток П.2.

Анкета для підлітків

«Самопочуття хлопців та дівчат»

Шановна молодь! Ця анкета має на меті визначити ваші уявлення щодо становища хлопців та дівчат у сучасному суспільстві. Будь-ласка, будьте щирими та уважними!

1. **Вкажи свій вік _____, стать _____**
2. **Які з нижче перерахованих якостей є у хлопчиків, які у дівчаток, а які притаманні і хлопчикам і дівчаткам?**

Якості	Притаманне хлопчикам	Притаманне дівчаткам	Притаманне і хлопчикам, і дівчаткам
Сила			
Охайність			
Доброта			
Розум			
Життєрадісність			
Агресія			
Чесність			
Турботливість			
Покірність			
Прагнення бути головним			
Впевненість			
Тривога			

3. **Мені подобається, коли хлопці або чоловіки _____**
4. **Мені подобається, коли дівчата або жінки _____**
5. **Мені не подобається, коли хлопці або чоловіки_____**
6. **Мені не подобається, коли дівчата або жінки**
7. **Як ти вважаєш, кому краще живеться: хлопцям чи дівчатам?**

   А) хлопчикам;
   Б) дівчаткам;
   В) однаково.
8. **Чи відрізняється ставлення вчителів до хлопців та дівчат?**

   А) так, відрізняється, вчителі більше люблять дівчаток;
   Б) так, відрізняється, вчителі більше люблять хлопчиків;
   В) ні, вчителі ставиться однаково як до хлопчиків, так і до дівчаток.
9. **За які якості вчителі більше люблять дівчат чи хлопців?**

за що люблять дівчаток	**за що люблять хлопчиків**

10. **Кого вчителі більше карають: хлопців чи дівчат?**

    А) вчителі більше карають хлопчиків;
    Б) вчителі більше карають дівчаток;

В) вчителі карають в однаковій мірі і хлопчиків і дівчаток.

Продовження додатку П.2

11. За які вчинки більше карають дівчат та хлопців?

Вчинки, за які карають дівчаток	Вчинки, за які карають хлопчиків

12. Чи зустрічався (зустрічалася) ти з випадками насильства:

А) так, з боку хлопців;
Б) так, з боку дівчат;
В) ні, не зустрічався (не зустрічалася)

13. Чи зустрічався (зустрічалася) з наступними ситуаціями?

Приклад ситуації	Так, з боку хлопців	Так, з боку дівчат
Образи та насмішки у випадках виявлення уваги до протилежної статі		
Насмішками, пов'язаними з твоєю статевою приналежністю		
Статево забарвленими прізвиськами у твій бік		
Сексуальними домаганнями з боку однолітків чи старших учнів		
Фізичним знущаннями по відношенню до тебе		

14. Чому хлопці ображають дівчат?

_____

Чому дівчата ображають хлопців?

_____

15. Як ти вважаєш, що з нижче перерахованого виконує чоловік або жінка, а що і чоловік і жінка разом:

Обов'язки	Виконує чоловік	Виконує жінка
Готувати їжу		
Прибирати житло		
Купувати побутову техніку		
Ремонтувати помешкання, техніку		
Виховати дітей		
Бути директором, керувати		
Заробляти гроші		
Допомагати у виконання домашніх завдань		
Розважатися з дітьми (кіно, прогулянки)		
Доглядати за хворою дитиною, бабусею		
Відпочивати, дивитися телевізор		
Карати дітей за погану поведінку		

Дякуємо за відповіді!

Додаток П.3.

Анкета для старшокласників

«Гендерні характеристики особистості»

Шановна молодь! Ця анкета має на меті визначити рівень обізнаності у сфері гендерних проблем та з'ясувати погляди кожного з вас на розподіл ролей чоловіка і жінки у суспільстві. Будь-ласка, будьте щирими та уважними!

1. **Вкажіть ваш вік _____, стать _____**
2. **Чи існує нерівність у правах та обов'язках чоловіків і жінок у суспільстві?**
   А) так, чоловіки мають значно більше прав, а жінкам залишаються лише обов'язки;
   Б) так, але вона не є суттєвою, хоча чоловіки все ж таки головніші;
   В) ні, права і обов'язки є рівними;
   Г) думаю, жінки мають значно більше прав.
3. **Як ви вважаєте, кому краще живеться у сучасному суспільстві?**
   А) краще живеться чоловікам;
   Б) краще живеться жінкам;
   В) живеться однаково добре;
   Г) живеться однаково погано.
4. **Поняття «гендер» вам відоме**: А) так, добре відоме; Б) маю поверхневі уявлення; В) ні, не відоме
5. **Що ви розумієте під поняттями «гендер»**? _____
   «гендерна рівність» _____
6. **Наведіть приклади гендерної нерівності, якщо вам такі відомі**: _____
7. **Чи проводилися у вашому класі, школі заходи, присвячені гендерній рівності?** А) так; Б) не пам'ятаю; В) ні
8. **Якщо так, то який захід і хто його проводив ?** _____
9. **Вам пропонується ряд висловлювань. Вкажіть ступінь згоди відносно кожного висловлювання, поставте знак «+» у відповідній графі**

	Перелік висловлювань	Згоден	Не згоден
1	Зовсім не обов'язково, щоб хтось – чоловік чи дружина – вважалися головою сім'ї		
2	Чоловіки за своєю природою агресивні, а жінкам потрібно уміти пристосуватися до цього		
3	Якщо чоловік здатен забезпечити сім'ю, то він має право заборонити дружині працювати		
4	Чоловік і дружина несуть однакову відповідальність за те, щоб зберегти родину		
5	Сімейне життя – це для жінки найголовніше		
6	Робота, професійний успіх для жінки є не менш важливими, ніж для чоловіка		
8	Навіть якщо чоловік може повністю забезпечити родину, дружині самій вирішувати, працювати їй чи ні		
9	Цінність особистості жінки не вимірюється тим, народила вона дитину чи ні		

Продовження додатку П.3.

10. Чи погоджуєтеся ви з наступними висловлюваннями? Поставте навпроти висловлювання, з яким погоджуєтесь, знак «+», а не погоджуєтесь «-».

Перелік тверджень	
20. Жінкам слід менше турбуватися про свої права і більше думати про те, щоб бути гарними дружинами і матерями	
21. Жінка, що прожила життя і не народила дитину, прожила життя даремно	
23. Серед чоловіків так само багато непорядних, хитрих і ледачих, як і серед жінок	
24. Жінки зазнають утисків	
26. Жінки вимагають більшого, ніж заслуговують	
27. За успіх у політичному чи суспільному житті жінка незмінно розплачується проблемами у характері та невдачами у особистому житті	
28. Чоловік здатен переживати страх, нерішучість та безсилля такою ж мірою, що і жінка	
29. За своєю природою чоловік є агресивним, а жінки миролюбиві	
30. Батько здатен дати дитині не менше ніжності, ніж мати	
31. Основну частину домашньої роботи повинен брати на себе той з подружжя, хто менше зайнятий на роботі	
32. Одинока мати не може дати сину повноцінного виховання	
34. Уявлення про інтелектуальну, моральну та фізичну перевагу чоловіка над жінкою – явний пережиток минулого	
35. Якщо у жінки немає родини, її ніхто не сприймає серйозно	
36. Чоловіки та жінки повинні бути рівноправними партнерами у політиці	
37. Бізнес – сфера сильних чоловіків, жінки не можуть досягти у ньому такого ж успіху	
38. Чоловік здатен поводитися незалежно, а жінка завжди діє, озираючись на чоловіка	

11. Чи зустрічався (зустрічалася) з наступними ситуаціями?

Приклад ситуації	Так, з боку хлопців	Так, з боку дівчат
Образи та насмішки у випадках виявлення уваги до протилежної статі		
Насмішками, пов'язаними з твоєю статевою приналежністю		
Статево забарвленими прізвиськами у твій бік		
Сексуальними домаганнями з боку однолітків чи старших учнів		
Фізичним знущаннями по відношенню до тебе		

12. Чому юнаки ображають дівчат?_____

13. Чому дівчата ображають юнаків?_____

14. Чи відрізняється ставлення вчителів до юнаків та дівчат?

А) так, відрізняється, вчителі більше поважають дівчат;

Б) так, відрізняється, вчителі більше поважають юнаків;

В) ні, вчителі ставиться однаково як до юнаків, так і до дівчат.

15. Порівняйте ставлення вчителів до дівчат та юнаків

Ставлення до юнаків	Ставлення до дівчат

Продовження додатку П.3.

Незакінчені речення

Інструкція: ви отримали опитувальні бланки, де у стовпчик написані незакінчені речення, далі залишено пустий рядок. Будь-ласка, протягом 10 хвилин продовжіть запропоновані речення.

1. Ідеалом жінки для мене є жінка, яка…
2. Чоловік, що переважно займається хатніми справами, це - …
3. Я вважаю, що багатьом сучасним жінкам не вистачає…
4. Мені подобається, коли чоловіки…
5. Бути жінкою – це означає, насамперед…
6. Ідеалом чоловіка для мене є чоловік, який…
7. Жінка, що переважно займається хатнім господарством – це…
8. Мені дуже не подобається, коли чоловіки…
9. Мені подобається, коли жінки…
10. Бути чоловіком – це означає, насамперед…
11. Мені дуже не подобається, коли жінки…
12. Я думаю, що багатьом сучасним чоловікам не вистачає…

Вкажіть ваш вік _____, стать _____

Додаток П.4.

Анкета для педагогічних працівників «Впровадження гендерного підходу в освіту»

Шановні вчителі! Пропонована анкета має на меті виявити ступінь зацікавленості гендерною проблематикою в освіті. Просимо дати відповіді, які максимально відображають Ваші погляди та переконання.

1. **Як ви вважаєте, питання гендерної рівності є актуальним для освітньої галузі?**

А) Ні. Питання гендерної рівності є дещо надуманим і не актуальним для освітніх закладів;

В) Так. Але, нажаль, виховний потенціал школи є не достатнім щодо гендерної проблематики;

Д) Освіта є важливим інститутом, що значно впливає на становлення майбутніх жінок та чоловіків, тому школа не може залишатися осторонь гендерної проблематики.

2. **Ви погоджуєтеся з думкую, що школа є одним із суспільних інститутів, який відтворює гендерну нерівність?**

А) Ні, не погоджуюся;

Б) Можливо, але навряд чи школа суттєво впливає на ситуацію в сфері гендерних взаємин;

Г) Так, погоджуюся.

3. **Вам знайоме поняття прихованого навчального плану та його вплив на гендерну соціалізацію особистості?**

А) Вперше зустрічаюся з таким поняттям;

Б) Так, поняття прихованого навчального плану мені знайоме, але його вплив на гендерну соціалізацію особистості мені мало відомий;

Г) Так, мені добре знайоме поняття прихованого навчального плану та його вплив на гендерну соціалізацію особистості.

4. **Ви поділяєте точку зору, що дівчат, передусім, слід готувати до ролі матері та господині, а хлопців до тих професій, які б давали змогу матеріально забезпечити сім'ю?**

А) Так, традиційний розподіл ролей є найкращим варіантом для сімейних стосунків;

Б) Поділяю, але такий підхід є дещо застарілим у сучасних умовах;

Г) Ні, не поділяю. Майбутнє належить людям, що однаково успішно виконують як жіночі, так і чоловічі ролі.

5. **У своїй роботі Ви:**

А) Намагаєтесь виховувати у хлопчиків чоловічі риси, а у дівчаток – жіночі;

Б) Дотримуєтесь традиційних підходів до розподілу статевих ролей, але розумієте, що суспільство змінилося, отже слід змінити і погляд на розподіл ролей;

В) Виховуєте особистість, не замислюючись над проблемами статі;

Г) Намагаєтесь в однаковій мірі сформувати найкращі риси обох статей як у хлопчиків, так і у дівчаток.

Продовження додатку С.4

6. За якими з нижче перерахованих якостей відрізняються хлопчики та дівчатка?

№	Якості	Більш розвинуто у хлопчиків	Більш розвинуто у дівчаток	Розвинуто в однаковій мірі
1	Логічне мислення			
2	Вербальні здібності			
3	Математичні здібності			
4	Здатність орієнтуватися у просторі			
5	Уміння будувати відносини з оточуючими			
6	Впевненість в собі			
7	Старанність			
8	Прагнення керувати			
9	Поступливість			
10	Турбота про оточуючих			
11	Активність			
12	Балакучість			
13	Цілеспрямованість			
14	Суперництво			
15	Агресивність			
16	Емоційність			
17	Занижена самооцінка			
18	Тривожність			
19	Конфліктність			

7. З яким з нижче перерахованих ситуацій Ви зустрічаєтеся у шкільний практиці?

Приклад ситуації	Хлопці ображали		Дівчата ображали	
	Хлопців	Дівчат	Хлопців	Дівчат
Образи та насмішки у випадках виявлення уваги до протилежної статі				
Насмішками, пов'язаними зі статевою приналежністю				
Сексуально забарвленими прізвиськами				
Сексуальними домаганнями				
Фізичним знущаннями, пов'язаними зі статевою приналежністю				

8. **Які ситуації гендерно зумовленого насильства Ви спостерігали в школі? Наведіть, будь-ласка, приклади** _____
9. **Що, на Вашу думку, особливо важливо у вихованні дівчаток та вихованні хлопчиків**?

У вихованні дівчаток	У вихованні хлопчиків

Продовження додатку П.4

10. **Чи схильні Ви вибачити прояви грубості та агресії з боку учнів-хлопців, ніж учениць?**

А) Так, адже така поведінка є проявом справжніх «чоловічих» рис, тому іноді є доцільною для хлопчиків, а дівчаткам належить завжди бути стриманими та спокійними;

Б) Думаю, що так, хоча розумію що слід реагувати однаково;

В) Важко відповісти;

Г) Намагаюся однаково реагувати на подібні негативні прояви як у поведінці дівчаток, так і у поведінці хлопчиків.

11. **Ви погоджуєтеся з думкою, що для більш успішного навчання хлопцям бракує посидючості, терпіння, а дівчатам здібностей?**

А) Так, цілком згоден;

Б) Можливо, але не впевнений;

Г) Вважаю, що така думка є хибною.

12. **Які з форм роботи утвердження гендерної рівності і як часто Ви застосовуєте?**

	Форма роботи	1 раз на рік і частіше	Дуже рідко	Майже ніколи
1	Розповсюдження літератури, виготовлення стіннівок, спрямованих проти гендерного насильства;			
2	Проведенні Уроку гендерної рівності;			
3	Проведення конкурсу малюнків з учнями на гендерну тематику;			
4	Проведення заходів, спрямованих на підготовку молоді до сімейного життя з акцентом на гендерній проблематиці;			
5	Організація та проведення учнівських конференцій, диспутів, круглих столів, спрямованих на утвердження гендерної культури у суспільстві;			
6	Проведення з учнями семінарів, тренінгів з питань запобігання насильству щодо жінок та чоловіків;			
8	Проведення акції «16 днів проти гендерного насильства;			
9	Залучення до обговорення питань гендерної рівності лідерів учнівського самоврядування;			

Продовження додатку П.4

13. **На Вашу думку, що необхідно зробити для підвищення ефективності роботи з утвердження гендерної рівності в середовищі школи**? *(необхідне відмітити, оцінивши від 1 до 5, де 5 – максимальна оцінка, 1 – мінімальна оцінка)*

	Створити програму з визначеними етапами, формами та методами роботи	1 2 3 4 5
	Покращити методичне забезпечення з гендерної проблематики	1 2 3 4 5
	Залучити фахівців з організацій, що займаються гендерною проблематикою	1 2 3 4 5
	Нічого не потрібно робити, адже це перевантажить учнів та вчителів, а ефективність такої роботи сумнівна	1 2 3 4 5
	Ваш варіант	

14. Вкажіть ваш вік _____р., стать _____, педагогічний стаж_____ р.

Дякуємо за відповіді!

Додаток Р.1

Центр гендерної освіти
До Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок
Патріотичний флеш-моб
БУДУЙМО МАЙБУТНЄ БЕЗ НАСИЛЬСТВА
25.11.2016, 14.20
ЧНУ ім. Б. Хмельницького, корпус №4, холл

Додаток Р.2

ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Богдана Хмельницького
ЧНУ
Центр гендерної освіти
ННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І МИСТЕЦТВА
Олена Стрельник
ТУРБОТА ЯК РОБОТА
МАТЕРИНСТВО У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЇ
ДИСКУСІЯ
«Турбота як робота: материнство у фокусі соціології»
Запрошуємо на зустріч з
Оленою Стрельник,
кандидаткою соціологічних наук, дослідницею, яка підіймає гостре та дискусійне питання сучасного материнства
28 вересня 2016 року, 14.30
ЧНУ ім. Б. Хмельницького,
вул. О. Дашкевича, 24, ауд. 371
Контактна особа:
0638645392, Наталія Байдюк

Центр гендерної освіти
ННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І МИСТЕЦТВА
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Богдана Хмельницького
ЦЕНТР ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ННІ ІСТОРІЇ І ФІЛОСОФІЇ
ТАМАРА ЗЛОБІНА
ГЕНДЕРНИЙ РОЗПАД
захоплююча екскурсія гендерною історією України останнього століття
тривалість - 01: 20
HEINRICH BÖLL STIFTUNG
КИЇВ
27 вересня 2015 року о 14.30
ЧНУ ім. Б. Хмельницького,
вул. О. Дашкевича, 24, ауд. 250 (навч. корпус №4)
Контактна особа:
0638645392, Наталія Байдюк

Додаток С.1.

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
вул. Пастерівська, 102, м. Черкаси, 18000, тел./факс (0472) 63-85-59

E-mail: ums2006@ukrpost.ua Код ЄДРПОУ 33903680

12.03.2016 № 429 / 05 На № _____від_____

Члену Ради обласної державної адміністрації з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми (за списком)

Про проведення засідання

Згідно з планом роботи управління **16 березня 2016 року о 14:30** у прес-центрі обласної державної адміністрації відбудеться засідання членів Ради обласної державної адміністрації з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми, на якому розглядатимуться питання:

1. Необхідність та актуальність проведення моніторингу діяльності органів виконавчої влади у сфері протидії торгівлі людьми.

Фаримець Олена – Заступник директора Департаменту - начальник відділу протидії торгівлі людьми Міністерства соціальної політики України.

2. Презентація проекту МОМ „Впровадження національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми в Черкаській області".

Стрельцова Ольга – спеціаліст Програми протидії торгівлі людьми Міжнародної організації з міграції.

3. Досвід та перспективи діяльності Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Байдюк Наталія – координаторка Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

4. Організаційні питання.

Начальник управління М. Зеленський
Прилипко 638559

Додаток. С2.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішенням ради облдержадміністрації з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми
(протокол №2 від 11.11. 2015)

ПЛАН
роботи Ради облдержадміністрації з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми

на 2016 рік

I півріччя

1. „Необхідність та актуальність проведення моніторингу діяльності органів виконавчої влади у сфері протидії торгівлі людьми";

Готує: *Фаримець Олена,* заступник директора Департаменту – начальник відділу протидії торгівлі людьми Міністерства соціальної політики України

2. „Презентація проекту МОМ «Впровадження національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми в Черкаській області»";

Готує: *Стрельцова Ольга*, спеціаліст Програми протидії торгівлі людьми Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні

3. „Досвід та перспективи діяльності Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького"

Готує: *Байдюк Наталія* – координаторка Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

4. Організаційні питання.

Готує: Управління у справах сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації

II півріччя

1. Про забезпечення надання профорієнтаційних послуг насамперед шкільній молоді та жінкам, сприяння їх працевлаштуванню, у тому числі тимчасової зайнятості, створення сприятливих умов для реалізації підприємницьких ініціатив з метою запобігання торгівлі людьми

Готують: Управління у справах сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, Черкаський обласний центр зайнятості

2. Про роботу із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах в Черкаській області .

Готує: Обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

3. Організаційні питання. Затвердження плану роботи комісії на 2017 рік.

Готує: Управління у справах сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації

Секретар ради Н. С. Прилипко

Додаток С.3

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
вул. Пастерівська, 102, м. Черкаси, 18000, тел./факс (0472) 63-85-59
E-mail: ums2006@ukrpost.ua Код ЄДРПОУ 33903680

19.04.2017 № 782/02 На № _____від_____

Структурні підрозділи обласної державної адміністрації та громадські організації (за списком)

Відповідно до плану роботи 27 квітня 2017 року о 10:00 на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького відбудеться засідання координаційної ради обласної державної адміністрації з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми (далі – Рада), на якому розглядатимуться наступні питання:

1. Впровадження механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми в Черкаській області.

2. Діяльність громадської Ради з гендерних питань при міжфракційному депутатському об'єднанні «Рівні можливості у Верховній Раді України».

Просимо до 21 квітня 2017 року надати прізвище, ім'я, по-батькові, посаду особи, яка візьме участь у засіданні Ради.

Крім того, у зв'язку з проведенням реорганізації структурних підрозділів облдержадміністрації, виникла необхідність внесення змін до складу Ради.

Для підготовки проекту відповідного розпорядження облдержадміністрації просимо до 28 квітня 2017 року надати кандидатуру до складу Ради.

Інформацію просимо надсилати на електронну адресу: *ums2006@ukrpost.ua*, контактні особи: Василенко Наталія Вікторівна: тел. 63-85-59.

Начальник управління М. Зеленський

Пахуріна 63 85 59

Продовження додатку С.3

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ

вул. Пастерівська, 102, м. Черкаси, 18000, тел./факс (0472) 63-85-59
E-mail: ums2006@ukrpost.ua Код ЄДРПОУ 33903680

19.04.2017 № 776/02 На № _____від_____

Директору інституту педагогічної освіти, соціальної роботи мистецтва
Десятову Т. М.

Відповідно до плану роботи обласної державної адміністрації, управління планує проведення координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми (далі – Рада).

Засідання Ради планується провести 27 квітня 2017 року о 10:00 годині на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, корпус 4, кабінет 250 (мала актова зала).

Запрошуємо Байдюк Наталію Василівну взяти участь в зазначеному заході.

Щиро сподіваємося на участь.

Начальник управління М. Зеленський

Пахуріна 63 85 96

Додаток Ф.1.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ

Проспект Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-92, факс (044) 278-29-89

11.01.2014 №6/2-12-14

На №_____від_____

Керівникам вищих навчальних закладів
III-IV рівнів акредитації
(за списком)

Доводимо до Вашого відома, що Сумським державним університетом реалізується проект «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах» за фінансової підтримки Європейського Союзу (www.leleka.sumdu.edu.ua). За сприяння Міністерства освіти і науки України близько 40 вищих навчальних закладів України виступають офіційними партнерами у зазначеному проекті.

Проект передбачає діяльність із забезпечення у вищих навчальних закладах України підтримуючих умов, які дозволяють збалансовано поєднувати професійні (пов'язані з навчанням) та сімейні обов'язки.

Протягом 2013 року в рамках наукового проекту спільно із партнерами було розроблено модель «Університет, дружній до сім'ї», та презентовано результати її втілення у Сумському державному університеті.

На наступний 2014-2015 рр. одним з напрямів діяльності проекту є поширення досвіду ініціативи «Університет, дружній до сім'ї» через проведення виїзних семінарів-тренінгів для представників вищих навчальних закладів України в усіх регіонах.

Виходячи з цього, просимо сприяти в організації зазначених заходів на базі партнерських вищих навчальних закладів України.

Контактна інформація: ел.пошта: ndssumdu@gmail.com, (0542)687796 Світайло Ніна Дмитрівна.

Директор О. В. Якименко

Додаток Ф.2.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

бульвар Т.Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, телефон/факс (0472)35-44-63,37-21-42, e-mail: cic@cdu.edu.ua
Код ЄДРПОУ 02125622

28.12.2011 № 2777/01-11
на № _____

Проректору Сумського
державного університету
з науково-педагогічної роботи
та гуманітарних питань
Світайло Н. Д.

Шановна Ніно Дмитрівно!

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького виявляє зацікавленість до втілення на базі свого закладу гендерно-справедливих підходів та можливостей для збалансованого поєднання здобуття професії з сімейними зобов'язаннями молодих матерів-студенток. Цим листом ми підтверджуємо, що у разі підтримки Європейською комісією проекту «Рівний доступ до здобуття професії молодим матерям-студенткам у вищих навчальних закладах» виступатимемо у ролі партнера при реалізації заходів проекту.

З повагою
ректор, професор А.І.Кузьмінський

Бойко 37 35 71

Додаток Ф.3.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Вищим навчальним закладам

Департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій

Інститутам післядипломної педагогічної освіти

Щодо створення у навчальних закладах
груп (центрів розвитку) для дітей дошкільного віку

Міністерство освіти і науки на виконання Програми діяльності Уряду та плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік, з метою забезпечення доступності дошкільної освіти, розвитку мережі дошкільних навчальних закладів (груп) усіх форм власності, звертається з проханням щодо відкриття груп для дітей дошкільного віку на базі вищих навчальних закладів (гуртожитків).

За даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2016 року мережа дошкільних навчальних закладів складає 14 тис. 813 ДНЗ, що не в повній мірі забезпечує потребу населення на дошкільну освіту, оскільки на 100 місцях виховується 117 дітей, а в черзі на влаштування до ДНЗ перебуває понад 90 тисяч дітей.

Звертаємо увагу на те, що Санітарним регламентом для дошкільних навчальних закладів, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 14 квітня 2016 р. № 563/28693, передбачено нові, спрощені вимоги до дошкільних навчальних закладів (груп), відкритих у тому числі в житлових та нежитлових приміщеннях. Головна вимога - створити відповідне навчально-виховне середовище для організації роботи дошкільного навчального закладу (групи/центру розвитку) та забезпечити нешкідливі, безпечні та комфортні умови розвитку дітей. Можливі різноманітні варіанти встановлення тривалості роботи таких груп, у тому числі - з короткотривалим перебуванням у них дітей, до 4-х годин.

Уже відомий досвід відкриття і функціонування дошкільних груп у вищих навчальних закладах України для дітей студентів та співробітників Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського.

Просимо розглянути можливість про прийняття рішення щодо створення відповідних умов та відкриття груп (центрів розвитку) для дітей дошкільного віку на базі вищих навчальних закладів (гуртожитків) та повідомити Міністерство до 10 серпня 2016 року.

Тимчасово виконуючий обов'язки Міністра Р. В. Греба

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№1/9-356 від 11.07.2016
ЗАГАЛЬНИЙ ВІДДІЛ
12 ЛИП 2016

Шевчова О. І.
481-32-00

Додаток Ф.4.
Проект «Дитячий простір»

Прізвище, ім’я, по-батькові	Байдюк Наталія Василівна
дата народження	07.02.1980
місце проживання	м. Черкаси, вул. Хрещатик, 51, кв.601.
контактний телефон	0638645392
e-mail	bayduchka@mail.ru

Напрями проекту:

- прогресивна освіта;
- розвиток соціальних ініціатив;
- підвищення активності громади.

Опис проекту

1	**Назва проекту**	**«Дитячий простір»** (у рамках ініціативи «Університет, дружній до сім'ї»)
2	**Географія та суб’єкти реалізації проекту**	18000, вул. О. Дашкевича, 24, м.Черкаси, Україна Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького; ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Центр гендерної освіти; Регіональне представництво Всеукраїнської громадської організації «Ліга соціальних працівників України»; представники активної громади міста та області.
3	**Короткий опис проблеми, яку вирішує проект**	Народження дитини нерідко стає причиною соціальної ізоляції та економічної залежності жінки, тому що функції по догляду за дітьми лягають переважно на її плечі. У зв’язку із складним економічним становищем українських родин, у багатьох випадках, жінка, народивши дитину, змушена відновлювати свою трудову діяльність, перериваючи відпустку по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Виникає проблема поєднання обов’язків, пов’язаних з навчанням або роботою та виховання малюка, що призводить до зміни форми навчання, погіршення успішності, переходу на неповний робочий день тощо. Водночас, на сьогоднішній день ситуація з наповненням та чергою до дитячих садочків міста Черкаси є складною, що не завжди створює можливості для влаштування дитини до дитячого дошкільного закладу. У віці до 3-х років дитина психологічно не готова до відвідування дошкільного навчального закладу і зв'язок із матір’ю є надзвичайно важливим для малюка. Вимушене, передчасне влаштування дитини до дошкільного навчального закладу нерідко є причиною пригніченого емоційного стану як самої дитини, так і її батьків, що негативно впливає на самопочуття родини в цілому.

Продовження додатку Ф.4

4	**Короткий опис потреби, яку задовольняє проект**	Наявність в університеті елементів дружності для сім'ї, а саме – дитячого простору, що дасть змогу продовжувати навчання або виконувати трудові обов'язки, зберегти соціальний статус жінки-матері – студентки або співробітниці, забезпечить зв'язок малюка з матір'ю, дозволить уникнути стресових ситуацій. Тим самим забезпечується подальша перспектива економічної незалежності, бо материнство не створює перешкод для отримання професії, виконання обов'язків, пов'язаних із професійною діяльністю.
5	**Мета проекту** **Очікуваний конкретний результат проекту, який вирішить проблему і задовольнить потребу**	Створення у стінах Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького «Дитячого простору» – спеціально відведеного та відповідним чином облаштованого приміщення, кімнати для тимчасового перебування дитини як разом з батьками, так і з можливістю передати дитину під нагляд посадової особи-вихователя та волонтерів із числа студентів або співробітників університету на час виконання обов'язків, пов'язаних із навчанням або роботою. 1. Отримання студентами, що мають дітей, можливості ефективно поєднувати навчання та виховання дитини. 2. Створення умов для співробітників, що мають дітей, продовжувати ефективно поєднувати професійну діяльність та виховання дитини. 3. Запобігання відрахуванню сімейних студентів через неуспішність, пов'язану із нестачею сил та часу, зумовленою вихованням дитини. 4. Попередження потрапляння дитини в небезпечні ситуації в випадку, коли батьки змушені залишати дитину вдома без належного нагляду. 5. Створення додаткових умов для всебічного і гармонійного розвитку дитини. 6. Руйнація негативного стереотипу про студентку, яка маніпулює наявністю дитини заради отримання оцінки. 7. Підвищення соціального статусу жінки-матері.
6	**Що вже здійснено по реалізації проекту**	1. Проведено опитування серед студентів та співробітників університету: переважна більшість опитаних підтримують ідею створення «Дитячого простору» в стінах університету. Розроблена анкета, яка може бути використана за потреби більш детального вивчення ситуації.

Продовження додатку Ф.4.

<table>
<tr><td>6</td><td>Що вже здійснено по реалізації проекту</td><td colspan="2">2. Отримано лист-згоду Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького виступити в ролі партнера при реалізації заходів проекту «Рівний доступ до здобуття професії молодим матерям-студенткам» (лист ЧНУ ім. Б. Хмельницького від 28.12.2011 №2777/01-11), що реалізуються Сумським державним університетом.
3. У рамках виконання листа департаменту наукової діяльності та ліцензування МОН №6/2-12-14 від 14.01.2014 про сприяння в організації проведення виїзних семінарів-тренінгів поширення досвіду ініціативи «Університет, дружній до сім'ї» 19-20 лютого 2015 року проведено відповідний семінар-тренінг.
4. На базі Центру гендерної освіти започатковано цикл зайнять-тренінгів «Основи сімейного щастя».
5. Проект популяризовано через соціальні мережі (група «Центр гендерної освіти / Дитячий простір у Facebook», учасниками якої є більше 60 студентів та співробітників університету)
6. Підготовлено соціальний проект з перспективою подання на конкурс для отримання фінансової підтримки (гранту).
7. Розроблено функціональні обов’язки вихователя-соціального педагога кімнати тимчасового перебування дитини.
8. Розпочато підготовку пакету методичного забезпечення для освітньо-виховної та розвивальної роботи з дітьми.
9. Розглянуто варіанти потенційного приміщення для «Дитячого простору».</td></tr>
<tr><td rowspan="8">7</td><td rowspan="8">План подальшої реалізації проекту</td><td>Основні кроки, дії</td><td>Строки здійснення</td></tr>
<tr><td>1. Остаточний вибір приміщення</td><td>До 30.04.2016</td></tr>
<tr><td>2. Формування потенційної групи дітей-відвідувачів.</td><td>До 30.04.2016, постійно</td></tr>
<tr><td>3. Формування волонтерського корпусу для роботи з дітьми</td><td>До 31.05.2016,, постійно</td></tr>
<tr><td>4. Остаточна підготовка документації проекту «Дитячий простір», розробка кошторису</td><td>До 31.05.2016</td></tr>
<tr><td>5. Подання проекту «Дитячий простір» для отримання гранту. Фандрайзінг.</td><td>До 31.05.2016, постійно</td></tr>
<tr><td>6. Переобладнання виділеного приміщення під потреби дітей.</td><td>До 31.08.2016</td></tr>
<tr><td>7. Підготовка методичного забезпечення роботи кімнати (ігровий, навчальний, розвивальний простір)</td><td>До 31.08.2016, постійно</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>8. Початок роботи кімнати</td><td>До 01.09.2016</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>9. Популяризація дитячого простору в соціальних мережах. Медійний супровід проекту.</td><td>Постійно</td></tr>
</table>

Продовження додатку Ф.

8	**Учасники проекту та зони їхньої відповідальності**	**Учасник**	**Відповідає за:**
		Десятов Тимофій	Керівник проекту
		Байдюк Наталія	Розробка та загальна координація проекту, супровід проекту для отримання гранту, підготовка документації, медійний супровід проекту. Формування волонтерського корпусу для роботи з дітьми
		Ченбай Інна (за згодою)	Експерт проекту. Участь у розробці проекту, супровід проекту для отримання гранту
		Матвійчук Марина (за згодою)	Експерт проекту. Участь у розробці проекту, супровід проекту для отримання гранту
		Мовчан Валентина (за згодою)	Підготовка пакету методичного забезпечення для освітньо-виховної та розвивальної роботи з дітьми; розробка перспективи використання дитячого простору для профорієнтаційної роботи та проходження педагогічної практики студентами університету
		Темченко Андрій (за згодою)	Сприяння налагодженню співпраці команди проекту з партнерськими організаціями, іншими ВНЗ
		Герасимова Інна (за згодою)	Забезпечення співпраці з профспілкою університету
			Підготовка кошторису проекту та фінансової звітності
			Переобладнання виділеного приміщення під потреби дітей.
			Формування потенційної групи дітей-відвідувачів дитячого простору.
9	**Ресурси, необхідні для проекту**	1. Експерти 2. Волонтери 3. Приміщення 4. Обладнання (ремонт приміщення, дитячі меблі, килимове покриття, сантехніка, інвентар для розвивальної роботи та гри тощо) 5. Оплата праці вихователя-соціального педагога 6. Дитяче меню у їдальні 7. Розміщення інформації на сервері університет (сайт) 8. Інформаційний стенд	

Продовження додатку Ф.4.

10	**Очікувані результати від проекту**	1. Забезпечено отримання професії матерями-студентками та батьками-студентами. 2. Підвищено ефективність роботи співробітників університету, що поєднують виховання дитини та трудову діяльність. 3. Покращено емоційне самопочуття студентів та співробітників, які отримують можливість продовжувати виконувати батьківські обов'язки під час роботи або навчання, адже дитина весь час знаходиться поруч – у дитячому просторі. 4. Забезпечення емоційного благополуччя дитини. 5. Попередження дитячого травматизму. 6. Додаткові джерела розвитку для дітей раннього та дошкільного віку, допомога в підготовці домашніх завдань для дітей шкільного віку. 7. Організація бази педагогічної практики в стінах університету. 8. Посилення зв'язку навчання та реальної професійної діяльності шляхом використовувати «Дитячого простору» під час навчальних занять. 9. Профорієнтаційна робота під час проведення Дня відкритих дверей тощо. 10. Популяризація університету у медійному просторі, громаді. 11. Підвищення авторитету сімейних студентів та співробітників.
11	**Очікуваний ефект від проекту**	1. Долучення університету до застосування кращих європейських практик, спрямованих на розвиток людського потенціалу. 2. Удосконалення у вищих навчальних закладах України умов дружності до сім'ї. 3. Підвищення рейтингу університету. 4. Розширення можливостей практичного застосування отриманих знань і умінь для студентів університету. 5. Розширення можливостей догляду за дитиною 6. Всебічний і гармонійний розвиток дітей, що перебувають у дитячому просторі, підвищення шкільної успішності 7. Зниження ризику дитячого травматизму та небезпечних ситуацій, пов'язаних з перебуванням дитини без належного нагляду вдома. 8. Соціальний розвиток університету. 9. Посилення співпраці університету з громадою міста та області.

Продовження додатку Ф4.

13	**Бенефіціари проекту** .	1. Діти 2. Батьки 3. Університет 4. Студенти-волонтери 5. Громада міста та області

Аналогічні проекти в Україні та світі

Проект «Університет, дружній до сім'ї», реалізуються Сумським державним університетом, http://leleka.sumdu.edu.ua/uk/

Проект «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах», реалізуються Сумським державним університетом, http://leleka.sumdu.edu.ua/uk/

Проект «Знову до роботи», реалізується Лігою соціальних працівників України, http://www.znovudoroboty.org.ua/ua/

Reconciling Work and Family life in Evrope https://eyf2014.wordpress.com/

FamiliesAndSocieties http://www.familiesandsocieties.eu/

Додаток Ф.5.

Анкета «Дружність до сім'ї »

Мета: виявлення потреби у створенні спеціальних умов для студентів та співробітників університету з метою ефективного поєднання навчання/роботи та виховання дітей

Шановні колеги і колежанки, студенти і студентки!

Просимо Вас приділити увагу нашій анкеті та дати відповідь на ряд наступних запитань.

1. Вкажіть, будь-ласка, Ваші особисті дані.

Вік	**Стать:**	**Ви в університеті:**
О до 20 років	О чоловіча	О студент
О 20-45 років	О жіноча	О аспірант
О 45 і більше		О співробітник

2. Будь ласка, охарактеризуйте Ваш сімейний статус:

О неодружений/незаміжня
О перебуваю у зареєстрованому шлюбі
О перебуваю у громадянському шлюбі
О розлучена/розлучений

3. Інформація про наявність дітей або онуків до 18 років:

О дітей або онуків віком до 18 років не маю
О маю 1 дитину до 18 років
О маю 2-х дітей до 18 років
О маю 3-х і більше дітей до 18 років
О планую мати дитину у найближчому майбутньому
О очікую на дитину
О відкладаю народження дитини на невизначений термін
О маю онуків віком до 18 років

4. Як Ви вважаєте, чи можливо поєднати навчання/роботу та сімейні обов'язки?

О так, можливо
О можливо, але дуже важко
О так, за певних умов
О ні, передусім – навчання або робота
О ні, передусім сім'я
О сім'ю не планую

5. Чи виникли у Вас проблеми, пов'язані з можливістю навчатися/працювати після створення сім'ї/народження дитини?

О так
О таких труднощів не відчули;
О дітей не маю

6. Якщо у попередньому питанні Ви дали стверджувальну відповідь, то вкажіть, будь-ласка, які саме проблеми виникли?

О брак часу;
О не вистачає допомоги у догляді;
О брак грошей;
О довелося змінити форму навчання;
О довелося перейти на неповну ставку;
О інші жертви
О дітей не маю

Продовження додатку Ф.5.

7. Як Ви вважаєте, чи потрібно для сімейних студентів/співробітників створювати особливі умови під час навчання/роботи?

O так;
O важко сказати;
O ні

8. Чи достатньо створено умов та послуг в університеті для поєднання навчання/роботи та сімейних обов'язків?

O цілком достатньо;
O недостатньо;
O важко сказати

9. Які умови могли б сприяти успішному поєднанню навчання/роботи та сімейних обов'язків?

O гнучкий графік роботи/індивідуальна форма навчання;
O краще ставлення викладачів, колег, адміністрації;
O допомога у догляді;
O наявність спеціальної кімнати для тимчасового перебування дитини під наглядом вихователя/волонтерів;
O кращі умови у гуртожитку;
O консультаційні пункти (психологічні, юридичні консультації);
O підтримка профкому;
O сімейні свята;
O свій варіант

_____

10. Якими елементами дружності до сім'ї необхідно оснастити університет?

O пандусом для дитячих візків;
O місцем для стоянки дитячих візків;
O сповивальним столиком;
O дитячими меблями;
O кімнатою для догляду за дитиною;
O дитячим меню у ідеальні;
O простором для дитячого дозвілля;
O аніматорами, нянями;
O дитячим майданчиком;
O дитячим туалетом;
O власний варіант

_____

11. Чи вплине створення більш сприятливих умов в університеті на Ваше рішення про народження дитини?

O так, вплине позитивно
O ні, не вплине

Продовження додатку Ф.5.

12. Чи маєте наміри Ви користуватися послугами кімнати для тимчасового перебування дитини у випадку її створення в університеті?

O так, за умови її відповідного обладнання та наявності посадової особи, що несе відповідальність за життя та здоров'я дитини;
O так, при наявності відповідного обладнання та волонтерів, що здійснюватимуть догляд за дитиною (у тому числі – із числа студенів університету);
O так, але лише у разі спільного перебування з батьками, дитину під нагляд не залишатиму;
O так, у будь-якому випадку;
O ні, таких намірів не маю;
O дітей не маю, але у разі їх появи користуватимусь послугами такої кімнати.

13. Які послуги «дитячої кімнати» могли б Вас зацікавити?

O можливість передати дитину під нагляд під час виконання обов'язків, пов'язаних з навчанням/роботою
O можливість переодягнути, погодувати дитину у спеціально відведеному місці
O дитячі свята, ігрове середовище, клуб «Вихідного дня»
O освітньо-виховні послуги з раннього розвитку дітей
O підготовка до шкільного навчання
O вивчення іноземної мови
O репетиторство із шкільних предметів
O послуги, пов'язані із зміцненням здоров я дитини
O Ваш варіант

_____
_____

14. Чи готові Ви надати посильну допомогу для створення кімнати тимчасового перебування дитини у нашому університеті?

O так
O ні

15. Яку б саме допомогу Ви могли запропонувати?

O волонтерські послуги по догляду та вихованням дітей
O фінансова допомога
O допомога з обладнанням такої кімнати, наповнення її меблями, іграшками, книгами
O допомога у пошуку коштів для створення такої кімнати
O допомогу у проведенні ремонту приміщення згідно із санітарно-гігієнічними вимогами
O таких намірів не маю

У випадку, якщо Ви маєте бажання підтримати соціальну ініціативу створення «дитячої кімнати» в університеті, будь-ласка, повідомте про наміри контакту особу проекту «Університет, дружній до сім'ї» ***Байдюк Наталію, тел. 063-86-45-392, електронна скринька: bayduchka@mail.ru.***

Або залиште свої координати у даній анкеті:

_____

Дякую за відповіді!

Додаток Х.

Круглий стіл
«Прояви дискримінації у міському просторі Черкас: міф чи реальність?»

Дата:	05 серпня 2016, 11.00-13.00
Місце:	Черкаси, громадська приймальня Української Гельсінської спілки з прав людини, вул. Смілянська, 23, офіс 42
Організатори:	Регіональне представництво Української Гельсінської спілки з прав людини у Черкаській області Контактна особа: Тарас Щербатюк 0963901656 e-mail: sh_taras@ukr.net Центр гендерної освіти, м. Черкаси Контактна особа:Наталія Байдюк 0638645392 e-mail: bayduchka@mail.ru
Робочі мови:	Українська
Модератор:	Тарас Щербатюк

Продовження додатку Х

ПРОГРАМА

05 серпня	
10.45	Реєстрація учасниць та учасників.
11.00 – 11.15	Вступне слово: **Тарас Щербатюк,** координатор громадської приймальні Гельсінської спілки з прав людини у Черкаській області
11.15 – 11.30	Досвід роботи Департаменту соціального захисту населення Черкаської обласної державної адміністрації з попередження та протидії дискримінації **Касян Тетяна**, заступник директора Департаменту соціального захисту населення Черкаської обласної державної адміністрації
11.30 – 11.45	Види та прояви дискримінації у міському просторі: сексизм, ейджизм, дискримінація мало мобільних груп населення. Позитивні приклади «Місто, дружнє до дитини» та «Місто очима жінок» **Наталія Байдюк**, координаторка Центру гендерної освіти, волонтери ЦГО ЧНУ ім. Б. Хмельницького.
11.45 – 12.00	Протидія дискримінації осіб з особливими потребами: закон і порядок. План заходів з протидії дискримінації у Черкаській області. **Тарас Щербатюк**, координатор громадської приймальні Гельсінської спілки з прав людини у Черкаській області
12.00-12.30	Виступи запрошених
12.30-13.00	Відповіді на запитання. Підведення підсумків.

Додаток Ц.1

Презентація Програми «Перший крок до успіху» у Північному регіоні

Місце проведення: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси, вул.. Дашкевича, 24).
Дата проведення: 28 квітня 2017 року.
Модераторка: *Байдюк Наталія, координаторка Центру гендерної освіти.*

Програма заходу

Час	***Форма та зміст роботи***
13.30-13.40	Вітальне слово. ***Наталія Василенко,****представник управління у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської обласної державної адміністрації* ***Інна Ченбай***, голова регіонального представництва Ліги соціальних працівників Майборода Галина, професор кафедри соціальної роботи
13.40-14.00	***Наталія Байдюк,*** *координаторка Центру гендерної освіти.* *Про Програму «Перший крок до успіху»: успіхи і перспективи. Про особливості реалізації Програми в 2017р*
14.00-14.20	**Марина Матвійчук**, переможниця програми 2013 року, волонтерка Корпусу Миру, тренерка, експертка *Про актуальність та важливість Програми у підтримці дівчат.*
14.20-14.40	Переможниці Програми «Перший крок до успіху» різних років. *Аліна Цимбалюк* *Інна Дика*
14.40-15.30	*Робота в групах*
15.30-16.30	*Презентація та обговорення ідей*

Додаток Ц.2

Анкета учасниці конкурсу "Перший крок до успіху" у 2017 році (північний регіон)

Назва проекту: «Інтернет-гурманки»

ПРО МЕНЕ

Прізвище, ім'я, по-батькові

Ступніченко Олена Анатоліївна

дата народження

27.06.1996р.

навчальний заклад

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

адреса за якою Ви проживаєте та де плануєте реалізувати проект м. Черкаси вул. Хрещатик 62, кім.509. м. Черкаси

контактний телефон 0639331403

електронна пошта StupnichenkoL@i.ua

Сторінки в соціальних мережах/блоги https://vk.com/elena_16

зазначте яким чином Ви дізнались про Програму

Презентація Програми у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького за підтримки ЖОМГ «Паритет»

"Я - ЛІДЕРКА"

Досвід, який я можу оцінити як власне лідерство.

Президент шкільного самоврядування

Мій досвід співпраці з громадськими об'єднаннями.

Участь у заходах Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та ГО «Черкаський правозахисний центр»

Моє життєве кредо, життєва позиція.

«Не витрачай свій час в марній боротьбі за досконаліть, просто прагни робити все якнайкраще»

Моя життєва позиція - не піддаватися паніці, сміло йти вперед, чесно трудитися

Над розвитком яких якостей та набуттям навичок я працюю.

Організованість, ораторські навички.

Чого я прагну досягти в своєму житті протягом найближчих 3-х років.

Закінчити університет, відкрити власну справу, удосконалити знання іноземних мов.

"Я ХОЧУ ДІЯТИ"

Проблема/ситуація в моїй громаді

Часто дівчата наштовхуються в соціальних мережах на різноманітні проблеми: шахрайство, сайти знайомств, засоби для легкого схуднення, замовлення непотрібних речей, порно сайти, а інколи вони самі виставляють відверті відео і фото для інтимних послуг. Зазвичай дівчата потрапляють в небезпечні ситуації, і стають жертвами. Всі перелічені вище проблеми є для мене актуальними, адже неодноразово мої знайомі потрапляли до рук аферистів в Інтернеті.

Зміни, яких я хотіла б досягти

- Формування у дівчат критичного ставлення до інформації, що розповсюджена в Інтернеті;
- Усвідомлення небезпеки, що містять сумнівні сайти мережі Інтернет;
- Зменшення випадків потрапляння в складні життєві ситуації, зумовлені ризикованою та неусвідомлюваною поведінкою у мережі Інтернет.

Орієнтовний план моїх дій

- Інформування дівчат про небезпеку, що може чекати в Інтернеті;
- Організація змістовного дозвілля та спілкування дівчат як он-лайн так і офф-лайн в умовах тренінгового табору;
- Поширення культури користування Інтернет-ресурсами серед дівчат та молодих жінок.

Короткий опис діяльності

- Знайти однодумців з числа молодих дівчат, стурбованих небезпекою, що існує в мережі Інтернет;
- Проінформувати цільові групи (дівчата старшого шкільного віку, студентки) про небезпеку, що міститься у мережі Інтернет в умовах тренінгового табору при університеті;
- Організувати дозвілля дівчат: гуртки, безкоштовні майстер класи, туристичні походи тощо;
- Поширити культуру користування Інтернет-ресурсами серед дівчат та молодих жінок за допомогою груп у соціальних мережах.

Хто і яким чином може мені допомогти у реалізації цього задуму?

- Однодумці з числа молодих дівчат, стурбованих небезпекою, що існує в мережі Інтернет; (для розвитку нових ідей);
- Волонтери з числа студентів та викладачів університету (поширювати інформацію, допомога в організації заходів);
- Спонсори (матеріальна допомога в реалізації проекту);
- Спеціалісти (психологи, педагоги, соціальні працівники) з числа викладачів університету.

“Я ВВАЖАЮ”

Чи вважаю що жінки в Україні зазнають дискримінації в порівнянні з чоловіками? Яким я хочу бачити місце жінки в сучасному суспільстві?

Я вважаю, що жінки зазнають дискримінації в Україні порівняно з чоловіками, а особливо це проявляється у виборі професії, доступі до влади, розподілі сімейних обов’язків. Жінки частіше потрапляють у ситуацію експлуатації, піддаються насильству, та часто не володіють достатньою кількістю знань щодо захисту своїх прав. Причина дискримінації жінок пов’язана з виховними традиціями та впливом гендерних стереотипів. Я хочу, щоб жінки мали рівні права з чоловіками, та право вибору власних інтересів, широке коло для розвитку лідерських якостей та самореалізації.

Що потрібно робити, щоб успішних дівчат та молодих жінок в Україні стало більше?

- Виховання у молодого покоління культури рівних можливостей;
- Підвищення самооцінки та лідерського потенціалу молодих дівчат;
- Зміна системи виховання, заснованого на патріархальних стереотипах.

Про що хочу додатково повідомити організаторів?

Це може бути будь-яка інформація про Вас, або те, що на Вашу думку допоможе переконати комісію.

Я цілеспрямована, активна особистість, яка прагне реалізовувати даний проект і готова змінювати себе і суспільство навколо. Я впевнена у власних силах (і в силі моєї команди), що зможу вирішити цілі які поставила перед собою.

Додаток Ш

Таблиця Ш.1.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (мотиваційно-ціннісний критерій, контрольний етап)

Числові характеристики	КГ ппісля експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\overline{x}$)	3,83	4,13
Дисперсія (D)	0,63	0,65
Середнє квадратичне (σ_x);	0,80	0,81
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,63	0,65
Стандартне відхилення (S_x);	0,80	0,81
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,12	0,11
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\overline{x} - \delta_x;\ \overline{x} + \delta_x)$	3,71; 3,95	4,02; 4,24
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	3,68	

Таблиця Ш.2.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (мотиваційно-ціннісний критерій, контрольний етап)

Числові характеристики	ЕГдо експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\overline{x}$)	3,81	4,13
Дисперсія (D)	0,65	0,65
Середнє квадратичне (σ_x);	0,81	0,81
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,65	0,65
Стандартне відхилення (S_x);	0,81	0,81
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,11	0,11
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\overline{x} - \delta_x;\ \overline{x} + \delta_x)$	3,70; 3,92	4,02; 4,24
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	4,06	

Таблиця Ш.3.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (мотиваційно-ціннісний критерій, контрольний етап)

Числові характеристики	КГдо експ.	КГ після експ.
Середнє вибіркове ($\overline{x}$)	3,71	3,83
Дисперсія (D)	0,69	0,64
Середнє квадратичне (σ_x);	0,83	0,80
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,69	0,64
Стандартне відхилення (S_x);	0,83	0,80
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,13	0,12
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\overline{x} - \delta_x;\ \overline{x} + \delta_x)$	3,58; 3,84	3,71; 3,95
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	1,29	

Продовження додатку Ш

Таблиця Ш.4.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (інформаційно-когнітивний критерій, контрольний етап

Числові характеристики	КГ ппісля експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,99	3,43
Дисперсія (D)	0,79	0,73
Середнє квадратичне (σ_x);	0,89	0,85
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,79	0,73
Стандартне відхилення (S_x);	0,89	0,85
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,14	0,11
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,85; 3,13	3,32; 3,54
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	4,81	

Таблиця Ш.5.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (інформаційно-когнітивний критерій, контрольний етап

Числові характеристики	ЕГдо експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,82	3,43
Дисперсія (D)	0,66	0,72
Середнє квадратичне (σ_x);	0,81	0,85
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,66	0,72
Стандартне відхилення (S_x);	0,81	0,85
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,11	0,11
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,71; 2,93	3,32; 3,54
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	7,59	

Таблиця Ш.6.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (інформаційно-когнітивний критерій, контрольний етап

Числові характеристики	КГдо експ.	КГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,86	2,99
Дисперсія (D)	0,69	0,80
Середнє квадратичне (σ_x);	0,83	0,89
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,69	0,80
Стандартне відхилення (S_x);	0,83	0,89
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,13	0,14
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,73; 2,99	2,85; 3,13
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	1,41	

Продовження додатку Ш

Таблиця Ш.7

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (організаційно-діяльнісний критерій, контрольний етап

Числові характеристики	КГ після експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,52	3,19
Дисперсія (D)	0,52	0,75
Середнє квадратичне (σ_x);	0,72	0,86
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,52	0,75
Стандартне відхилення (S_x);	0,72	0,86
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,11	0,12
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,41; 2,63	3,07; 3,31
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	7,99	

Таблиця Ш.8.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (організаційно-діяльнісний критерій, контрольний етап

Числові характеристики	ЕГдо експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,53	3,19
Дисперсія (D)	0,53	0,75
Середнє квадратичне (σ_x);	0,72	0,86
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,53	0,75
Стандартне відхилення (S_x);	0,72	0,86
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,10	0,12
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,43; 2,63	3,07; 3,31

Таблиця Ш.9

Обрахунки основних числових характеристик вибірок (організаційно-діяльнісний критерій, контрольний етап

Числові характеристики	КГдо експ.	КГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	2,48	2,52
Дисперсія (D)	0,50	0,52
Середнє квадратичне (σ_x);	0,71	0,72
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,50	0,52
Стандартне відхилення (S_x);	0,71	0,72
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,11	0,11
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,37; 2,59	2,41; 2,63
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	0,39	

Продовження додатку Ш

Таблиця Ш.10

Обрахунки основних числових характеристик вибірок КГ і ЕГ (готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, контрольний етап)

Числові характеристики	КГ після експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	3,11	3,60
Дисперсія (D)	0,93	0,85
Середнє квадратичне (σ_x);	0,96	0,92
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,94	0,86
Стандартне відхилення (S_x);	0,96	0,93
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,15	0,12
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,96; 3,26	3,48; 3,72
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	4,94	

Таблиця Ш.11

Обрахунки основних числових характеристик вибірок ЕГ і ЕГ (готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі)

Числові характеристики	ЕГдо експ.	ЕГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	3,05	3,6
Дисперсія (D)	0,91	0,86
Середнє квадратичне (σ_x);	0,95	0,93
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,91	0,86
Стандартне відхилення (S_x);	0,95	0,93
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,13	0,12
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,92; 3,18	3,48; 3,72
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	5,94	

Таблиця Ш.12.

Обрахунки основних числових характеристик вибірок КГ і КГ (готовність до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, контрольний етап)

Числові характеристики	КГдо експ.	КГ після експ.
Середнє вибіркове ($\bar{x}$)	3,02	3,0
Дисперсія (D)	0,88	0,87
Середнє квадратичне (σ_x);	0,94	0,93
Виправлена дисперсія (S_x^2);	0,88	0,87
Стандартне відхилення (S_x);	0,94	0,93
Точність оцінювання середнього вибіркового (δ_x);	0,14	0,12
Довірчий інтервал для генерального середнього $(\bar{x} - \delta_x;\ \bar{x} + \delta_x)$	2,88; 3,16	2,88; 3,12
Спостережуване значення критерію Стьюдента ($T_{спос}$)	0,14	

Додаток Щ

Таблиця Щ.1

Результати сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію у ЕГ (контрольний етап), ЕГ

Групи	Рівні							
	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформістський		Консервативний	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Показник 1. Підтримка ідеї гендерної рівності								
ЕГ=215 (констатув. етап)	67	31,16	118	54,88	17	7,91	13	6,05
ЕГ=215 (контрольн. етап)	111	51,63	92	42,79	3	1,4	9	4,19
Показник 2. Прагнення оволодіти гендерно орієнтованими знаннями та вміннями								
ЕГ=215 (констатув. етап)	46	21,40	139	64,65	24	11,16	6	2,79
ЕГ=215 (контрольн. етап)	76	35,35	116	53,95	18	8,37	5	2,33
Показник 3. Гендерна чутливість								
ЕГ=215 (констатув. етап)	10	4,65	24	11,16	161	74,88	20	9,30
ЕГ=215 (контрольн. етап)	29	13,49	70	32,56	94	43,72	22	10,23
Показник 4. Гендерна толерантність								
ЕГ=215 (констатув. етап)	57	26,51	68	31,62	86	40,00	4	1,86
ЕГ=215 (контрольн. етап)	86	40,0	75	34,88	50	23,26	4	1,86

Продовження додатку Щ

Таблиця Щ.2

Результати сформованості показників інформаційно-когнітивного критерію (контрольний етап), ЕГ

Групи	Рівні							
	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформістський		Консервативний	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Показник 1. Розуміння основ гендерної теорії, понять та категорій гендеру								
ЕГ=215 (констатув. етап)	8	3,72	13	6,05	149	69,30	45	20,93
ЕГ=215 (контрольн. етап)	12	5,58	79	36,74	110	51,16	14	6,51
Показник 2. Обізнаність щодо соціальних проблем у сфері гендерних відносин								
ЕГ=215 (констатув. етап)	5	2,33	44	20,47	132	61,40	34	15,81
ЕГ=215 (контрольн. етап)	21	9,77	71	33,02	105	48,84	18	8,37
Показник 3. Розуміння особливостей гендерних взаємин у молодіжному середовищі								
ЕГ=215 (констатув. етап)	5	2,33	71	33,02	122	56,74	17	7,91
ЕГ=215 (контрольн. етап)	30	13,95	107	49,77	67	31,16	11	5,12
Показник 4. Знання теоретичних та практичних аспектів гендерного підходу у соціально-педагогічній роботі								
ЕГ=215 (констатув. етап)	8	3,72	31	14,42	121	56,28	55	25,58
ЕГ=215 (контрольн. етап)	31	14,42	67	31,16	86	40,0	31	14,42
Показник 5. Обізнаність з гендерними особливостями освітнього процесу, державною стратегією гендерної освіти та гендерного виховання								
ЕГ=215 (констатув. етап)	3	1,4	10	4,65	55	25,58	147	68,36
ЕГ=215 (контрольн. етап)	15	6,98	32	14,88	134	62,33	34	15,81

Продовження додатку Щ

Таблиця Щ.3

Результати сформованості показників організаційно-діяльнісного критерію (контрольний етап), ЕГ

Групи	Рівні							
	Професійно-перетворювальний		Базовий		Конформістський		Консервативний	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Показник 1. Впровадження гендерного підходу у професійну діяльність								
ЕГ=215 (констатув. етап)	0	0	3	1,4	30	14,95	182	84,65
ЕГ=215 (контрольн. етап)	15	6,98	32	14,88	99	46,05	69	32,09
Показник 2. Проведення ІПЗ з гендерної грамотності для різних цільових груп								
ЕГ=215 (констатув. етап)	4	1,86	24	11,16	89	41,4	98	45,58
ЕГ=215 (контрольн. етап)	17	7,91	57	26,51	94	43,72	47	21,86
Показник 3. Застосування інноваційних форм та методів гендерної освіти								
ЕГ=215 (констатув. етап)	0	0	7	3,26	58	26,98	150	69,77
ЕГ=215 (контрольн. етап)	16	7,44	35	16,28	116	53,95	48	22,33
Показник 4. Розробка і реалізація соціальних проектів з гендерного виховання та гендерної освіти молоді								
ЕГ=215 (констатув. етап)	2	0,93	11	5,12	34	15,81	168	78,14
ЕГ=215 (контрольн. етап)	9	4,19	56	26,05	97	45,12	53	24,65
Показник 5. Надання консультативної та терапевтичної допомоги в ситуаціях гендерно обумовленого насильства та дискримінації								
ЕГ=215 (констатув. етап)	18	8,37	38	17,67	130	60,47	29	13,49
ЕГ=215 (контрольн. етап)	25	11,63	87	40,47	73	33,95	30	13,95

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

45. Актуальні проблеми соціальної роботи: колективна монографія / за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Чабаненко, 2011. (*Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти впровадження гендерної рівності. С. 26–52*).

46. Теоретико-методологічні та організаційно-технологічні аспекти професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів: колективна монографія / С. П. Архипова, Н. В. Байдюк, Т. Є. Гриценко та ін.; за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І., 2013. (*Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. С. 212–225*).

47. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навч. посібник / за заг. ред. Н. Світайло. Суми: Вид-во РА «Хорошие люди», 2013. (*Байдюк Н. В. Застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. С. 151–158*).

48. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх педагогів до гармонізації гендерних взаємин молоді: методичні рекомендації та практичні матеріали. Черкаси: ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», 2017. 44 с.

49. Байдюк Н. В. Особливості впливу факторів соціального середовища на процес статевої соціалізації старшокласників // Вісник Запорізького національного університету: серія «Педагогічні науки». Запоріжжя: Вид-во ЗНУ, 2007. №2. С. 24–29.

50. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні умови ефективності формування гендерної культури молодої особистості // Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки». Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. Вип. 122. С. 21–25.

51. Байдюк Н. В., Архипова С. П. Гендерні взаємини як сфера професійної діяльності соціального педагога // Вісник ЛНПу ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2010. Вип. 196. С. 154–161.

52. Архипова С. П., Байдюк Н. В. Соціально-педагогічний зміст поняття «гендерна компетентність» // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 6. Ч. 1. С. 71–75.

53. Байдюк Н. В. Гендерна складова освіти дорослої людини // Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки». Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. Вип. 183. С. 26–30.

54. Байдюк Н. В. Сутність та особливості гендерних взаємин у сучасному

українському суспільстві // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. Вип. 230. Ч. ІІІ. С. 10–16.

55.Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні особливості гендерних відносин у молодіжному середовищі // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во ЛНПУ ім. Т. Шевченка, 2011. Вип. 231. Частина V. С. 50–58.

56.Байдюк Н. В. Напрямки гармонізації гендерних відносин у сучасному українському суспільстві // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Педагогіка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2011. Вип. 5. С. 76–80.

57.Байдюк Н. В. Інтеграція гендерних знань як невід'ємна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник ЛНПу ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2013. Вип. 11 (270). С. 218–225.

58.Байдюк Н. В. Особливості запровадження гендерного підходу в соціально-педагогічну діяльність // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. Вип. 30 (283). С. 17–22.

59.Байдюк Н. В. Місце і роль осередку гендерної освіти у освітньо-виховному просторі вищого навального закладу // Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. Вип. 29. С. 96–101.

60.Байдюк Н. Здобутки та перспективи діяльності осередків гендерної освіти у вищих навчальних закладах України // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. Budapest, 2016. IV (42). Issue 87. P. 15–18.

61.Байдюк Н. В. Особливості гендерної соціалізації дітей молодшого шкільного віку як передумова запровадження гендерного підходу в початковій освіті // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси: ЦНТІ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2016. Вип. № 9. С. 4–21.

62.Байдюк Н. В. Квест як інтерактивний метод формування гендерної компетентності майбутніх соціальних педагогів // Гендерна парадигма освітнього простору / за заг. ред. Дороніної Т. О. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ, 2016. Вип. 3–4. С. 134–141.

63. Байдюк Н. В. Змістова характеристика педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси: ЦНТІ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. № 11. С. 7–14.

64.Байдюк Н. В. Аналіз результатів експериментальної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Вісник Черкаського

університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси: ЦНТІ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2017. Вип. № 4. С. 12–18.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

65. Байдюк Н. В. Група ровесників як фактор статево-рольової соціалізації старшокласників // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 27-28 лютого 2008 р. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. С. 25–27.

66. Формування базових компонентів гендерної компетентності майбутніх соціальних педагогів // Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 5-7 листопада 2009 р. Ніжин: В-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 10–11.

67. Байдюк Н. В. Проблеми формування ціннісних уявлень молоді про ролі чоловіка та жінки у суспільстві // Возрождение духовности в современом мире: взаимодействие церкви и образования: тезисы Всеукр. научн.-практ. конф., 24-25 марта 2011 г. Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2011. С. 18–21.

68. Байдюк Н. В. Критерії технології впровадження гендерної рівності у професійній діяльності соціального педагога // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль, 27-29 квіт. 2011 р. / за ред. В. П. Кравця, Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. Київ: ПРООН, 2011, С. 542–548.

69. Байдюк Н. В. Гендерні стереотипи як визначальний чинник гендерної соціалізації // Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 квіт. 2011 р. Харків: Вид-во ХНМУ, 2011. С. 45–47.

70. Байдюк Н. В. Гендерні аспекти самореалізації особистості // Акмеологія – наука XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси (Україна) – Добрич-Абена (Болгарія), 25 вересня – 02 жовтня 2011 року. Черкаси: ПІП Чабаненко, 2011. С. 20–22.

71. Байдюк Н. В. Соціально-педагогічні аспекти гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі // Гендерна освіта в Україні: теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24 листоп. 2011 р. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2012. С. 212–216.

72. Байдюк Н. В. Толерантність як основа гармонізації гендерних відносин // Переяславская Рада: ее историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации: сб. науч. трудов по матер. VI Междунар. науч.-практ. конф. 15–16 декабря 2011 г. / под ред. А. Г. Романовского. Харьков: НТУ «ХПИ», 2011. С. 226–229.

73. Байдюк Н. В. Фактори гармонізації гендерних відносин у молодіжному середовищі // Гендерна мапа України»: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 12 квітня 2012 р. / ред. кол. : Н. Д. Світайло, А. М. Костенко. Суми: СумДУ, 2012. С. 34–37.

74. Байдюк Н. В. Упровадження гендерного компоненту в освіту майбутніх фахівців соціальної сфери // Підвищення якості освіти і розвиток професіоналізму в умовах сучасних соціально-економічних змін: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси – Албена (Болгарія), 19-28 верес. 2012 р.

Черкаси: ПП Чабаненко, 2012. С. 21–24.

75. Байдюк Н. В. Сучасні тенденції гендерної освітньої політики у європейському контексті // Сучасні тенденції розвитку освіти дорослих в європейському просторі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21 берез. 2013 р. Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2013. С. 21–32.

76. Байдюк Н. В. Гендерне насильство та шляхи його попередження у системі гендерних відносин // Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 квіт. 2014 р. / за заг. ред. О. Кікінежді. Тернопіль: Вид-во «Стереоарт», 2014. С. 614–617.

77. Байдюк Н. В. Готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до управління багаторівневою системою гендерної взаємодії // Теоретико-методологічні основи розвитку освіти і управління навчальними закладами: матеріали І Всеукр. наук.-метод. веб-конф. з міжнар. участю, 23 груд. 2015 р.: в 2 ч. / за ред. Кузьменка В. В., Слюсаренко Н. В. Херсон: Вид-во КНВЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Ч. 1. С. 29–34.

78. Байдюк Н. В. Организационно-методические особенности преподавания курса «Основы гармонизации гендерных отношений» для будущих специалистов социальной сферы // Съвременната наука, бизнесът и образованието: материалы XII Международна научна конференция, Добрич, Болгария, 27-29 юни 2016. Черкаси – Албена: Чабаненко, 2016. С. 60–65.

79. Байдюк Н. В. Квест як технологія гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали Всеукр. наук. конф., 21-22 квіт. 2016 р. / за заг. ред. А.М. Костенко. Суми: Вид-во СумДу, 2016. С. 108–110.

80. Байдюк Н. В. Особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення спеціалізованого курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин» // Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку: матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 17-18 бер. 2016 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 131–134.

81. Байдюк Н. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до впровадження гендерного підходу // Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: матеріали доповідей та повідомлень Міжнар. наук.-практ. конф., 16 вер. 2016 р. / за ред. проф. І. В. Козубовської, проф. Ф. Ф. Шандора. Ужгород: Вид-во ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. С. 16–18.

82. Байдюк Н. В. Гендерна складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів : мотиваційно-аксіологічний компонент // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: зб. тез Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 27-28 жовт. 2016 р. / ред. кол.: В. І. Кобаль та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. С. 150–152.

83. Байдюк Н. В. Гендерна компетентність як складова професіоналізму викладача вищої школи // Управлінсько-педагогічні аспекти професійної

діяльності викладача вищої школи: зб. матеріалів перших наук.-практ. пед.. читань, 15 грудня 2016 р. Черкаси: Ю. А. Чабаненко, 2016. С. 16–19.

84.Байдюк Н. В. Сучасні тенденції у гендерній освіті України : європейський вимір // Соціальні практики формування ґендерної чутливості й толерантності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 1–3 груд. 2016 р. / упоряд. Н.І. Земзюліна. Черкаси: Чабаненко Ю., 2016. С. 148–152.

85.Байдюк Н. В. Гендерна складова професійних умінь соціального педагога // Рівність, лідерство, спілкування в європейських прагненнях української молоді: ґендерний дискурс: збірник матеріалів Всеукр. наук-практ. конф., 5–7 жовт. 2016 р. / за заг. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. С. 141–143.

86. Байдюк Н. В. Засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі // Суспільні дослідження у 21 сторіччі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Краматорськ, 25 березня 2017 р. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 7–10.

87. Байдюк Н. В. Інституалізація гендерного підходу у систему вищої освіти України : європейський вимір // Pedagogical education in modern university – project-based approach to the work organization according to the guidelines to the Evropean Qualifications Framework (experience of Danubius University): The abstracts of scientifically-methodological works by the results of international scientific and pedagogical internship, March 22-24, 2017, Sladkovicovo: Danubius University, Slovak Republic, p. 12–15.

88.Байдюк Н. В. Гендерна ідентичність представників покоління «Z» // Сучасні проблеми гуманітарних наук: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., 14 березня, 2017 р., Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 4–6.

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Вул. В. Бердичівська, 40,
м. Житомир, 10008
телефон /факс (0412) 43-14-17
E-mail: zu@zu.edu.ua Web: www.zu.edu.ua
код ЄДРПОУ 02125208

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University
40, Velyka Berdychivska Str.,
City of Zhytomyr Ukraine, 10008
Tel/Fax (0412) 43-14-17
E-mail: zu@zu.edu.ua Web:www.zu.edu.ua
USREOU 02125208

Від 30.06.16 № 1/418

На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Наталії Василівни Байдюк
"***Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі***",
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Результати дисертаційного дослідження Байдюк Наталії Василівни на тему «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі» впроваджувалися на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка у період з 2013 по 2016 роки.

Педагогічні умови формування готовності до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, запропоновані дисертанткою, було застосовано у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Експериментальна робота полягала у впровадженні у дисципліну «Гендерна педагогіка», яка викладається для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» ЖДУ ім.І.Франка, форм і методів побудови гармонійної гендерної взаємодії у середовищі молоді; застосуванні інноваційних педагогічних технологій гендерно-орієнтованого навчання, а саме – організація та проведення гендерних квестів та тематичних зустрічей за технологією «Відкритий Простір»; обміні досвідом та найкращими практиками діяльності між Центром гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, активну участь у створенні і функціонуванні якого бере Н. В. Байдюк, та Центром гендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. У результаті спільної дослідної роботи було з'ясовано, що перспективними напрямами функціонування осередків гендерної освіти є просвітницько-профілактична робота з молодим поколінням та активна участь студентів-волонтерів у суспільному житті – співпраця із органами державної влади та громадськими організаціями у напрямі просування ідеї гендерної рівності. За таких умов відбувається формування мотиваційно-аксіологічного, інформаційно-теоретичного, організаційно-діяльнісного компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі.

Результати дослідження Н.В. Байдюк розглянуто на засіданні кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності (протокол №12 від 27 червня 2016 року). Дане дисертаційне дослідження має важливу практичну та методичну цінність. Вважаємо за доцільне використовувати результати дослідження Н. В. Байдюк у освітньому процесі вищих навчальних закладів України задля підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників.

Завідувач кафедри соціальної педагогіки
та педагогічної майстерності
Житомирського державного університету
імені Івана Франка — к.п.н., доц. С.М. Коляденко

Проректор з наукової та міжнародної роботи
Житомирського державного університету
імені Івана Франка — д.п.н., професор Н.А. Сейко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«Криворізький національний університет»
КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
пр.Гагаріна, 54, м.Кривий Ріг, 50086, тел. (0564) 71-57-34, факс (0564) 71-76-74
E-mail: kdpu@kdpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 37664469

Від 20 ТРА 2016 № 02/02-328/3

На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Байдюк Наталії Василівни з теми *«Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі»* у навчально-виховний процес Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Ця довідка підтверджує, що матеріали та результати дисертаційного дослідження Байдюк Наталії Василівни було впроваджено у процес професійної підготовки студентів під час викладання дисциплін педагогічного циклу у Криворізькому педагогічному інституті ДВНЗ «Криворізький національний університет» впродовж 2012-2016 років.

Упровадження здійснювалося шляхом апробації на базі Криворізького педагогічного інституту розробленого Байдюк Н. В. спецкурсу «Основи гармонізації гендерних взаємин». У результаті апробації зроблено висновок про актуальність тематики спецкурсу, який розкриває зміст та напрями професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до побудови гармонійної гендерної взаємодії у молодіжному середовищі, формує особистісні та професійні установки на гендерну толерантність, партнерство та егалітаризм як основні цінності гармонійних гендерних відносин, забезпечує оволодіння системою знань про теоретичні та практичні аспекти застосування гендерного підходу у професійній діяльності фахівця, сприяє критичному переосмисленню соціального досвіду з позиції гендерного підходу, вчить усвідомлювати важливість утвердження рівних можливостей задля самореалізації особистості.

№ 0467

Авторкою створено та апробовано систему оригінальних творчих завдань, яка забезпечує розвиток мотиваційно-аксіологічного, інформаційно-теоретичного та організаційно-діяльнісного компонентів професійної готовності фахівців до гармонізації гендерної взаємодії у молодіжному середовищі: робота у дослідницьких міні-групах, ознайомлення з гендерними ресурсами мережі Інтернет, зйомка власних відеоматеріалів, проходження тематичних гендер-квестів, участь у соціальних проектах, спрямованих на ефективне поєднання батьківства та навчання/роботи. Високі результати сформованості знань та умінь студентів довели ефективність вказаної вище системи завдань.

Результати дисертаційного дослідження Байдюк Наталії Василівни одержали схвальні відгуки колег, які відзначають теоретичну й практичну цінність запропонованої методики.

Директор О. А. Остроушко

Затверджую:
Проректор з наукової роботи
_____ А.М.Чорноус
17 травня 2016 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
на тему: «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі» (13.00.05 «Соціальна педагогіка») викладачки кафедри початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Байдюк Наталії Василівни
у навчальний процес Сумського державного університету

Комісія у складі:
Голова комісії – завідувач кафедри філософії, політології та інноваційних соціальних технологій, канд. філос. н., доц. Світайло Н.Д.
Члени комісії – канд. пед. наук, доц. Купенко О.В.
канд. політ. н., доц. Костенко А.М.
встановила, що у 2014-2016 навчальних роках у Сумському державному університеті проводився експеримент щодо впровадження у процес професійної підготовки студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій результатів дисертаційного дослідження Байдюк Н.В. «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі».

Авторкою запропоновано та апробовано систему організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх перекладачів та соціальних працівників до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі через інтеграцію гендерних знань у процес професійної підготовки, використання інтерактивних форм роботи, залучення студентів до активної позанавчальної діяльності у Центрі підтримки сім'ї та Гендерному ресурсному центрі. У результаті апробації встановлено, що осередки гендерної освіти виступають дієвими елементами освітньо-виховного простору університетів, під впливом яких формуються установки та цінності особистості, її професійні якості. Функціонування осередків зосереджено у трьох напрямках: науково-дослідна та навчальна діяльність, просвітницька та консультативна робота, робота в громаді та соціальне партнерство.

Результати наукового пошуку Байдюк Н.В. були представлені на всеукраїнських науково-практичних конференціях, що відбулися на базі Сумського державного університету: «Гендерна мапа України» (12 квітня 2012 р.), «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» (21-22 квітня 2016 року) та опубліковані у навчальному посібнику [Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ) : навчальний посібник / за загал. ред. Н. Світайло. – Суми : Видавництво РА «Хорошие люди», 2013 – С. 151-158].

Впровадження напрацьованих у дисертаційному дослідженні результатів доводить ефективність інтеграції гендерних знань у процес професійної підготовки фахівців, що є актуальним у зв'язку з посиленням виконання вищими навчальними закладами соціальних функцій.

Акт виданий Байдюк Н.В. для подання за місцем захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 «Соціальна педагогіка».

Голова комісії Світайло Н.Д.

Члени комісії: Купенко О.В.
Костенко А.М.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Бульвар Т.Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел./факс: (0472) 35-44-63, 37-21-42,
e-mail: cic@cdu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125622

08.09.2017 № 180/03
на № _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дослідження
Байдюк Наталії Василівни
«Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі»,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка

Результати дисертаційної праці Байдюк Наталії Василівни впродовж 2012-2016 років упроваджено в навчальний процес Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. У викладанні дисциплін циклу загальної та професійної підготовки у Навчально-науковому інституті педагогічної освіти, соціальної роботи та мистецтва було використано такі матеріали, запропоновані дисертанткою: методичні рекомендації «Впровадження гендерної рівності у діяльності соціального педагога», методичні комплекси та навчальні матеріали.

На основі матеріалів дисертації Н. В. Байдюк розробила спецкурс «Основи гармонізації гендерних взаємин». Ним передбачено підвищення професійного рівня майбутніх соціальних педагогів шляхом удосконалення їхньої підготовки до роботи у сфері гендерних взаємин молоді. Основну увагу авторка зосередила на застосуванні інноваційних технологій гендерно-орієнтованого навчання, залученні студентів до активної проектної діяльності у Центрі гендерної освіти, співпраці вищого навчального закладу із органами державної влади та громадськими організаціями у напряму просування ідеї гендерної рівності.

Під час упровадження вказаних матеріалів удосконалено форми та методи підготовки майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі, обгрунтовано перспективи використання матеріалів дослідження у професійній діяльності соціальних педагогів.

Теоретична та практична цінність представлених матеріалів дає підстави для висновків щодо доцільності систематичного впровадження розроблених матеріалів у навчальний процес підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Апробовані матеріали доводять наукову значущість дисертації Байдюк Наталії Василівни для підвищення професійного рівня майбутніх соціальних педагогів. Основні положення і результати дослідження обговорено і схвалено на засіданні кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки (протокол № 3 від 27.10. 2016 р.) та рекомендовано до подальшого впровадження.

Проректор з наукової, інноваційної та
міжнародної діяльності, професор С. В. Корновенко

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ

Вул. Артема, 29, м. Харків, 61002, тел. (057) 700-35-23, факс (057) 700-69-09
E-mail: rector@hnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125585

Від 07.11.2016 № 01/10-860

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Н. В. Байдюк "Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі", на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

У період з 2014 по 2016 рр. на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди впроваджувалися результати дисертаційного дослідження Байдюк Наталії Василівни шляхом апробації окремих модулів спеціалізованого курсу «Основи гармонізації гендерних взаємин». Це дає підстави зробити висновок про актуальність тематики спецкурсу, який розкриває шляхи застосування гендерного підходу у професійній діяльності соціальних педагогів та соціальних працівників. Вивчено та схвалено методичні рекомендації щодо організації і проведення гендерних квестів для студентської молоді і тематичних занять за технологією «Відкритий Простір», розглянуто запропонований алгоритм створення та функціонування осередку гендерної освіти при вищих навчальних закладах.

Проведене дослідження дозволило констатувати ефективність впливу розроблених педагогічних умов на якість процесу підготовки майбутніх фахівців до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Отримані результати дослідження можна рекомендувати до подальшого впровадження у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України з метою підвищення якісного рівня професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до застосування гендерного підходу у професійній діяльності.

Результати дослідження Н. В. Байдюк розглянуто на засіданні кафедри наукових основ управління і психології (протокол № 9 від 19.10.2016 р.).

Завідувач кафедри Гречаник О. Є.

Перший проректор, проректор з наукової роботи Андрущенко О. І.

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
вул. Пастерівська, 102, м. Черкаси, 18000, тел./факс (0472) 63-85-59
E-mail: ums2006@ukrpost.ua Код ЄДРПОУ 33903680

06 .09.2017 № 1694/02 На № _____від_____

Довідка
про реалізацію проекту «Гендер-квест «Шлях до гармонії»
Байдюк Наталії Василівни

Протягом 2012-2017 років за підтримки управління у справах сім'ї, молоді та спорту Черкаської облдержадміністрації відбувалася реалізація проекту «Гендер-квест «Шлях до гармонії».

Метою проекту є формування культури гендерних взаємин у молодіжному середовищі. Проект спрямовано на: поширення ідеї гендерної рівності у молодіжному середовищі; підготовку молоді до побудови сімейних стосунків, заснованих на толерантності та партнерстві; популяризацію відповідального батьківства (татівства та материнства); трансформацію гендерних стереотипів, що звужують можливості для самореалізації особистості.

Проект передбачав: тренінг «Кроки до гармонійних стосунків» з метою ознайомити учасників з основними концептуальними засадами побудови гармонійних гендерних взаємин та проведення квест-гри, що представляє собою організацію інтерактивного навчального середовища, проблемного поля з елементами рольової гри та використання медійних засобів, залученням громадськості, що відбувається у реальному часі та на реальній місцевості.

Керівник проекту: Байдюк Наталія Василівна, координаторка Центру гендерної освіти, викладачка Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Начальник управління М. В. Зеленський

Пахуріна 638596

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

вул. Громова, 10, м. Черкаси, 18033, тел. (0472) 63-05-54, тел./факс (0472) 63-54-97
E-mail: 21368945@mail.gov.ua Код ЄДРПОУ 21368945

06.09.2017 № 448/01-25 На №_____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Байдюк Наталії Василівни

«Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі»

Цією довідкою підтверджуємо, що результати дисертаційної роботи Байдюк Наталії Василівни «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гармонізації гендерних взаємин у молодіжному середовищі» було застосовано під час тематичного семінару для працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Черкаської області «Сучасні підходи у наданні гендерно-чутливих соціальних послуг», що проводився у квітні 2017.

Результати наукової роботи Н. В. Байдюк, зокрема групи професійно значущих умінь, визначені дослідницею, а саме: попередження та подолання проявів гендерної дискримінації та насильства, антидискримінаційний моніторинг інформаційного та освітнього простору, володіння недискримінаційною лексикою та використання гендерно паритетної мови було враховано у процесі підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Заступник директора Л. Березовська

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
ВОЛОНТЕР ЧЕРКАЩИНИ

18007, м. Черкаси, Смілянська 23, оф. 42, код ЄДРПОУ 39606545

№ 149 від 04.07.2017р.

Довідка

про співпрацю з Центром гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Байдюк Наталії Василівни

Протягом 2015-2017 регіональною громадською організацією «Волонтер Черкащини» спільно з Центром гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького було проведено ряд інформаційно-просвітницьких заходів на тему «Права дитини у Україні і світі – виклики сьогодення», «Зупинимо гендерне насильство», «Конвенція у подарунок».

Волонтери Центру залучалися до реалізації проекту «Права людини на Черкащині» з метою моніторингу освітнього простору на предмет дотримання прав людини.

Співробітники організації використовують методичні та інформаційні матеріали, надані координаторкою Центру Наталією Байдюк щодо запровадження гендерної складової у проектну діяльність організації.

Голова
ГО «Волонтер Черкащини» **Щербатюк Т.О.**